די ערציהונג

גייסטיג, מאראליש און פיזיש

הערבערט ספענסער

י. מאטענקא

F

ספריה עממית בטורונטו
יידישע
פאלקס ביבליאטעק
פאראנטע
JEWISH PUBLIC LIBRARY, TORONTO

י. מאטענקא

די ערציהונג

גיסטיג, מאראליש און פיזיש

— פון —

הערבערט ספענסער

איבערזעצט פון

דר. י. א. מערימאן

דריטע אויפלאגע

פערלאג: מיזעל עט קא.
422 Grand Street, New York
1911

י. מאטענקא

Copyright, 1910, by
Maisel & Co., New York.

די ערציהונג.

אינהאַלט:

דעם איבערזעצער'ס פאַרוואַרט.

קאַפּיטעל I וואַסער וויסען האָט דעם גרעסטען ווערטה 11

קאַפּיטעל II די גייסטיגע ערציהונג..... 87

קאַפּיטעל III די מאָראַלע ערציהונג..... 155

קאַפּיטעל IV די קערפּערליכע ערציהונג..... 211

אַנצייגער..... 273

ספרית עממית בטורונטו
יודישע
פאלקס ביבליאטעק
טאראנטא
JEWISH PUBLIC LIBRARY, TORONTO

פארווארט

פון דעם איבערזעצער.

דער ענין פון ערציהונג, וועלכער איז לכל הדיעות אייגער פון די וויכטיגסטע ענינים פון מענשליכען לעבען, איז נאך אזוי גוט ווי גאר נישט בעריהרט געוואָרען אין אונזער יודישער ליטעראטור. און דאָך קען מען ניט זאָגען, אז די פראגע אינטערעסירט ניט דעם אינטעליגענטערן יודישען עולם. צום וועניגסטען אין די ראדיקאלע קרייזען וווערט די ערציהונגס־פראגע ערנסט דיסקוטירט פון צייט צו צייט; און עס ווערען אפילו געמאכט געוויסע פערזוכען פראקטיש צו פערענטפערן די נויט פון בעסערע ערציהונגס־מעטאָדען און פרייערע שוהלען. די צרה איז נור — די אלגעמיינע אונוויסענהייט וואָס הערשט וועגען דעם ענין. מען טראָגט זיך ארום מיט ברעקלעך אָבגעריסענע גראנקען וועגען די אָדער יענע מעטאָדען; מען זוכט איינצופלאנצען אין די קינדער די אָדער יענע גראנקען און מדות: בעת דאָס ערסטע און נויטיגסטע פון אלץ — די פערשפרייטונג פון לכל הפחות עלעמענטארע ידיעות וועגען די גרונד־פרינציפען פון ערציהונג — וווערט כמעט אין גאנצען פערנאכלעסיגט. און שולדיג אין דעם איז אין א גרויסען טייל דער דוחק אין ווערק, וואָס זאָלען בעהאנדלען די פראגע פון אן אלגעמיינעם, ניט נור פון א ספעציעלען שוהל־שטאנדפונקט.

מיט דעם צוועק צו פערענטפערן די דאָזיגע דרינגענדע נויט פאר דעם יודישען לעזער, איז אונטערנומען געוואָרען די איבערזעצונג פון "ערבערט ספענסער'ס וועלט בעריהמטער ארבייט, „ער־יוקיישען", וועלכע דער לעזער וועט דאָ געפינען פאָלשטענדיג איבער־געגעבען צום ערסטען מאָל אין דער יודישער שפראך.

ספענסער׳ס „ערציהונג" איז ניט געמיינט צו זיין א „מעטאָדע" אין דעם ענגען זין פון וואָרט. עס איז ניט קיין האנד־בוך פאר לעהרער, נור א לעהר־בוך פאר עלטערן און אינטעליגענטע מענשען בכלל. ספענסער איז דורכאוים אין אלע זיינע ווערק א טיעפער פילאָסאָף פון פראקטישע מענשליכע צוועקען. זיין מאָנומענטאלער סיסטעם פון א סינטעטישער פילאָסאָפיע איז געשריבען געוואָרען צולייב די לעצטע צוויי בענדער, די פרינציפען פון דער עטהיק, וועלכע האָבען פאר זייער צוועק די פראקטישע מענשליכע אויפפיהרונג אין גענוגשאפטליכען לעבען. דעם אייגענעם נאָנג זעהט מען אויך ארוים אין זיין ווערק איבער ערציהונג. טיעפע פילאָסאָפישע גראָנקען זענען דאָ דורכגעבונדען מיט פראקטישע עצות; פסיכאָלאָגישע פרינציפען ווערען אוועקגעלעגט אין גרונד פון אלטענליכע פיהרונגען; און די לאָגיש גערעכטגענע שלוסען גענהען האנד אין האנד מיט די נויטוועניגסטע פאָדערונגען פון לעבען. עס איז א נאָטור־סיסטעם פון ערציהונג געבויט אויף דער וויסענשאפט פון ענטוויקלונג—א נאָטור־סיסטעם, וואָס ערציהט די עלטערן גופא ניט וועניגער ווי זייערע קינדער.

ספענסער איז אָבער ניט נור א פראקטישער פילאָסאָף, נור אויך אן עוואָלוציאָניסט וואָס האלט שטענדיג פאר די אויגען דעם אידעאל פון מענשליכער פאָלקאָמענהייט. קריטיקירענדיג די היינטיגע מעטאָדען און גיינג פון דער קינדער־ערציהונג, בעווייזט ער ניט נור די נויטיגע ענדערונגען, וואָס דארפען איינגעפיהרט ווערען אונטער די היינטיגע אומשטענדען, נור ער וויקעלט פונאנדער פרינציפען, וועלכע קענען פאָלקאָם אנגעווענדעט ווערען נור אין א פאָלקאָמענער געזעלשאפט. אויב אייניגע פון זיינע גראנקען זענען שוין געוואָרען אונזער צייט אלגעמיין־אָנגענומענע וואהרהייטען, איז נאָך פיעלעם נעבליבען, וואָס דארף ערסט ווערען פערשטאנען, אויסגעקעמפפט און פערווירקליכט אין לעבען. די „ערציהונג" איז אין אט דעם בריייטערן זין א מעטאָדע פון דענקען און א מיטעל אבצושאצען דעם ווערטה פון די אלטע, אזוי גוט ווי פון די נייע ערציהונגס־סיסטעמען.

וואָס אַנבעטרעפט דער איבערזעצונג, איז די ערסטע אויס־רעכנונג אין איהר פּלאַן — טרייהייט צום אָריגינאַל. ספּענסער'ס סטיל איז ווי א כלי פון עכטען קריסטאַל: קלאָר און שוועריק. די קלאָרקייט איז אָבער אזא בריליאַנטענע, אז זי איז מכפר אויף די קריסטאַלענע שוועריקייט; און דעריבער איז דאָס ציעל נעווען, בע־ווּאהרען דעם אָריגינעלען סטיל ווי ווייט עס לאָזט זיך. פערטייט־שען מיינט צו־אָפט אויספּשט'לען און פערדאַרבען; עס איז אויך ניט אלעמאל פריי פון א נעוויסער בעליידיגונג פאר'ן לעזער: דאָ וועט דער לעזער נעפינען ניט קיין פּאָפולאַריזאַציע פון ספּענסער'ס בוך, נור דאָס בוך אליין.

די איבערזעצונג איז געמאכט נאָך די ענגלישע, דריטע פער־בעסערטע אויפלאגע.

דר. י. א. מעריסאָן.

ניו יאָרק, מערץ 1910.

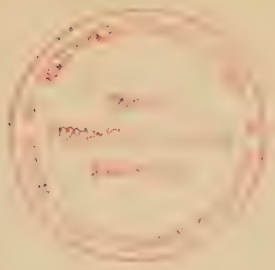

וואָסער ווייסען האָט דעם גרעסטען ווערטה.

קאפיטעל I.

וואָסער וויסען האָט דעם גרעסטען וועדטה?

עס איז ריכטיג בעמערקט געוואָרען, אז פוצען־זיך קומט אין סדר פון צייט פריהער איידער קלייד־ען־זיך. מענשען וועלכע לאָזען זיך אָנטון גרויסע פיזישע ענוים כדי זיך אויסצושטעכען צאצקע־דיגע פיגורען אויפ'ן לייב, שטעהען אויס מורא'דיגע היטצען אָדער קעלטען, נאָר קנאפוואָם זוכענדיג זיי צו פערלייכטערן. הומבאָלדט הערצעהלט אונז, אז אַן אָרינאָקא אינדיאַנער, ביי וועמען די בעק־וועמליכקייט פון קערפער האָט נאָר א קנאפּען בעטרעפ, וועט פון דעסטוועגען אָבהאָרעווען א וואָך צוויי אויף צו קויפען פּאַרב, מיט וואָם זיך אויסצובעריהמען פאר לייטען; און אז דיזעלביגע פרוי, וואָם וואָלט זיך ניט אָבגעשטעלט ארויסצוגעהן דרויסען אָהן א ברעקל צודעק אויפ'ן לייב, וועט ניט וואָגען אָבצוטון אזא פער־ברעכען נעגען שטאָטיק ווי ארויסגעהן א ניט־געפּאַרבטע. די ריי־זענדער נעפיגען כסדר אויס, אז קאָליר־טע פאָטצערקעם און ציערונג־צאצקעם זענען ביי די ווילדע שטאָמען א סך מעהר סחורה איידער קאָרטונען אָדער טוך־געוואָנט. און די מעשיות וואָם מיר וויסען, ווי אזוי זיי פערוועגדען די העמדער און רעק, וואָם מען ניט זיי, אויף א מין לעבערליכען פוץ, בעווייזען ווי דער נעדאַנק פון בעפּו־צונג האָט לגמרי די אויבערהאַנד איבער דעם נעדאַנק פון נוצען. יאָ, עס זענען פּאַראַן נאָך מעהר שארפע אילוסטראַציעס: נעהמט פאר אן עדות דעם פאקט וואָם קאפיטאַן ספיק האָט דערצעהלט וועגען זיינע אפריקאַנער בעריינער, וועלכע האָבען ארומשפאַצירט אין זייערע ציענען־פעלענע מאַנטלען בעת דער וועטער איז נעווען שעהן, דערפאר אָבער וועו עס איז נעווען נאַס, האָבען זיי די מאַנט־לען אויסגעטון, זיי צונויפגעלענט און, שוידערענדיג אין רעגען, ארומגענאַנגען נאקעט! ווירקליך, די פאקטען פון אורשפרינגליכען לעבען שיינען צו בעווייזען, אז קליידונג האָט זיך ענטוויקעלט פון

פוצונגען. און וועז מיר נעדענקען, אז אפילו ביי אונז טראכטען די מייסטע מעהר וועגען דער פיינקייט פון דער מאטעריע איידער וועגען איהר וואַרמקייט, און מעהר וועגען דעם שניט איידער וועגען בעקוועמליכקייט — וועז מיר זעהען, אז די פונקציע איז נאָך אלץ אין א היבשען ערך אונטערוואַרפען אונטער דעם אויסזעהען פון דער זאך — האָבען מיר נאָך א ווייטערן גרונד אָנצונעהמען די סברא פון אזא אורשפרונג.

עס איז א מאָדנע זאך וואָס די אייגענע שיכות האלט אויף אויס בנוגע דעם גייסט. ביי די גייסטיגע ערווערבונגען, אזוי נוט ווי ביי די קערפערליכע, קומט דאָס ציערליכע פריהער אייהער דאם ניצליכע. ניט נור אמאליגע צייטען, נור כמעט אזויפיעל אויף אין אונזער אייגענער צייט, איז דאָס דאזיגע וויסען וואָס ברייגנט מיט פערזענליכען וואוילזיין געווארען אבגעשטופט צוליב עפעם וואָס ברייגנט אפלאדיסמענטען. אין די גריכישע שולען זענען די הויפט למודים געווען מוזיק, דיכטונג, מליצה און א פילאסאפיע, וועלכע אייהר סאקראטעס איז נעקומען האט א קנאפע שיכות געהאט מיט'ן לעבען; בעת גראד דאָס וויסען וואָס העלפט די ארבייט פון לעבען האָט פערנומען א גאנץ הינטערסטען פלאץ. און דערזעלבער געגענזאץ האלט אויף אָן אין אונזערע אוניווערזיטעטען און שולען ביי היינטיגען טאג. מיר פערשולדיגען זיך אין דעם חטא פון דער־ צעהלען גראשענע וואַרהייטען וועז מיר זאגען, אז נייז יונגלעך פון יעדע צעהן פערוועגדען ניט אין זייער שפעטיגער קאריערע זייער לאטיין און גריכיש אויף קיין פראקטישען צוועק. עס איז א גאנץ וואָכעדיגע בעמערקונג, אז יעדער פון זיי אין פאבריק אָדער אין קאנטאָר, פיהרענדיג א בעל־הבית'ישקייט אָדער ערציהענדיג א פאמיליע, אין זיין ראָלע אלס דירעקטאָר פון א באנק אָדער פון אן אייזענבאהן, האָט זעהר וועניג נוצען פון די קענטניסע, אויף וועלכע ער האָט פערברַאכט אזויפיעל יאָהרען: אזוי וועניג נוצט עס איהם, אז נעווהנליך פאלט איהם דאס גרעסטע טייל אין גאנצען ארויס פון זכרון; און אויב ער בראָקט אמאל אריין א לאטיינישע פראזע, אָדער ער דערמאָנט אמאל רעדענדיג מיט מענשען עפעם א גריכישע מעשה, איז עס מעהר צוליב מאכען אן עפעקט איידער כדי ווירקליך צו בעלייכטען דעם ענין וועגען וועלכען עס הערט זיך. און פרע־

גען מיר זיך, וואָס איז דער ווירקליכער מאָטיוו פון דעם וואָס מען ניט יונגלעך א קלאָפישע בילדונג, געפינען מיר אויס, אז עס איז נישט מעהר ווי א פּשוט'ער נאָכגעהן נאָך דער עפּענטליכער מיינונג. מענשען דרעסירען זייערע קינדער'ס גייסטער אקוראט ווי זיי דרעסירען זייערע קערפּער — לויט דעם הערשענדען פאסאָן. אזוי ווי דער אָרינאָקא־אינדיאָנער פּאָרבט זיך אָן אייזער ער געהט ארוים פון זיין שטיבעל, ניט ווייל ער זעהט אין דעם א דירעקטען נוצען, נור ווייל ער וואָלט זיך פערשעמט ווען אימיצער דערזעהט איהם ניט א געפּארבטען; אזוי אויך איז מען מקפּיד אז דער יונגל זאָל זיך איינחוזרן די לאַטיין און גריכיש, ניט צוליב זייער אינערליכען וווערטה, נור כדי ער זאָל ניט מוזען אויסשטעהן דעם בזיון פון זיין אונווויסענד אין זיי — כדי ער זאָל ענינסען אן ארינסטאָקראטישע בילדונג, טראָגען דאָס בלעכל וואָס בעצייכענט א גע־וויסע געזעלשאפטליכע פאָזיציע, און וואָס בריינגט מיט ממילא א געווינסען רעספּעקט.

אָט דער פּראָבלעם צייגט זיך ארויס נאָך דייטליכער ביי דעם אנדער געשלעכט. אין דער בעהאנדלונג אי פון גייסט, אי פון קערפּער האָט דער עלעמענט פון פּוטץ נאָך אלץ די אויבערהאנד אין א גרעסערן ערך ביי פרויען ווי ביי מענער. אין אָנהויב האָט דער פּערזענליכער פּוטץ פּערנומען די אויפּמערקזאמקייט פון ביידע געשלעכטער גליך. אין היינטיגע שפּעטערע טעג פון ציווילזאציע אָבער זעהען מיר, אז בנוגע מענערשע קלייד־ונג שענקט מען אין א היבשען ערך וועניגער אכטונג דעם אויסזעהען איידער דער בעקוועמליכקייט; בעת אויך אין זייער בילדונג איז דאָס ניצליכע די לעצטע צייט מסיג נבול אויף דאָס ציערליכע. דערווייל איז נאָך די דאָזיגע ענדערונג ניט נענאנגען אין קיין ריכטונג אזוי ווייט ביי פרויען. זייער טראָגען אויערינגלעך, פינגער־רינגען און בראָסלעטען; דאָס קונציגע מאכען פון די האָאר; דער צופּלינער נע־ברויך פון רוזש נאָך עד היום; די שווערע ארבייט וואָס מען לענט אוועק אויף מאכען די קלייד־ער היבש אנציהענד; די גרויסע אונבעקוועמליכקייטען וואָס זיי וועלען אויסשטעהען צוליעב דער מאָדע — דאָס אלעם בעווייזט ווי פיעל, אין פּרט פון פרויען־קלייד־ונג, דער פּערלאנג גענעלען צו ווערען שטייגט נאָך אריבער דעם פער־

לאנג פאר וואַרימקייט און בעקוועמלעכקייט. און אזוי אין זייער בילדונג בעווייזט דאָס שטאַרקע איבערגעוויכט פון „השלמות", ווי אויך דאָ איז די ניצלעכקייט אונטערוואַרפען דעם אויספיינען־זיך. טאַנצען, שהנע מאניערען, שפּיעלען פּיאַנאָ, זינגען, צייכענען — וואָס פאר א גרויסען פּלאַץ די זאכען פערנעהמען! וועלן איהר טהוט א פרעג פאר וואָס לערנט מען איטאַליעניש און דייטש, וועט איהר געפינען, אז דער ריכטיגער טעם פון אַלע אָנגענעבענע לפּנים־דינע תירוצים איז, וואָס מען מיינט אז די קענטשאפט פון די דאָזיגע שפּראַכען איז דאָמען־אַרטיג. עס איז ניט צולייב דעם כדי די ביכער וואָס זענען געשריבען אין זיי זאָלען קענען בענוצט ווערען, וואָס עס ווערט כמעט קיינמאָל ניט געטון; נור כדי מען זאָל קענען זינגען איטאַליעניש און דייטשע לידער, און די בריט־קייט פון די קענטניסען זאָל ארויסרופען א שושקעריי פון בעוואונ־דערונג. די געבורטען פון קעניגע, זייערע טוידטען און חתונות, און נאָך אזוינע היסטאָרישע קלייניגקייטען, ווערען אריינגענומען אין זכרון, ניט צולייב וועלכע עס איז דירעקטע נוצען וואָס וואָלטען אפשר ארויסגעקומען פון דעם וואָס מען וויים עס; נור דערפאר, וויל די „נעזעלשאפט" בעטראכט די דאָזיגע למודים פאר א טייל פון א גוטער בילדונג — וויל ניט־וויסען אזוינע זאכען קען מיט־ברייגען אנדערע מענשענס פערמכטונג. וועלן מיר רופען אָן די למודים פון לעזען, שרייבען, אויסלענען, גראַמאַטיק, אריפמעטיק און נעהען, האבען מיר אויסגערעכענט כמעט אלעס וואָס מען לערנט א מיידל מיטן צוועק פון זייערע דירעקטע נוצען אין לעבען; אין אפילו אייניגע פון אָט די למודים האבען אויך מעהר בעציהונג אויף אנדערע מענשענ'ס א גוטע מיינונג, איידער אויפ'ן דירעקטען אי־נעגעם וואויזיין.

כדי גרינדליך צו בענרייפען די וואַרהייט, אז ביי דעם גייסט ווי ביי דעם קערפער קומט דאָס ציערליכע אפריהער איידער דאָס ניצליכע, איז נויטיג א בליק צו טון אויף דעם שכל הערפון. דאָס ליענט אין דעם פאקט, וואָס פון דער וויטער פערנאנענהייט אָן, ביז אפילו אויף הייגטיגען טאָג, האבען די געזעלשאפטליכע נויטען ארונטערגעדריקט די אינדיווידועלע נויטען, און וואָס דער הויפּט געזעלשאפטליכער נויט איז געווען דער קאנטראָל אויף די אייג־

צעלנע. עס איז ניט אמת, ווי מיר מיינען געווענהנלעך, אז קיין אנדערע רעגירונגען, א חוץ פון זעלבסטהערשער, פּאַרלאַמענטען און אויפגעשטעלטע אויטאָריטעטען זענען ניטא. ווי א הוספה צו אט די אנערקענטע רעגירונגען זענען פּאַראן אנדערע ניט־אַנערקענטע רעגירונגען, וואָס וואקסען אויס אין אלע קרייזען אין וועלכע יעדער מאן אדער פרוי שטרעבט צו זיין א קעניג אדער א קעניגין, אדער עפעס א קלענערער פּריץ. אריבערשטייגען אנדערע כדי צו ווערען גרויסגעהאלטען פון זיי און מפצה זיין די, וועלכע שטעהען העכער איבער אונז — דאָס איז דער אלגעמיינער קאמפּף, אין וועלכען עס ווערען פערשוועדעט די הויפט כחות פון לעבען. עשירות אנקלייבען, לעבען אויף א נגידישען אופן, געהן אין פרעכטיגע קלייַדער, אויספיינען זיך מיט קענטנים אדער מיט א גרויסען קאָפּ — זענען אלץ מיטלען, דורך וועלכע יעדער איינער זוכט צו פערקנעכטען די אנדערע, און העלפט דערמיט וועבען יענעם פערצווייגטען נעץ־געוועב פון גדרים און סיגים, דורך וועלכע די געזעלשאפט ווערט געהאלטען אין אָרדנונג. עס איז ניט נור דער ווילדער הויפטמאן אליין, וואָס זוכט ארויפצוקלעטערן אן אימה אויף זיינע אונטערטעניגע דורך זיינע מאויסדיגע מלחמה־פּאַרבען און טויטע שאַרבענס, וועלכע הענגען ארונטער פון זיין גאַרטל; עס איז ניט נור די יפה־פיה מיט איהר קונציגען טואלעט, פּאָלירטע מאנירען און צאָהלרייכע השלמות, וועלכע שטרעבט „איינצונעהמען די וועלט"; דער גרויסער למדן, דער היסטאריקער, דער פילאָסאָף געברויכען זייערע לומדות אויף פאר'ן זעלביגען צוועק. מיר שטעלען זיך קיינער ניט צופריעדען רוהיגערהייט צו ענטוויקלען פול און בריט אונזער אינדיווידואליטעט אין אלע ריכטונגען; נור עס נאָגט אונז אן אונרוהיגער בעגעהר ארויפצודריקען אונזער פערזענלייכקייט אויף אנדערע מענשען, און ווי־ניט־איז זיי מאכען אונטערטעניג. און אט דאָס איז עס וואָס עס בעשטימט דעם כאראקטער פון אונזער בילדונג. ניט וואָסער וויסען האָט דעם מעהרסטען ווירקליכען ווערטה איז די אויסרעכענונג, נור וואָס וועט ברענגען די מעהרסטע אפּלאָדיסמענטען, כבוד און רעספּעקט; וואָס וועט אם מעהרסטען מיטברענגען א געזעלשאפטליכע פּאָזיציע, וואָס וועט אם מיסטען אימפּאָנירען. אזוי ווי דורכאויס אין לעבען איז די פּראָגע ניט

וואָס מיר זענען, נור וואָס מען וועט מיינען אז מיר זענען, אזוי איז אויך אין בילדונג די פראגע ניט דער א י נ ד י ב י ד ו א ל ע ר ע ר ל י כ ע ר וועדטה פון וויסען, וויפיעל עס איז דער א ו י ס ע ר ל י כ ע ר א י י נ ־ ד ר ו ק וואָס עס מאכט אויף אנדערע. און אזוי וויי דאָס איז אונזער הערשענדער געדאנק, האָט די דירעקטע נוצבארקייט קוים מעהר בעטראף ביי אונז, ווי ביי דעם בארבאר, בעת ער פיילט זיינע צייהן און פארבט זיינע נעגעל.

אויב מען דארף נאָך מעהר ראיות האָבען וועגען דעם רויהען, אונענטוויקעלטען כאראקטער פון אונזער בילדונג, קען מען עס גע־ פינען אין דעם פאקט, וואָס דערווייל האָט מען נאָך כמעט נאָר ניט דיסקוטירט מכח דעם פערגליכענדען וועדטה פון פערשיידענע מינים קענטענישען — וועד רעדט שוין פון א דיסקוסיאָן אויף א מעטאָדישען אופן מיט בעשטימטע רעזולטאטען. דער פונקט איז ניט נור, וואָס דערווייל איז מען נאָך ניט מושוה געווארען אויף א מאסשטאב פון די רעלאטיוע וועדטהען, נור וואָס מען האָט נאָך ניט בעגריפען אויף א קלארען אופן אז אזא מין מאסשטאב איז פארען במציאות. און ניט נור האָט מען נאָך ניט קלאָר בעגריפען די מציאות פון אזא מין מאסשטאב, נור עם זעהט אויס אז מען האָט נאָך נאָר ניט געפיהלט אפילו די נויטיגקייט פון אזא זאָך. מענשען לעזען ביכער איבער א געוויסען געגענשטאנד, הערען רע־ פעראטען איבער אנאנדער געגענשטאנד, בעשליסען אז זייערע מיי־ דער זאָלען די למודים לערנען און יענע ניט; און אלץ לויט דעם פיהר פון׳ם סתם מנהג, אדער לויט זייער געשמאק, אדער לויט א פאראורטייל, קיינמאל ניט איבערטראכטענדיג ווי אונגעהויער וויכטיג עס איז צו בעשליסען לויט א וועלכען עס איז שכל׳דינען גאנג, וועלכע זאכען זענען ווירקליך פון גרעסטען וועדטה צו לערנען. אמת, מיר הערען אין אלערליי קרייזען צופעליגע בעמערקונגען מכח דער וויכטיגקייט פון דעם אדער יענעם סארט למוד. אָבער צי די שטופע פון זיין וויכטיגקייט איז אזא וואָס בערעכטיגט די צייט־ פערוועגדונג, וועלכע איז נויטיג איהם אויסצולערנען, און צי עס זענען ניט פאראן וויכטיגערע זאכען, אויף וועלכע די צייט וואָלט געקענט בעסער פערוועגדעט ווערען — דאָס זענען פראגען וועלכע, אויב מען שטעלט זיי איבערהויפט, ווערען אבגע׳פסרט נאנץ קורץ,

לויט יעדערנם פערזענליכע פאַרליעבע. עס איז אויך אמת, אז מיר הערען פון צייט צו צייט ווי עס לעבט אויף די שטענדיגע מחלוקה מכח די צוגעגליכענע מעלות פון די קלאַסישע למודים און פון מאטעמאטיק. די מחלוקה אָבער וועדט געפיהרט ניט נור אויף אן עמפירישען אופן, אָהן א שום שיכות צו א געווישען זיכערען קריטעריום, נור די גאנצע פראגע גופא איז לגמרי אן אונבעדיי־טענדע, אין פערנליף מיט דער אלגעמיינער פראגע, פון וועלכער זי איז א טייל. זיך פארשטעלען, אז דער בעשלום אז א מאטע־מאטישע בילדונג איז בעסער, אָדער אז א קלאַסישע איז בעסער, הייסט פאסען א בעשלום וואָס איז דער ריכטיגער קורס פון שטודיום, איז נאנץ די זעלבינע זאך ווי אָננעהמען א שטייגער, אז די גאנצע לעהרע פון דיעטע בעשטעהט אין דעם בעשליסען, צי ברויט איז נאהרהאפטיגער איידער קארטאפעל, צי ניט!

די פראגע, וועגען וועלכער מיר טענה'ן אז זי איז פון אזא אל־געמיינער וויכטיגקייט, איז ניט צי דער למוד, צי אנאנדערער האָט עפעס א וועדטה, נור די פראגע איז, וואָס פאר א וועדטה האָט ער פ ע ר ה ע ל ט נ י ס מ ע ס י ג? מענשען האָבען א טבע אָנצו־נעהמען, אז וויבאלד זיי קענען אָנרופען געווישע נוצען, וואָס זיי האָבען געצויגען פון א בעשטימטען קורס פון למודים, האָבען זיי דערמיט שוין זיך נערעכטפערטיגט: נאָר פערגעסענדיג אז דער עיקר וואָס מען דארף אורטיילען איז, צי די נוצען זענען געווען לפי ערך געניגענד, זאכמעסיג. עס איז אפשר נאָר ניטא קיין גענע־שטאנד, וועלכען מענשען שענקען זייער אויפמערקזאמקייט, וואָס זאל ניט האָבען ו ו י פ י ע ל ע ס א י ז וועדטה. פלייסיג פער־ברייגגען א יאָהר צייט אויף א זאמלונג פון די הערבען פון געווישע פאמיליען־שטאמען, איז נאנץ מעגליף אז עס וואלט אונז געגעבען אביסעל א וויטערען קוק אין דעם ענין פון פארצייטיגע מאניריען און מדות, ווי אויך אין דעם אורשפרונג פון נעמען. יעדער אייגער, וואָס זאל זיך נעהמען אויסלערנען די שטרעקען צווישען אלע שטעדטליף אין ענגלאנד, וואלט אין פארלויף פון זיין לעבען גע־פינגען, פון די טויזענדער פאקטען וואָס ער האָט בעקומען, א פאָר, וועלכע קענען איהם בריינגען א וועלכען־ניט־איז לייכטען נוצען בעת צונרייטענדיג זיך צו מאכען א רייזע. צונויפקלייבען אלע

רכילות־רייד פון א געגענד, וואָס קיין פּוסטערע בעשעפטיגונג קען דאָכט זיך גאָר ניט זיין, וואָלט דאָך געקענט אמאָל העלפען אויפבויען עפעס א ניצליכען פאקט — לאָמיר זאָגען עס וואָלט דהינו זיין א גוטער ביישפיעל, ווי כאראקטערען גיבען זיך איבער בירושה. אין די אלע פעלען אָבער וואָלט יעדער איינער מודה געווען, אז עס האָלט ניט אויס קיין פּראָפּאָרציע צווישען דער ארבייט, וואָס עס נעהמט אוועק, און דעם וואָהרשיינליכען נוצען, וואָס עס קען קומען דערפון. קיין איינציגער וואָלט ניט דולדען דעם פּאָרשלאָג, אז מען זאָל פאַרוועגדען א יונגעל'ס עטליכע יאָהר צייט צו בעקומען אָט אזוינע ידיעות, אויפ'ן חשבון פון א סך מעהר וויכטיגע למודים, וועלכע ער וואָלט קענען אויף אַנאַנדער אופן בעקומען. און אויב אָט דאָ אפעלירט מען יאָ צו דער פּראָבע פון רעלאַטיוועז וועדטה און מען פאָלגט זיין בעשלוס, איז יעמאָלט זאָל מען דורכאוים אזוי טון און אויך פאָלגען דעם בעשלוס. וואָלטען מיר געהאָט די צייט אויסצולערנען אלע למודים, וואָלט אונז ניט נויטיג געווען איבער־צוקלייבען. ווי זאָגט דאָס אלטע ליעדעל: —

ווען מען קען זיכער זיין,
אז מען וועט לעבען לאַנג,
ווי פּאַרצייטיגע דורות, טויזענד יאָהר —
וויפיעל זאכען מ'וואָלט געוואוסט!
וואָס פאר מעשים מ'וואָלט צו טהאָן!
און אָהן זאָרג, אָהן אייליגעם נאָר.

„מיר אָבער, וואָס אונזער לעבען איז נור א שפּאַן די גרויס", מוזען תמיד האָלטען אין זין די בעגרעניצקייט פון אונזער חדר־צייט. און נעדענקענדיג אז אונזער צייט איז אזוי ענג בעגרעניצט ניט נור מחמת די קורצקייט פון לעבען, נור אויך, און דערהויפט, צוליעב די עסקים פון'ם לעבען, דארפען מיר אודאי זעהען אזוי צו פער־וועגדען דאס ביסעל צייט וואָס מיר האָבען, אז עס זאָל אונז בריינ־גען די גרעסטע נוצען. איידער מען נעהמט זיך אָבגעבען יאָהרען אויף א געגענשטאַנד, וועלכען די מאָדע אָדער די איינבילדונג רעדט צו, איז אודאי א קלוגע זאך איבערצוועגען געניי דעם ווערטה פון

די רעזולטאטען, פערגלייכענדיג איהם מיט דעם וואַרטה פון פער־
שיידענע אַנדערע־פעליגע רעזולטאטען, וואָס דיזעלביגע יאָהרען
ארבייט וואָלטען קענען ברייגגען, וועלן מען זאָל זיי אַנדערש פער־
וועגדען.

אין ענין פון ערציהונג, הייסט עס, איז אָט דאָס די פראָגע פון
אַלע פראָגען, וועגען וועלכער עס איז שוין לאַנג צייט געווען צו
דיסקוטירען לויט א געוויסען מעטאָדישען אופן. דאָס ערסטע אין
וויכטיגקייט, הגם בעטראַכט מוז עס וואַרען צולעצט, איז דאָס
פראָבלעם — ווי בעשליסט מען זיך צווישען אַלע מינים פערשיידענע
למודים, וועלכע האָבען זייערע בעזונדערע תביעות אויף אונזער
אויפמערקזאמקייט? מיר מוזען אָבמאכען ביי זיך, אפריהער
איידער מען קען האָבען א ראציאָנאַלען קורס פון למודים, וועלכע
זאכען עס זענען אונז מעהר פאר אַלץ נוגע צו וויסען; אָדער, צו
בענוצען זיך מיט בעקאַן'ס אן אויסדרוק, וועלכער איז לייַדער
ארוים איצטער פון געברויך — מיר מוזען בעשטימען ד י ר ע־
לָאַטיוו וואַרטהען פון די קענטענישען.

די ערסטע פאָדערונג פאר אָט דעם צוועק, איז צו האָבען א
מָאָס פון וואַרטהען. און צום גליק קען מכח דעם ריכטיגען מאָס
פון וואַרטהען, ווי דאָס וואַרט אויסגעדריקט אין אַלגעמיינע וואַר־
טער, קיין דיספוט ניט זיין. יעדער איינער, בעת ער טענה'ט פאר
דער וויכטיגקייט פון א וואָסער עס איז בעזונדערן סאָרט למודים,
זאָהט צו בעווייזען די שיכות וואָס די דאָזיגע למודים האָבען צו
א געוויסען טייל פון לעבען. אלס ענטפער אויף דער שאלה „וואָס
איז די פּעולה פון דעם?" ערקלערט אייך סיי דער מאטעמאטיקער,
סיי דער שפראַך־קענער, דער נאטור־פאָרשער אָדער דער פילאָסאָף
דעם אופן ווי אזוי זיין פאָך האָט א גינסטיגען אייגפלוס אויף די
מענשליכע טהעטיגקייט, ווי עס היט אָב פון שלעכטם אָדער
ברייגגט נוטס, ווי עס פיהרט צו גליקליכקייט. וועלן דער לעהרער
פון שרייבען צייגט אן וואָס פאר א גרויסע הילף דאס קענען
שרייבען איז צו הצלחה אין נעשעפט, ד. ה. צו פערדיענען אויף
חיונה, צו מאכען א שענעם לעבען, האלט מען אז ער האָט בע־
ווייזען זיין פונקט. און וועלן דער זאמלער פון טוידטע פאקטען

(דהינו דער וואָס קלייבט אויף אלטע מטבעות) פערפעהלט אייך קלאָר צו מאכען, וואָס פאר ממשות'דיגע ווירקונגען די דאָזיגע פאקטען קענען האָבען פאר'ן מענשליכען וואוילזיין, איז ער גע־צוואונגען מודה צו זיין, אז אין פערגלייך מיט אנדערע זענען זיי ווערטהלאָז. אלע, היימסט עס, וועגען זיך צו אָט דעם פונקט, סיי דירעקט, סיי על פי סברא, ווי צו דער גאנץ־לעצטער פראָבע.

ווי זאָל מען לעבען? — דאָס איז פאר אונז די עצם פראגע. ניט ווי אזוי לעבען בלויז אין דעם מאטעריעלען זין אליין, נור אין דעם בריייטסטען זין. דער אלגעמיינער פראָבלעם, וואָס פאסט אום יעדען ספעציעלען פראָבלעם, איז — ריכטיג בעשטימען דעם אויפ־פיהר אין אלע ריכטונגען און אונטער אלע אומשטענדען. ווי צו בעהאנדלען דעם קערפער און ווי צו בעהאנדלען דעם גייסט; ווי אנצופיהרען אונזערע געשעפטען און אויף וועלכען אופן אויפצוהא־דעווען א פאמיליע; ווי זיך אויפצופיהרען אלס בירגער און ווי אזוי אויסצונוצען אלע קוואלען פון גליקליכקייט, וועלכע די נאטור פערשאפט: ווי צו געברויכען אלע אונזערע פעהיגקייטען צום גרעס־טען נוצען פאר זיך און אנדערע — ווי צו לעבען פ א ל ש ט ע נ־ ד י ג? און היות ווי דאָס איז די גרויסע פראגע, וואָס מיר האָבען נויטיג צו פערענטפערן, איז פון־זיך געדרונגען, אז דאָס איז די גרויסע זאך, וואָס די ערציהונג דארף לערנען. פאָרברייטען אונז צו א פאָלשטענדיגען לעבען איז די עובדא וואָס די ערציהונג האָט אויסצופיהרען; און דער אייניציגער ראציאָנאלער אופן ווי צו אורטיילען מכח א וועלכען עס איז בילדונגס־קורס, איז נאָכצוזעהן אין וואָס פאר אן ערך ער פיהרט אויס די דאָזיגע עובדא.

אָט די פראָבע, וועלכע וועט קיינמאָל ניט געברויכט מיט אלעמען, און זעלטען־ווען אפילו נור טיילווייז, און דאן אויך נור אונ־קלאָר און האלב־בעוואוסטזיניג — אָט די פראָבע דארף אָנ־געוענדעט ווערען בעוואוסטזיניג, מעטאָדיש און דורכאויס אין אלע פעלען. עס פאסט אונז מיר זאָלען אויפנעהמען דעם נעדאנק פון א פאָלשטענדיגען לעבען און עס תמיד האלטען קלאָר פאר'ן אויג, ווי דאָס ציעל וואָס מען דארף דערגרייכען; בכדי אז בעת מיר ערציהען אונזערע קינדער, זאָלען מיר קענען אויסקלייבען נענע־שטענדען און מעטאָדען פון אונטערריכט מיט אן אויסנערעבענטען

בלויק אויף אָט דעם צוועק. ניט נור מוזען מיר זיך אָבזאָגען פון סתם אָננעהמען ניט דענקענדיג די גאָנגבאָרע מאָדע אין ערציהונג, וועלכע האָט ניט קיין בעסערן גרונד איידער יעדע אַנדער מאָדע, נור מיר מוזען אויך זיך אויפהויבען העכער איבער יענעם רויהען, עמפּירישען אָרט פון אַב'פּסק'נען, וועלכען עס ווייזען ארויס יענע מעהר־אינטעליגענטע מענשען, וואָס גיבען זיך שוין יאָ אַביסעל מיה אויפצופאָסען אויף די אויסבילדונג פון זייערע קינדער'ס מוחות. עס טאָר ניט זיין גענוג סתם נור צו ד ע נ ק ע ן, אז אזא אָדער אזא למוד וועט שפּעטער אין לעבען קומען צוניץ, אָדער אז דער סאָרט וויסען האָט מעהר פּראָקטישען וועדטה איידער יענער סאָרט; מיר מוזען אויסזוכען עפּעס א גאַנג ווי אַבצושאַצען יעדען איינעמס וועדטה אזוי, אז מיר זאָלען ווי וויט מעגליך קענען פאָזיטיוו ו ו י ס ע ן, וועלכע למודים פערדיענען אם מעהרסטען אונזער אויפמערקזאמקייט.

קיין ספק ניט אז די אויפגאבע איז א שווערע — אפשר וועט מען גאָר קיינמאָל ניט קענען זי ערפילען אין גאַנצען. בעטראַכטענדיג אַבער וואָס פאר גרויסע אינטערעסען עס שטעהען אין קאָן, איז די שווערקייט פון דער אויפגאבע ניט קיין גרונד מען זאָל זי דעריבער שוואכמיטיג דורכלאָזען, נור אדרבא מען זאָל אַבנעבען די גאַנצע ענערגיע זי צו בעהערשען. און וועו מיר זאָלען זיך נור נעהמען צו איהר סיסטעמאטיש, קענען מיר גאַנץ גיך דערגרייכען גאָר ניט קיין קליינע רעזולטאטען.

אונזער ערסטער טריט איז קלאָר, אז מען מוז קלאָסיפיצירען, לויט דעם סדר פון זייער וויכטיגקייט, די הויפט סאָרטען טהעטיג־קייט, וועלכע שטעלען צופריעדען דאָס מענשליכע לעבען. זיי לאָזען זיך בטבע איינטיילען אזוי: — 1) די טהעטיגקייטען, וואָס דיענען ד י ר ע ק ט דעם צוועק פון זעלבסטערהאלטונג; 2) די טהעטיג־קייטען, וואָס בעזאָרגען די נויטיגע לעבענסמיטלען און דיענען דורכדעם א י נ ד י ר ע ק ט צום צוועק פון זעלבסטערהאלטונג; 3) די טהעטיגקייטען, וועלכע האָבען דעם צוועק אויפצוהאָדעווען אין ערציהען קינדער; 4) די טהעטיגקייטען, וואָס בעצוועקען די אויפהאלטונג פון פאסיגע געזעלשאפטליכע און פאָליטישע בע־ציהונגען; און 5) די נעמישטע טהעטיגקייטען, וואָס נעהמען אָב

דעם פרייען טיילן פון לעבען, וועלכען מען גיט אוועק אויף דער בעפריעדיגונג פון די נעשמאקען און נעפיהלען.

מען בעדארף ניט קיין לאנגע חקירות צו בעווייזען, אז דאס איז אונגעפעהר דער ריכטיגער סדר אין וועלכען די דאזיגע טהעמיקייטען שטעהען איינע אונטער די אנדערע. די טהעטיגקייטען און פארזיכטיגקייטען, דורך וועלכע מיר בעזארגען פון מינוט צו מינוט אונזער פערזענליכע זיכערקייט, מוזען גאנץ קלאר האבען דעם פארצוג איבער אלע אנדערע. וואלט זיך געקענט געפינען א מענש אזוי אונווייסענד ווי א קליין קינד, וואס האט קיין בעגריף ניט וועגען די ארומיגע נעגענשטאנדען און בעווענונגען און וויים ניט ווי ארומצוגעהן מיט זיי, וואלט ער געווים פערלאזען זיין לעבען גלייך ביים ערסטען ארויסגעהן אין גאס, קיין נפקא מינה ניט ווי גרויס זיין בעלעהרזאמקייט זאל ניט זיין בנוגע צו אלע אנדערע זאכען. און היות ווי זיין לגמרי אונווייסענד אין אלע אנדערע ריכטונגען וואלט ניט געווען אזוי דירעקט געפעהרליך, ווי זיין לגמרי אונווייסענד אין אט דער ריכטונג, מוז מען מודה זיין, אז דאס דאזיגע וויסען, וואס פיהרט אונמיטעלבאר צו זעלבסט-ערהאלטונג, איז פון דער ערסטער וויכטיגקייט.

אז גלייך נאך דער דירעקטער זעלבסטערהאלטונג קומט די אינדירעקטע זעלבסטערהאלטונג, וועלכע בעשטעהט אין איינשאפען זיך לעבענסמיטלען, וועט קיינער זיך ניט אבשטעלען פרעגען. אז א מענשענס אינדוסטריעלע פונקציעס מוזען אפריהער בעטראכט ווערען איידער זיינע פונקציעס אלס פאטער, איז קלאר צו זעהן פון דעם פאקט, וואס בכלל געראדט, וועלט די פאטערליכע פונקציע ערסט דאן א מעגליכקייט, וען עס זענען אפריהער ערפילט גע-ווארען זיינע אינדוסטריעלע אויפגאבען. און היות ווי די קראפט פון זעלבסט-ערנעהרונג קומט נויטיגערווייז פריהער איידער די קראפט פון ערנעהרען קינדער, איז דערפון געדרונגען, אז די קענט-ניסען וואס זענען נויטיג פאר זעלבסטערנעהרונג האבען שטארקערע תביעות איידער די קענטעניסען וואס זענען נויטיג פאר'ן וואוילזיין פון א פאמיליע — טרעטען ניט אב זייער פלאץ פאר קיין זאך ניט, א חוץ פאר דעם וויסען, וואס איז נויטיג פאר דער דירעקטער זעלבסטערהאלטונג.

אזוי ווי די פאמיליע קומט אין סדר פון צייט פריהער פאר'ן שטאאט — אזוי ווי אויפהאָדעווען קינדער קען מען איידער דער שטאאט האָט אָנגעהויבען צו עקזיסטירען, אָדער וען ער האָט שוין אויפגעהערט צו עקזיסטירען, בעת אָבער דער שטאאט קען זיין ערסט נאָכדעם, ווי קינדער זענען אויפגעהאָדעוועט געוואָרען, פאָלגט דערפון, אז די פאָטערליכע פליכטען פאָדערן א ענווירע אויפמערקזאמקייט אויידער די בירגערליכע פליכטען. אָדער, בענוצענדיג א וויטערדיגען ארגומענט, קען מען זאָגען: היות ווי די גוטסקייט פון א געוועלשאפט העננט סוף כל סוף אָב פון דער נאטור פון איהרע בירגער; און היות ווי די נאטור פון איהרע בירגער לאָזט זיך מעהר ענדערן דורך א פריהע ערציהונג איידער דורך א וועלכע עס איז אנדער זאך; מוזען מיר בעשליסען, אז דאָס וואוילזיין פון דער פאמיליע איז דער יסוד פון דעם וואוילזיין פון דער גע־זעלשאפט. און דעריבער מוזען די קענטענישען, וואָס פיהרען דירעקט צום וואוילזיין פון דער ערסטער, האָבען דעם פאָרצוג איבער די קענטענישען, וואָס פיהרען דירעקט לטובה פון דער לעצטער.

די פערשיידענע פאָרמען פון פערפניגענדליכע בעשעפטיגונגען, וועלכע פילען אויס די לעדיגע צייט, וואָס בלייבט נאָך די ערנסטערע בעשעפטיגונגען — דער גענוס פון מוזיק, פאָעזיע, מאהלערייא. אז. וו. — בעטייטען גאנץ קלאָר, אז א געוועלשאפט עקזיסטירט שוין פון פריהער. ניט נור קענען זיי ניט זיין היבש ענטוויקעלט, וועלכע עס איז נאָך ניטא קיין לאנג־איינגעפיהרטער געוועלשאפטלי־כער פערבאנד, נור זייער עצם מאטעריאל נופא בעשטעהט אין א גרויסען טייל פון געוועלשאפטליכע סענטימענטען און סימפאטיען. די געוועלשאפט שטעלט־צו ניט נור די בעדינגען פון זייער ענט־וויקלונג, נור אויך די אידעען און די געפיהלען, וואָס זיי דריקען אויס. און פאָלגליך איז יעדער טייל פון מענשליכען אויפפיהר, וואָס מאכט איינעם פאר א גוטען בירגער, פון פיעל גרעסערער וויכטיגקייט איידער דער טייל, וואָס געהט אוועק אויף השלמות אָדער אויף איבונגען פון די נעשמאק־געפיהלען; און בנוגע דער בילדונג, מוזען די הכנות פאר דעם ערסטען טייל שטעהן אויף א פריהערדיגען ראנג איידער די הכנות פאר דעם אנדער טייל.

אט דאס, זאגען מיר אלזא נאך אמאל, איז אונגעפעהר דער
ראציאנאלער סדר פון די מדריגות: די בילדונג וואס גרייט־צו
צו דער דירעקטער זעלבסטערהאלטונג; די בילדונג וואס גרייט־צו
צו דער אינדירעקטער זעלבסטערהאלטונג; בילדונג וואס גרייט־צו
צו פאטער־און־מוטערשאפט; בילדונג וואס גרייט־צו צו ביורגער־
שאפט; בילדונג וואס גרייט־צו צו די פערשיידענע פערפיינע־
רונגען פון לעבען. מיר מיינען ניט צו זאגען, אז אט די אייג־
טיילונגען קענען שארף אבגעוונדערט ווערען. מיר לייקענען ניט,
אז זיי זענען אזוי ענג פערקניפעלט איינע מיט די אנדערע, אז
עס קען ניט זיין קיין צו־גרייטונג צו איין זאך, וואס זאל ניט נע־
ווייסרמאסען זיין אויך א צוגרייטונג צו אלע איבעריגע. מיר
צווייפלען אויך ניט, אז אין יעדער איינטיילונג זענען פארן טיי־
לען, וואס זענען מעהר וויכטיג איידער געווייסע טיילען פון די
איינטיילונגען וואס קומען צוערסט: צום ביישפיעל, א מענש מיט
גרויסע פעהיגקייטען אין געשעפט־זאכען און גאר וועניג אנדערע
פעהיגקייטען, קען נידעריגער ארונטערפאלען אונטער דעם מאס־
שטאב פון א פאלשטענדיגען לעבען, איידער אנאנדערער וואס האט
א קנאפפען כח צו מאכען גאלד, אבער דערפאר א גרויסע אורטיילס־
קראפט אלס פאטער; אדער, אז זאהר א טיעפע ידיעה בנוגע צו
גערעכטע געזעלשאפטליכע טהעטיגקייטען, ניט האבענדיג דערבי א
ברעקיל אלגעמיינע בילדונג אין ליטעראטור און קונסט, איז וועני־
גער וויכטיג מיט וויפיעל עס איז פון דער אנדער זאך. אבער נאך אלע
אויסבעסערונגען וואס מען קען מאכען, בלייבען אלץ אט די ברייט־
אנגעצייכענטע איינטיילונגען; אין עצם פערבלייבט עס אלץ
ריכטיג, אז אט די איינטיילונגען שטעלען זיך איינע אונטער דער
אנדערער אין דעם פריהער גענעבענעם סדר, וווייל די ענטשפרע־
כענדע איינטיילונגען פון לעבען מאכען איינע די אנדערע מעגליך
אין אט דעם סדר.

עס פערשטעהט זיך, דער אידעאל פון ערציהונג איז — א
פאלשטענדיגע צוגרייטונג אין אט די אלע איינטיילונגען. אבער
בלייבענדיג הינטערשטעליג אין דעם אידעאל, וויי יעדער איינער אויך
אונזער היינטיגער שטופע פון ציוויליזאציע, מוז מעהר אדער

וועניגער בלייבען, דאדף אונזער ציעל זיין אויפצוהאלטען א ג ע ה ע ר י נ ע פ ר א פ פ א ר צ י ע צווישען די שטופען פון צוגרייטונג אין יעדער אייגטיילונג. ניט א גאר־טיעפע אויסבילדונג אין וועלכער עס איז אין זאך, העכסט וויכטיג ווי די דאזיגע זאך זאל ניט זיין — אפילו ניט אן אבנעבען זיך אין גאנצען צו די העכסט וויכטיגע צוויי, דריי אדער פיער אבטיילונגען; נור אן אבגעבען זיך צו א ל ע: די גרעסטע אויפמערקזאמקייט, וואו דער וועדטה איז דער גרעסטער; וועניגער, וואו דער וועדטה איז וועניגער, אן דאָם וועניגסטע, וואו דער וועדטה איז דער וועניגסטער. פאר דעם דורכשניטסמענשען (מען דארף ניט פערגעסען די פעלען וואו א מענשען'ס בעזונדערע נייגונג פאר איין נעוויסען טייל פון וויסענשאפט בעשטימט נאנץ ריכטיג יענעם טייל אלס די בעשעפטיגונג, וואָס ניט איהם זיין חיונה) — פאר דעם דורכשניטסמענשען, זאגען מיר, איז דאָם ווינשענסווערטהע, א צוגרייטונג וואָס דערגרייכט אם נעהענטסטען צו פאלקאמענהייט אין די זאכען, וועלכע זענען דאָם מעהרסטע בעהילפיג צו פיהרען א פאל־שטענדיג לעבען, און א צוגרייטונג וואָס איז אלץ וועניגער און וועניגער פאלקאָם אין יענע זאכען, וועלכע זענען נוגע אלץ מעהר פון וויכטען דעם פאלשטענדיגען לעבען.

רעגולירענדיג די ערציהונג לויט אט דעם מאסשטאב, זענען פאראן אייניג אלגעמיינע בעטראכטונגען, וואָס דארפען תמיד אונז שטעהן פאר די אויגען. דער וועדטה פון יעדען סאָרט בילדונג אלס א הילף צו א פאלשטענדיגען לעבען קען זיין אדער א נויטיגער, אדער א מעהר אדער וועניגער צופעליגער. עס איז פאראן א וויסען וואָס האָט א י נ ע ר ל י כ ע ן וועדטה, א וויסען וואָס האָט א כ מ ע ט־א י נ ע ר ל י כ ע ן וועדטה, און א וויסען וואָס האָט א ק א נ ו ו ע נ צ י א נ ע ל ע ן וועדטה. אזוינע פאקטען ווי צ. ב. ש., אז אייניער א גליער וועדט פאראליזירט, פיהלט זיך אין איהם נעווהנליך אן אבגע'חלשט'קייט און א מין שטעבענים; אז דער וויידערשטאנד פון וואסער אויף א קערפער וואָס בעווענט זיך אין איהם, איז פערשיידען לויט דעם קוואדראט פון זיין אימפעט; אדער אז דער גאז כלאר איז א דיסאינפעקציירמיטעל — די פאקטען, און די וואהרהייטען פון דער

ווייסענשאפט בכלל, האָבען א אינערלעכען וועלט: זיי וועלען האָבען א שיכות צו מענשלעכע אויפפיהרונגען צעהן טויזענד יאָהר שפּעטער, אזוי גוט ווי איצטער. די טיעפערע ידיעות אין אונזער אייגענער שפּראַך, וואָס מען בעקומט דורך א בעקאנטשאפט מיט לאטיין און גריכיש, האָט א ווערטה, קען מען זאָגען, וואָס איז א כמעט־אינערלעכען אדער א קאָנווענציאָנעלען ווערטה: ער מוז עקזיסטירען פאר אונז און פאר אנדערע פעלקער, וועמעס שפּראַכען עס זענען פיעל פערפעליכטעט צו די דאָזיגע קוואלען; דער ווערטה וועט אָבער אָנהאלטען נור אזוי לאנג, ווי אונזערע שפּראַכען וועלען אָנהאלטען. בעת אָבער יענער סאָרט למוד, וואָס טראָגט אין אונזערע שולען פאלשערהייט דעם נאָמען „געשיכטע" — דאָס טרוקענע געוועב פון נעמען און דאטען און טוידטע אונבעדייטענדע פאסירונגען — האָט נישט מעהר ווי א קאָנווענציאָנעלען ווערטה: עס האָט ניט די קלענסטע שיכות מיט וועלכע עס איז פון אונזערע טהעטיגקייטען, עס טויג נור אויף אויסצומיידען די אונאנגענעהמע קריטיקען, וואָס די עפענטליכע מיינונג גיט ארויס אויב מען ווייס עס ניט. עס פערשטעהט זיך, אז אויב די פאקטען, וועלכע זענען נוגע דער גאנצער מענשהייט אין אלע צייטען, מוזען בעטראכט ווערען אלס מעהר וויכטיגע אייגער די, וועלכע זענען נוגע נור א טייל פון דער מענשהייט אין א בעגרענצטער צייט, און אלס גאר א סך מעהר וויכטיגע אייגער די וואָס זענען נוגע א טייל פון דער מענשהייט נור אין אזא קורצע צייט ווי לאנג עס האלט אן די מאָדע; איז דערפון געדרונגען, אז על פי ראציאָנעלען אבשאטץ מוז דאָס וויסען, וואָס האָט א אינערליכען ווערטה, האָבען אונטער גלייכע בעדינגונגען דעם פּראָצוג איבער אזא ווי־סען, וואָס האָט נור א כמעט־אינערליכען אדער א קאָנווענציאָנעלען ווערטה.

נאָך איין ווייטערדיגען פאָרווארט. יעדער סאָרט למוד האָט צווייערליי ווערטהען — א ווערטה אלס ווי סען און א ווערטה אלס דיסציפלין. די ערלערנונג פון יעדער גאטונג פון פאקטען האָט א חוץ די נוצען וואָס עס ווייזט אונז אן ווי זיך אויפצופיהרען, אויך א נוץ אלס א גייסטיגע איבונג; און מען דארף בעטראכטען איהרע ווירקונגען אלס צוגרייטער צו א פאל־

שטענדיגען לעבען אונטער אָט די ביידע הויפט נעמען.

אָט די זענען, הייסט עס, די אלגעמיינע אידעען, מיט וועלכע מיר מוזען אָנהויבען, וועז מיר נעהמען זיך דיסקוטירען א קורי קולום, א קורס פון למודים. מיר בעטראכטען דאָס לעבען ווי עס איז איינגעטיילט אין עטליכע סאָרטען טהעטיגקייט, וואָס וועדט איינע נאָך די אנדערע וועניגער אין וויכטיגקייט; דעם וועדטה פון יעדער גאטונג פון פאקטען, וואָס רעגולירט די עטליכע סאָרטען טהעטיגקייט, אלס א אינערליכען, כמעט־אינערליכען, און קאָנווענציאָנעלען; און זייערע רעגולירענדע איינפלוסען וועדטן אבגעשאצט אי אלס וויסען, אי אלס דיסציפלין.

צום גליק איז דער דאָזיגער אלערוויכטיגסטער טייל פון ערציהונג, וואָס פערזיכערט די דירעקטע זעלבסטערהאלטונג, אין א גרויסען טייל שוין פערזאָרגט געוואָרדן. א צו־ערנסטע מעשה עס איבערצולאָזען אויף אונזער אונבעזאָנענקייט, נעהמט עס די נאטור אין איהרע אייגענע הענד. דאָס עופ'עלע, בעת מען טראָגט זיך נאָך ארום מיט איהם אויף די הענד, וואָס בעהאלט זיין פנים'ל און שרייט אז עס דערזעהט א פרעמדען, צייגט שוין ארויס דעם אויפלייכטענדען אינסטינקט צו בעשיצען זיך, אנטלויפענדיג פון דאָס וואָס איז אונבעקאָנט און וואָס עס קען זיין געפעהרליך. און שפעטער, וועז עס געהט שוין ארום, איז דער שרעק וואָס עס צייגט ארויס וועז אן אונבעקאָנטער הונד קומט צו־נאָהענט, און די גערייען מיט וועלכע עס לויפט צו דער מוטער, בעת עס דערזעהט אדער דערהערט עפעס דערשרעקענדעס, א בעוויז פון א וויטער־ענטוויקעלטען אינסטינקט. נאָך מעהר, דאָס וויסען וואָס דיענט די צוועקען פון דירעקטער זעלבסטערהאלטונג איז די הויפטזאך אין וואָס עס איז פערטהון אויסצוגעפינען פון שעה צו שעה. ווי צו באלאנסירען זיין קערפער, ווי צו קאָנטראָלירען זיינע בעוועגונגען כדי אויסצומיידען א צוזאמענשטויס; וועלכע זענען הארטע זאכען און וועלען וועה טהון וועז מען שלאָגט זיך אָב אן זיי, וועלכע זאכען זענען שוועדע און טהוען אן שאדען אויב זיי פאלען אויף די גליעדער; וועלכע זאכען וועלען אויסהאלטען דאָס געוויכט פון קערפער, און וועלכע ניט; די שמערצען וואָס קומען פון

פייער, פון ווארפען שטיינדלעך, פון שארפע נעצייג — אט די און אלערליי אנדערע שטיקלעך ידיעות, וואס זענען נויטיג כדי אויסצומיידען טוידט אדער אומגליק, האלט עס שטענדיג אין איין לערנען. און שפעטער אין עטליכע יאהר, וועלן די ענערגיע געהט אוועק אויף לויפען, קלעטערען און שפרינגען, אויף שפיעלען אויסצוצייגען גבורות און שפיעלען צו בעווייזען קונצען, זעהען מיר אין די אלע טהעטיגקייטען, דורך וועלכע די מוסקולען ווערען ענטוויקעלט, די חושים ווערען פערשארפט און די אורטייל־סקראפט פערשנעלערט, א פארבערייטונג פאר דעם זיכערען קעהר פון קערפער צווישען ארומיגע זאכען און בעוועגונגען, און א צוגרייטען־זיך צו קענען בעגעגענען די גרעסערע געפאהרען, וועלכע קומען אמאל פאר אין יעדען איינעמם לעבען. איז אזוי ווי די נאטור גיט, ווי געזאגט, גוט אכטונג אויף די זאכען, נויטיגט זיך אין פערגלייך אט די פונדאמענטאלע ערציהונג גאנץ וועניג אין אונזער אויפפאסונג. דער עיקר וואס עס פאדערט זיך פון אונז, איז נאכזוהען עס זאלען זיין פרייע געלעגענהייטען צו קענען געווינען אט די ערפאהרונג און צו קענען בעקומען די דאזיגע דיסציפלין — מען זאל ניט שטעלען דער נאטור אזעלכע הינדערניסען ווי דאס טהון די שטומפזיניגע שול־אויפזוהערינס, וועלכע האלטען צוריק די מיידלעך, וואס שטעהען אין זייער רשות, פון די פיזישע טהעטיגקייטען, פאר וועלכע זיי וואלטען זיך נענומען דורך א נאטירליכען טריעב, און מאכען זיי דורכדעם כמעט אונפעהיג זיך אליין צו העלפען אין אומשטענדען פון געפאהר.

דאס איז אבער בשום אופן נאך ניט אלץ וואס ווערט אומגעפאסט פון דער בילדונג צוגרייטען צו דער דירעקטער זעלבסט־ערהאלטונג. א חוץ פערהיטען דעם קערפער אנטקעגען מעכאנישע הזיקות אדער פערניכטונג, דארף ער פערהיט ווערען אנטקעגען שאדען פון אנדערע סבות — אנטקעגען קראנקהייט און טוידט וואס קומען פון עובר זיין אויף די פיזיאלאגישע געזעצען. פאר'ן פאלשטענדיגען לעבען איז נויטיג אויסצומיידען ניט נור פלוצליכע בערניכטונגען פון לעבען, נור מען מוז אויך זעהן ענטרונען צו ווערען פון די שלעפקייטען און לאנגזאמע פערניכטונגען, וואס ניט־קלוגע געווענהניייטען בריינגען־מיט. אזוי ווי אהן געזונד און

ענערגיע וועדען די אינדוסטריעלע, פאָטערליבע, געזעלשאפטליבע און אלע אנדערע טהעטיגקייטען מעהר אדער וועניגער אונמעגליך, איז קלאָר, אז אפ דער צווייטער סארט דירעקטע זעלבסטערהאלטונג אז נור וועניגער וויכטיג אייבער דער ערסטער סארט, און אז דאס וויסען, וואס פיהרט צו פערזיכערן איהם, דאדף שטעהן אויף א זעהר הויכען גראד.

עס איז ריכטיג, אז אויף האָוועדט אונזערע די הדרכה געגעבען געוואָסער מאסען פערטיגערהייט. דורך אונזערע פערשיידענע פיזישע עמפפינדונגען און פערלאנגען האט די נאטור בעוואָרינט מיר זאלען נישקשה'דיג גאבקנמען די הויפט־פאדערונגען. צו אונזער גליק רופען אלע הונגער, שטארקע הונט און גרויסע קעלט אזוינע תביעות, וואס זענען צו־עקשנ'דיג מען זאל זיי קענען אוועק־מאכען מיט'ן האנד. און וואן מענשען וואלטען אלע מאל נע־פאלגט די אונזערע אזוינע תביעות אויף בעסטע זיי זענען ניט אזוינע עקשנ'דיגע, וואלטען לפי ערך גאר וושניג צרות נעקומען. וואן מידיקייט פון קערפער אדער פון געהירן וואלט יערעם מאל געמאכט מיר זאלען גלייך אויפהערען; וואן די שווערעניס וואס פיהלט זיך פון א פערשטיקטער לופט וואלט אלעמאל אונז נע־טריבען צו פרייגען וועגטילאציע; וואן מען וואלט קיינמאל ניט געגעסען אהן הונגער און ניט געטרונקען אהן דורשט — וואלט אונ־זער סיסטעם נור זעלטען־וואן נעווען ניט אין גוטער אדדענונג. די אומוויסענהייט ונעגען די געזעצען פון לעבען איז אבער אזוי טיף, אז מעגשען וויסען אפילו ניט, אז זייערע עמפפינדונגען זענען זייערע נאטירליבע וועגווייזער און (אויב די עמפפינדונגען זענען ניט געווארפען קראנקהאפט דורכדעם וואס מען האט זיי א צייט לאנג ניט געפאלגט) — וועגווייזער אויף וועלבע מען קען זיך פערלאזען. עס קומט אוים — ווייל מען זיך אויסדריקען טעלעפאָגיש — אז הגם די נאטור האט בעזאדגט טיכטיגע זיכערהייטס מיטלען צו פער־היטען דאס נעזונד, מאכט זיי אבער דער דוחק אין וויסען מעהרסטענ־טיילס נוצלאָז.

אויב וועד עס איז צווייפעלט אין דער וויכטיגקייט פון א בעקאנטשאפט מיט די גרונדפרינציפען פון פיזיאלאגיע אלס א מיטעל פאר'ן פאלשטענדיגען לעבען, זאל ער א קוק טהון ארום איהם

און זעהען וויפיעל מענער און פרויען ער קען געפינען אין די מי־
טעלע אדער עלטערע יאהרען וואם זענען דורך־און־דורך געזונד.
נור וועז־ניט־וועז בעגעגענען מיר אן עקזעמפלאר פון קרעפטיגען
געזונד וואם דויערט ביז'ן טיפען אלטער; אלע וויילע טרעפען
מיר זיך אן מיט עקזעמפלארען פון קראנקהייט, שארפע און כרא־
נישע, מיט אלגעמיינע אבשוואכונג און אבגעלעבטקייט פאר דער
צייט. איהר וועט קוים געפינען איינעם, בייַ וועמען איהר זאלט
ניט א פרעג טהון, וואם זאל ניט האבען אין פערלויף פון זיין
לעבען אלייַן ארויפגעשלעפט אויף זיך חולאת'ן, פון וועלכע אביסעל
וויסען וואלט איהם שומר ומציל געווען. הא טרעפט איהר א פאל
פון הארץ־קראנקהייט, וואם שטאמט פון א רהומאטישען פיבער, גע־
קומען פון א פערקיהלונג דורך אונפארזיכטיגקייט. דארטען איז
א פאל פון קראנקע אויגען, פערפארבען אויפ'ן גאנצען לעבען פון
צופיעל לעזען. נעכטען האט מען דערצעהלט וועגען איינעם, וועל־
כער איז געווען שוין פון א יונג צייט, וויל ער האט ניט
געקוקט אויפ'ן וועהטאג און האט ניט אויסגערוהט זיין קניע, נאכדעם
ווי ער האט זיי לייכט פערוואונדעט. און היינט הערען מיר
פון אן אנדערן, וועלכער איז געווען געצוואונגען אבצוליגען יאהרען
אן בעט, וויל ער האט ניט געוואוסט אז דאם הארץ־קלאפען, פון
וועלכען ער האט געליטען, איז איהם געקומען פון אן איבעריגע־
מאטערטען געהירן. אט הערען מיר ווי פון א נארישען וועלען
בעווייזען א גבורה איז געבליבען א חולאת, וואם מען קען ניט
אויפהייליען; און אט וויידער, ווי איינעמם קערפערליכע קאנ־
סטיטוציע האט קיינמאל ניט געקענט קומען צו־זיך נאך א שוועי־
רער ארבייט וואם ער האט עם גאר נישט בעדארפט. היינט זעהען
מיר אויף אלע זייטען שטענדיגע קלענערע קראנקהייטען, וואם קומען
אלע מאל מיט א שוואכען גענזונד. שוין ניט צו רעדען וועגען די
גאטלעכע שמערצען, די פערמאטערטקייט, דעם חושך, האם געלד
און צייט וואם נעהט לאיבוד — בעטראכט נור וויפיעל א שוואכער
געזונד שטערט נאכצוקומען אלע התחיבות'ן: אפטמאל איז מחמת
דעם גאר ניט מעגליך צו פיהרען געשעפטען, און שווערער איז עם
אלע מאל; עם ברייגט אן אויפגערעגטען געמיטה, וואם הרג'עט
שוועך די מעגליכקייט מדריך צו זיין די קינדער ווי געהעריג איז;

וועגען מקים זיין די עובדות פון א בירגער איז דאָן שוין אָבגעדרעדט; אפילו די אמווזירונגען וועדען אן אבקומענישׂ. איז עס ניט קלאָר, אז די פיזישע זינד — טיילווייז אונזערע אורעלטערנ׳ס און טיילווייז אונזערע אייגענע — וועלכע רופען ארויס אָט דעם שוואכען נעזונד, מאכען א שטריף אין חשבון פון פאָלשטענדיגען לעבען מעהר איידער יעדע אַנדערע זאך? איז עס ניט קלאָר, אז זיי צוברעכען דאָס לעבען און מאכען עס אין א גרויסען ערך פאר א לאסט, אנשטאָט וואס עס זאָל זיין א ברכה און א פערגעניגען?

צו אלעם דעם לעגט נאָך צו דעם פאקט, אז א חוץ וואס דאָס לעבען וועדט אויף דעם אופן אזויפיעל וועניגער חשוב, וועדט עס אויך געקירצט. עס איז ניט אמת, ווי מיר מיינען געוועהנליך; אז בעת מיר קומען צו־זיך נאָך א צושטאנד פון „ניט מיט אלעמען" אָדער נאָך א קראנקהייט, זענען מיר צוריק די אייגענע וואס מיר זענען געווען פריהער. קיין צוורדערונג פון דעם נאָרמאלען סדר פון די פונקציעס קען ניט איבערגעהן און לאָזען אלץ פונקט ווי פריהער. אין אלע פעלען בלייבט אן אייביגער שאָדען — מעגליך אז אויפ׳ן שטעל קען מען איהם ניט אבשאצען, אבער דאָ איז ער; און צוזאמען מיט אנדערע אזוינע פאקטען, וועלכע די נאטור. פערגעסטט קיינמאל ניט צו פערצייכענען אין איהר שטרענגער בוכהאלטעריע, וועט ער שטעהן אויף אונזער דעביט־בלאט און פיהרען אונבעדינגט צו קצור ימים. פון די קליינע וואונדען וואס קלייבען זיך אן וועדען געוועהנליך די קאנסטיטוציעס אונטערגעגראבען און ברעכען צוזאמען לאנג פאר דער צייט. און וען מיר דערמאנגען זיך וויפיעל ניעדעריגער דער לעבענסדויער אין דורכשניט שטעהט לגבי דעם מעגליכען לעבענסדויער, זעהען מיר ווי אונגעהייער גרויס דער פערלוסט איז. וען מיר לעגען־צו צו די פיעלע שטיקלעכדיגע חסור׳ם, וואס א שוואכער נעזונד־איז גורם, אט דעם גרויסען ענדליכען חסור, קומט אויס, אז מעהר ווי א העלפט פון לעבען וועדט נעוועהנליך ארויסגעווארפען לאיבוד.

הייסט עס דעריבער, אז דאָס דאזיגע וויסען וואס דיענט דער דירעקטער זעלבסט־ערהאלטונג, איז דערמיט וואס עס דערלאזט ניט פערלירען דעם נעזונד, פון דער אלערקטער וויכטיגקייט. מיר שטעלען ניט ארויס די מענה, אז בעזיצענדיג אזא וויסען וואלט

מען די צרה וי עס איז געקענט אין נאנצען אב׳פטר׳ן. וואָרים עס איז קלאָר, אז אויף דער היינטיגער שטופע פון ציוויליזאציע וועלט מענשען אפט געצוואונגען פון זייערע נויטען צו טהון עבירות. און עס איז אויך קלאָר, אז אפילו אהן אזא צוואנג וואלטען זייערע נייגונגען זיי אפט גורם געווען, טראץ זייער בעסערן וויסען, צו באפערן צוקינפטיגע טובות צוליב איצטיגע פערגענגענעם. וואס מיר טענה׳ן אבער יא איז, אז ריכטיגעם וויסען, איינגעלערנט אין דעם ריכטיגען וועג, וואלט א סך אויפגעטון; און ווייטער טענה׳ן מיר, אז היות ווי מען מוז פריהער קענען די געזעצען פון געזונדהייט איידער עס איז אין נאנצען מעגליך זיי צו פאלגען, כוז די מיסטיילונג פון אזוינע ידיעות קומען פריהער איידער דאס מעהרשבלי׳דיגע לעבען — וועז דאס שבלי׳דיגע לעבען זאל ניט קומען. מיר ציהען דעם שלום, אז היות ווי א קרעפטיגער געזונדסצושטאנד, מיט די הייטערע געפיהלען וואס בעגלייטען אים, זענען גרעסערע עלשמענטען פון גליק איידער וועלכע עס איז אנדערע זאכען וואס קענען נור געבען, איז די לעהרע ווי זיי אויפצוהאלטען, א לעהרע וואס טרעט ניט אב אין וויכטיגקייט פאר קיין אנדערע וואס קען נור געבען. און דעריבער בעהויפטען מיר, אז א קורס אין פיזיאלאגיע וויפיעל עס איז נויטיג צו בעגרייפען איהרע אלגעמיינע זוארהייטען און זייער שיכות צום טעגליכען לעבען, איז אן אלערווויכטיגסטער טייל פון א ראציאנאלער בילדונג.

זאנדערבאר, אז עס זאל גאר נויטיג זיין צו מאכען אזא בעהויפטונג! און נאך מעהר זאנדערבאר, אז זי זאל זיך כויטיגען אין א פערטיידיגונג! דאך, זענען דען ניט פאראן אפילו אזוינע, זועלכע וועלען אויפנעהמען דעם דאזיגען געדאנק מיט א מין פערשפאטונג? מענשען וואס וואלטען רויט ווערען פאר שאנד וועז כאפט זיי זאנענדיג איפיגע׳ניא אנשטאט איפיגאצי׳א, אדער וואס וואלטען אננעהמען פאר א בעליידיגונג יעדען חשד מאמער זענען זיי אונווויסענד מכח די פאבעלהאפטע מעשים פון א פאבעלהאפטען האלב־גאט, הויבען זיך ניט אן צו שעמען בשעת זיי זענען איך מודה, אז זיי וויסען ניט וואו די „אייסטאכישע רעהרלאך"*)

*) רעהרלאך וואס געהען פון נאז צו די אויערן און זענען העכסט וויכטיג פאר׳ן געהער. — ד ע ר א י ב ע ר ז ע צ ע ר.

געפינען זיך, אָדער וואָס די עובדות זענען פון דעם חוט השדרה (דעם רוקען־מארך), וויפיעל דער פּולם קלאָפּט נאָרמאַל, אָדער ווי אזוי די לונגען בלאָזען זיך אָן. בעת זיי זענען שטאַרק מקפּיד, אז זייערע זיהן זאָלען זיין גוט בקיא אין די אָבערגלויבענס פון צוויי טויזענד יאָהר צוריק, גיבען זיי זיך ניט די קלענסטע מיה צו זעהען אז זייערע קינדער זאָלען עפּעס לערנען וועגען דעם געבוי און די פונקציעס פון זייער אייגענעם קערפּער: נאָך בעסער, זיי וואָלטן אפילו גאָר אונצופּריעדען געווען פון אזוינע למודים. אָט אזוי געוואָלטיג גרוים איז דער איינפלוס פון דעם איינגעפּירטען סדר! אָט אזוי מוראַ'דיג שטייגט דאָס ציערליכע אין אונזער ערציהונג אַריבער דאָס ניצליכע!

מיר האָבען ניט נויטיג שטאַרק אָנצודייטען אויף דעם וואַרטה פון יענעם וויסען, וואָס העלפּט דער אינדיוידועלטער זעלבסטערהאַלטונג, דורך די ערמעגליכונג צו געווינען די מיטלען פון לעבען. דערייך זענען אלע מודה; דער עולם, אדרבה, בעטראַכט עס שוין אפשר צופיעל אלם דאס אויסשליסליכע ציעל פון בילדונג. בעת אָבער וואָס יעדער אייגער איז גרייט מסכים צו זיין צו דעם אבסטראַקטען גראַנק, אז די למודים וועלכע גרייטען־צו יונגעלייט צו די בעשעפטיגונגען פון לעבען, זענען פון גרויסער, אָדער גאָר פון דער גרעסטער, וויכטיגקייט, פרעגט זיך כמעט קיינער ניט נאָך, וואָסערע למודים וועלען דאס קענען טהון. עס איז אמת, אז מען לערנט קינדער לעזען, שרייבען און רעכענען, גאַנץ פערשטענדליך שעצענדיג זייער ניצליכקייט; אָבער וועו מיר האָבען דאָס גאַנצ, האָבען מיר שוין כמעט אלץ געוואָגט. בעת דער גרעסטער טייל פון די איבעריגע למודים האָט קיין שיכות ניט מיט די אינדוסטריעלע טהעטיגקייטען, וועלען דוקא א גאַנצע מאַסע למודים, וואָס האָבען א דירעקטע שיכות מיט די אינדוסטריעלע טהעטיגקייטען, אין גאַנצען ארויסגעלאָזען.

וואָרים מיט וואָס זענען אלע מענשען, ניט רעדענדיג נור וועגען עטליכע זעהר קלייגע קלאַסען, בעשעפטיגט? זיי זענען בעשעפטיגט מיט דעם שאפען, בעארבייטען און פערטיילען פּראָדוקטען. און אָן וואָס וועלדט זיך די טיכטיגקייט פון דעם שאפען, בעארבייטען און פערטיילען פּראָדוקטען? עס וועלדט זיך אָן

דעם געברויך פון מעטאדען, וואס פאסען זיך צו די בעזונדערע טבע'ס פון די דאזיגע פראקטען; עס הענגט אב פון די געגויע קענטעניס וואס מען האט וועגען זייערע פיזישע, כעמישע אדער לעבענס־אייגענשאפטען: דאס הייסט, עס הענגט אב פון דער ו ו י ס ע נ ש א פ ט. אט דער קלאס פון קענטעניסען, וועלכער ווערט גרעסטענטייל־ס איגנארירט אין אונזערע שוהל־קורסען, איז פונקט דער קלאס וועלכען מען מוז האבען כדי ריכטיג דורכצופיהרען יענע אלע פראצעסען, וואס מאכען מעגליך דאס ציוויליזירטע לעבען. ווי פעסט עס איז ניט אט די וואהרהייט, און וויפיעל זי ווארפט זיך אונז ניט אין די אויגען אויף שריט און טריט, איז דאך אפנים ניטא פון דעם קיין לעבהאפטיג בעוואוסטזיין: זי איז אווי פאמיליאר, אז מען טראכט ניט וועגען איהר. מיר מוזען דעריבער, כדי צו־צוגעבען אונזער ארגומענט א ריכטיג געווויכט, קלאר מאכען אט די וואהרהייט פאר'ן לעזער דורך א שנעלען איבערבליק פון די פאקטען.

אויסלאזענדיג די העכסט־אבסטראקטע וויסענשאפט, די לאגיק, — וואס פון איהר הדרכה הענגט אב, צי ער וויים עס, צי ער וויים עס ניט, דעם פאבריקאנט'ס אדער דעם סוחר'ס ערפאלג אין זיינע געשעפטספלענער — קומען מיר צוערסט צו דער מאטעמאטיק. די העכסט־אלגעמיינע אבטיילונג פון דער מאטעמאטיק, דער טייל וואס בעשעפטיגט זיך מיט צאהל, פיהרט אן אלע אינדוסטריעלע טהעטיגקייטען — די ארבייט פון צופאסען די טעכנישע פראצעסען, צוערכטמאכען די אויסרעכענונג פון די קאסטען, דעם קויף און פערקויף פון וואארע, די בוכהאלטעריע. פיעל אבשטעלען זיך אויף דעם וועגטה פון אט דער אבטיילונג פון דער אבסטראקטער וויסענשאפט איז אייגענטליך נאר ניט נויטיג.

אהן א וועלכער עס איז בעקאנטשאפט מיט דעם ספעציעלען טייל פון דער מאטעמאטיק איז אין די העכערע סארטען פון בויארבייט נאר אונמעגליך אויסצוקומען. דער דארף־סטאליער, וועלכער לעגט אוים די פלענער פון זיין ארבייט לויט עמפירישע רעגעלען, בעציהט זיך אלע וויילע, צוגלייך מיט דעם וואס בויט א בריטאניא־בריק, אויף די נעזעצען פון „רוימליכע שיכות'ן". דער ערד־מעסטער, אויף וועמעם פלאן מען פערלאזט זיך ביים קויפען

א שטיק לאַנד, דער ארכיטעקט וואָס מאכט די צייכענונג פאר דעם בנין וועלכען מען נעהמט זיך דאָרט בויען, דער בוי־מייסטער בעת'ן אויסלענען דעם פונדאַמענט, די מויערער האַקענדיג די שטיינער און די פערשיידענע בעלי מלאכות צונויפשטעלענדיג די איבעריגע ארבייט — זיי אלע ווערען געפיהרט פון גענאָמעטרישע וואַרהייטען. די אייזענבאהן־ארבייט איז פון אַנהויב ביז'ן סוף רעגולירט דורך מאטעמאטיק: סיי אין די הכנות פון די פלענער און די סעקציעס, סיי אין אויסטיילען די ליניע, אין אויסמעסטען די איינשניטען און די שוץ־וועגט, אין מאכען די צייכענונגען, ביי דער בערעכענונג פון די קאָסטען, אדער ביי'ן בויען די בריקען, די רינעס, די קאנאלען, די טונעלען און די סטאנציעס. דאָס אייגענע ביים בויען די האָפענס, די דאָקען, די וואָסער־וועגט און אלערליי אנדערע אינזשעניר און ארכיטעקטור־ארבייט, וואָס לייגען ווי פרענז ארום די וואסער־ברעגען און שפרייטען זיך אוים איבער דער אויבערפלאך פון לאַנד, אזוי גוט ווי אין די מינען וואָס לויפען אונטער דער ערד. און הויכטיגע צייטען מוז אפילו דער פערמער, כדי צו קענען ריכטיג זיהען זיינע גראָבענס, אַנקומען צום בלייוואָג — ד. ה. צו געאָמעטרישע פרינציפען.

וועו מיר קעהרען זיך איצט אָב פון יענע אבטיילונגען אין דער מאטעמאטיק, וואָס האָבען צו טהון מיט ר ו י ם און צ א ה ל, פון וועלכע מען גיט נאָך אין די שוהלען עפעס אן אויבערפלעכליכע ידיעה, און בעטראכטען די אנדער אבטיילונג, וואָס האָט צו טהון מיט ק ר א פ ט, פון וועלכער אפילו אן אויבערפלעכליכע ידיעה וועלט קוים וועו איז געגעבען, בעגעגענען מיר אנאנדער גרויסען קלאָס פון טהעטיגקייטען, וואָס געהערען צום קרייז פון אָט דער וויסענשאפט. פון דער אַנוועגדונג פון דער איינפאַכסטער פון די אבסטראקט־קאַנקרעטע וויסענשאפטען, פון דער מעכאניק, הענגט אָב דער ערפאָלג כמעט פון דער גאנצער מאדערנער מאנופאקטור. די אייגענשאפטען פון'ם הויב־שטאנג, פון'ם ראד און אקס זענען פערווייקעלט אין יעדער מאשין — יעדע מאשין איז א פערקערפערונג פון א מעכאנישען געוויץ; און היינטיגע צייטען האָבען מיר צו פערדאנקען דער מאשינעריע כמעט פאר אונזער גאנצער פראָדוקציאָן. פאָרשט אוים די היסטאָריע פון אונזער פריהשטיק־

זעמעל. די ערד פון וואנען ער קומט איז דורכגעלעגט געוואָרען מיט אָבלויפונגס־דעהרען פון מאשין־געמאכטע ציגעל; די אויבער־פלעך איז געאקערט געוואָרען מיט א מאשין; די זריעה איז פער־זעעט געוואָרען מיט א מאשין; די ווייץ האָט מען געשניטען, גע־דראָשען און אויסגעבלאָזען פון איהר די מעקענע מיט מאשינען; מיט מאשינען האָט מען זי גענאָלען און גענייטעלט; און אויב מען וואָלט די מעהל אַוועקגעשיקט אין גאָספּאָרט, וואָלט מען דער־פון געמאכט צוויעבאק אויף מיט א מאשין. איצט קוקט ארום האם צימער וואו איהר זיצט. אויב עס איז א הייזטיג הויז, זענען די ציגעל פון די וועגד אודאי מאשינאָווע; מיט מאשינען האָט מען גענוגט און גהובעלט די ברעטער פון די דיעלען, גענוגט און פּאָלירט דעם גענוימס פון קאמין, און די טאפּעטען אויף די וועגט גענאכט און גענדרוקט; דער איבערצוג פון אייגלעג־האָלץ אויפ'ן טיש, די גענדרעהטע פיס פון די שטולען, דער טעפּיך, די פּאר־האנגען, זענען אלע פּראָדוקטען פון מאשינעריע. און אייערע קליי־דער־צייג — סיי גלאָטע, מיט פיגורען, אדער גענדרוקטע — איז עס ניט אין גאנצען גענוענט, און אפשר אויך אפילו גענעהט דורך מא־שינעריע? און דאָס בוך וואָס איהר לעזט — זענען ניט די בלע־טער פאבריצירט פון אַיין מאשין און די וועדטער אָנגענוצט פון אנאנדער מאשין? צו דעם לעגט צו, אז פאר אונזערע טראנספּאָרט־מיטלען, סיי איבער'ן לאנד, סיי איבער די ימים, זענען מיר פער־פליכטעט אויפ'ן זעלבען אופן. און איצט גענדעגקט, אז ערפאָלג אדער דורכפאל, פון א יחיד, וויי פון א גאנצער נאציאָן, העננט אין גאנצען אָב פון דעם, צי די פרינציפּען פון מעכאניקע זענען גוט אדער שלעכט גענרויכט געוואָרען פאר אָט די אלע צוועקען. דער אינזשעניר וועלכער וועגדט אָן פאלש זיינע כלים בנוגע צו דער שטארקייט פון זיינע מאטעריאלען, בויט א בריק וואָס פאלט איין. דער פאבריקאנט, וועלכער נעברויכט א שלעכטע מאשין, קען ניט קאָנקוריהרען מיט אנאנדערן, וועמעס מאשין וועדט וועניגער אָב־גענוצט דורך רייבונג און אינערציע. דעם שיפען־בויער, וועלכער האלט זיך ביי די אלטע פאַרמען, שוויימט אריבער דער נייער, וואָס בויט לויט דעם מעכאניש־בערעכטיגטען פרינציפּ פון די וועלען־לינייען. און היות וויי די כחות פון א נאציאָן בייצושטעהן אנט־

קענען אנדערע נאציאָנען הענגט אָב פון די פעהיגע טהעטיגקייטען פון איהרע אייגצעלנע מיטגליעדער, קען מען זעהען וויי פון אזוינע וויסענשאפטען הענגט אָב דאָס שיקזאל פון פאָלק.

ארויפגעהענדיג פון די אָבטיילונגען פון דער אבסטראקטקאָנקרעטער וויסענשאפט, וועלכע האָבען צו טהון מיט מ א ל ע ר קרעפטען (די כחות פון גרויסע מאסען פון מאטעריע), צו יענע אָבטיילונגען איהרע, וועלכע האָבען צו טהון מיט מ א ל ע ק ו ל א ר ע קרעפטען, קומען מיר צו נאָך אנאנדער לאנגער רייה פון אָנוועגדונגען. אָט דער גרופע וויסענשאפטען, פערבונדען מיט די פריהערדיגע גרופען, האָבען מיר צו פערדאנקען פאר דער דאמפפמאשין, וועלכע טהוט די ארבייט פון מיליאָנען ארבייטער. יענער טייל פון דער פיזיק, וואָס האָט צו טהון מיט די געזעצען פון היטץ, האָט אוכז געלערנט ווי צו עקאָנאָמיזירען ברען־מאטעריאל אין אונזערע פערשיידענע אינדוסטריען; ווי צו פערגרעסערען די פראָדוקטען פון אונזערע שמעלץ־אויוועגס, איינפיהרעדיג אנשטאָט דעם קאָלטען לופט־שטויס, א הייסען; ווי צו וועגטילירען אונזערע מינען; ווי צו פערמיידען עקספלויזיאָנען, געברויכענדיג זיכערהייטסלאמפען; און דורכ'ן טערמאמעטער האָט זי אוכז בעוויזען ווי צו רעגולירען אלערליי פראָצעסען. דער טייל פיזיק וואָס בעהאנדעלט די ערשיינונגען פון ליכט, ניט נייע אויגען די אלטע און די קורציכטיגע; העלפט דורכ'ן מיקראָסקאָפ אויסצוגעפינען קראנקהייטען און פעלשונגען; און דורך די פערבעסערטע לייכט־טהורעמס היט זי אוכז אָב פון שיפ־ברוך. פאָרשונגען אין עלעקטריציטעט און מאגנעטיזם האָבען גערעטעט אונצעהליגע לעבענס און מאסען אייגענטום דורך דעם קאָמפאס; האָבען געדיענט די צוועקען פון פערשיידענע קונסט־ארבייט דורך דעם עלעקטראָטייפ; און איצט, מיט'ן טעלעגראף, האָבען זיי אוכז בעזאָרגט א מיטעל, דורך וועלכען עם וועלען מיט דער צייט רעגולירט ווערען אלע האנדעלס־אָבמאכען, דער פאָליטישער פערקעהר וועט אָנגעפיהרט ווערען, און מחלוקות צווישען פעלקער וועלען דורכדעם אפשר אָפט אויסגעמיטען ווערען. בעת וויעדער אין די פרטים פון הויזליכען לעבען, שאפען די אָנוועגדונגען פון דער העכערער, פיזיק, פון דעם פערבעסערטען קיכ־אויוועג, ביז צו דעם ספאקטיוו־קעסטעל וואָס שטעהט

אין זאל אויפֿן טיש, דעם פונדאמענט פון אלע אונזערע בעקווע־ליכקייטן און הנאות.

נאך מעהר צאהלרייך זענען די אנווענדונגען פון דער כעמיע. דער בלייכער, דער פארבער, דער קארטון־דרוקער — יעדער פון זיי איז בעשעפטיגט אין אן ארבייט וואס ווערט נעמאכט גוט אדער שלעכט, יע לויט דעם צי זיי פאלגען אדער פאלגען ניט די כעמישע געזעצען. עקאנאמיש ארויסציהען פון די רויהע מעטאלען דעם קו־פער, דאס בלעך, די צינק, בלייַ, זילבער, אייזען, זענען אין א גרוי־סען מאס פראגען פון כעמיע. דאפיניירען צוקער, פאבריצירען נאז, קאכען זייף, מאכען שיספולווער, דאס זענען אלץ טיילווייז כעמישע אפפעראציעס, אזוי גוט ווי די אפפעראציעס דורך וועלכע עס ווערען פראדוצירט גלאז און פארצעלייַ. אויב דעם דיסטילאטאָרס פער־קאכטער מאלץ ווערט זיך אבשטעלען אויף דער שטופע פון אלקאהאל־איהרונג, אדער עס ווערט געהן וויטער ביז דעם עסיג־גראד, איז א כעמישע פראגע, פון וועלכער עס הענגט אב זיין ריוח אדער היזק; און אויב דאס געשעפט איז גענוג גרויס, זעהט איין דער ברויער, אז עס בצאהלט זיך איהם צו האלטען א כעמיקער אויפֿן פלאץ. קוקט דורך א ווערק איבער טעכנאלאגיע, ווערט אייך גלייך ווערען קלאר, אז עס איז כמעט ניטא היינטיגע צייטען קיין פראצעס אין די קונסט־ארבייטען אדער מאנופאקטורען, וואס די כעמיע זאל ניט שטארק ברויס פון א וועלכען עס איז טייל פון איהם. יא, היינ־טיגע צייטען מוז אויך די אנריקולטור, כדי עס זאל זיך לוינען זי צו בעטרייבען, האבען אן עהנליכען מורה דרך. דער אנאליז פון פער־שיידענע סארטען ערד און מיסט, די צו־פאסיגקייט פון איינעם צום אנדערן, דער געברויך פון גיפס אדער אנאנדער מאטעריאל פעסטצוהאלטען אמאניום, די בענוצונג פון קאפראלייטען (פער־שטיינערטען מיסט), די פראדוקציאן פון נעמאכטע מיסטען — די אלע זענען ברכות פון דער כעמיע, מיט וועלכע עס לוינט זיך דעם פערמער בעקאנט צו ווערען. סיי אין די פאספאר־שוועבעלאך, סיי אין דעם דיסאינפיצירטען שמוץ פון די אבליטונגס־קאנאלען, סיי אין פאטאראפיעס — אין ברויט וואס ווערט נעמאכט אהן פער־מענטאציע (איהרונג), אדער אין פערפיומען וואס מען ציהט ארויס פון אבפאל — אומעדום קענען מיר איינזעהען, אז די כעמיע בע־

איינפלוסט אלע אונזערע אינדוסטריען, און אז, ווי דערפון איז גע־
דרונגען, א ידיעה אין כעמיע איז נוגע יעדען איינעם, וואָס איז די־
רעקט אדער אינדירעקט פערבונדען מיט אונזערע אינדוסטריען.

געהענדיג צו די קאָנקרעטע וויסענשאפטען קומען מיר צו דער
אסטראָנאָמיע. פון אָט דער וויסענשאפט איז ארויסגעוואקסען די
חכמה פון נאוויגאציע (טרייבען שיפען אויף די ימים), וועלכע האָט
געמאכט מעגליך אנצוטרייבען די גרויסע קאָמערציע מיט פרעמדע
לענדער, וואָס ערנעהרט א גרויסען טייל פון אונזער בעפעלקערונג,
בעזאָרגענדיג אונז מיט פיעלע לעבענס־נויטיגקייטען און מיט דעם
גרעסטען טייל פון אונזערע לוקסוסען.

די געאָלאָגיע, וועלכע, איז א וויסענשאפט וואָס העלפט מיט
איהרע ידיעות זעהר פיעל דעם אינדוסטריעלען ערפאָלג. איצט אז
דער רויהער אייזען־מעטאל איז געוואָרען אזא גרויסער קוואל פון
רייכטום; איצט אז דער דויער פון אונזערע קויהלען־אוצרות איז
געוואָרען אזא וויכטיגע פראגע; איצט אז מיר האָבען שוין א
הויכשוהל פון מינען און א געאָלאָגישע קאָמיסיע — איצט איז
שוין קוים נויטיג צו פערבריטען זיך וועגען דער וואהרהייט, אז דאס
שטודיום פון דער ערד'ס צודעק איז וויכטיג פאר אונזער מאטע־
ריעלען וואוילזיין.

היינט די וויסענשאפט פון לעבען, די ב י א ל א ג י ע — האָט
זי דען ניט אויך א גרינדליכע שיכות צו די דאָזיגע פראָצעסען פון
אינדירעקטער זעלבסטערהאלטונג? אמת, מיט דעם וואָס מיר רו־
פען אָן געווהנליך מאנופאקטור, האָט זי טאקי א קנאפע פערבינ־
דונג; אבער מיט דער אלערנויטיגסטער מאנופאקטור — פון עסענ־
וואָרג — איז זי זעהר ענג פערבונדען. אזוי ווי די אגריקולטור מוז
צופאסען איהרע מעטאָדען צו די לעבענסערשיינונגען פון פלאנצען
און חיות, פאלגט נויטיגערווייז ארויס דערפון, אז די
וויסענשאפט פון די דאָזיגע ערשיינונגען איז דער רא־
ציאָנאלער פונדאמענט פון דער אגריקולטור. פערשיידענע
ביאָלאגישע וואהרהייטען זענען טאקי עמפיריש איינגעפיהרט געווא־
רען, און די פערמער האָבען זיך בענוצט מיט זיי, בעת מען האָט
נאָך פון זיי אלס וויסענשאפט קיין בעגריף ניט געהאט. צום בייי־
שפיעל, אז בעשטימטע מיסטען פאסען זיך צו בעשטימטע פלאנ־

צען, אז ווען מען זעעט געוויסע תבואות אויף א פעלד, טויג נאכ־
הער דאס פעלד ניט פאר אנדערע סארטען תבואות; אז פערד
קענען ניט גוט ארבייטען ווען זיי שטעהען אויף ארימע קארמע;
אז געוויסע קראנקהייטען פון רינדער און שאף קומען פון געוויסע
אומשטענדען. אט די און אנדערע אלטענליכע ידיעות, וואס דער
ערד־ארבייטער קריגט פון ערפאהרונג בנוגע צו דער ריכטיגער אויפ־
פאסונג פון פלאנצען און פיה, שטעלען צונויף זיין סכום וויסען פון
ביאלאגישע פאקטען; און זיין ערפאלג העגנט א סך אב פון דער
גרויס פון דעם דאזיגען סכום וויסען. היינט אויב אז אט די ביא־
לאגישע פאקטען, קארגע, אונבעשטימטע און אנפאנגליכע ווי זיי
זענען, העלפען אים אזוי גרינדליך, איז זייט זיך משער ווי גרויס
דער וועדטה פון אזוינע פאקטען מוז זיין פאר אים, ווען זיי וע־
רען פאזיטיוו, בעשטימטע און ווי־מעגליך טיפע. אין דער ווירק־
ליכקייט, קענען ריר שוין אפילו איצטער זעהען די טובות, וואס
די ראציאנאלע ביאלאגיע טהוט מיט אים. די וואהרהייט, אז די
היטץ אין א לעבעדיגען קערפער וועדט געשאפען אויפ'ן חשבון פון
דער קערפערליכער מאטעריע וואס וועדט פערצעהרט, און אז דע־
ריבער, פערמיידענדיג דעם פערלוסט פון היטץ, מיידט מען אויס
די נויט פון איבעריגע נאהרונג, — א ריין טהעאראטישער שלום —
דירעקטירט היינט די מעטאדע פון פעט מאכען בהמות: עס איז
אויסגעפונען געוואָרען, אז ווען מען האלט די בהמות וואַרעם,
שפּאָרט מען איין קאָרמע. דאס אייגענע אויף בנוגע דעם פרט פון
געמישטע שפייזען. די עקספּערימענטען פון די פיזיאלאגען הא־
בען בעוויזען, אז עס איז אינטערעסליך ניט נור צו בייטען די דיעטע,
נור אז די פערדייהונג גופא געהט אן בעסער, ווען דער מאהלצייט
בעשטעהט פון געמישטע ארטיקלען: די ביידע וואַרהייטען בע־
איינפלוסען איצטער די מעטאדע פון קאָרמען בהמות. די ענט־
דעקונג, אז די קראנקהייט וואס איז בעקאנט אונטער דעם נאָמען
„דער קאָפּ־שווינדעל", פון וועלכער טויזענדער שאף פלעגען פאלען
יעהרליך, קומט פון אזא פּאראזיט (אן „ענטאזאן"), וואס דריקט
אויפ'ן מארק; און אז אויב מען ציהט אים ארויס, דורך דעם
וויבּ־געוואָרענעם אָרט אין שארבען, וואס ווייזט אן וואו דער פּא־
ראזיט געפינט זיך, וועדט דער שעפּס געוועהנליך געזונד — איז נאָך

א חוב,וואָס די אגריקולטור איז שולדיג דער ביאָלאָגיע.

עס איז אונז איבערגעבליבען צו נאָטירען נאָך איין וויסענשאפט, וועלכע האָט א דירעקטע שיכות מיט דעם אינדוסטריעלען ערפאָלג — די וויסענשאפט פון דער גזלט־שפט. מענשען וועלכע ניבען אכטונג יעדען טאָג אויפ'ן צוסטאנד פון'ם געלד־מארק, קוקען דורך די פרייז־קוראנטען, בעשפעכען די וואהרשיינליכע גערעטענים פון תבואה, באוויל, צוקער, וואָל, זייד; וועגען איבער די מעגליכקייט פון מלחמות, און בעשטימען לויט די אלע אויסרעכענונגען זייערע סוחרישע אפּעראציעס — זענען, אליין ניט וויסענדיג עס, סטודענטען פון סאציאלער וויסענשאפט: זאל זיין אז זיי זענען עמפירישע און אונבאזאנטע תלמידים, אבער דאָך סטודענטען, וועלכע נעווינען די פרייזען אדער וועלען אין זייערע פראפיטען, לויט נאָך דעם צי זיי גרייכען דעם ריכטיגען שלום, צי ניט. ניט נור דער פאבריקאנט און דער גרויסער סוחר מוזען פיהרען זייערע געשעפטען לויט'ן חשבון פון אנבאט און נאכפראגע, וואָס איז געבויט אויף א מאסע פאקטען, און מוזען אנערקענען בשתיקה פערשיידענע אלגעמיינע פרינציפען פון געזעלשאפטליכער טהעטיגקייט; נור אפילו דער קליינער קרעמער מוז אויך טהון דאָס אייגענע: היות ווי זיין וואויל־שטאנד העננט זעהר פיעל אב פון דער ריכטיגקייט פון זיין אורטייל בנוגע צו די צוקינפטיגע אן־גרא פרייזען און דעם צוקינפטיגען ערך פון געברויך. עס איז קלאָר, אז אלע וועלכע בעטיליגען זיך אין די פערפלאָנטערטע קאָמערציעלע טהעטיגקייטען פון א גרעסיינדע, זענען פעראינטערעסירט ביז אין לעבען אריין צו פערשטעהן די נעזעצען, לויט וועלכע יענע טהעטיגקייטען ענדערן זיך.

אט אזוי, הייסט עס, איז פאר אלעמען, וואָס זענען בעשעפטיגט אין דער פראדוקציאָן, אין דעם אויסטויש אדער אין דער פערטיילונג פון וואארען, פונדאמענטאל וויכטיג צו האבען א בעקאנטשאפט מיט אייניגע אבטיילונגען פון דער וויסענשאפט. ווער עס איז נור, סיי אונמיטעלבאר, סיי אין א וויטען אופן, פערמישט אין א וועלכער עס איז פאָרם פון אינדוסטריע (און ווער איז עס ניט?) איז דירעקט פעראינטערעסירט צו האבען עפעס א פערשטענדניס מכח די מאטעמאטישע, פיזישע און בעמיסע אייגע-

שאפטען פון זאכען; ער איז אפשר אויך דירעקט פּראיינטערעסירט אין דער ביאָלאָגיע, און אודאי אין דער סאָציאָלאָגיע. זיין האָבען אָדער ניט האָבען אן ערפאָלג אין דער אינדירעקטער זעלבסטערהאַלטונג, וואָס מיר רופען אן מאכען א שעהן לעבען, הענגט אין א גרויסען ערך אָב פון דעם, צי ער האָט א ידיעה אין איינע אָדער מעהרערע פון אָט די וויסענשאפטען — מעגליך, אז עם מוז ניט זיין דוקא א ראציאָנאַלעס וויסען, אָבער א וויסען, וועלכעס אפילו נור אן עמפירישער. וואָרים אין אמת'ן, דאָס וואָס מיר רופען אן זיך לערנען א געשעפט, מיינט אייגענטליך זיך לערנען די וויסענשאפט וואָס שטעקט אין דעם, אויב אפילו ניט אונטער דעם נאָמען וויסענשאפט. און דעריבער איז זעהר וויכטיג צו האָבען אן עלעמענטארע פּאָרבריטונג אין וויסענשאפט, אי מחמת עס פּערפּערטיגט צו די אלע זאכען, אי וויל א ראציאָנאַלעס וויסען האָט אווידיעל מעהר וועהרטה איידער אן עמפירישעס וויסען. נאָך מעהר, עס פאָדערט זיך צו האָבען א וויסענשאפטליכע בילדונג, ניט נור דערפאר אליין כדי יעדערער זאָל קענען פערשטעהן דעם „וויי" און דעם „פּאַרוואָס" פון די זאכען און פּראָצעסען, וועלכע זענען איהם נוצע אלס איינעם וואָס מאכט זיי אָדער פּאַרטיילט זיי; נור עס איז אָפט זעהר וויכטיג ער זאָל פערשטעהן דעם „וויי" און דעם „פּאַרוואָס" אויך פון אלערליי אנדערע זאכען און פּראָצעסען. אין היינטיגע צייטען פון געמיינזאמע אקציען־אונטערנעהמונגען, איז כמעט יעדער מענש, איבער דעם שטאנד פון א לוין־ארבייטער, פּראיינטערעסירט אלס קאפיטאליסט אין א וועלכער עס איז אנדער בעשעפטיגונג אחוץ זיין אייגענער; און אלס אזא פּראיינטערעסירטער מענש, הענגט אָפט אָב זיין פּערדיענסט אָדער פערלוסט פון זיין ידיעה אין די וויסענשאפטען, וועלכע האָבען א שיכות צו יענע אנדערע בעשעפטיגונגען. אָט איז א פאל פון א מינע, ביי וועלכער א סך אקציאָנערען זענען רואינירט געוואָרען, מחמת זיי האָבען ניט געוואוסט אז א געוויסער פאָססיל (א פערשטיינערטער קערפער) געהערט צו דעם אלטען רויטען זאנד־שטיין, וואָס אונטער איהם זענען קיין קוילען ניטא. ניט לאנג צוריק איז געגאנגען פערלאָרען א סומע פון 20 טויזענד פונט (שטערלינג), ארבייטענדיג אויף א פלאן צוגעפּצוגעהמען דעם אלקאָהאל, וואָס וועלט דיסטי־

לירט פון דעם ברויט בעת עס באקט זיך: וועז זיי וואָלטען אָבער געוואוסט, אז אין דעם פּראָצעס פון איהרונג וווערט וועניגער ווי א הונדערסטער טייל אויפ'ן וואג געענדערט פון דעם מעהל, וואָלט דאָס נאנצע גע'לד געקענט בלייבען ביי די אקציאָנערען. עס זענען נעמאכט געוואָרען פיעל פּראָבען אויפצוויען עלעקטראָ־מאגנעטישע מאשינען, אין דער האָפענונג צו פערנעהמען דאָס פּלאַץ פון דאמפף; וואָלטען אָבער די וואָס האָבען אויסגעלעגט דאָס גע'לד, פערשטאנען דאָס אלגעמיינע גוזעץ פון דער „קאָררעלאציאָן פון עקוויוואלענץ פון קרעפטען", וואָלטען זיי געהאט בעסערע באלאנסען בייז זייערע באנקיערען. אלע טאג לאָזען זיך מענשען אייניגע־רעדען צו העלפען אויספיהרען ערפינדונגען, וועלכע דער אייגענאָ־סטער פריז אין וויסענשאפט וואָלט געקענט בעווייזען, אז זיי זענען גאָר נישט וווערטה. עס איז קוים פאראן איין געגענד, וואָס האָט ניט זיין היסטאָריע מכח פערמעגנס, וועלכע זענען ארויסגעוואָר־פען געוואָרען איהר עפעס אן אונמעגליכען פּראָיעקט.

און אויב איצט איז שוין אזוי אָפט און אזוי גרויס דער פער־לוסט צוליב דעם דוחק אין וויסענשאפט, וועט דער פערלוסט מו־זען זיין נאָך גרעסער און אָפטער פאר די, וואָס וועלען ניט בע־זיצען קיין וויסענשאפט שפעטער. אזוי שנעל ווי די פּראָדוקטיוע פּראָצעסען וועלען וווערען מעהר וויסענשאפטליך, ווי די קאָנקורענץ מוז זיי אונבעדינגט צווינגען צו וווערען; און אזוי שנעל ווי די נעמיינזאמע אקציען־אונטערנעהמונגען וועלען זיך פערשפרייטען, ווי עס איז זיכער אז זיי וועלען: אזוי שנעל וועט די וויסען־שאפטליכע קענטניס וווערען נויטיגער פאר יעדען איינעם.

דאָס, וואָס אונזערע שוהל־קורסען לאָזען כמעט אין גאנצען אויס, איז ווי מיר זעהען, אקוראט דאָס, וואָס איז אם נעהענטסטען נוגע די עסקים פון לעבען. אלע אונזערע אינדוסטריען וואָלטען אויפהערען, וווען ניט די ידיעות, וואָס מענשען הייבען אָן אויסצו־נעפינען אזוי גוט ווי זיי קענען, ערסט דאן, וווען עס הייסט אז זיי האָבען שוין געענדיגט זייער בילדונג. און וווען ניט די דאָזיגע ידיעות, וועלכע האָבען זיך אָנגעקליבען פון דור צו דור און זענען פערשפרייט געוואָרען דורך אונ־אָפּיציעלע מיטלען, וואָלטען אָט די אינדוסטריען קיינמאָל גאָר ניט עקזיסטירט. וווען עס וואָלט ניט

געווען קיין אנדער למוד א חוץ דעם וואס מיר קריגען אין אונזערע עפענטליכע שולען, וואלט ענגלאנד געווען איצטער דיזעלביגע וואס זי איז געווען אין די פאראלע צייטען. די אלט־גרעסערע בעקאנטשאפט מיט די געזעצען פון עושיינונגען, וואס האט אונז געגעבען די מעגליכקייט, איין דור נאך דעם אנדערן, צו בעהערשען די נאטור פאר אונזערע נוצען, און ווי אלט גיט היינטיגע צייטען דעם פראסטען ארבייטער אזוינע בעקוועמליכקייטען, וואס מיט עטליכע הונדערט יאהר צוריק האבען אפילו קיסרים ניט געקענט בעקומען, — אט די קענטשאפט איז כמעט מיט גארנישט פערפליכטעט צו די איינגעפיהרטע מיטלען פון לערנען אונזער יוגענד. די לעבענס־וויכטיגע קענטניסען, א דאנק וועלכע מיר זענען אלס נאציאן דער־וואקסען צו אונזער איצטיגען שטאנד, און וועלכע זענען איצטער דער פונדאמענט פון אונזער גאנצער עקזיסטענץ, זענען קענטענישען וואס מען האט זיך ווי עס איז אויסגעלערנט אין פערווארפענע ווינקלען; בעת די אנגעשטעלטע פלעצער אויף צו לערנען האבען געהאלטען אין איין מורמלען טוידטע פארמולען, און מעהר כמעט גארנישט.

מיר קומען איצט צו דער דריטער גרויסער אבטיילונג פון מענשליכע טהעטיגקייטען — אן אבטיילונג פאר וועלכער קיין שום פארברויטונג ווערט ניט געמאכט. אויב דורך א משונה'דיגען צופאל וואלט פאסירט, אז אין דער ווייטער צוקונפט וואלט פון אונז קיין שריפט ופליט ניט געבליבען א חוץ א הויפען פון אונזערע שוהל־ביכער און עטליכע עקזאמען־פאפיערען פון אונזערער א הויך־שוהל, קען מען זיך פארשטעלען ווי עס וואלט זיך געוואונדערט דער אנטיקווער פון יענער צייט, פאר וואס ער געפינט אין זיי קיין סמן ניט, אז די תלמידים האבען אמאל געקענט האבען די געלע־גענהייט צו ווערען עלטערן. „יא, דאס האט געמוזט זיין דער קו־ריקולום פון זייערע צעליבאטען (מאנאכען וואס האבען קיינמאל ניט חתונה)", קענען מיר זיך דענקען ווי ער בעשליסט. „איך זעה דא זעהר גרויסע הכנות פאר א סך זאכען: דערהויפט פאר לעזען די ביכער פון אויסגעשטארבענע פעלקער און פון אנדערע פעלקער, וועלכע האבען געלעבט מיט זיי אין איין צייט (פון וואנען עס שייגט

צו זיין קלאָר, אז די דאָזיגע מענשען האָבען אין זייער אייגענער שפראַך געהאַט זעהר וועניג וואָס ס׳איז געווען ווערטה צו לעזען); איך געפין אָבער גאָרנישט וואָס זאָל האָבען עפעס א שיכות צו דער ערציהונג פון קינדער. זיי האָבען דאָך ניט נעקענט זיין אזוי אונזיניג אויסצולאָזען יעדע פאַרבריטונג פאַר אָט דער שוועַרסטער פון אלע פראַנטוואַרטליכקייטען. מען זעהט, הייסט עס, דערפון קלאָר, אז דאָס האָט געמוזט זיין דער שוהל־קורס פון איינעם פון זייערע מאָנאָכען־קלויסטערס....״

אין ערנסט נערעדט, איז עס ניט אן ערשטוינענדער פאַקט, וואָס ווי קלאָר עס איז, אז פון דער בעהאַנדלונג הענגט אָב די קינדער׳ס לעבען אָדער טוידט, זייער וואויזיין אָדער רואינירונג מאַראַליש, פון דעסטוועגען ווערט קיינמאָל קיין אייניציג וואָרט פון אונטערריכט ווי צו בעהאַנדלען קינדער ניט געגעבען צו די וואָס ווילען מיט דער צייט זיין עלטערן? איז עס ניט שרעקליך, אז דאָס שיקזאל פון׳ם נייען דור זאָל איבערגעלאָזט ווערען אויפ׳ן בערגטה פון אונפערנינפטיגען מנהג, אָדער אימפולס, אָדער איינבילדונג, וואָס האָרכט די עצות פון אונווויסענדע ניאַנעס און פאַלגט די פאַראורטיילען פון אלטע באבעס? ווען א סוחר וואָלט זיך נעהמען פאַר א געשעפט, ניט האָבענדיג קיין ידיעה אין חשבון׳ען און בוכפיהרונג, וואָלטען מיר געשריען איבער זיין דומהייט און דערוואַרט צו הערען פון זיין טרויעריגען סוף. אָדער ווען א מענש וואָלט זיך גענומען מאכען כירורגישע אָפעראַציעס אויידער ער האָט שטודירט אנאטאָמיע, וואָלטען מיר געשטוינט איבער זיין העזה און רחמנות געהאַט אויף זיינע פאַציענטען. אָבער אז עלטערן זאָלען אָנפאַנגען די שוערע אויפגאבע פון ערציהען קינדער, ניט האָבענדיג ווען עס איז א טראַכט געטהון וועגען די פרינציפיען — די פיזישע, מאַראַלע, אָדער אינטעלעקטועלע — וואָס זאָלען זיי אָנווייזען דעם וועג, דאָס רופט ניט ארויס קיין איבעררַאשונג אנטקעגען די וואָס האַנדלען אזוי, און ניט קיין מיטלייד מיט זייערע קרבנות.

צו די צעהנדליגע טויזענד וואָס וועלען דערהרג׳ט, לעגט צו הונדערטע טויזענדער וועלכע בלייבען מיט שוואכע קאָנסטיטוציעס, און מיליאָנען וועלכע זענען ניט אזוי שטאַרק ווי זיי וואָלטען גקאָנט זיין, וועט איהר דאָן האָבען א קליינעם בעגריף וועגען דעם

פלוך, וואס די עלטערן, וועלכע זענען אונווילסענד אין די געוועזענן פון לעבען, ברייננען אויף זייערע קינדער. טהוט נור א קלער פאר א מינוט, אז דער רעזשים, אונטער וועלכען די קינדער זענען אונטערוואָרפען, מאכט יעדע וויילע אויף זיי אן איינדרוק צו גוטען אָדער צו בייזען אויף זייער גאנצען לעבען; און געדענקט אויך, אז עס זענען פאראן צוואנציג וועגען צו געהן קרום פאר יעדען איין וועג פון געהן גליך — וועט איהר יעמאלט בעקומען א שטיקעל זידעע וועגען דעם אונגעהיירען אומגליק וואס מען ברייננט, דורך דעם ניט איבערלעגטען, גלאט־אין־דער וועלט־אריין סיסטעם, וואס ווערט אלגעמיין געברויכט. איז בעשלאָסען געוואָרען אז א יונגעל דארף געהן אָנגעטאָן אין אזא מין לייכטינקען קורצען רעקל, און דארף זיך ארומשפיעלען מיט נאקעטע, רויט־פערפּאָרענע גליעדער? דער בעשלום וועט האָבען א ווירקונג אויף זיין גאנצער צוקינפטינער עקזיסטענץ: עס וועט זיך ארויסווייזען ענטוועדער אין קראנקהייטען, אָדער אין א קורצען געוואוקס, אין שוואכע ענערגיע, אָדער אין וועניגער ווי ער וואָלט געקענט האָבען קרעפטען אויסגעוואקסענערהייט, מיט אלע אבהאלטונגען פון ערפאָלג און גליק, וואס עס ברייננט־מיט. האלט מען קינדער אויף אן איינפּאָרמיגע דיעטע, אָדער אויף א דיעטע וואס איז קארג אין נאהרהאפטיגקייט? זייער שפעטערדינג פיזישע קראפט און זייער ווירקזאמקייט אלס מענער און פרויען וועט אונבעדינגט דערפון געמינערט ווערען. מאָדער וועניגער. לאָזט מען זיי ניט לעבעריג שטיעפען, אָדער מען האלט זיי אין שטוב אין א קאלטען וועטער (וויל זיי זענען ניט וואָרים גענוג געקליידט צו קענען פערטראָגען די קעלט)? איז זיכער אז זיי וועלען ניט זיין אזוי שטארק און געזונד, ווי זיי וואָלטען געקענט זיין. וועג זיהן און טעכטער וואסען אויס קרענקליכע און שוואכע, קוקען די עלטערן אויף דעם געוועהנליך ווי אויף אן אומגליק — ווי אויף א שטראָף פון דעם רבש"ע. דענקענדיג לויט'ן פערווירטען שטייגער פון דער צייט, מיינען זיי אז די דאָזיגע צרות קומען אָהן אורזאכען, אָדער אז די אורזאכען זענען איבערגאטירליכע. עס הויבט זיך גאָר ניט אָן. אין אייניגע פעלען זענען די אורזאכען בלי ספק איבערגענעבען בירושה; אין די מעהרסטע פעלען אָבער זענען די אורזאכען — נאָרישע רעגעלען. נאָנץ ג

וועהנליך זענען די עלטערן אליין פעראנטוואָרטליך פאר די וועה־טאָגען, די שלאפקייטען, די געדריקטע שטימונגען און די צרה'דיגע לעבענס. זיי האָבען זיך אונטערגענומען יעדע וווילע צו קאָנטראָ־לירען די לעבענס פון זייערע קינדער; זיי האָבען מיט אן אכזריות־דינער נאָכלעסיגקייט פערפעהלט צו לערנען עפעס וועגען יענע לע־בענסוויכטיגע פראָצעסען, וואָס זיי גרייפען נאָכאָנאנד אָן מיט זייערע געבאָטען און פערבאָטען; מיט זייער פאָלשטענדיגער אונ־וויסענהייט וועגען די איינפאכסטע פיזיאָלאָגישע געזעצען האָבען זיי אונטערגענראָבען זייערע קינדער'ס קאָנסטיטוציעס, און האָבען אָנגעבראכט קראנקהייט און קצור ימים ניט נור פאר זיי, נור פאר זייערע קינדם קינדער אויך.

פונקט אזוי נרוים איז די אונווויסענהייט, און ממילא אויך דער שאָדען, וועלן מיר לאָזען אויס די פיזישע ערציהונג און טהוען א קוק אויף די מאָראָלישע ערציהונג. בעטראכט נור די יונגע מוטער און די נעזעצען וואָס זי גיט ארוים אין קינדער־צימער. ערסט עטליכע יאָהר צוריק אז זי איז נעגאנגען אין שוהל, וואו איהר זכרון איז אָנגעשטאָפט געוואָרען מיט וועדטער, מיט נעמען און דאטען, אבער איהרע דענקונגס־קרעפטען זענען א הָר ניט נע־איבט נעוואָרען — וואו מען האָט איהר קיין אייניציע אידעע ניט נעגעבען מכח די מעטאָדען וויי אזוי צו בעגעהן־זיך מיט'ן קינדערשען שכל, וואָס האָלט זיך אין פונאנדערעפענען; און וואו די דיסציפ־לין וואָס זי האָט בעקומען האָט איהר א הָר ניט צוגענרייט זי זאָל קענען אויסקלערען אייגענע מעטאָדען. די צווישען־יאָהרען זענען ביי איהר אוועקגענאנגען אין פראקטיצירען מוזיק, אויסנעהן צאצ־קעס, אין לעזען רָאמאנען און נעהן אויף בעלער. זי האָט נאָך קיין טראכט ניט נעגעבען וועגען דער שווערער פערַאנטוואָרטליכקייט פון מוטערשאפט און האָט ניט נעקריגען קיין ברעקיל סאָלידע אינטעלעקטועלע בילדונג, וועלכע וואָלט איהר נעקענט דיענען ווי עפעס א פאָרבריטונג פאר אזוינע פערַאנטוואָרטליכקייטען. און איצט קוקט זי אָן מיט דעם זיך־ענטוויקלענדען מענשען־כאראקטער ביי איהר אויף די הענד. זעהט זי — א טיף־אונווויסענדע אין די ערשיינונגען מיט וועלכע זי האָט דאָ צו טהון, נעהמט זי זיך אונטער צו טהון דאָס, וואָס מען קען נור אונפאָלקאָם מהון אפילו

מיט דער הילף פון דעם טיעפסטען ווייסען. זי ווייס גאָר ניט וועגען דער נאַטור פון די נעמיטהבעוועגונגען; זי ווייס ניט זייער סדר פון ענטוויקלונג, ניט זייערע פונקציעס, ניט וועז דער נעכרויך הערט אויף און דער מיסגעבערויך פאַנגט אָן. זי איז אונטער דעם איינדרוק, אז אייניגע נעפיהלען זענען אין נאַנצען שלעכטע, וואָס עס איז ניט אמת וועגען קיין איינעם פון זיי; און פערקאָהרט, אז אנדערע נעפיהלען זענען אַלע מאָל גוטע, ווי ווייט זיי זאָלען ניט נעהן, וואָס עס איז אויך ניט אמת וועגען קיין איינעם פון זיי. און דערצו, ווי זי איז אונווייסענד וועגען די זאכען, מיט וועלכע זי האַט צו טהון, פונקט אזוי איז זי אונווייסענד וועגען די פאַלגען, וואָס די אָדער יענע בעהאַנדלונג וועט האָבען פאר זיי. וואָס קען זיין מעהר אונפערמיידליך איידער די אומגליקליכע רעזולטאַטען, וואָס מיר זעהען ארויסקומענדיג יעדע שטונדע? ניט האָבענדיג קיין ידיעה פון גייסטיגע ערשיינונגען און זייערע אורזאכען און פאַלגען, איז נאַנץ אָפט איהר אריינמישען־זיך מעהר שעדליך איידער וועז זי וואָלט נעווען אבסאָלוט פאַסיוו. נאָכנאַנד אז זי שטערט דעם און יענעם סאָרט טהעטיגקייטען, וועלכע זענען נאַנץ נאַרמאל און ניצליך, און מינדערט אָט אזוי דעם קינד'ס גליק און נוצען. זי פערדאַרבט זיינעם און איהר אייגענעם טעמפּעראַמענט, און רופט ארויס א פערפרעמדונג צוויישען איהר און דעם קינד. די טהאַטען, וועלכע זי דענקט אז עס איז ווינשענסווערטה די קינדער זאָלען טהון, מאכט זי זיי זאָלען עס טהון דורך דראָהונגען, און נעבען שוחד, אָדער ארויסרופענדיג אין זיי א חשק נעלויבט צו ווערען: עס אהרט איהר וועניג וואָס פאר א אינערליכער מענטש דאָס וועט זיין, כל זמן אויסערליך ווערט נעטהון וואָס זי הייסט; אייגפלאַנצענדיג אָט אזוי צביעות, פורכט און נייציגקייט אויף דעם אָרט פון גוטע נעפיהלען. בעת זי פאָדערט פון זיי וואָהרהאפטיגקייט, ניט זי אליין א ביישפיעל פון אונוואָהרהאפטיגקייט דערמיט וואָס זי סטראשעט זיי מיט בעשטראָפונגען, וועלכע זי פיהרט ניט אוים. בעת זי לערנט זיי זיך אליין צו קאָנטראָלירען, שיט זי אלע וויילע אויף איהרע פיצלעך קינדער בייזע זלזולים פאר אווינג מעשים וואָס פערדינענען עס נאָר ניט. זי האַט ניט די קלענסטע אידעע, אז אין קינדער־צימער, אזוי גוט ווי אין דער

וועלט בכלל, איז יענע דיסציפלין די אייגציגע אמת־היילזאמע, וועל־כע ברייגגט פאר יעדען אויפפיהר, סיי א גוטען, סיי א שלעכטען, זיינע נאטירליכע פאלגען — אזוינע פאלגען, אנגענעהמע אדער שמערצליכע, וועלכע אזא אויפפיהר איז, לויט דער טבע פון די זאכען, גענויגט צו ברייגגען. ניט האבענדיג, אט אזוי, קיין טהעא־רעטישען וועגווייזער, און ניט בעויצענדיג די פעהיגקייטען אליין צו נעפינען איהר וועג, אויסשפירענדיג די גייסטיגע פראצעסען וואס קומען פאר ביי איהרע קינדער, איז איהר פיהרונג אימפולסיוו, ניט אויסגעהאלטען, שעדליך; און וועז ניט די אריבערשטייגענדע טענדענץ פון דעם וואקסענדען מוח אנצונעהמען דעם מאראלען טיף פון דער דאסע, וועלכע שטייגט אריבער אלע קלענערע אייגפלוסען, וואלט איהר ממשלה טאקי אין גאנצען געווען א רואיגירענדע.

און דאן די בילדונג פון׳ם אינטעלעקט — וועדט דאס ניט אויך אויפ׳ן זעלביגען אופן איבערגעפיהרט? זייט נור מודה אז די ערשיינונגען פון פערנונפט קומען פאר לויט געזעצען; גיט נור צו, אז די ענטוויקלונג פון פערנונפט ביי׳ן קינד קומט אויך פאר לויט געזעצען — פאלגט אונפארמיידליך דערפון, אז מען קען ניט ריכטיג אנפיהרען קיין ערציהונג, סיידען מען האט א ידיעה וועגען די דאזיגע געזעצען. זיך משער זיין, אז איהר קענט ריכטיג הענדלירען דעם פראצעס פון פאר־מירען און אנזאמלען אידעען, ניט פערשטעהענדיג די טבע פון דעם פראצעס, איז אן אונזין. היינט ווי גרויס מוז זיין דער חלוק צווישען דעם איצטיגען לערנען און דעם לערנען ווי עס דארף צו זיין, אויב אז כמעט קיינע פון די עלטערן און נור עטליכע פון די לעהרער ווייסען וואס־ניט־איז וועגען פסיכאלאגיע. דער איינע־פיהרטער סיסטעם, ווי עס איז צו דערוואַרטען, איז טאקי ביטערליך פעהלערהאפטיג, אי אין עצם, אי אין זיין פארם. בעת וואס דעם ריכטיגען קלאס פאקטען לאזט מען אוים, שטופט מען דעם ניט־ריכ־טיגען קלאס אין זיי אריין מיט געוואלט, אויף א פאלשען אופן און אין א פאלשען סדר. האלטענדיג זיך ביי׳ן געוועהנליכען ענגען נעראנק פון בילדונג, וואס מיינט אז נור די קענטניסען וואס מען קען געווינען פון ביכער, הייסט בילדונג, שטופען די עלטערן עלע־מענטאר־ביכלעך אין די הענד פון זייערע פיצלעך קינדער צו־פריה,

וואָס עס שאדט זיי זעהר פיעל. ניט אָנערקענענדיג די וואהרהייט, אז זיי זענען נור א ניט־דירעקטער מיטעל אויף צו בעקומען קענטעניס, וועלן די דירעקטע מיטלען זענען דורכגעפאלען — אז ביכער זענען א מיטעל צו זעהען מיט פרעמדע אויגען, וואָס איהר קענט ניט זעהען מיט אייערע אייגענע — ניט פערשטעהענדיג דאָס, זענען דערביבער די לעהרער לאהוט צו געבען זייערע תלמידים פאקטען פון צווייטער האנד, אנשטאָט פון דער ערסטער האנד. ניט אייניזה־ענדיג דעם אונגעהייער־גרויסען וועלט פון דער פון־זיך־דיגער (ספאָנטאַנער) בילדונג, וואָס געהט אָן אין די ערסטע יאָהרען — ניט פערשטעהענדיג אז דעם קינד׳ס אונאויפהערליכעם בעמערקען אלצדינג דאהר ניט איגנאָרירט אָדער אָבגעהאלטען וועלען, נור אדרבא פלייסיג צוגעהאָלפען און געמאכט וועלען אזוי געוני און פאָלשטענדיג ווי מעגליך — לענען זיי זיך אָבּ דוקא צו בעשעפטיגען זיינע אויגען און געדאנקען מיט זאכען, וועלכע זענען איהם פאר דער צייט אונפערשטענדליך און צוויידריג. פול פון דעם אָבער־גלויבען, וואָס בוקט זיך צו די סימבאָלען פון וויסען אנשטאָט צו דעם וויסען אליין, זעהען זיי ניט אין, אז נור יעמאָלט וועלן דאָס קינד וויים שוין כמעט אלץ וועגען די געגענשטאנדען און פראָצעסען וואָס ער געפינט אין הויז, אין די גאסען און אויף די פעלדער, איז די צייט איהם בעקאנט צו מאכען מיט די נייע קוואלען פון וויסען, וועלכע די ביכער גיבען. און דאָס דאהרף זיין אזוי, ניט נור דערפאר וויל די אונמיטעלבארע דערקענשאפט א סך א גרעסערן וועהרט איידער די מיטעלבארע דערקענשאפט; נור אויך דערפאר, וויל די וועהרטער וואָס געפינען זיך אין ביכער קענען ריכטיג אריינגעטייטשט וועהרען אין די געדאנקען, נור לפי ערך וויפיעל ערפאהרונג דאָס קינד האָט וועגען די זאכען פון פריהער. בעמערקט וויטער, אז אָט דער פראָמאָנער לעהרען, וועלכען מען הויבט אָן פיעל צו־פריה, וועהרט אָנגעפיהרט מיט גאנץ וועניג אויסרעכענונג אויף די נעזעצען פון נייסטיגער עקטוויקלונג. דער אינטעלעקטועלער פראָטשריט געהט אָן נויטיגערווייז פון דעם קאָנקרעטען צו דעם אבסטראקטען. אָבער ניט קוקענדיג אויף דעם, פאנגט מען אָן אזוינע הויך־אבסטראקטע ענינים ווי גראמאטיק, וואָס דארפען קומען פיעל שפעטער, דוקא גאנץ פריה. פאָליטישע געזאָנראפיע, א

מאטענקא

טוידטע און ניט־אינטערעסאַנטע זאַך פּאַר א קינד, וועלכע דאַרף זיין אַן אָנהאַנג צו די סאַציאַלאַגישע לומדים, הויבט מען גראָד אָן בע־ציטענס; בעת די פּיזישע נעאָגראַפּיע, וואָס איז פערשטענדלעך און, אין פערגלייך מיט יענע, א צוציהענדער ענין פאַר א קינד, לאָזט מען גרעסטענטיילס אין גאַנצען אויס. כמעט יעדער נענענשטאַנד מיט וועלכען מען האָט צו טהון איז אוועקגעשטעלט אין א ניט־נאָרמאַלער אָרדנונג: דעפּיניציאָנען, רעגעלען און פּרינציפּען וועל־דען געשטעלט צו־ערסט, אַנשטאָט וואָס זיי זאָלען זיך בעווייזען, ווי זיי בעווייזען זיך אין דעם סדר פון דער נאַטור, דורך דעם שטודיום פון די זאכען. א חוץ דעם איז דער גאַנצער למוד דורכ־גערונגען פון דעם פערדאַרבענעם סיסטעם פון לערנען לויט א סקאַרבאָווען שטייגער — א סיסטעם וואָס איז מקריב דעם גייסט צו דעם בוכשטאַבּ. גיט א קוק אויף די רעזולטאַטען. דערפון וואָס די בעגרייפונגס־כחות וועלען אונגאַטירליך אָבגעשטומפט דורך שטע־רונגען פון קלייניוויייז אָן, און דורך דעם געצוואונגענעם אָבגעבען־זיך מיט ביכער; דערפון וואָס עס ווערט געשאפען א גייסטיגע פער־ווירונג, לערנענדיג זיי אזוינע ענינים איידער זיי קענען זיי נאָך פערשטעהן, און געבענדיג זיי אפריהער די כללים איידער די פאקטען גופא, פון וועלכע די כללים קומען ארויס; דערפון וואָס מען מאַכט דעם תלמיד פאר א פאסיוון אָננעהמער פון דעם אנדערס גע־דאַנקען און מען איז איהם א האר ניט מדריך ער זאָל ווערען אָן אקטיוואר פאָרשער אָדער זיין אליין זיין אייגענער לעהרער; און דערפון וואָס מען לעגט אָן צופיעל משא אויף די מוחות — זענען פאראן אזוי וועניג טיכטיגע קעפּ, וואָס קענען אויפטהון וויפיעל זיי האבען געדארפט קענען אויפטהון. ווי מען האָט נור דורכ־געמאַכט די עקזאמענס, לעגט מען אוועק די ביכער אָן א זייט. אזוי ווי דער גרעסטער טייל פון דאָס וואָס מען האָט נעלערנט איז ניט אָרגאַניזירט אין מאַרך, פאַלט עס באַלד ארויס פון זכרון: וואָס עס בלייבט איז מעהרסטענטיילס טוידטער שטאָף, וויל די קונסט פון אָנוועגדען דאָס וויסען צו דעם לעבען איז ניט קולטיווירט נעוואָרען, און זיי האבען גאנץ ווינציג סיי פון דער קראפט פון נעווּאָרען, אין בעמערקען, סיי פון זעלבסטשטענדיגען דענקען. לעגט נאָך צו דעם אַלעם צו, אז בעת וואָס דער בעקומענער אונטערריכט האָט

לפי ערך א קנאפען וועדטה, לאזט מען דערפאר אין גאנצען אויס אן אונגעהיירע מאסע למודים, וועלכע האבען דוקא אן אלער־העכסטען וועדטה.

מיר זעהען, אלזא, אז די פאקטען זענען טאקי אקוראט אזוינע ווי מען וואלט זיך לכתחילה (א פריאָרי) געקענט משער זיין. די ערציהונג פון קינדער — פיזיש, מאראליש און אינטעלעקטועל — איז שרעקליך פעהלערהאפטיג. און דאס איז אזוי אין א גרויסען טייל דערפאר, וויל די עלטערן האבען ניט די קענטניס, דורך וועלכע די ערציהונג וואלט נעקענט אנגעפיהרט וועדען ריכטיג. וואס קען מען באמת דערוואדטען, וען פאר דער לעזונג פון איינעם פון די העכסט פערוויקעלטע פראבלעמען נעהמען זיך אזוינע מענשען, וואס האבען כמעט ניט א טראכט געטהאן מכח די פרינציפיען, פון וועלכע זיין לעזונג הענגט אב? כדי צו קענען די מלאכה פון נעהען שוך, אדער בויען הויזער, פיהרען א שיף אדער א לאקאמאטיוו־מאשין, מוז מען א לאנגע צייט זיין אין דער לעהרע. איז עס מעגליך, אז די פונאנדערוויקלונג פון א מענשליכען וועזען, קער־פעדליך און גייסטיג, איז אין פערגליך אזא אויסנאכער פראצעס, אז יעדער איינער קען עס אנפיהרען אין רעגולירען נאר אהן קיין שום הכנות? אלא אויב ניט — אויב אדרבא דער פראצעס איז, מיט איין אויסנאהמע, א מעהר קאמפליצירטער איידער יעדער אנ־דערער אין דער נאטור; אויב די ארבייט פון אויפפאסען דערויף איז הוקא איינע פון די שווערסטע — איז עס ניט א פשוטע משוגעת צו לאזען אזא אויפגאבע נאר נישט בעארגט? זאל מען בעסער אויפגעבען די „השלמות" איידער אויסלאזען אזא אלערוויכטיגסטען למוד. א פאטער, וועלכער, בעגעהענדיג זיך מיט זיינע קינדער לויט די פאלשע דאגמען וואס ער האט אנגענומען אהן אן אונ־טערזוכונג, האט פערפערמדעט פון זיך זיינע זיהן, האט דורך זיין בייזיג בעהאנדלונג זיי געטריבען צו רעבעלירען אנטקעגען איהם, האט אי זיי רואינירט, אי זיך אליין געמאכט מיזעראבל — וואלט געמעגט איבערדענקען, אז עס וואלט כדאי געווען צו שטודירען ווי צו ענטוויקלען דעם מענשליכען כאראקטער, אפילו וען דאס זאל איהם האבען געקאסטט וואס ער וויים וועגען ע ס ק י ל ס. וען א מו־טער קלאגט אויף איהר ערסט־געבארענעם, וואס איז געשטארבען

פון די פאַלגען פון סקאַרלאַטין — בעת אַן אָפענהערציגער דאָקטאָר האָט אפשר בעשטעטיגט איהר פערדאכט, אז איהר קינד וואָלט געקענט בלייבען לעבען, אויב זיין סיסטעם וואָלט ניט געווען אָב־גענשוואכט פון צופיעל לערנען —וועז זי ברעכט צוזאמען אונטער דעם וועהטאָג פון איהר טרויער אינאיינעם מיט'ן פאַלגען פון גע־וויסען — איז יעמאַלט איהר א גאנץ קנאפער טרייסט, וואָס זי קען לעזען ד א ג ט ע אין אָריגינאל.

מיר זעהען, הייסט עס, אז כדי צו רעגולירען די דריטע גרויסע אָבטיילונג פון מענשליכע טהעטיגקייטען, מוז מען נויטיג האָבען א ידיעה וועגען די געזעצען פון לעבען. עס איז קלאָר, אז פאר דער ריכטיגער ערציהונג פון קינדער קען מען זיך ניט בעגעהן אָהן עפעס א בעקאַנטשאפט מיט די ערסטע פרינציפען פון פיזיאָלאָגיע און מיט די עלעמענטארע וואהרהייטען פון דער פסיכאָלאָגיע. מיר זענען זיכער, אז פיעלע וועלען לעזען די בעהויפטונג מיט א שמיי־כעל אויף די ליפען. זיי וועלען עס האַלטען פאר אן אונזין צו דער־וואַרטען, אז עלטערן בכלל זאָלען זוכען צו בעקומען א ידיעה אין אזוינע פערבאָרגענע ענינים. נון, וועז מיר וואָלטען פאַרגעשלאָגען, אז אלע פאָטערס און מוטערס זאָלען זעהען צו בעקומען די טיעפ־סטע ידיעה אין די האָזיגע ענינים, וואָלט דער אונזין טאקי גענוג געריסען די אויגען. מיר זאָגען עס אָבער ניט. ניין, נישט מעהר ווי אלגעמיינע פרינציפען, בעגלייט פון אזוינע פרטים'דיגע בייי־שפיעלען, וועלכע קענען זיין נויטיג זיי צו מאכען פערשטענדליך, וואָלט געווען גענוג. און מען וואָלט זיי לייכט געקענט איבערגעבען אויף: אויב ניט ראציאָנאל, איז לכל הפחות דאָגמאטיש. על כל פנים אָבער, מיר האָבען דאָ אָט די אונבעצווייפעלטע פאקטען: — אז די ענטוויקלונג פון קינדער, אין קערפער און אין גייסט, פאלגט גאנץ שטרענג געוויסע געזעצען; אז אויב אָט די געזעצען וועדען ניט וויפיעל עס איז אָבגעהיט דורך די עלטערן, איז דער טוידט אונפערמיידליך; אז אויב מען היט זיי ניט אָב א רעכט ביסעל, מוזען ערויסוואקסען גאנץ ערנסטע פיזישע און גייסטיגע פעהלערן; און אז נור וועז מען פאַלגט זיי גאָר אין גאנצען, קען מען אויפ־האַלטען פאלקאמענע מענשען. איצט בעדענקט זיך, צי דאַרפען ניט אלע, וועלכע קענען וועז עס איז וועדען עלטערן, פיעל־ווינציג זוכען צו לערנען וואָס אָט די געזעצען זיינען.

פון די פונקציעס פון עלטערן לאמיר איצט איבערגעהן צו די פונקציעס פון׳ם בירגער. דא דארפען מיר נאכפארשען, וואסער וויסען גרייט א מענשען צו אם בעסטען אויף צו קענען ערפילען די דאזיגע פונקציעס. מען קען ניט זאגען, ווי אין דעם פאריגען פאל, אז די נויטיגקייט פון אזא וויסען ווערט אין גאנצען פערזעהען; וואהרים אונזערע שוהל־קורסען ענטהאלטען יא געוויסע למודים, וועלכע האבען, צום וועניגסטען נאמינעל, עפעס א שיכות מיט די פאליטישע און געזעלשאפטליכע פליכטען. דער איינציגער פון אט די למודים וואס פערנעהמט א חשוב׳ן פלאץ, איז ה י ס ט א ר י ע.

אבער, ווי עס איז שוין מעהר ווי איין מאל אנגעדייטעט געווארען, די היסטארישע ידיעות וואס מען גיט דארטען, זענען פאר׳ן צוועק פון הדרכה כמעט ווערטהלאז. כמעט קיינע פון די פאקטען וואס זענען אנגעשריבען אין אונזערע שוהל־היסטאריעס, און גאנץ ווינציג אפילו פון די וואס געפינען זיך אין די מעהר־בעארבייטע ווערק פאר דערוואקסענע, גיבען א וועלכען עס איז שליסעל צו די ריכטיגע פרינציפען פון פאליטישער טהעטיגקייט. די ביאגראפיען פון קיסרים (און אונזערע קינדער לערנען געוועהנליך זעהר וועניג פון עפעס אנדערעס) בעלייכטען קוים וויפיעל עס איז די וויסענשאפט פון דער געזעלשאפט. א בעקאנטשאפט מיט די היף־אינטריגען, די פערשווערונגען, די פאלשע קעניגע און זייער גלייכען, ווי אויך אלע פערזעלכייטען וועלכע בעגלייטען זיי, העלפט זעהר ווינציג אין דער בעלייכטונג פון די פרינציפען, פון וועלכע דאס וואוילזיין פון פאלק העננט אב. מיר לעזען וועגען א געוויסער רייסערייי פאר מאכט, אז זי האט געפיהרט צו א רעגעלמעסיגער שלאכט; אז אזעלכע און אזעלכע זענען געווען די נעמען פון די גענעראלען און זייערע הויפט־אפיציערען; אז יעדער פון זיי האט געהאט אזיפיעל טוויזענד אינפאנטעריע און קאוואלעריע, און אזוי פיעל הארמאטען; אז זיי האבען אויסגעשטעלט זייערע באטאליאנען אין א זא אדער א זא ארדנונג; אז זיי האבען מאנעווירירט, אטאקירט און צוריק געטרעטען אויף געוויסע אופנים; אז אין דעם טיל פון טאג האבען זיי געליטען אזוינע נידערלאגען, און אין אנאנדער טיל פון טאג האבען זיי געוואונען אזוינע זיעגען;

אז אין איין געוויסען פעלד־צוג איז א געוויסער הויפט־אפיציער גע־
פאלען, און אין אנאנדערן איז א געוויסער רעגימענט צוקלאפט גע־
וואָרען; אז נאָך אלע גליקען און אומגליקען פון שלאכט האָט די
אָדער יענע ארמעע מנצח געווען; און אז אזויפיעל זענען גע־
הרגט געוואָרען, אזויפיעל פערוואונדעט אויף יעדער זייט, און אזוי־
פיעל זענען געפאלען אין פלען ביי די זיעגער. נון, פון אָט די אלע
צונויפגעקלויבענע פרטים, וואָס שטעלען צונויף דעם ספור המעשה,
זאָגט וועלכע העלפען אייך צו פאסען א בעשלום וועגען אייער אויפ־
פיהר אלם בירגער? אז מען זאָל זיך אפילו משער זיין, אז איהר האָט
פלייסיג געלעזען ניט נור „די פונפציהן ענטשיידענע שלאכטען פון
דער וועלט", נור אויך בעשרייבונגען פון אלע אנדערע שלאכטען
וואָס די היסטאריע דערמאָנט — מיט וויפיעל מעהר פערשטענדיג־
קייט וועט איהר דורכדעם אָבגעבען אייער שטים ביי די נעקסטע
וואהלען? „אָבער דאָס זענען דאָך פאקטען — אינטערעסאנטע פאק־
טען", זאָגט איהר. אמת, זיי זענען גאָר קיין ספק ניט, פאקטען,
(די, צום וועניגסטען, וועלכע זענען ניט טיפלוויזיז אָדער גאָר אין
גאנצען אויסגעטראכטע מעשיות); און מעגליך אז פאר א סך מענ־
שען קענען זיי אויך זיין אינטערעסאנטע פאקטען. אָבער דאָס
מיינט נאָך בשום אופן ניט, אז זיי האָבען א וועדטה. אן איינגע־
רעדטע אָדער א קרענקליכע מיינונג שרייבט אָפט צו א וועדטה צו
זאכען, וועלכע האָבען קוים עפעס א וועדטה. א פערריקטער אויף
טולפאנען*) וועט זיך ניט צושיידען מיט א פיינעם מין פון דער
דאָזיגער פלאנץ פאר איהר געוויכט אין גאָלד. ביי אנאנדער מענ־
שען איז א מיאוס שטיקעל צובראכענע אלטע פאַרצעלייז זיין טייערס־
טער אייגענס. און עס זענען פאראן אזוינע וואָס צאהלען גרויסע
פרייזען פאר די איבערגעבליבענע אנדענקונגס־זאכען פון בעריהמטע
מערדער. קען מען דען האלטען, אז אזוינע געשמאקען זענען א
מאָס פון דעם וועדטה פון די זאכען וואָס בעפריעדיגען זיי? אויב
ניט, מוז מען מודה זיין, אז דער געשמאק וואָס מען פיהלט אין גע־

*) ווי אין דעם משוגע'נעם גלאָף אויף טולפאנען, וואָס איז פאַרגעקומען אין אָנפאנג פון לעצטען יאהרהונדערט. — דער איבערזעצער.

וויסע קלאסען פון היסטאָרישע פאקטען איז אויך ניט קיין בעווייז פון זייער ווערטה; אז מיר מוזען פרובירן זייער ווערטה, ווי מיר פרובירן דעם ווערטה פון אנדערע פאקטען — מיר מוזען פרענען, צו וואָס טויגען זיי? צו וועלכע געברויכען קען מען זיי אָנווענדען? זאָל א שטייגער איינער קומען אויף דערצעהלען, אז אייער נאכבאר'ס קאטץ האָט זיך נעכטען געקעצעלט, וועט איהר זאָגען, אז די נאכריכט האָט קיין ווערטה ניט. עס מעג טאקי אפילו זיין א פאקט, עס איז אָבער א לגמרי נוצלאָזער פאקט, וועט איהר זאָגען — עס איז א פאקט, וואָס קען בשום אופן ניט האָבען קיין אייגענפלום אויף אייערע אויפטהאונגען אין לעבען — א פאקט וואָס וועט אויך גאָר ניט העלפען אין אייער לערנען זיך ווי צו לעבען פאָלשטענדיג. גאנץ ריכטיג; איצט נעהמט אוך וועגדט אָן דיזעלבע פראָבע אויף די גרויסע מאסע היסטאָרישע פאקטען, וועט איהר בעקומען דעמזעלביגען רעזולטאט. זיי זענען פאקטען פון וועלכע מען קען ניט ציהען קיינע שלוסען: זיי זענען פאקטען וואָס לאָזען זיך נישט אָרגאַניזירען; אוך דעריבער קענען זיי קיינע נוצען ניט ברייגען פאר דער פעלטשטעלונג פון אויפפיהרונגס־פרינציפיען, וועלכע איז דער הויפט־נוץ פון פאקטען. לעזט זיי, אויב איהר ווילט פאר אמוזירונג, אָבער רעדט זיך ניט איין, אז זיי זענען בעלעהרענד.

א גרויסער טייל פון דאָם, וואָס שטעלט צונויף היסטאָריע, אין היכטיגען זין פון וואָרט, איז גאָר ניטאָ אין די ווערק איבער דעם ענין. נור אין די לעצטע יאָהרען האָבען די היסטאָריקער אונז אָנגעהויבען צו נעבען די ווירקליך־ווערטהפולע ידיעות אין עפעס א היבשען ערך. אזוי ווי אמאָליגע צייטען איז דער קעניג געווען אלץ און דאָם פאָלק נאָרנישט, אזוי האָבען אויך אין די אמאָליגע היסטאָריעס די מעשים פון'ם קעניג אויסגעפילט דאָם נאנצע בילד, און דאָם נאציאָנאלע לעבען האָט געדיענט דערצו נור ווי א טונקעלער הינטערגרונד. ערסט איצטער, ווען די הויפט אידעע הויבט אָן ווערען דאָם וואויל־זיין פון די פעלקער מעהר אידער דאָם וואויל־זיין פון די הערשער, הויבען היסטאָריקער אָן זיך צו בעשעפטיגען מיט די ערשיינונגען פון געזעלשאפטליכען פראָגרעס. וואָס אונז איז ווירקליך נוגע צו וויסען, איז — די נאטירליכע גע־

שיכטע פון דער נעזעלשאפט. מיר דאַרפען האָבען אַלע פאַקטען, וועלכע העלפען אונז צו פערשטעהן ווי אזוי א נאציאָן איז געוואקסען און האָט זיך ארגאניזירט. צוויישען אָט די פאקטען, פערשטעהט זיך, לאָמיר אויך האָבען א בעשרייבונג וועגען זיין רעגיערונג; וואָס וועניגער לייטישע רייד וועגען די פערזאָנען וואָס האָבען געהאַלטען די רעגיערונגס־שטעלען, און אזויפיעל וויפיעל מעגליך וועגען דעם גאַנצען, די פרינציפען, די מעטאָדען, די פאַראורטיילען, די קאָרופציאָנען א. ז. ו. וועלכע זי האָט מיט זיך פארנעשטעלט. און זאָל די דאָזיגע בעשרייבונג איינשליסען ניט נור דעם כאראקטער און די מעשים פון דער צענטראַלער רעגיערונג אַליין, נור אויך די מעשים פון די ארטיגע רעגירונגען, ארונטערגעהענדיג ביז זייערע קלענסטע אבצווייגונגען. לאָמיר טאקי אויך האָבען גליך דערמיט א בעשרייבונג וועגען דער קירכליכער רעגירונג — איהר ארגאניזאציע, איהר אויפפיהר, איהר מאכט, איהר שיכות צום שטאַאט; און דערצו, די צערעמאָניעס, די אמונה און די רעליגיעזע אידעען: ניט נור די, אין וועלכע עס הייסט אז מען גלויבט, נור די, אין וועלכע מען גלויבט באמת און מען איז זיי מקיים אין לעבען. לאָמיר אין דערזעלבינער צייט האָבען א ידיעה מכח דעם קאָנטראָל וואָס איין קלאָס האָט געהאט איבער אַנאַנדער קלאָס, ווי מען האָט עס געקענט זעהען אין אַלע געזעלשאפטליכע שטאַט־פיהרונגען: אין די טיטולען, די בענריסונגען, די פאַרמען פון אדרעסירען. לאָמיר אויך וויסען וואָס זענען געווען אַלע אנדערע מנהגים, וועלכע האָבען רעגולירט דאָס פאַלק׳ס לעבען אין גאַס און אין דערהיים — מיטרעכענענדיג די פיהרונגען וואָס זענען נוגע צו דער פערהעלטנים צווישען די נעשלעכטער און די פערהעלטנים צווישען עלטערן און קינדער. די אבערגלויבענס, פון די מעהר וויכטיגע נעטער־נעשיכטען, ביז די גאנץ געווהנליכע קמיעות, זאָלען אויך בעצייכענט ווערען. נאָכדעם זאָל קומען א בעשרייבונג פון דעם אינדוסטריעלען סיסטעם, וואָס זאָל צייגען ווי ווייט עס האָט געגרייכט די צוטיילונג פון דער ארבייט, ווי אזוי די מלאכות און פראָפעסיעס זענען געווען רעגולירט, צי אין קלאָסען, צעכען, אדער אויך אַנאַנדער אופן; וועלכע פערבינדונג איז געווען צווישען די ארבייט־געבער און די ארבייטער; וואָס פאר־א אנענטורען זענען

געווען אויף צו פערטיילען די וואַרען און וועלכע מיטלען פון קאָמוניקאַציע; וואָס האָט ביי זיי געדינט אלס צירקולאַציאָנס־מיטל. צוואמען מיט דעם אלעם זאָל קומען א בעשרייבונג וועגן דער טעכנישער זייט פון דער אינדוסטריע, אָנגעבענדיג די פּראָצעסען וואָס מען האָט געברויכט און די קוואַליטע פון די פּראָדוקטען. וויייטער דאַרף דערקלערט ווערען דער אינטעלעקטועלער צושטאַנד פון פאָלק אין אלע זיינע פערשיידענע מדריגות: ניט נור בנוגע צו דעם סאָרט און דער סומע פון בילדונג, נור אויך בנוגע צום פּראָגרעס וואָס מען האָט געמאַכט אין דער וויסענשאפט און צו דעם ארט דענקען פון יענער צייט. די מדריגה פון דער עסטעטישער קולטור, ווי עס האָט זיך ארויסגעוויזען אין דער ארכיטעקטור, סקולפטור, מאָלערייַ, קלייַדונג, מוזיק, פּאָעזיע און בעלעטריסטיק, מוז בעשריבען ווערען. עס דאַרף אויך ניט ארויסגעלאָזט ווערען א בילד פון'ס טעגליכען לעבען פון פאָלק: וועגען זייערע עסענס, זייערע הייזער און זייערע אמוזירונגען. און לעצטענס, צונויפצובינדען דאָס גאַנצע, דאַרף פאַרגעשטעלט ווערען די מאַראַל, אי די טעאָרעטישע, אי די פּראַקטישע, פון אלע קלאַסען, ווי דאָס האָט זיך ארויסגעוויזען אין זייערע געוועלטיגען, געווענהייטען, ווערטלעך און טהאטען. אָט די אלע פאקטען, איבערגעגעבען אזוי קורץ ווי מעגליך, און אזוי אז עס זאָל ניט שטערן זייער קלאָרקייט און פינקטליכקייט, דאַרפען זיין צונויפגעשטעלט און גרופירט, כדי מען זאָל זיי קענען אומפאַסען אין זייער ענסאמבל, און מען זאָל זיי אויף דעם אופן קענען בעטראַכטען ווי איינע מיט די אנדערע אָבהענגיגע טיילען פון איין גרויסער גאַנצער זאַך. דערצווועק דאַרף זיין פאַרצושטעלען זיי אזוי, אז מיר זאָלען לייכט קענען אויסגעפינען דעם צוזאמענהאנג וואָס עקזיסטירט צווישען זיי, מיט דער כוונה צו לערנען פון דעם, וועלכע סאָציאלע ערשיינונגען קומען אינאייַנעם מיט וועלכע אנדערע סאָציאלע ערשיינונגען. און דערנאָך זאָל מען אזוי אייַנאַרדנען די עהנליכע בעשרייבונגען פון די שפּעטער קומענדע דורות, אז עס זאָל אונז בעווייזען אזוי קלאָר ווי מעגליך, ווי אזוי יעדער גלויבען, יעדע אינסטיטוציע, יעדער מנהג און יעדע אַרדנונג איז געווארט געוואָרען, און ווי אזוי פון דעם צוזאמענהאנג פון די פריהערדיגע בנינים האָט זיך ענטוויקעלט דער

צוזאמענהאנג פון די שפּעטיגערע בנינים, וואָס זענען געקומען נאָך זיי. נור אָט אזא סאָרט ידיעות וועגען די פּערגאַמענטענע צייטען איז דער אייגנציגער וואָס קען דעם בירגער זיין ניצליך פאר דער רעגולירונג פון זיין אויפיהר. די איינציגע היסטאָריע וואָס האָט א פּראקטישען וועדטה איז די, וועלכע מען קאָן אָנרופען ב ע ש ר י ב ע נ־ד ע ס א צ י א ל א ג י ע. און די העכסטע אויפגאבע וואָס דער היסטאָריקער קען ערפילען איז, בעשרייבען דאָס לעבען פון די פעלקער אויף אזא אָרט, וואָס זאָל צושטעלען די מאטעריאלען פאר א פ ע ר ג ל י י כ ע נ ד ע ר ס א צ י א ל א ג י ע, בכדי אז מען זאָל נאכהער קענען פעסטשטעלען די לעצטע געזעצען, לויט וועלכע עס קומען פאָר די געזעלשאפטליכע ערשיינונגען.

איצט בעמערקט אָבער, אז אפילו אָננעהמענדיג אז מען האָט שוין בעקומען אזא געזונ־גרויסען אוצר פון די ווירקליך־וועדטה־פולע היסטאָרישע ידיעות, האָט עס נאָך אלץ א לפי ערך קנאפּען נוץ אָהן דעם שליסעל. און דעם שליסעל קען מען געפינען נור אין דער ו ו י ס ע נ ש א פ ט. אָהן א בעקאנטשאפט מיט די אלגעמיינע וואהרהייטען פון ביאלאגיע און פסיכאלאגיע קען ניט זיין קיין שכל'דינע אויסטייטשונג פון די געזעלשאפטליכע ערשיינונגען. נור אין דעם ערך אויף וויפיעל מענשען קריגען א געוויסע רויהע, עמפּירישע ידיעה וועגען דער מענשליכער נאטור, אויף אזויפיעל זענען זיי בכח צו פערשטעהן אפילו די איינפאכסטע פאקטען פון געזעלשאפטליכען לעבען: צ. ב. ש. אזא פאקט ווי די שיכות צווישען אָנבאָט און נאָכפראגע. און אויב מען קען ניט גרייכען אפילו די עלעמענטארסטע וואהרהייטען פון סאציאלאגיע, ביז וואנען מען בעקומט ניט א וועלכען עס איז וויסען ווי אזוי מענשען בכלל דענקען, פיהלען און האנדלען אונטער געווייסע אומשטענדען, איז דאָך קלאָר אז עס קען ניט געמאלט זיין אפילו קיין דמיון פון א בריייטען בעגריף פון סאציאלאגיע, אוואו מען האָט ניט א קאמפּעטענטען ווי־סען וועגען מענשען בנוגע צו אלע זיינע קרעפטען, פון גוף ווי פון שכל. בעטראכט די זאך אין אבסטראקט, וועט איהר זעהען אז דער שלום איז קלאָר אָהן ראיות. נעהמט אזוי: — די געזעלשאפט איז צונויפגעשטעלט פון איינצעלנע; אלץ וואָס וועדט געטהון אין דער געזעלשאפט, וועדט עס געטהון דורך די פּעראיניגטע האנד־

לונגען פון די איינצעלנע; איז דעריבער קען מען די ערקלערונג פון די געזעלשאפטליכע ערשיינונגען געפינען נור אין די טהאטען פון די איינצעלנע. די טהאטען אבער פון די איינצעלנע הענגען אב פון זייערע נאטורען, און מען קען זייערע טהאטען ניט פערשטעהן אויידער מען פערשטעהט די דאזיגע געזעצען. די געזעצען, וועלכע, וועלכע מען ברויכט צו ארונטער צו זייער אוינפאכסטען אויסדרוק, געפינט מען אז זיי הענגען אב פון די געזעצען פון קערפער און גייסט בכלל. דעריבער פאלגט נויטיגערווייזע דערפון, אז אהן ביאלאגיע און פסיכאלאגיע קען מען ניט פערשטעהן די סאציאלאגיע. אדער, מיר קענען אוועקשטעלען די שלוסען נאך אויפאבער: — אלע געזעלשאפטליכע ערשיינונגען זענען לעבענס־ערשיינונגען — זיי זענען די העכסט קאמפליצירטע ענטפלעקונגען פון לעבען — זיי זענען סוף כל סוף אבהענגיג פון די געזעצען פון לעבען — קען מען זיי פערשטעהן נור יעמאלט, וועלכע, וועלכע מען פערשטעהט די געזעצען פון לעבען. מיר זעהען, הייסט עס, אז כדי צו רעגולירען אט די פיעלע אבטיילונג פון מענשליכע טהעטיגקייטען, זענען מיר, ווי פריהער, אבהענגיג פון דער ווייסענשאפט. פון די ידיעות וואס מען גיט געווענהנליך אין די קורסען פון בילדונג, איז פאראן נור זעהר וועניג וואס קענען נוצען מדריך צו זיין א מענשען אין זיין אויפפיהר אלס בירגער. נור א קליין טיל פון די היסטאריע וואס ער לעזט, האט א פראקטישען ווערטה; און אפילו פון דעם קליינעם טיל איז ער ניט פארבארייטעט צו מאכען דעם ריכטיגען געברויך. עס פעהלט איהם געווענהנליך ניט נור דער מאטעריאל, נור אפילו דער בעגריף גופא פון א בעשרייבענדער סאציאלאגיע; און עס פעהלען איהם אויך יענע ידיעות פון די ארגאניש וויסענשאפטען, אהן וועלכע אפילו די בעשרייבענדע סאציאלאגיע קען איהם גאנץ וועניג בעהילפיג זיין.

און איצטער קומען מיר צו דער איבערגעבליבענער אבטיילונג פון מענשליכען לעבען, וועלכע שליסט איין די ערהאלונגען, פערגעניגענס און אמוזירונגען, וואס פילען אוים די לעדיגע שטונדען. נאכדעם ווי מיר האבען בעטראכט וועלכע ערציהונג גרייט צו אם בעסטען צו דער זעלבסטערהאלטונג, צו בעקומען לעבענסמיטעל,

צו ערפילען די פליכטען פון עלטערן און צו קענען רעגולירען דעם געזעלשאפטליכען און פאָליטישען אויפפיהר, דארפען מיר איצט בעטראכטען וועלכע ערציהונג גרייט־צו אם בעסטען צו די אלערליי אנדערע צוועקען, וואָם זענען ניט איינגעשלאָסען אין די פאָריגע — צו די געזונסען פון דער נאטור, פון ליטעראטור און קונסט אין אלע זייערע פארמען. אזוי ווי מיר לעגען אָט די זאכען אָב אויף שפעטער, נאָך יענע וועלכע זענען פון גרעסערע וויכטיגקייט פאר'ן מענשליכען וואוילזיין; און אזוי ווי יעדע זאך פיהרען מיר צו צו דער פראָבע פון פאקטישען וועדטה, וואָלט מען אפשר געקענט דערפון דרינגען, אז מיר זענען נאָר ענייגט צוועקצומאכען אָט די וועניגער גרינדליכע זאכען אונטער'ן האנד. דאָם וואָלט אָבער געווען זעהר א גרויסער טעות. מיר שטעהען ניט וועניגער פעסט ווי וועד־עס־איז בנוגע צום וועדטה וואָם מיר שרייבען־צו צו דער עכטעטישער קולטור און איהרע פערגעניגענס. אָהן דער מאהלעריי, כקולפטור, מוזיק, פאָעזיע און די געמיטה־בעווענונגען, וואָם וועד־רען געשאפען דורך יענע נאטירליכע שעהנקייט, וואָלט דאָם לעבען פערלאָרען א העלפט פון זיין צויבער. אזוי ווייט זענען מיר פון צו דענקען, אז די אויסבילדונג און צופריעדנשטעלונג פון די גע־שמאקען זענען ניט וויכטיג, אז מיר גלויבען גאָר פערקעהרט, אז עם וועט קומען א צייט וועו זיי וועלען פערנעהמען א פיעל־גרעסערן טייל פון מענשען'ס לעבען וויי זיי פערנעהמען איצטער. וועו די נאטור־קרעפטען וועלען זיין איינגענומען אין גאנצען פאר'ן מענ־שען'ס געברויך — וועו די פראָדוקציאָנס־מיטלען וועלען געבראכט ווערען ביז צו פאָלקאָמענהייט — וועו ארבייט וועט ווערען עקא־נאָמיזירט ביז דער העכסטער שטופע — וועו די ערציהונג וועט זיין אזוי סיסטעמאטיזירט, אז מען וועט זיך קענען צוגרייטען צו די וויכטיגערע מהעטיגקייטען אין א לפי ערך קורצער צייט — אוו וועו עם וועט, אלס א פאָלג דערפון, צוקומען א סך לעדיגע צייט — יעמאָלט וועט די פאָעזיע, סיי פון דער קונסט, סיי פון דער נאטור, גאנץ ריכטיג אָנפילען א גרויסען פלאָץ אין אלעמענס געדאנקען.

עם איז אָבער איין זאך צו־צוגעבען, אז די עסטעטישע קולטור פיהרט אין א גרויסען ערך צו מענשליכער גליקליכקייט, אוו עם

איז א גאנץ אנדער זאך צוצוגעבען, אז זי איז א פונדאמענטאלע בעדינגונג פון דער מענשליכער גליקליכקייט. ווי וויכטיג זי זאל נית זיין, מוז זי אבטרעטען די בכורה פאר יענע סארטען קולטור, וועלכע האבען א מעהר־דירעקטע שיכות צו די פליכטען פון לעבען. די ליטעראטור און קונסט, ווי עס איז שוין פריהער אנגעדייטעט געווארען, זענען ערשט געווארען א מעגליכקייט דורך יענע טהעטיגקייטען, וועלכע האבען מעגליך געמאכט דאס אינדיווידועלע און געזעלשאפטליכע לעבען; און עס איז קלאר, אז די זאך וואס איז נעוואארען מעגליך, מוז אבגעלעגט ווערען צו גונסטען פון דאס, וואס מאכט זי מעגליך. א בלומען־פלעגער קולטיווירט א פלאנץ צוליעב איהר בלום, און קוקט אויף די וואַרצלען און בלעטער ווי אויף זאבען וואס האבען א וועדטה דער עיקר ווייל זיי זענען די מיטלען ארויסצובריינגען די בלום. בעת אבער וואס די בלום, אלס דער ענדליכער פראדוקט, איז די אייניציגע זאך, לגבי וועלכער אלעס אנדערע רעכענט זיך נידעריגער אין ראנג, וויים אבער דער בלומען־פלעגער גאנץ גוט, אז בעצם זענען די וואַרצלען און די בלעטער פון א גרעסערער וויכטיגקייט, וויל פון זיי העננט אב די ענטוויקלונג פון דער בלום. ער ניט זיך יעדע מיה צו ערציהען א געזונדע פלאנץ, און ער וויים אז עס וואלט געווען א דומהייט, וועז ציטערענדיג אזוי שטארק צו בעקומען די בלום, וואלט ער פערנאכלעסיגט די פלאנץ. דאס אייגענע איז אויך בנוגע צום פרט, וואס ליגט דא אונז פאר. די ארכיטעקטור, די סקולפטור, מאהלערי, מוזיק, פאעזיע א. ד. ג. קענען באמת טאקי אנגערופען ווערען די בליהונגען פון ציוויליזירטען לעבען. אבער אננעהמענדיג אפילו אז זיי בעזיצען אזא איבערשטייגענדען ווערטה, אז דאס ציוויליזירטע לעבען פון וועלכען זיי וואקסען ארויס, מוז אוועקגעשטעלט ווערען אויף א נידעריגערער מדריגה אידער זיי (וואס מען קען קוים בעהויפטען), וועט מען אלץ מורה זיין, אז די ערסטע זאַרג מוז זיין צו שאפען א געזונד ציוויליזירט לעבען, און אז דאס דאזיגע וויסען וואס פיהרט דערצו מוז פערנעהמען דאס העכסטע פלאץ.

און אט דא זעהען מיר טאקי אם קלארסטען די פערדאר־בענקייט פון אונזער ערציהונגס־סיסטעם. זי פערנאכלעסיגט די

פֿלאַנץ צוליעב דער בלום. אין איהר ציטערן איבער דער עלעגאַנץ, פֿערגעסט זי די סובסטאַנץ. בעת זי גיט ניט קיין לָמוד וואָס פיהרט צו זעלבסטערהאַלטונג — בעת וואָס פון די לָמודים, וועלכע העל־פען צו מאַכען א לעבען, גיט זי נור די התחלות, און דעם גרעס־טען טייל לאָזט זי איבער יעדערער זאַך עם ווי עם איז אליין אויס־געפינען שפעטער אין לעבען — בעת וואָס פאר דער ערפילונג פון די פליכטען פון עלטערן גיט זי ניט די קלענסטע פאַרבריטונג — און בעת וואָס פאר די בירגערליכע פליכטען גרייט זי צו ־־כדעם וואָס זי טיילט אריין א מאַסע מיט פאַקטען, פון וועלכע די מעהר־סטע פאַקטען האָבען גאָר קיין שיכות ניט צום צוועק, און צו די איבעריגע פעהלט דער שליסעל — פליסט זי זיך זעהר צו לערנען אלץ וואָס גיט מעהר פערפיינערונג, מעהר פוץ און שיק. ווי שטאַרק מיר זאַלען ניט צוגעבען, אז א בריטע בעקאַנטשאַפט מיט מאַדערנע שפראַכען איז א טייערע השלמה, וועלכע העלפט, דורך לעזען, געשפּרעכען און רייזען צו געבען א מענשען א געוויסע פערפאַלקאָמענונג, איז נאָך בשום אופן דערפון ניט געדרונגען, אז עם איז רעכט זיך איינצוקויפען אָט דעם רעזולטאַט אויפ'ן חשבון פון די לעבענס־וויכטיגע קענשאַפטען, וועלכע מען מוז אָפּפערן צו־ליעב דעם. אָנגענומען אז א קלאַסישע בילדונג ברייגט עלעגאַנץ און א קאָרעקטען סטיל, איז נאָך אָבער ניט געזאָגט, אז עלעגאַנץ און א קאָרעקטער סטיל קענען זיך פערגליכען אין וויכטיגקייט מיט דער ידיעה פון די פרינציפּען וואָס דאַרפען מדריך זיין די ערציהונג פון קינדער. צוגעגעבען אז דער געשמאַק קען פיעל אויסגעבעסערט ווערען, לעזענדיג די גאַנצע פאָעזיע וואָס איז גע־שריבען געווארען אין די אָבגעשטאַרבענע שפראַכען, איז נאָך אלץ דערפון ניט געדרונגען, אז אזא אויסבעסערונג פון דעם גע־שמאַק פערגליכט זיך אין וועדטה מיט דער נאָהענטער בעקאַנט־שאַפט פון די געזעצען פון געזונד. השלמות, שהנע קונסט, „בעל־לעטרס" און אלע איבעריגע זאכען, וועלכע שטעלען צונויף, ווי געזאָגט, די בליהונגען פון ציווילִיזאַציע, דארפען נאָר אין גאַנ־צען אונטערטעניג זיין אונטער דעם וויסען און דער דיסציפּלין, אויף וועלכער די ציווילִיזאַציע איז נעבויט. אזוי ווי זיי בעשעפטיגען דעם לעדיגען טייל פון

לעבען, אזוי דערפען זיי אויך בע־
שעפטיגען דעם לעדיגען טיילֿ פון
דער ערציהונג.

אנערקענענדיג אויף דעם אופן דאס ריכטיגע פלאץ פון דער עסטעטיק, און האלטענדיג אז הגם איהר קולטיווירונג הארף גלייך פון אנהויב אן זיין א טיילֿ פון ערציהונג, מוז אבער די דאזיגע קולטיווירונג זיין נישט מעהר ווי א מיטווירקענדע — דערפען מיר איצט זיך נאכפרעגען וואסער וויסען בריינגט די מעהרסטע נוצען פאר דעם צוועק: וואסער וויסען גרייט צו אם בעסטען צו אט דעם איבערגעבליבענעם קרייז פון טהעטיקייט. דער ענטפער אויף אט דער פראגע בלייבט אלץ דער זעלביגער וואס פריהער. ווי אונערוואדטעט די בעהויפטונג זאלֿ ניט זיין, איז עס דאך ריכטיג, אז די העכסטע קונסט פון יעדער ארט איז בעגרינדעט אויף דער וויסענשאפט — אז אהן וויסענשאפט קען ניט זיין קיין פאלקאמענעם שאפען, ניט קיין פאלקאמענע אבשאצונג פון דאס געשאפענע. עס קען זיין, אז ניט פיעלֿ קינסטלער מיט גרויסע נעמען האבען פערמאגט די וויסענשאפט, אין דעם בעגרעניצטען טעכנישען זין פון וואדט וואס וואדט אנגענומען אין געוועלשאפט; אבער, שארפע בעאבאכטער ווי זיי זענען געווען, האבען זיי אלע־מאלֿ פערמאגט אן אוצר פון אזוינע עמפירישע כללים, וועלכע זענען די נידעריגסטע שטופע פון וויסענשאפט; און טיילוויייז טאקי דער־פאר וויילֿ זייערע כללים (נענעראליזאציעס) זענען געווען פערהעלט־ניסמעסיג וועניג און ניט־פינקטליך, זענען זיי געווענהליך געשטא־נען אויף א פיעלֿ־נידעריגער שטופע איידער די פאלקאמענהייט. אז די וויסענשאפט ליגט אין גרונד פון דער קונסט, איז קלאהר פאר אונז א פרינציפ (על פי שכל), וועז מיר געדענקען ערס־טענס, אז אלע פראדוקטען פון קונסט שטעלען פאר מעהר אדער וועניגער אביעקטיוע אדער סוביעקטיווע ערשיינונגען; צווייטענס, אז די קונסט־פראדוקטען קענען זיין ריכטיג נור לפי ערך וויפיעל זיי געהען נאך די געוועצען פון די דאזיגע ערשיינונגען; און דרי־טענס, אז איידער זיי קענען פאלגען די דאזיגע געוועצען, מוז דער קינסטלער א פריהער וויסען וואס די געוועצען זענען. אז אט דער א

פ ר י א ר י שלום שטימט מיט דער ערפאַהרונג, וועלען מיר גלייך זעהען.

יונגע לייט, וועלכע גרייטען זיך צו צו ארבייטען אין דער סקולפטור, מוזען בעקאַנט ווערען מיט די ביינער און מוסקולען פון מענשליכען קערפער, ווּאו זיי זענען פארטיילט, צו וועלכע זאכען זיי זענען בהעפט און וואָס פאר בעווענונגען זיי מאכען. דאָס אלץ איז א טייל פון וויסענשאפט, און מען האָט עס אויסגעפונען פאר נויטיג צו לערנען, כדי אויסצומיידען די פיעלע טעות'ן וואָס עס בעגעהען יענע סקולפטאָרען, וועלכע וויסען דאָס ניט. כדי וויידער אויסצומיידען אנדערע טעות'ן, פאַדערט זיך צו האָבען א ידיעה אין די פרינציפען פון מעכאניק; און אזוי ווי ניט אלע נע־וועהנליך האָבען אזוינע ידיעות, ווערען טאקי אפט בעגאַנגען שווע־רע מעכאנישע טעות'ן. נעהמט א ביישפיעל. כדי א פיגור זאל קע־נען שטעהן, איז נויטיג אז דער פערפענדיקולאַר פון צענטער פון גרא־ויטעט — די דירעקציאָנס־ליניע, ווי מען רופט עס — זאל פאלען ריכטיג אין מיטען פון דעם פוס־אויפהאלט; און דעריבער קומט אויס, אז וועז א מענש נעהמט אן די פאָזע וואָס מען רופט „שטעהן פריי", אין וועלכער איין פוס שטעהט גלייך אוז דער אנדער פוס איז נאָכגעלאָזען, פאלט די דירעקציאָנס־ליניע אין מיטען פון דעם אויסגענלייכטען פוס. די סקולפטאָרען אָבער, וועלכע זענען ניט בעקאַנט מיט דער טעאָריע פון עקוויליבריום, שטעלען אָפט פאר די דאָזיגע פאָזע אזוי, אז די דירעקציאָנס־ליניע פאלט אין דערמיט צ ו ו י ש ע ן די פיס. אונווייסענהייט אין די געזעצען פון געוויכט פיהרט צו עהנליכע טעות'ן, ווי דאָס צייגט צ. ב. ש. די בעריהמטע סטאטוע „דיסקאָבאָלוס" (דער רינג־ווארפער) וועלכע איז אזוי פאָזירט, אז זי מוז אונפערמיידליך פאלען אויפן פנים אין דעם מא־מענט וועז דער רינג איז אָבגעווארפען.

אין מאהלערייי זעהט זיך נאָך מעהר בולט ארויס די נויטיגקייט פון וויסענשאפטליכע קענטשאפט, לכל הפחות פון עמפירישען ווי־סען, אויב ניט פון ראציאָנאלען וויסען. אין וואָס בעשטעהט די אומגעלומפערטקייט פון די כינעזישע בילדער, וועז ניט אין דעם וואָס זיי קימערן זיך גאָר ניט וועגען די געזעצען פון אָנבליק, ד. ה. אין זייער אונזיניגען שטריכען־פערספעקטיוו, אוז אין דעם וואָס זיי

האָבען ניט קיין לופט־פערספּעקטיוו? פּאַרוואָס זענען א קינד׳ס געמעלאָכץ אזוי פּעהלערהאפטיג, אויב ניט צוליעב אן עהנליכען פּעה־לען פון וואהרהייט — א פּעהלען וואָס קומט גרויסענטיילס פון דעם ניט־וויסען וויי אזוי דער אויסזעהען פון זאכען ענדערט זיך לויט די אומשטענדען? דערמאָנט זיך נור די ביכער און די לעקציעס פון וועלכע די סטודענטען לערנען זיך, אָדער טראכט איבער רָאס־קין׳ס קריטיק, אָדער טהוט א קוק וואָס די פּאַר־ראָספּעקטיוען האָבען געטהון — וועט איהר זעהען, אז פּאַרטשריט אין מאהלערייי שלעכט איין אלץ א גרעסערן וויסען וויי אזוי עפּעקטען וועלען געשפּאנען אין דער נאטור. די פּלייסיגסטע בעאָבאכטונגען, אויב זיי האָבען ניט די הילף פון וויסענשאפט, קענען ניט פערהיטען פון טעות׳ן. יעדער מאהלער וועט בעשטעטיגען די בעהויפּטונג, אז אויב מען וויים ניט וועלכע אָנבליקען עס מוזען עקזיסטירען אונטער געווייסע אומשטענדען, וועט מען זיי גאנץ אָפּט ניט איינזעהען; און וויסען וועלכע אָנבליקען עס מוזען עקזיסטירען, מיינט, אין דעם ערך, פערשטעהן די וויסענשאפט פון אָנבליקען. וויי עס פעהלט איהם וויסענשאפט, נעהמט ד ז ש. ל י ו א י ס, וויי ער איז ניט א פּאַרזיכטיגער מאהלער, און וואָרפט דעם שאָטען פון א נעץ־פענס־טער אין שארף־קלאָרע ליניען אויף א געגענאיבערדיגע וואנט: וואָס ער וואָלט ניט געטהון, וועו ער וואָלט בעקאנט געווען מיט די ער־שיינונגען פון האָלב־שאָטענס. ר א ז ע ט י, אויך וויי עס פעהלט איהם וויסענשאפט, דערזעהענדיג א מאָרנע רעגענבויגען־פּאַרביג־קייט, וואָס האָט זיך אַרויסבעוויזען פון געווייסע האָריגע אויבער־פלעכען, שטעהענדיג אונטער א בעזונדער בעלייכטונג, (א קאָליר־קייט וואָס קומט פון דעם, וואָס דאָס ליכט וועלט צוברָאכען אויף צוויי דורכגעהענדיג די האָר), בענעהט ער דעם פעהלער פון בע־וויזען די דאָזיגע רעגענבויגען־פּאַרביגקייט אויף אזוינע אויבער־פלעכען און אין אזוינע פאָזיציעס, וואו דאָס האָט קיינמאָל ניט געקענט טרעפען.

זאגען אז די מוזיק האָט אויך נויטיג די הילף פון וויסענשאפט, וועט אויסקומען נאָך מעהר איבערראשענד. דאָך איז עס א זאך וואָס לאָזט זיך בעווייזען, אז מוזיק איז נישט מעהר וויי א אידעא־ליזירונג פון דער נאטירליכער שפּראָך פון די געמיטה־בעוועגונגען:

הייסט עס בכן, אז עס קען זיין גוטע אָדער שלעכטע מוזיק, יע נאָכ־דעם צי זי פאַלגט די געזעצען פון דער דאָזיגער נאטירליכער שפראָך, צי ניט. עס איז בעוויזען געוואָרען, אז די פערשיעדענע בייגונגען פון דער שטים, וועלכע אקאָמפּאַנירען געפיהלען פון פערשיעדענע סאָרטען און שטאַרקייטען, זענען די זריעה פון וועלכער די מוזיק האָט זיך ענטוויקעלט. עס איז ווייטער בעוויזען געוואָרען, אז אָט די בייגונגען און טאָן־פאַלען זענען ניט צופעליגע אָדער קאַפריזנע, נור זיי ווערען בעשטימט דורך געוויסע אַלגעמיינע פרינציפּען פון דער לעבענסטהעטיקייטען, פון וועלכע עס העננט אויך אָב זייער אויסדרוקפולקייט. פאַלגליך קומט אויס, אז די מוזיקאַלישע פראָ־זען, און די מעלאָדיען וואָס ווערן אויפגעבויט פון זיי, קענען מאכען א ווירקונג נור דאן, ווען זיי זענען אין האַרמאָניע מיט די דאָזיגע אל־געמיינע פרינציפּען. עס איז שווער דאָ צו אילוסטרירען די פאָ־זיציע ווי עס דארף צו זיין. נור עס קען אפשר זיין נענוג צו גע־בען אלם ביישפיעל די מענגע נישטיגע באַלאַדען וואָס פערפעסטען אונזערע זאַלען, ווי קאָמפּאָזיציעס וועלכע די ווייסענשאפט וואָלט אויפ'ן שוועל ניט ארויפלאָזען. זיי זינדיגען אנטקעגען דער ווי־סענשאפט, דערמיט וואָס זיי שטעלען אריין אין מוזיק אידעען, וועלכע זענען ניט נענוג געמיטבעוועגליך ארויסצורופען מוזיקאַלישע אויסדרוקען; און זיי זינדיגען אויך אנטקעגען דער ווייסענשאפט, וועו זיי געברויכען מוזיקאַלישע פראָזען, וועלכע האָבען ניט קיין נאַטירליכע שיכות מיט די אידעען וואָס זיי דריקען אוים, אפילו בעת די אידעען זענען יאָ געמיטבעוועגליכע. עס איז שלעכטע מו־זיק, ווייל עס איז ניט קיין אמת'ע: און זאָגען אז עס איז ניט קיין אמת'ע, איז אלץ איינס ווי זאָגען אז עס איז ניט־ווייסענשאפטליך.

דיזעלביגע זאך האלט אוים אפילו אין דער פּאָעזיע. די פּאָעזיע האָט, אזוי ווי די מוזיק, איהר וואָרצעל אין יענע נאַטירליכע פאָר־מען פון אויסדרוק, וועלכע אקאָמפּאַנירען די טיעפע געפיהלען. איהר קלאַנג, איהרע שטארקע און אָפּטע מעטאַפּאָרען, איהרע הי־פערבאָלען (איבערטרייבונגען), איהרע געוואלטיגע איבערדרעהונגען פון וועדטער, זענען איינפאך פערגרעסרונגען פון די כאַראקטער־שטריכען פון אויפגערעגטען רעדען. כדי די פּאָעזיע זאָל זיין גוט, מוז זי דעריבער געבען אכטונג אויף יענע געזעצען פון נערוועזע

האנדלונגען, לויט וועלכע דאָס אויפגערעגטע רעדען קומט פאָר. בעת זי קאָמבינירט די כאראקטער־שטריכען פון אויפגערעגטען רעדען און מאכט זיי מעהר אינטענסיוו, מוז זי ריכטיג אכטונג געבען אויף דער פראָפאָרציע: זי מוז ניט געברויכען איהרע כלים אָהן א געוויסער בעשרענקונג, נור וואו די אידעען זענען אם וועניגסטען געמיטבעוועגליך, מוזען די פאָרמען פון פאָעטישען אויסדרוק גע־ברויכט ווערען קארגענדיג, וואו די געמיטבעוועגונג שטייגט, מוז זי זיי געברויכען פרייער, און נור וואו די געמיטבעוועגונג גרייכט איהר הויך־פונקט, מוז זי פיהרען די פאָעטישע פאָרמען ביז צו זייער העכסטען פערנעהם. וועו מען טרעט אין נאָנצען אריבער די פרינ־ציפען, איז דער רעזולטאט א באָמבאָסטיש שטיק אָדער א בדחנ'יש לידעל. די פאָלגען פון א ניט־גענוגענדער אכטונג פאר די פרינ־ציפען זעהען זיך אָן אין דער דידאקטישער פאָעזיע. און וויל אין נאָנצען אָבגעהיט ווערען זיי אזוי זעלטען, דערפאר האָבען מיר אזוי פיעל פאָעזיע, וועלכע איז ניט ארטיסטיש.

און ניט נור קען ניט דער קינסטלער פון וועלכען עס איז פאך אַרויסבריינגען אן אמת'ע ארבייט, אוואו ער פערשטעהט ניט די געזעצען פון די ערשיינונגען, וועלכע ער שטעלט פאָר, נור א חוץ דעם מוז ער אויך פערשטעהן וואָס פאר אן איינדרוק די פערשיע־דענע אייגענטימליכקייטען פון זיין ארבייט וועלען מאכען אויף דעם צושויער אָדער צוהערער — אייגענטליך א פסיכאָלאָגישע פראָגע. דער איינדרוק, וואָס א וועלכער עס איז קונסט־פראָדוקט מאכט, הענגט אָב פון דעם גייסטיגען כאראקטער פון די וואָס פער־נעהמען דעם קונסט־פראָדוקט; און אזוי ווי אלע גייסטיגע כאראק־טערען האָבען געמיינשאפטליך געוויסע אלגעמיינע פרינציפען, מור־זען דערפון אַרויסקומען געוויסע עכטשפרעכענדע אלגעמיינע פרינ־ציפען, לויט וועלכע אליין מען קען בויען קונסטווערק מיט ערפאלג. די אלגעמיינע פרינציפען קען מען ניט אין נאָנצען פערשטעהן און אָנווענדען, סיידען דער קינסטלער זעהט ווי זיי קומען אַרויס פון די געזעצען פון גייסט. פרעגען אויב די קאָמפאָזיציע פון א בילד איז א גוטע, מיינט אין דער ווירקליכקייט פרעגען, וואָס פאר אן איינדרוק וועט עס מאכען אויף דער בענעהמונג און אויף די נע־פיהלען פון די בעאָבאכטער. פרעגען אויב א דראמא איז גוט נע־

בויט, מיינט פרענען צי איהרע סיטואציאָנען זענען אזוי אייננע־
אַרדענט, אז זיי רעכענען זיך וויי געהעריג איז מיט דער אויפמערק־
זאמקייטס־קראפט פון דעם עולם אין טאָטער, און צי זיי מיידען
אוים וויי עס דארף צו זיין, אז וועלכער עם איז איין קלאָס פון גע־
פיהלען זאָל ניט איבערלעסטיגט ווערען. פונקט אזוי אין דעם
איינאַרדנען די הויפט־אָבטיילונגען פון א פּאָעמא אַדער א נאָווע־
לע, אַדער אין דעם פערבינדען די וואַרטער פון אן אויסציגען זאץ:
די גוטסקייט פון דעם עפעקט העננט אָב פון דער פעהינקייט, מיט
וועלכער די גייסטיגע ענערגיען און די עמפינדליכקייטען פון׳ם לע־
זער וועלען עקאָנאָמיזירט. יעדער קינסטלער קלייבט אָן אין פער־
לויף פון זיין בילדונג, און שפעטער אין לעבען, אן אוצר פון כללים,
דורך וועלכע ער רעגולירט זיין פראקסים. שפיהרט נאָך אָט די
כללים ביז די וואַרצלען פון וואנען זיי נעהמען זיך, וועט איהר
געפינען, אז זיי פיהרען אייך אונפערמיידליך צו פסיכאָלאָגישע פּרינ־
ציפּיען. און נור וועו דער קינסטלער פערשטעהט די פסיכאָלאָגישע
פרינציפּיען און זייערע פערשיעדענע שלוסען אויף א ראציאָנאלען
אופן, קען ער וועלקען אין האַרמאָניע מיט זיי.

מיר הויבען ניט אָן צו גלויבען פאר איין מאָמענט, אז די וויי־
סענשאפט קען מאכען איינעם פאר א קינסטלער. בעת מיר בע־
הויפטען, אז דער קינסטלער מוז פערשטעהן די הויפטגעזעצען פון
די אָביעקטיוויטע און סוביעקטיוויטע ערשיינונגען, מיינען מיר בשום
אופן ניט צו בעהויפטען, אז דאָס וויסען פון אזוינע געזעצען קען
פערנעהמען דאָס פלאץ פון דער נאטירליכער בעגריפס־פעהיגקייט.
וואָס מיר בעהויפטען יא איז, אז די מיטגעבאָרענע פעהיגקייט אליין
איז נאָך ניט גענוג; אז זי מוז האָבען די מיטהילף פון אָרגאַניזיר־
טען וויסען. די אינטואציאָן קען געבען א סך, אָבער זי קען ניט
געבען אלץ. נור פון דעם זיוג פון זשעניע מיט וויסענשאפט קע־
נען געשאפען ווערען די העכסטע רעזולטאטען.

וויי מיר האָבען שוין אויבען בעהויפטעט, איז די וויסענשאפט
נויטיג ניט נור כדי צו בעקומען דעם בעסטען ערפאָלג אין שאפען,
נור אויך כדי צו קענען אין נאנצען אָבשאצען די קונסט־שאפונגען.
אין וואָס בעשטעהט א מענשען׳ס גרעסערע פעהיגקייט אויידער א
קינד׳ס צו פערנעהמען די שעהנקייטען פון א בילד, אויב ניט אין

זיין ברייטערן וויסען פון יענע וואהיין אין דער נאטור און אים לעבען, וועלכע דאָס בילד גיט איבער? ווי אזוי קומט עס וואָס דער קולטיווירטער מענש האָט אזוי פיעל מעהר הנאה פון א פיי־ נער פּאָעמא אייידער דער עס־הארץ, אויב ניט דערפאר וויל זיין בריייטערע בעקאנטשאפט מיט זאכען און טהאטען גיט איהם בכח צו זעהען אין דער פּאָעמא פיעלעם, וואָס דער עס־הארץ קען ניט זעהען? היינט ווי באלד — ווי מען זעהט עס דאָ אזוי קלאָר — מען מוז האָבען א בעקאנטשאפט מיט די זאכען וואָס ווערען פּאָרגעשטעלט, איידער מען קען אָבשאצען די פּאָרשטעלונג פון זיי, הייסט דאָך דאָס, אז כדי צו קענען פּאָלשטענדיג אָבשאצען די פּאָרשטעלונג, מוז מען פּאָלשטענדיג פערשטעהן די פּאָרגעשטעלטע זאכען. דער אמת איז, אז וואָס מעהר וואהרייט א קונסט־ווערק דרויקט אויס, אלץ מעהר פערגעניגען גיט עס דעם פערנעהמענדען גייסט — א פערגעניגען, וועלכען די אונווייסענדע פון דער דאָזיגער וואהרייט, פערפעלעון צו בעקומען. וואָס מעהר ווירקליכקייטען א קינסטלער צייכענט אָן אין א וועלכער עס איז גענעבענער סומע ארבייט, אלץ צו מעהר חושים אפּעלירט ער, אלץ מעהר צופריעדענשטעלונגען פערשאפט ער. כדי אָבער צו בעקומען די דאָזיגע צופרידענשטעלונגען, מוז דער צושויער, דער הערער, אָדער דער לעזער קענען די ווירקליכקייטען, וועלכע דער קינסט־ לער האָט אָנגעוויזען: אוֹן קענען די ווירקליכקייטען מיינט קענען אזוי פיעל וויסענשאפט.

און איצט לאָמיר ניט פערזוהן דעם וויטערדינגען גרויסען פאקט, אז ניט נור איז די וויסענשאפט דער פונדאמענט פון סקולפ־ טור, מאהלערי, מוזיק און פּאָעזיע, נור אז זי איז אליין פּאָעטיש. די געווהנליכע מיינונג, אז וויסענשאפט און פּאָעזיע זענען הפכים, איז א גרויסער טעות. עס איז בלי ספק אמת, אז די ערקענטנים און די געמיטהבעווענונג (קאָגנציאָן און עמאָציאָן), אלם בעוואוסטזיינס־ צושטאנדען, האָבען א טענדענץ אויסצושליסען איינע די אנדערע. און עס איז אויך נאָר אָהן ספק אמת, אז א שטאַרקע טהעטינקייט פון די דענקונגס־קרעפטען האָט א טענדענץ צו פער'חלשן די געפיהלען, אזוי ווי פערקעהרט, א שטאַרקע טהעטינקייט פון די געפיהלען האָט א טענדענץ אָבצו'חלשן די דענקונגס־קרעפטען. אין דעם זין

זענען ווירקליך אלע בעזונדערע מינים פון טהעטיגקייט אנטאגאניס־טיש איינע צו די אנדערע. עס איז אבער ניט אמת, אז די פאקטען פון דער וויסענשאפט זענען ניט פאעטיש, אדער אז די קולטיווירונג פון דער וויסענשאפט איז נויטיגערווייז ניט פריינדליך צו דער איבונג פון דער פארשטעלונגס־קראפט, אדער צו דער ליעבע פון דאם שהנע. אדרבא פערקעהרט, די וויסענשאפט עפענט גאר אויף נייע וועלטען פון פאעזיע דאדט וואו פאר דעם אונווייסענשאפטליכען איז אלץ וויסט און לעער. די וואם זענען פערנומען מיט וויסענשאפטליכע פארשונגען בעווייזען אונז שטענדיג, אז זיי בענרייפען די פאעזיע פון זייערע נעגענשטאנדען ניט וועניגער לעבעדיג, נור דוקא מעהר לעבעדיג, איידער אנדערע. יעדער איינער וואם וועט זיך פערטיעפען אין הונג מיליאָנ׳ס וועדק איבער נעאלאגיע, אדער וואם וועט לעזען ליועס׳ „שטודיען בייס ברעג ים", וועט איינזעהן, אז די וויסענשאפט רופט אדרבא ארויס די פאעזיע, אנשטאט, זי צו פערשטיקען. און וועד עס וועט נור נאכדענקען וועגען דאם לעבען פון ג ע ט ה ע, וועט זעהען, אז דער פאעט און דער וויסענשאפטס־מאן קענען הויזען צוזאמען אין בויידע טהעטיגקייטען גלייך. איז עס ניט אין דער אמת׳ן אן אונזיניגער גלויבען, א חלול השם כמעט, צו מיינען, אז וואם מעהר א מענש שטודירט די נאטור, אלץ וועניגער פערהיילינט ער זי? דענקט איהר, אז א טראפען וואסער, וועלכער איז פאר דעם וואלנארען אויג נישט מעהר ווי א פשוט׳ער טראפען וואסער, פערליהרט עפעס אין די אויגען פון דעם פיזיקער, וועלכער וויים אז זיינע עלעמענטען האלטען זיך צוזאמען דורך אזא קראפט, וואם וועז זי זאל וועדען פלוצלונג פרייי, וואלט זי ארויסגעבראכט א בליץ? דענקט איהר אז דאם, אויף וואם דער ניט־קענער קוקט ווי אויף א פשוט׳ן שנעע־פעדערייל, רופט ניט ארויס העכערע נעדאנקען־פערבינדונגען ביי דעם, וואם האט נעזעהען דורך א מיקראסקאפ די וואונדערליך־פארשיעדענע און עלעגאנטע פארמען פון שנעע־קריסטאלען? דענקט איהר, אז דער רונדער פעלז, אנגעקארבט מיט גליכע קריצען, דערוועקט אזוי פיעל פאעזיע אין קאפ פון דעם אונווייסענדען, ווי אין דעם נעאלאג, וועלכער וויים, אז אן אייזבערג האט זיך ארבגעגליטשט ארב דעם פעלז א מיליאן יאהרען צוריק?

דער אמת איז, אז די וואָס האָבען זיך קיינמאָל ניט פערנומען מיט וויסענשאפטליכע ארבייט, וווייסען ניט א טויזענדטיי׳ל פון דער פאָעזיע, מיט וועלכער זיי זענען ארומנערינגעלט. דער וואָס האָט אין דער יונענד ניט געמאכט קיין קאָלעקציעס פון פלאנצען און אינזעקטען, דער וויים ניט א העלפט פון דעם צויבער און אינטערעסאנטסייט, מיט וועלכער עס זענען פערווויקעלט די קליינע שטענגלעך און די ראָנדען בוימער ביי די זייטען. וועט עס האָט ניט גוזכט קיין פאָסיל׳ען (פערשטיינערטע קערפער פון אלערליי ברואים), דער האָט א קנאפע אידעע וועגען די פאָעטישע געדאנקען־פערבינדונגען, וואָס רינגלען ארום די פלעצער וואו די דאָזיגע פערגראָבענע אוצרות זענען געפונען געוואָרען. דער וואָס האָט ניט געהאט, וועט ער האָט פערבראכט בייַם ים, קיין מיקראָסקאָפּ מיט אן אקוואריום, דארף נאָך ערסט אויסגעפינען וואָס די העכסטע פערנעניגען פון ברעג ים זענען. טרויעריג, באמת טרויעריג, איז צו־צוקוקען וויי מענשען בעשעפטיגען זיך מיט נארישקייטען און זענען אינדיפערענט צו די גרויסארטיגסטע ערשיינונגען — ווי עס הויבט זיי ניט אָן צו אהרען צו פערשטעהן די ארכיטעקטור פון די הימלען, נור זענען טיף פעראינטערעסירט אין א נישטיגע מחלקה וועגען די אינסטרומענטען פון מערי די שאָטלענדישע קעניגין! — ווי זיי זענען פערטהון אין א תּריפות׳ע קריטיק איבער א גריכישען ליעד, און געהען פערביי ניט שענקענדיג א קוס אויף יענע גרויסארטיגע פאָעמאָ, וואָס איז געשריבען פון גאָט׳ס פינגער אויף די שיבטען פון דער ערד!

מיר געפינען, אלזאָ, אז אפילו פאר אָט דער איבערגעבליבענער אָבטיילונג פון מענשליכער טהעטיגקייט איז א וויסענשאפטליכע בילדונג די ריכטיגע פאָרבערייטונג. מיר געפינען, אז די עסטעטיק בכלל איז נויטיגערווייז בעגרינדעט אויף וויסענשאפטליכע פרינציפּען, און אז מען קען זי ערפאָלגרייך שטודירען נור יעמאָלט, וועט מען איז בעקאנט מיט אָט די פרינציפּען. מיר געפינען, אז פאר דער קריטיק און ריכטיגער אָבשאצונג פון די קונסטווערק איז א ידיעה וועגען דעם געביי פון זאכען, אָדער אין אנדערע וועגען, א ידיעה אין וויסענשאפט, א נויטיגע פאָדערונג. און מיר געפינען, אז די וויסענשאפט איז ניט נור די בעדינגערין צו אלע

פֿארמען פון קונסט און פֿאעזיע, נור אז אויב מען קוקט אויף איהר ריכטיג, איז די וויסענשאפט אליין אויך פֿאעטיש.

ביז אהער איז פֿאר אונז געשטאנען די פראגע: וואָס פֿאר א וועלט האָט דער אַדער יענער סאָרט וויסען פֿאר די צוועקען פון א ו י פ ה ר ו נ נ; איצטער דארפען מיר אורטיילען די רעלאַטיוע וועלטהען פון די פערשיעדענע סאָרטען וויסענס פֿאר די צוועקען פון ד י ס צ י פ ל י ן. די אָבטיילונג פון אונזער ענין וועלען מיר זיין געצוואונגען צו בעהאנדלען לפי ערך קורץ; און צום גליק איז קיין זעהר לאַנגע בעהאנדלונג וועגען דעם נאָר ניט נויטיג. אזוי ווי מיר האָבען שוין אויסגעפונען וואָס איז דאָס בעסטע פֿאר איין צוועק, איז על פי סברא שוין קלאָר וואָס עס איז דאָס בעסטע פֿאר דעם אנדער צוועק. מיר קענען זיין גאַנץ זיכער, אז די ארבייט פון אויסלערנען יענע קלאסען פֿאקטען, וועלכע זענען העכסט ניצליך פֿאר דער רעגולירונג פון די אויפפיהרונגען, האלט אין זיך אין א נייסטיגע איבונג, וואָס איז אם בעסטען אָננעמאָסטען אויך אויף צו שטארקען די גייסטיגע פעהיגקייט. עס וואלט אין נאַנצען נעגאַנגען כנגד דער פראכטפאלער עקאָנאָמיע פון דער נאטור, וועז עס וואלט נויטיג נעווען צו האָבען איין סאָרט קולטור אויף צו בעקומען ידיעות, און אַנאַנדער סאָרט קולטור פֿאר דער גייסטיגער גימנאַסטיק. אומעדום אין דער וועלט נעפינען מיר, אז די פעהיגקייטען ענטוויקלען זיך פון דעם ערפילען נופא די פונקציעס, וועלכע עס איז זייער זאך צו ערפילען, ניט דורך דעם וואָס זיי מאכען־דורך קינסטליכע איבונגען, וועלכע מען האָט אויסגעקלערט כדי זיי צו־צוגרייטען פֿאר די דאָזיגע פונקציעס. דער רויטער אינדיאַנער לערנט זיך אוים די פלינקייט און געשיקטקייט, וואָס מאכט איהם פאר אן ערפאָלגרייכען יעגער, דורך דעם פאַקטישען יאָגען־זיך נאָך חיות; און ער קריגט דורך די פערשיעדענערליי טהעטיגקייטען פון זיין לעבען א סך א בעסערען באַלאַנס פון פיזישע קרעפטען, איידער די גימנאַסטיק קען וועז עס איז נעבען. די פעהיגקייט צו דערשפיהרען פיינד און רויב, וועלכע ער האָט בעקומען דורך לאַנגע פראקסים, האָט אין זיך אזא פיינעם כח השגה, וואָס שטייגט אריבער יעדע זאך, וועלכע א קינסטליכע

ערציהונג קען געבען. און דאָס אייגענע געפינט מען אומעדום. אָנ־הויבענדיג פון דעם בושמען, וועמעס אויג האָט בעקומען אזא וויי־טען קוק, כמעט ווי פון א טעלעסקאָפ, צוליעב דעם וואָס ער איז שטענדיג פערנומען אין דערקענען זאכען פון וויטען, נאָך וועלכע זיך נאָכצוי־אָגען אָדער פון וועלכע צו ענטלויפען — ביז דעם היינ־טיגען ספעציאליסט בעל־חשבון, וועמעס טעגליכע פראקסיס עס גיט איהם די מעגליכקייט צו מאכען א חבור פון עטליכע בעזונדערע ציפער־שורות אויף איין מאל; געפינען מיר, אז די העכסטע קראפט פון א חוש קומט ארויס דורך דעם אויפטהו פון יענע פליכטען, וועלכע די אומשטענדען פון לעבען פאדערן עס זאל אויפטהון. און מיר קענען לכתחילה (א פריאָרי) זיין זיכער, אז דאָס־זעלבע געזעץ האלט אויס אין דער ערציהונג בכלל. די ערציהונג וואָס האָט דעם מעהרסטען ווערטה פאר'ן אויפפיהר, מוז אין דערזעלבער צייט זיין די ערציהונג פון מעהרסטען ווערטה פאר דער דיסציפלין. לאָמיר בעטראכטען די ראיות.

איין מעלה, וועלכע מען גיט אָן צו גונסטען פון דער התמדה פון לערנען שפראכען, וואָס איז אזא בולט'ער שטריך אין דעם געווהנליכען סדר הלמודים, איז, וואָס מען שטארקט דורכדעם דעם זכרון. און ווי עס וווייזט אויס, נעהמט מען אָן אז דאָס איז א מעלה, וועלכע גיפינט זיך בעזונדערס אין דעם שטודיום פון ווער־טער. דער אמת איז אָבער, אז די וויסענשאפט פערשאפט א סך א ברייטערן פעלד אויף צו איבען דעם זכרון. עס איז צ. ב. ש. נאָר ניט קיין לייכטע אויפגאבע צו נעדענקען אלע פאקטען וואָס זענען בעקאנט וועגען אונזער זונען־סיסטעם; און א פשיטא שוין נעדענ־קען אלץ וואָס איז בעוואוסט בנוגע צו דער צונויפשטעלונג פון אונ־זער „מילק־גאס". די נייע פערבינדונגען, וואָס די כימיע קלייבט אָן יעדען טאָג, זענען אזוי גרויס אין צאָהל, אז א חוץ די פראָפעסאָ־רען קענען גור עטליכע מענשען וויסען זייער אלעמענס נעמען; און נעדענקען די אטאָמישע בנינים און די אפיניטעטען פון די דאָזיגע אלע פערבינדונגען איז כמעט גאָר אונמעגליך, סיידען וועג מען מאכט די כימיע פאר א לעבענס־בעשעפטיגונג. אין דער אונגעהויערער מאסע פון ערשיינונגען וואָס גיפינט זיך אויף דער ערד, און אין דער נאָך גרעסערער מאסע פון ערשיינונגען וואָס גיפינט זיך אין

די פאַססילען אין דער ערד, איז דאָ נענוג שטאָף פאר דעם פאר־
שער פון געאָלאָגיע אָבצוגעבען יאָהרען ארבייט דאָס אלץ צו בע־
הערשען. אין יעדער הויפט־אָבטיילונג פון דער פיזיק — וועגען
קלאנג, היטץ, ליכט און עלעקטריציטעט — זענען פארען אזוי פיעל
פאקטען, אז עס איז נענוג צו וואַרפען אן אימה אויף יעדען איינעם
וואָס האָט בדעה זיי אלע אויסצולערנען. און וועו מיר נעהען איבער
צו די אָרגאַנישע וויסענשאפטען, וועדט די אָנשטרענגונג פון זכרון
וואָס מען דארף צו זיי האָבען, נאָך גרעסער. אין דער אנאטאָמיע
פון מענשען איז דער סכום פון די פרטים אזוי גרויס, אז דער יונגער
כירורג מוז זיך נעהמען פאר זיי א האלב־דוצען מאל איידער ער
איז ביכולת צו בעהאלטען עס אין זכרון אויף שטענדיג. די צאהל
פון די מינים פון פלאַנצען, וואָס די באָטאניקער שיידען אונטער,
בעטרעפט אן ערך פון 320,000; און די פערשיעדענע פארמען פון
לעבעדיגע ברואים, מיט וועלכע די זאָאָלאָגען בעשעפטיגען זיך,
שאצט מען אזוי גרויס ווי צוויי מיליאָן. די אָנגעקליבענע פאקטען,
וואָס די וויסענשאפטם מענער האָבען פאר זיך, זענען אזוי גרויס
אין צאָהל, אז זיי מוזען צוטיילען און וויעדער צוטיילען זייערע אר־
בייט, איידער זיי קענען זיך נעהמען פאר זיי. צו דעם פאַלשטענ־
דיגען וויסען וואָס יעדערער האָט אין זיין אייגענער אָבטיילונג,
קען ער צוגעבען נישט מעהר ווי אן אלגעמיינעם וויסען פון די
איבעריגע. די וויסענשאפט, הייסט עס, לערנענדיג זי אפילו אין א
זעהר מעסינגען ערך, גיט אודאי נענוג איבונג פאר'ן זכרון. זי גיט,
לכל הפחות, פונקט אזא נוטע צוגרייטונג פאר דער דאָזיגער מע־
היגקייט, ווי עס גיט דער למוד פון שפראכען.

איצט אָבער מערקט אייך, אז בעת וואָס פאר דער ענטוויקלונג
פון סתם זכרון איז די וויסענשאפט אזוי גוט אויב ניט בעסער איי־
דער די שפראכען־לעהרע, האָט זי א געוואלטיגען יתרון בנוגע צו
דעם סאָרט זכרון, וואָס זי בילדעט אויס. וועו מען לערנט א שפראך,
בעציהען זיך די איידעגן־פערבינדונגען, וועלכע דארפען בלייבען
אין מוח, אויף פאקטען וואָס זענען נרויסענטיילס צופעליגע;
בעת אָבער וועו מען לערנט וויסענשאפט, בעציהען זיך די איידעגן־
פערבינדונגען וואָס דארפען בלייבען אין מוח, אויף פאקטען, וועל־
כע זענען מעהרסטענטיילס נויטיגע. עס איז אמת, אז די

שיכות פון די ווערטער צו זייער בעדייטונג איז אין א געוויסען זין א נאטירליכע, און אז מען קען אויסשפיהרען דעם אורשפרונג פון די דאזיגע שיכות'ן א געוויסען מרחק צוריק אין דער ענטוויקלונג, וועלכער איז אפילו נור זעלטען צום רעכטען אנהויב; (לאמיר אנב בעמערקען, אז די געזעצען פון דעם דאזיגען אורשפרונג בילדען נאר א בעזונדער צווייג פון נייסטיגער וויסענשאפט — די וויסענשאפט פון דער פילאלאגיע.) אזוי ווי מען וועט דאך אבער ניט זאגען, אז לערנענדיג שפראכען, ווי מען לערנט זיי נעוועהנליך, זוכט מען וויזקליך נאך אט די שיכות'ן צווישען די ווערטער און זייערע בעדייטונגען, און אז מען ערקלערט טאקי די נעזעצען וואס רעגולירען זיי — מוז מען מודה זיין, אז געוועהנליך לערנט מען זיי נור ווי צופעליגע שיכות'ן. פון דער אנדער זייט, זענען די שיכות'ן וואס די וויסענשאפט שטעלט פאר ק א ו ז א ל ע, אורזאכליכע, שיכות'ן, און מען פערשטעהט זיי אלס אזעלכע, וועלכע זיי ווערען ריכטיג איבערגענעבען. אנשטאט וואס יענע זענען פראקטיש צופעליגע, זענען די נויטוועגדיגע, און אלס אזעלכע גיבען זיי איבונג אויף פאר די פעהיגקייטען פון דענקען. בעת א שפראך בעקענט אונז מיט ניט־ראציאנאלע שיכות'ן, בעקענט אונז די וויסענשאפט כייט ראציאנאלע שיכות'ן. בעת איינע גיט איבונג דעם זכרון אליין, גיט די אנדערע איבונג פאר בויידען, אי פאר'ן זכרון, אי פאר'ן שכל.

בעמערקט נעכסטענס, אז א גרויסער יתרון, וואס די וויסענשאפט האט איבער שפראכען אלס מיטעל פון דיסציפלין, בעשטעהט אין דעם, וואס זי בילדעט אויך די קראפט פון אורטיילען. דער נעוועהנליכסטער חסרון פון שכל, ווי פראפעסאר פ א ר א ד י י האט ריכטיג בעמערקט (אין א פארטראג וועלכען גייסטיגער בילדונג, געהאלטען אין קעניגליכען אינסטיטוט), איז די ניט געניגענדע אויסבילדונג פון דער אורטיילס־קראפט. „בכלל רעדענדיג, זאגט ער, איז די נעזעלשאפט ניט נור אונווויסענד אין פרט פון בילדען די אורטיילס־קראפט, נור זי וויים אפילו ניט אז זי איז אונווויסענד". און די סבה, צו וועלכער ער שרייבט צו דעם דאזיגען צושטאנד, איז דער דוחק אין וויסענשאפטליכער בילדונג. די אמת'קייט פון זיין שלום איז קלאהר פון אויבען־אויף. האבען א ריכטיגען אורטייל בנוגע צו אלע ארומינע זאכען, פאסירונגען און פאלגען איז

מענליך נור יעמאָלט, וועו מען וויים ווי אזוי די ארומינע ערשיינונ־
נען הענגען אָב איינע פון די אַנדערע. קיין נראָד פון בעקאַנט־
שאפט מיט די פערטייטשונגען פון וואַרטער קען ניט געבען די
קראפט צו ציהען ריכטינע שלוסען בנוגע אורזאכען און ווירקונגען.
די שטענדינע געוואָנהייט צו ציהען שלוסען פון פאקטען, און דער־
נאָך בעשטעטיגען די שלוסען דורך בעאַבאכטונגען און עקספערי־
מענטען, איז דאָס איינציגע וואָס קען אונז געבען די קראפט ריכטיג
צו אורטיילען. און דאָס וואָס זי מאכט די געוואָנהייט פאר א נוי־
טיגקייט, איז איינע פון די גרעסטע מעלות פון דער וויסענשאפט.

אָבער ניט נור פאר דער אינטעלעקטועלער דיסציפלין איז די
וויסענשאפט דער בעסטער מיטעל; עס איז אויך דאָס בעסטע פאר
דער מאַראַלער דיסציפלין. דער למוד פון שפראכען, אויב עס
פיהרט יאָ צו עפעס, איז עס נור צו פערגרעסערען נאָך מעהר דעם
אזוי־אויך שוין־איבעריגען רעספעקט פאר דער אויטאָריטעט. די
וועלט האָבען אָט אזא און אזא בעטייטונג, זאָגט דער לעהרער
אָדער דאָס וואָרטערבוך. אזוי און אזוי איז דער רעגעל אין דעם
פאל, זאָגט די גראַמאַטיק. דער תלמיד נעהמט אָן די זאָגונגען, ווי
עפעס אויך וואָס מען דארף קיין קשיות ניט פרעגען. זיין פער־
שטאנד האַלט זיך שטענדיג אין דער לאָגע פון אונטערוואָרפענקייט
אונטער דאָגמאַטישע לעהרען. און דער נויטוענדיגער רעזולטאט
דערפון איז — א טענדענץ אָנצונעהמען אָהן שאלות אלץ וואָס עס
איז אן איינגעפיהרטע זאך. נאָר דער היפך פון דעם איז די האל־
טונג פון׳ם פערשטאנד, וועלכע וואָרט געשאפען ארבייטענדיג אין
דער וויסענשאפט. דורך די וויסענשאפט אפעלירט מען נאָכאנאנד
צו יעדען איינעמס שכל. די וויסענשאפטליכע וואהרהייטען וועלען
ניט אָנגענומען אויפ׳ן סמך פון אויטאָריטעט אליין, נור אלע האָ־
בען די פרייהייט זיי צו פרובירען — מעהר נאָך, אין א סך פעלען
פאָדערט זיך פון׳ם תלמיד, אז ער זאל אליין אויסדענקען זיינע
אייגענע שלוסען. יעדער טריט אין א וויסענשאפטליכער פאר־
שונג וואָרט אונטערוואָרפען אונטער זיין אורטייל. מען פערלאַנגט
ניט פון איהם ער זאל עפעס מודה זיין, אוואו ער זעהט ניט איין,
אז עס איז אמת. און דאָס פערלאַנגען־זיך אויך די אייגענע כחות,
וואָס קומט דערפון ארויס, וועלט נאָך מעהר פערשטארקט דורך די

בעשטענדיגקייט מיט וועלכער די נאטור בערעכטיגט זיינע בעשלוסען, אויב זיי זענען נור ריכטיג געצויגען. פון דעם אלעם פלויסט ארויס אן אונאבהענגיגקייט, וועלכע איז דער טייערסטער עלעמענט פון א מענשענ׳ס כאראקטער. און דאס איז נאך ניט די איינציגע מאראלע נוצען, וואס מען בעקומט פון דער וויסענשאפטליכער בילדונג. וועגן די ארבייט וועלט אנגעפיהרט, ווי זי דארף אלעמאל אנגעפיהרט ווערען, אזוי פיעל ווי מעגליך אין דער פארם פון אונאבהענגיקער פארשונג, איז עס אויך אן איבונג פאר דעם כח פון אויסדויער און פאר דער אויפריכטיגקייט. ווי פראפעסאר ט י נ ד א ל זאגט וועגען דער אינדוקטיווער פארשונג, „זי פארדערט גרוסדיג ארבייטספליסיגקייט און פערלאנגט מען זאל אנהמען ענויג און געווויסנהאפטיג אלץ וואס די נאטור ענטפלעקט. דער ערסטער בעדינג פון ערפאלג איז אן עהרליכע פערנעהמבארקייט און א ווילליגקייט אוועקצוווארפען אלע א פריהער־אנגענומענע מיינונגען, ווי טייער מען זאל זיי ניט האבען געהאלטען, אויב עס וועלט אויסגעפונען אז זיי ווידערשפרעכען די וואהרהייט. גלויבט מיר, א זעלבסטפערליקענונג וואס האט עטוואס נאבעלעם אין זיך, און פון וועלכער די וועלט הערט קיינמאל ניט, שפּיעלט זיך אפט אב אין דער פערזענליכער ערפאהרונג פון דעם אמת־איבערגעבענעם דיענער פון וויסענשאפט".

צולעצט מוזען מיר נאך מאכען די בעהויפטונג — און, עס איז ביי אונז קיין ספק ניט, אז זי וועט ארויסרופען א זעהר גרויסע אי־בערראשונג — אז די דיסציפלין פון דער ווישענשאפט איז אויך דערפאר העכער פאר דער דיסציפלין פון אונזער געוועהנליכער בילדונג, ווייל זי ניט א ר ע ל י ג י ע ז קולטור. עס פערשטעהט זיך, די וועלט „ווישענשאפטליך" און „רעליגיעז" געברויכען מיר דא ניט אין זייער געוועהנליכען בעגרעניצטען זין, נור אין זייער בריישטסטען און העכסטען זין. בלי ספק, געגענאיבער די אבגערגלויבענס וואס געהען אונטער דעם נאמען פון רעליגיאן, איז די ווישענשאפט גאנץ געווים פיינדליך, אבער ניט צו דעם עצם פון רעליגיאן, וועלכען די דאזיגע אבערגלויבענס פערדעקען נור. עס איז אויך דעריין קיין ספק ניט, אז אין א סך פון די היינטיגע ווישענשאפטען דרינגט דורך א אונרעליגיעזער גייסט, אבער ניט אין דער

אמת'ער וויסענשאפט, וועלכע איז אריבערגענגען דאָס אויבער־פלעכליכע און איז אריינגעדרונגען אין דאָס טיעפע.

„אמת'ע וויסענשאפט און אמת'ע רעליגיאָן — זאָגט פראָפ. ה א ק ס ל י, ביים' סוף פון א קורס לעקציעס, וואָס ער האָט ניט לאַנג צוריק געהאלטען — זענען צוויי־לינג־שוועסטער, און טייל מען זיי אָב איינער פון דער אנדערער, איז עס א זיכערער טויט פאר זיי ביידען. די וויסענשאפט געדייט פונקט אזוי פיעל, אויף וויפיעל זי איז רעליגיעז, און די רעליגיאָן בליהט אקוראט אין דעם ערך, אויף וויפיעל איהר יסוד האָט א וויסענשאפטליכע טיעפקייט און שטאַרקייט. די גרויסע טהאטען פון די פילאָסאָפען זענען ניט נעווען אזוי פיעל די פרוכט פון זייער אינטעלעקט, וויפיעל עס איז נעווען די פרוכט פון דער ריכטונג, וואָס א שטאַרק־רעליגיעזער טאָן פון פערנונפט האָט דעם דאָזיגען אינטעלעקט געגעבען. די וואר־הייט האָט זיך אָבגענעבען צו זייער נעדולד, זייער ליעבע, זייער גע־טריישאפט און זייער זעלבסט־פערלייקענונג, גיכער ווי צו זייער לאָגישער שארפזיניקייט".

די וויסענשאפט איז זעהר ווייט פון זיין אונרעליגיעז, ווי פיע־לע מיינען; פערקעהרט נאָר, עס איז אונרעליגיעז צו פערנאכלע־סינען די וויסענשאפט: ענטזאגען זיך צו שטודירען די אַרומיגע שעפפונג איז אונרעליגיעז. נעהמט א בעשיידענעם משל. שטעלט זיך פאָר א שריפטשטעלער, וועמען מען בעגריפט טאָג־טעגליך מיט שבחים, איינגעפאסט אין די ערהאבענסטע אויסדרוקען. שטעלט זיך פאָר, אז די שטענדיגע טהעמאס פון די לויבגעזענג, וואָס מען אדרעסירט צו איהם, זענען די חכמה, די ערהאבענקייט און די שעהנקייט פון זיינע ווערק. שטעלט זיך פאָר, אז די וואָס זינגען אָהן אויפהער די לויבגעזענג פאר זיינע ווערק, זענען צופריעדען נע־ווען צו קוקען אויף זיי נור פון דרויסען, האָבען זיי קיינמאל ניט נעעפענט אריינצוקוקען אינעוועניג, ווער רעדט נאָך, זוכען זיי צו פערשטעהן. וואָס פאר א ווערדע וואָלטען ביי אייך געהאט זייע־רע שבחים? וואָס וואָלט איהר געדענקט וועגען זייער אויפריכטיג־קייט? און דאָך — קליינע זאכען להבדיל פון גרויסע — אָט דאָס איז דער אויפפיהר פון דער מענשהייט אין אלגעמיין אנטקעגען דעם אוניווערזום און זיין סבה העליונה! יא, עס איז נאָך ערגער. ניט נור

נעהען זיי פארביי און שטודירען ניט די זאכען וועגען וועלכע זיי שרייען יעדען טאג אז זיי זענען אזוי וואונדערבאר, נור זעהר אפט פערדאמען זיי נאך יענע מענשען, וואס גיבען אב זייער צייט צו בעאבאכטען די נאטור, און רופען זיי אן צייט־פערטרייבער: זיי פערשפאטען פשוט די מענשען, וועלכע ווייזען ארויס א טהעטיגען אינטערעס אין די וואונדער! מיר זאגען דעריבער נאך אמאל: ניט די ווייסענשאפט, נור די פערנאכלאזיגונג פון דער ווייסענשאפט איז אונרעליגיעז. איבערגעבענהייט צו דער ווייסענשאפט איז א שטיל־לער גאטסדיענסט — א שטילע אנערקענונג פון דעם וועדטה פון די זאכען וואס מען שטודירט, און על פי סברא, אן אנערקענונג אויך פון זייער סבה העליונה. עס איז ניט פשוט א לעפצען־פער־עהרונג, נור עס איז א פערעהרונג וואס דריקט זיך אוים אין טהא־טען: עס איז ניט א סתם־געזאגטע אכטונג, נור עס איז אן אכ־טונג וואס איבערצייגט אייך דורך די אפפערונג פון צייט, געדאנ־קען און ארבייט.

און ניט נור אויך דעם אופן אליין איז די אמת'ע ווייסענשאפט בעצם רעליגיעז. זי איז אויך רעליגיעז אין דעם ערך וויפיעל זי שאפט א טיעפע אכטונג און א אומבעדינגטען צוטרויען צו יענע בעשטענדיגע געזעצען, וועלכע זענען דער יסוד פון אלע זאכען. דורך די אנגעקליבענע ערפאהרונגען קריגט דער ווייסענשאפטסמאן א נרינדליכען גלויבען אין די אונפערענדערליכע שיכות'ן פון ערשיי־נונגען, אין דער אונענדערליכער פערבינדונג פון אורזאך און פאל־גע, אין דער נויטוועדיגקייט פון גוטע אדער שלעכטע רעזולטאטען. אנשטאט דעם שכר ועונש פון טראדיציאנעלען גלויבען, וואס מענ־שען האפען ניט־קלארליך צו בעקומען דעם ערסטען און אויסדרעהען זיך פון דעם אנדערן, טראגט זייער ניט־פאלגען, געפינט דער ווי־סענשאפטסמאן, אז עס איז פארן א שכר ועונש ארויסגעפיהרט אין דעם בנין פון די זאכען גופא, און אז די שלעכטע רעזולטאטען פון ניט־פאלגען זענען אונפערמיידליך. ער זעהט, אז די נעזעצען, אונטער וועלכע מיר מוזען זיך אונטערגעבען, זענען ניט נור אזעלכע וואס ווערען ניט נעריהרט פון בקשות און תפלות, נור זיי זענען אויך וואויל־טהעטיגע. ער זעהט, אז א דאנק אט די נעזעצען איז דער נאנג פון זאכען שטענדיג צו דערגרייכען גרעסערע פאלקאמענהייט

און העכערע גליקזעליגקייט. דעריבער טרייבט עס איהם שטענדיג צו האלטען זיך פעסט פאר אָט די געזעצען, און דעריבער איז ער בייז וועז מענשען שיינקען זיי ניט קיין אכטונג. אָט אזוי, בעהויפּטענדיג אויף דעם אופן די אייביגע פרינציפּען פון זאכען און די נויטוועניגקייט זיי צו פאָלגען, בעווייזט ער, אז ער איז בעצם רעליגיעז.

צו אלעם דעם דארף מען צוגעבען נאָך א רעליגיעזען בליק פון דער וויסענשאפט, און דאָס איז, וואָס נור זי אליין קען אונז געבען אמת'ע בעגריפען וועגען אונז און אונזער שיכות צו די סודות היצירה, די מיסטעריען פון עקזיסטענץ. אין דערזעלבער צייט וואָס זי וווייזט אונז אלץ וואָס מען קען וויסען, וווייזט זי אונז אויך די גרעניצען, וווייטער איידער וועלבע מיר קענען גאָרנישט ניט וויסען. ניט על פי דאָגמאטישע בעהויפּטונגען לערנט זי אונז אז עס איז אונמעגליך צו בעגריפען די אלערעצטע אורזאך פון זאכען, נור זי פיהרט אונז צו דערקענען קלאָר אָט די אונמעגליכקייט, דורכדעם וואָס זי בריינגט אונז, אין וועלכער ריכטונג מיר זאָלען ניט געהן, צו גרעניצען וועלבע מען קען ניט אריבערשפּרייזען. זי מאכט פאר אונז קלאָהר, ווי דאָס קען קיין אנדער זאך אזוי ניט טהון, די קלייניקייט פון דער מענשליכער פערנונפט אין אָנגעזיכט פון דאָס וואָס שטייגט אריבער די מענשליכע פערנונפט. בעת אנטקעגען די טראַדיציעס און די מענשליכע אויטאָריטעטען קען איהר האלטען־זיך זיין שטאַלץ, איז איהר האלטען־זיך קעגנאיבער דעם אונדורכדרינגליכען צודעק וואָס פערדעקט דעם א ב ס א ל ו ט ו ם, אן ענווות־דיגע — עס איז אן אמת'ער שטאַלץ און אן אמת'ע ענווות. נור דער אויפריכטיגער וויסענשאפטסמאן (און אונטער דעם נאָמען מיינען מיר ניט סתם דעם אויסרעכענער פון מרחקים, אָדער דעם אנאַליטיקער פון כעמישע פערבינדונגען, אָדער דעם וואָס צעהלט די נעמען פון די מינים; נור מיר מיינען דעם, וועלכער זוכט דורך ניעריגערע וואַרהייטען די העכערע, און דאן אפשר די העכסטע) — נור דער אמת'ער וויסענשאפטסמאן, זאָגען מיר, קען באמת וויסען ווי וויט העכער, ניט נור איבער דעם מענשליכען וויסען, נור אפילו איבער דעם מענשליכען כח פון השגה, שטעהט די „אוניווערזאל־קראפט", פון וועלכער די נאטור, דאָס לעבען און דענקען זענען ענטפלעקונגען.

מיר שליסען, אלזא, אז די וויסענשאפט האט דעם העכסטען ווערטה פאר דער דיסציפלין, אזוי גוט ווי פאר דער הדרכה. לערנען די בעדייטונגען פון ז א כ ע ן איז פאר אלע צוועקען בעסער אי־ דער לערנען די בעדייטונג פון ו ו ע ר ט ע ר. סיי פאר דער אינ־ טעלעקטועלער, סיי פאר דער מאראלער אדער רעליגיעזער ערציהונג, איז דער שטודיום פון די ארומיגע ערשיינונגען ניט אין אן ערך הע־ כער, אידער דער שטודיום פון גראמאטיקעס און לעקסיקאנען.

אט אזוי, הייסט עס, איז דער אינציגער ענטפער אויף די פראגע, מיט וועלכער מיר זענען ארויסגעקומען — די פראגע, וואס סער וויסען האט דעם מהרסטען ווערטה? — די ו ו י ס ע נ־ ש א פ ט. דאס איז דער פסק־דין אויף אלע פונקטען. דאס אל־ ווי־טיגסטע וויסען פאר דער דירעקטער זעלבסטערהאלטונג איז — די ווי־סענשאפט. דאס וויסען וואס האט דעם גרעסטען ווערטה פאר דער אינדירעקטער זעלבסטערהאלטונג, וואס מיר רופען אן מא־ כען א לעבען, איז — די ו ו י ס ע נ ש א פ ט. פאר דער ריכ־ טיגער ערפילונג פון די פונקציעס פון עלטערן, קען מען געפינען די ריכטיגע הדרכה נור אין דער — ו ו י ס ע נ ש א פ ט. אויף אויס־ צוטייטשען דאס פאלקס־לעבען פון אמאל און היינט, וואס אהן דעם קען דער בירגער ניט רעגולירען ריכטיג זיין אויפפיהר, איז דער נויטוועניגער שליסעל — די ו ו י ס ע נ ש א פ ט. אי פאר דעם פאלקאמענסטען שאפען, אי פאר דעם העכסטען גענוס פון קונסט אין אלע איהרע פארמען, איז די נויטיגע פארבריייטונג — אלץ די ו ו י ס ע נ ש א פ ט. און פאר די צוועקען פון דיסציפלין — די אינטעלעקטועלע, מאראלע און רעליגיעזע — איז דער העכסט ווירקזאמער למוד — נאך א מאל די ו ו י ס ע נ ש א פ ט. די פראגע, וועלכע האט אין אנהויב אויסגעזוכן אזא שווערע, איז אין פערלויף פון אונזער פארשונג געווארען לפי ערך לייכט. מיר הא־ בען נאר ניט נויטיג אבצושאצען די מרריגות פון וויכטיגקייט פון די פערשיעדענע סארטען טהעטיגקייטען און פון די פערשיעדענע למודים, וואס גרייטען אונז צו צו זיי, ווי באלד מיר געפינען אויס, אז דער שטודיום פון וויסענשאפט, נעהמענדיג זי אין איהר העכסט־ אומפאסענדער בעדייטונג, איז די בעסטע פארבריייטונג פאר אלע

סאָרטען טהעטינקייט. מיר האָבען ניט נויטיג פאָנאַדערצוקלייבען צווישען די תביעות פון דעם סאָרט וויסען, וואָס האָט א גרויסען וועלט וועו אפילו נור א קאָנווענציאָנעלען, און דעם וויסען וואָס האָט א קלענערען אָבער א אינערליכען וועלט, ווי באלד מיר זעהען, אז דאָס וויסען וואָס האָט דעם העכסטען וועלט אין אלע אנדערע פרטים, האָט אויך דעם גרעסטען אינערליכען וועלט: ווייל זיין וועלט הענגט ניט אָב פון דער עפענטליכער מיינונג, נור ער איז אזוי פעסט ווי עס איז דעם מענשען'ס שיכות צו דער ארומיגער וועלט. אזוי ווי די וואהרהייטען פון דער וויסענשאפט זענען נויט־וועגדיגע און אייביגע, איז זי דעריבער נוגע דער גאַנצער מענשהייט פאר אלע צייטען. פאר דער רעגולירונג פון די מענשען'ס פיה־רונגען, אזוי גוט פאר איצטער ווי פאר דער וויטסטער צוקונפט, מוז עס תמיד זיין פון דער העכסטער וויכטיגקייט, אז זיי זאלען פער־שטעהן די וויסענשאפט פון לעבען — די פיזישע, גייסטיגע און סאציאלע וויסענשאפטען — און זיי זאלען אויך פערשטעהן אלע אנדערע וויסענשאפט פון לעבען.

און דאָך, אין היינטיגער צייט פון בעריהמערישער בילדונג, קריגט דאָס וויסען וואָס בעזיצט אזא איבערשטיגעגדען וועלט, די קלענסטע אויסמערקזאמקייט. בעת אז וועו ניט די וויסענשאפט, וואלט קיינמאל ניט געקענט ארויסוואקסען דאָס וואָס מיר רופען אן ציוויליזאציע, איז די וויסענשאפט אליין קוים א בעמערקבארער עלעמענט אין דאָס, וואָס מענשען בעטראכטען פאר א ציוויליזיר־טער ערציהונג. הגם מיר האָבען נור דעם פראגרעס פון דער וויסען־שאפט צו פערדאנקען פאר דאָס וואָס איצטער געפינען מיליאָנען מענשען זייער חיונה דא, וואו א מאל איז געווען שפייז נור פאר טויזענדער, פון דעסטוועגען זיך צוויישען די מיליאָנען נור עטליכע טויזענד, וועלכע גיבען אָב כבוד צו דאָס, וואָס האָט נע־מאכט מענליך זייער עקזיסטענץ. הגם אָט דער וואקסענדער ווי־סען מכח די אייגענשאפטען און שיכות'ן פון זאכען האָט ניט נור מענליך נעמאכט פאר וואנדערענדע שבטים אויסצו־וואקסען צו בעפעלקערטע נאציאָנען, נור ער האָט אויך צאהלאָזע מיטגליע־דער פון אָט די בעפעלקערטע נאציאָנען געגעבען אווינע בעקוועם־

ליכקייטען און פערגעניגענס, וועלכע זייערע עטליכע נאקעטע אור־
עלטערן האבען אפילו ניט בעגריפען און נאר ניט געקענט גלויבען
— פון דעסטוועגען הויבט אט דער סארט וויסען נור ערסט איצטער
אן צו בעקומען א ניט־פערגונענע אנערקענונג אין אונזערע העכסטע
בילדונגס־אינסטיטוציעס. מיר האבען צו פערדאנקען פאר אונזער
עמאנציפאציע פון די גרעבסטע אבערגלויבענס דער לאנגזאם־וואק־
סענדער בעקאנטשאפט מיט די בעשטענדיגע צוזאמען־עקזיסטענ־
צען און פאלגען פון ערשייגונגען, ד. ה. דער פעסטשטעלונג פון
אונפערענדערליכע געזעצען. וועגן ניט די וויסענשאפט וואלטען
מיר נאך נעדיענט צו פעטישען, און וואלטען נאך אלץ מקריב נע־
וועגן טויזענדער מענשליכע קרבנות כדי מפצה צו זיין טייוועלשע
געטער. און דאך אט די וויסענשאפט, וועלכע האט אונז גענעבען,
אנשטאט די העכסט־ערניידריגענדע בעגריפען פון זאכען, עפעס א
טיפערן קוק אין די ערהאבענקייטען פון דער שעפונג, ווערט נע־
פסל'ט אין אונזערע טעאלאגישע ספרים, און מען קוקט אויף איהר
קרום אין אונזערע בתי מדרשים.

איבערבייטענדיג די נעמען פון א מזרח־לענדישען פאבעל, קע־
נען מיר זאגען, אז די וויסענשאפט איז אין דער נעזינד פון וויסענס
די דיענסט פון הויז, וועלכע בעהאלט אין זיך, א פערשטופטע אין
ווינקעל, ניט־אנערקענטע נרויסע מעלות. אויף איהר האט מען
ארויפגעוואלפען די גאנצע ארבייט; איהר געשיקטקייט, פערשטאנד
און איבערגעבענקייט האט פערשאפט אלע בעקוועמליכקייטען און
גענוסען; און בעת זי איז כסדר נעווען בעשעפטיגט אלעמען צו
בעדיענען, האט מען זי אבגעשטופט אן א זייט, כדי איהרע שוועס־
טער די בעל־גאוה'טעם זאלען קענען אלעמען אויפרייסען די אוי־
נען מיט זייער פוסטען גלאנץ. דער משל האלט אוים ווייטער אויך.
וואהרים מיר קומען שנעל צו דעם סוף־מעשה, ווען די פאזיציעס וע־
לען זיך בייטען: בעת אט די בעל־גאוה'טעם, די שוועסטער, וועלען
בלייבען פערנאכלעסיגטע, ווי זיי האבען עם פערדיענט, וועט די
וויסענשאפט ווערען פראקטאמירט אלס די העכסטע סיי אין ווערטה,
סיי אין שהנקייט, און וועט רעגיערען איבעראל. —

די גייסטיגע ערציהונג.

קאפיטעל II.

די גייסטיגע ערציהונג.

עס איז אונמעגליך עס זאל ניט זיין קיין פערוואנדשאפט צווישען די סיסטעמען פון ערציהונג, וואס זענען געקומען אייגער נאך דעם אנדערן, און די כסדר׳דיגע געזעלשאפטליכע פארמען, מיט וועלכע זיי האבען צוזאמען עקזיסטירט. די אינסטיטוציעס פון יעדער עפאכע, וואס פאר ספעציעלע פונקציעס זיי זאלען ניט האבען, וויבאלד זיי האבען זייער געמיינשאפטליכען אורשפרונג אין דעם נאציאנאלען גייסט, מוזען זיי האבען א פאמיליען־עהנליכקייט. וועלכע מענשען האבען זייער אמונה און איהרע פירושים געהאט בקבלה פון א אונפעהלבארער אויטאריטעט, וועלכע האט ניט געהאלטען פאר ווירדיג פאר זיך צו געבען ערקלערונגען, איז עס געווען נאטירליך, אז דער וועג פון לערנען קינדער זאל זיין א ריין־דוגמאטישער. בעת דער כלל פון דער קירך איז געווען „גלויב און פרעג ניט קיין קשיות", איז דאס געווען דער פאסיגער כלל אויך פון דער שוהל. פערקעהרט, איצט אז דער פראטעסטאנטיזם האט געוואונען פאר די דערוואקסענע דאס רעכט צו האבען אן אייגענע מיינונג און האט אייגנעפיהרט די געוועהנהייט צו וועגדען זיך צום פערשטאנד, הארמאניזירט דער־מיט די ענדערונג, וואס איז געקומען אין דער ערציהונג, וועלכע מאכט דעם למוד מיט קינדער פאר א פראצעס פון אויפקלערונג, וואס רעדט צום שכל. צוזאמען מיט׳ן פאליטישען דעספאטיזם, וואס איז שטרענג אין זיינע גענאטען, וואס געוועלטיגט מיט דער מאכט פון טעאר, וואס בעשטראפט מיט׳ן טוידט פאר קליינע פערברעכען און וואס איז אונדערבארמליך אין זיין נקמה־נעהמען פון די אונגעטרייע, איז נויטיגערוויז אויסגעוואקסען אויך אזא שטרענגע אקאדעמישע דיסציפלין — א דיסציפלין פון פיעלפאכע פערבאטען מיט קלעפ פאר יעדעם מאל עובר זיין אויף זיי: א דיסציפלין פון אונבענרענעצטער זעלבסטהערשאפט, וואס האט זיך געהאלטען

אויף ריטער, לינייקעם און דעם פינסטערען קאמער. פון דער אנדער זייט, די פערגרעסערטע פאָליטישע פריהייט, די אָבשאפונג פון געזעצען, וואָס צוימען אין די אינדיווידועלע טהעטיגקייט, און די מילדערונג פון די קרימינאל־געזעצען, זענען בעגלייט געוואָרען פון א עהנליכען פּאַרטשריט אויפ'ן וועג פון צוואַנגלאָזער ערציהונג: מען בינדט ניט די שילער אזוי פיעל ווי פריהער און מען גיבט זיי מער אנדערע מיטלען איידער שטראָף זיי צו רעגיערען. אין יענע אַסקעטישע צייטען, וועו מענשען האָבען געהאנדעלט לויט דעם פּרינציפּ פון „וואָס מעהר יסורים" און האָבען געהאלטען, אז וואָס מעהר גענוסען זיי וועלען זיך פערבאָטען, אלץ טוגענדהאפטיגער וועלען זיי זיין, האָבען זיי, פערשטעהט זיך, געמיינט אז די בעסטע ערציהונג איז די, וואָס איז מבטל וואָס מעהר די פערלאַנגען פון זייערע קינדער, און זיי האָבען יעדע פון־זיך־ארויסגעוופענע טהעטיגקייט אָבגעהאקט קורץ מיט דעם געשריי: „ניט טהון; מען טאָר ניט!" בעת פערקעהרט איצטער, וועו מען הויבט אָן בעטראכטען דעם פּרינציפּ פון „וואָס מעהר גליק" אלס א בערעכטיגטען צוועק: וועו מען האלט אין קירצען די שטונדען פון ארבייט, און עס ווערען בעזאָרגט פאָפּולערע עהאָלונגען — הויבען די עלטערן און די לעהרער אָן צו זען, אז מען מעג נאָך גוט נאָכגיבען די מעהרסטע קינדערשע פערלאַנגען, אז מען דארף זיי נאָר צוגיבען חשק צו פערנעהמען זיך מיט קינדערשע שפיעלעריין, און אז די נייגונגען פון דעם וואַקסענדען גייסט זענען נאָר ניט אזוי טיוועלדיג־בייז ווי מען האָט געמיינט. אין דער צייט וועו אלע האָבען געמיינט, אז מסחר און פאברייקאציע מוז מען איינפיהרען דורך צאָהלען פרעמיען און שטעלען מאריפען; אז די פאָבריקאַנטען מוז מען פּאַרשרייבען וועלכע מאטעריאלען צו גיבויכען און וואָס פאר קוואַליטעטען און מקחים צו מאכען; און אז דער וועהרטה פון גילד קען בעשטימט ווערען דורכ'ן גיוויכט — יעמאָלט איז אויך גיווען די צייט, וועו מען האָט זיך כסדר ארומגעטראָגען מיט'ן גיעדאנק, אז א קינד'ס פערשטאנד קען מען מאכען „אויף בעשטעלונג"; אז דער לעהרער קען אין איהם אריינלעגען גייסטיגע כחות; אז זיין מוח איז א כלי, אין וועלכער מען קען אריינגיסען אלערליי חכמות און מאכען עס זאָל ארויסקומען דער־פון דעם לעהרער'ס אידעאל. אָבער אין היינטיגער צייט פון פרייען

האנדעל, וועו מיר דערנעהען, אז זאכען רעגולירען זיך אליין פיעל מעהר ווי מיר האבען געמיינט; וועו מיר זעהען איין, אז ארבייט און קאמערציע און אגריקולטור און נאווינאציע קענען בעסער אננעהן וועו מען לאזט זיי אליין, איידער וועו מען פיהרט זיי; און וועו מיר פערשטעהען אז כדי די פאליטישע רעגירונגען זאלען קענען טיכטיג טהון זייער ארבייט, מוזען זיי זיך ענטוויקלען פון אינווענציג און ניט ארויפגעלענט ווערען פון דרויסען —איצט הויבען מיר אויך אן איינצוזעהען, אז עס איז פאראן א נאטירליכער פראצעס פון גייסטיגער ענטקווילונג, וועלכען מען טאר ניט שטערען, אויב מען וויל איהם ניט שאדען; אז מיר קענען ניט ארויפצווינגען אונזערע קינסטליכע פארמען אויפ'ן מוח וואס האלט זיך אין פונאנדערעפענען, נור אז אין דער פסיכאלאגיע בעווייזט זיך אויך א געזעץ פון „אנבאט און נאכפראגע", וועלכען מיר מוזען באלגען, אויב מיר ווילען ניט אנטהון קיין צרות. מיט איין וואָרט: דער אלטער ערציהונגס־רעזשים, לויט זיין קורץ־און־שארפען דאנמאטיזם, זיין שטרענגער דיסציפלין, זיינע פיעלפאכע אינצוימונגען, אפענעם אסקעטיציזם און זיין גלויבען אין קינסטליכע פלענער, איז געווען א נאהענטער קרוב פון די נעזעלשאפטליכע סיסטעמען, מיט וועלכע ער האט זיך געפונען אין איין צייט; און אזוי אויך אונזערע מאדערנע פארמען פון בילדונג, לויט זייערע פונקט־בערקהרטע כאראקטער־שטריכען, שטימען מיט אונזערע היינטיגע מעהר־ליבעראלע רעליגיעזע און פאליטישע אינסטיטוציעס.

עס בליבען נאך אבער וויטערע פראגעלעז, אויף וועלכע מיר האבען ניט אנגעוויעזען: דער פראגעל צווישען די פראצעסען, דורך וועלכע אט די ביידערליי ענדערונגען זענען אויסגעארבייט געווארען, און דער פראגעל צווישען די צושטענדען פון אלערליי מיינונגס־פערשיעדענהייטען, צו וועלכע די פראצעסען האבען געפיהרט. עטליכע הונדערט יאהר צוריק איז געווען א איינהייטליכקייט אין גלויבען — אין רעליגיעזען און פאליטישען גלויבען וויי אין דער ערציהונג. אלע האבען גענלויבט אין דער רוימישער קירך, אלע זענען געווען מאנארכיסטען, אלע זענען געווען תלמידים פון אריסטאטעל און קיינער האט ניט בדעה געהאט צו פרעגען קשיות אויף די גע־וועהנליכע דרכים פון דער מיטעל־שוהל, אין וועלכער זיי זענען אלע

ערצויגען געוואָרען. איין און די זעלבע אורזאך האָט אין יעדען פאל פערביטען אָט די איינהייטלעכקייט אויף א פערשיידענקייט וואָס ווערט שטענדיג גרעסער. די טענדענץ צו וועלען אויסדריקען די אייגענע אינדיווידואליטעט, וועלכע האָט געהאלפען שאפען די גרויסע פראָטעסטאנטישע בעוועגונג, און האָט געווירקט זייט דאן צו שאפען א שטענדיג גרעסער ווערענדע צאהל סעקטען — די טענדענץ האָט אויסגעפיהרט די פּאָליטישע פּארטייען, און פון די גאָר ערסטע צוויי האָט זי ארויסגעבראכט אין אונזער מאָדערנער צייט כפל כפלים, צו וועלכע עם קומען־צו מיט יעדען יאָהר אלץ מעהר; די טענדענץ, וועלכע האָט געפיהרט צו בעקאַנ׳ס אויפשטאַנד אנטקעגען דער סכאָלאסטיק און האָט זייט דאן ארויסגערופען אי דא, אי אין אויסלאנד פערשיידענע נייע סיסטעמען פון דענקען — איז די איינעגע טענדענץ, וועלכע האָט אויך אין דער ערציהונג פעראורזאכט חלוקי דעות און האָט ארויסגעבראכט א גאנצע זאמלונג פון מעטאָדען. אָט די פראָצעסען, אלס אויסערליכע פאָלגען פון דער־זעלבער אינערליכער ענדערונג, האָבען געמוזט נויטיגערווייז קומען אין איין צייט. דער אונטערגאנג פון אויטאָריטעט, סיי פון דעם פאבסט׳ס, די פילאָסאָפישע, די קייזערליכע, אָדער די לעהרערשע, איז בעצם איין ערשיינונג. אין יעדען פון איהרע געשטאלטען זעהט זיך אָן א נייגונג צו א פרייער טהעטיגקייט, אי אין דעם אויסאר־בייטען פון דער ענדערונג גופא, אי אין דער נייער פאָרם פון דער טעאָריע און פראקטיקע, וועלכע די ענדערונג האָט ארויסגערופען אין לעבען.

בעת א סך מענשען וועלען זיך ערגערען איבער דעם וואָס עס מעהרען זיך אזוי פיעל די פלענער פאר דער בילדונג פון דער יוגענד, וועט אבער דער וואָס קוקט אויף דער זאך פון אלע זייטען איינזעהען, אז דאָס איז א מיטעל וואָס פערזיכערט אונז, אז סוף כל סוף וועט אייגעפיהרט ווערען א ראציאָנאלער סיסטעם. וואָס מען זאל נית דענקען וועגען דער מיינונגס־פערשיעדענהייט אין דער טעאָלאָגיע, אין דעם ענין פון ערציהונג איז קלאָר, אז די מיינונגס־פערשיעדענהייט האָט די פעולה, וואָס זי העלפט די אויספארשונג פון דער פראגע, דורך די צוטיילונג פון דער ארבייט. וועו ייר וואָלטען שוין געהאט די אמת׳ע מעטאָדע, פערשטעהט זיך, אז יעדע אבווייכונג

פון איהר וואלט געווען א שאדען; אזוי ווי אבער די אמת'ע מעטא־
דע דארף מען נאך ערסט אויסגעפינען, זענען די אנשטרענגונגען פון
פיעלע אונאבהענגיגע פארשער, וואס מאכען אונטערזוכונגען אין
פערשיעדענע ריכטונגען, גאר דער בעסטער מיטעל וואס מען וואלט
געקענט אויסקלערען. יעדען בעזונדער פארשער קען איינפאלען
עפעס א נייער געדאנק, וועלכער איז מהר אדער וועניגער געבויט
אויף פאקטען. יעדער איינער פון זיי, מיט זיין אייגענער צו גונסטען
פון זיין פלאן, געפינט אוים אלערליי וועגען צו פרובירען ווי ריכטיג
ער איז, און ווערט ניט מיער אנשטרענגענדיג זיך צו מאכען בע־
קאנט זיין ערפאלג. יעדער איינער קריטיקירט אהן רחמנות די פלע־
נער פון די איבעריגע פארשער. דעריבער מוזען אלע נויטיגערווייז,
דורך די צונויפגענאסענע קרעפטען, קומען שטופענווייז נעהענטער
צו דעם ריכטיגען דרך. דאס קלענסטע טיילכעל פון דער ריכטיגער
מעטאדע, וואס יעדער איינער פון זיי האט ענטדעקט, מוז, ארויס־
ווייזענדיג נאכאנאנד זיינע רעזולטאטען, פועל'ן מען זאל איהם אנ־
נעהמען; און פערקעהרט, עפעס פאלשעס וואס איז פערבונדען דער־
מיט, מוז פלאצען, נאכדעם ווי מען ווידערהאלט דעם עקספעריימענט
און מען דערזעהט די פעהלערען. אט אזוי צונויפנעהמענדיג די
וואהרהייטען און אוועקווארפענדיג די טעות'ן, מוז מיט דער צייט
זיך ענטוויקלען א ריכטיגע און פאלשטענדיגע גרונד־לעהרע. פון די
דריי פאזען, וואס מענשליכע מיינונגען מאכען דורך — די אויס־
שטימיגקייט פון די אונווייסענדע, די מחלוקות פון די פארשענדע
און די אינשטימיגקייט פון די געלעהרטע — איז קלאר, אז די
צווייטע איז דער פאטער פון דער דריטער פאזע. ניט גור אין סדר
פון צייט קומען זיי איינע נאך די אנדערע; זיי פאלגען אויך איינע
פון די אנדערע אין דעם סדר פון אורזאך און וווירקונג. איז דעריבער,
מיט וואס פאר אן אונגעדולד מיר זאלען ניט אנקוקען די היינטיגע
מחלוקות פון די ערציהונגס־סיסטעמען, און וויפיעל עם זאלען אונז
ניט ערגערען די שלעכטע זייטען, מיט וועלכע זיי זענען פערבונדען,
מוזען מיר קוקען אויף דעם ווי אויף אן איבערגאנגס־שטופע, וועלכע
מוז דורכגעמאכט ווערען, און וועלכע ברייניגט סוף כל סוף וואויל־
טהעטיגע וווירקונגען.

דערווייל, אפשר וואלט געווען א פעולה דורכצוקוקען דעם

סך־הכל פון אונזער פּאַרטשריט ? נאָך פּופציג יאָהר פון דיסקוסיאָנען, עקספּערימענטען און פערגלייכען די רעזולטאַטען, צי קענען מיר ניט ערוואַרטען, אז ביי דער צייט זענען שוין ווירקליך געמאַכט גע־וואָרען עטליכע טריט נעהענטער צום ציעל ? עטליכע אלטע מעטא־דען זענען שוין אודאי ארויס פון געברויך ; אייניגע זענען איינגע־פיהרט געוואָרען, און פיעלע אנדערע מוזען זיך געפינען אין פּרא־צעס פון ווערען אָנגענומען אָדער פערוואָרפען. מיר וועלען וואהר־שיינליך געפינען אין אַט די פערשיידענע ענדערונגען, וועלן זיי וועלען שטאַהן איינע נעבען די אנדערע, גלייכע כאראקטער־שטריכען; מיר קענען אפשר געפינען ביי זיי א געמיינשאפטליכע טענדענץ: און אזוי, על פּי סברא, וועלען מיר קענען קומען אויפ'ן שפּור פון דער ריכטונג וואוהין די ערפאהרונג פיהרט אונז, אויך כאפּען א וואונק וי אזוי צו קענען איינפיהרען נאָך אנדערע וווייטערדיגע פערבעסע־רונגען. לאָמיר דערביבער, איידער מיר געהען טיעפער בעטראכטען דעם ענין, א קוק טהון אויף די הויפּט־קאָנטראַסטען צווישען דער אמאליגער ערציהונג און דער היינטיגער.

געוועהנליך נאָך יעדען טעות וואָס ווערט אָבגעשאפט, קומט אָן אויף א וויעל אנדערער, פערקעהרטער טעות; און אזוי האָט עס פאַסירט, אז נאָך די צייטען, וועלן דער ציעל איז געווען נור פיזי־שע ענטוויקלונג, איז געקומען א צייט, וועלן די איינציגע זאָרג איז געווען די בילדונג פון גייסט: וועלן מען האָט קינדער פון צוויי־דריי יאָהר אלט געשטופט למודים־ביכלאָך אין די הענד; וועלן די שוהל־שטונדען זענען געווען זעהר לאנגע, און די איינציגע נויטיגע זאָך האָט מען געהאלטען איז — נור וואָס מעהר אריינלערנען. וויעדער, ווי עס טרעפט געוועהנליך, אז דער נעכסטער טריט נאָך אט אזא רעאקציע ווערט געמאכט דורך דעם וואָס מען שטעלט צונויף ביידע גענענגעזעצטע טעות'ן און מען דערזעהט, אז זיי זענען די אומגע־קעהרטע זייטען פון איין וואהרהייט; אזוי אויך איצטער קומען מיר צו דער איבערצייגונג, אז דער גאנצער נפש מוז ענטוויקעלט ווערען, און מען מוז זאָרגען פאר ביידען, אי פאר'ן קערפער, אי פאר'ן גייסט. מען האָט אין א גרויסען ערך אויפגענעבען דעם סיסטעם פון „שטאָ־פען", און מען האלט ניט מעהר פון זיין „צייטיג פאר דער צייט". מענשען הויבען אָן אייניצווזעהען, אז דער ערסטער בעדינג פון ער־

פּאָלג אין לעבען איז — צו זיין אַ גוטע חיה. דער בעסטער מאַרך, לאָזט זיך אויס, ברייגנט וועניג נוצען, אויב עס איז ניטאָ געגוג לע־ בענס־ענערגיע איהם צו טרייבען; און דעריבער האָלט מען עס איצ־ טער פּאַר אַ נאַרישקייט צו זאָרגען פּאַר איין זאָך, אָפּפּערענדיג צו־ ליעב דעם מקור פון וואָנען דאָס אנדערע נעהמט זיך — אַ נא־ רישקייט וועלכע וועלט נאָכאָנאַנד בעווייזען דורך דעם פּאַקט, וואָס פון די יונגע עלטערן לאָזט זיך שפּעטער גאָרנישט אויס. מיר ענטדע־ קען אָט אזוי די חכמה, וואָס שטעקט אין דעם שפּרוך־וואָרט, אז אייגער פון די סעקרעטען אין דעם ענין פון ערציהונג איז — „ווי־ סען ווי אויף אַ קלוגען אופן צו פערלירען צייט".

די אמאָליגע אלגעמיינע פּראַקטיקע פון לערנען אויף אויס־ וועניג, וועלט הייגט וואָס פון טאָג אלץ מעהר דיסקרעדיטירט. אלע מאָדערנע אויטאָריטעטען פערדאָמען די אלטע מעכאַנישע מעטאָדע ווי צו לערנען דעם אלף־בית. די כפל־טאָבעלע וועלט איצט גאַנץ אפט גענלערנט עקספּערימענטאל. אין דעם למוד פון שפּראַכען וועלט דער אלטער פּלאַן פון די מיטעל־שוהלען פערביטען אויף נייע פּלע־ נער, וואָס זענען געבוויט אויף דעם נאַטירליכען פּראָצעס, וועלכען דאָס קינד פּאָלגט בעת ער לערנט זיך רעדען אויף זיין מוטער־ שפּראַך. די „ראַפּאַרטען וועגען דער ערציהונגס־שוהל אין באַטער־ סי", בעשרייבענדיג די מעטאָדען וואָס וועלט דאָרט געברויכט, זא־ גען אזוי: — „דער אונטערריכט אין דעם גאַנצען פּאָרבעריטונגס־ קורס איז מהרסטענטיילם א מינדליכער, און ער וועלט אילוסטרירט אזוי פיעל ווי מעגליך דורך דירעקטע ביישפּיעלען פון דער נאַטור". און אזוי געהט עס דורכאויס. דער מעכאַנישער סיסטעם, ווי די אנ־ דערע סיסטעמען פון זיין צייט, האָט זיך מעהר אבגעגעבען מיט די פּארמען און סימבאָלען, איידער מיט די זאכען וואָס זיי האָבען סימ־ באָליזירט. די הויפּטזאך איז געווען, איבערגעבען פּינקטליך די וועלטער; פערשטעהן זייער בעדייטונג — דאָס איז געווען גאָרנישט: דעם גייסט האָט מען נעאָפּפערט צוליעב'ן בוכשטאב. ענדליך הויבט מען שוין אָן איינזעהען — דער פּועל יוצא אין דעם פּאַל, ווי אין אלע אנדערע, איז ניט קיין צופעליגער, נור א נויטוועניגער — אז לפי ערך וויפיעל אויפמערקזאמקייט עם וועלט פערוועגדעט אויף די צייי־ כענס, אזוי פיעל מוז פעהלען אויפמערקזאמקייט אויף די זאכען

וואָס וועלן בעצייכענט; אָדער, ווי מאָנטעין האָט שוין לאַנג גע־זאָגט, אז „לערנען אויף אויסווענדיג איז גאָרנישט געלערנט".

צוזאַמען מיט דעם לערנען אויף אויסווענדיג געהט אויך אונטער די כּמעט־עהנלעכע מעטאָדע פון לערנען על פּי כּללים. די פּרטים אפריהער און דעם כּלל נאָכהער איז די נייע מעטאָדע — א מעטאָדע, ווי די באַטערסי שוהל־ראַפּאַרטען בעמערקען, „וואָס געהט אפילו להיפּך צו דער געווענהנלעכער, וועלכע גיט דעם תּלמיד אפריהער די כּללים", אָבער דאָך האָט די ערפאַהרונג בעוויזען, אז זי איז די ריכטיגע. כּללים לערנען פערדאַמט מען איצטער ווי א מעטאָדע, וואָס גיט נישט מעהר ווי עמפּירישעס וויסען, וואָס בריינגט אַרויס נור א שיין פון פערשטעהן, אָבער ניט קיין אמת'ן פערשטעהן. נע־בען נור דעם נעט פּראָדוקט פון א פּאַרשונג אָהן די פּאַרשונג נופּא, וועלכע האָט געפּיהרט צו דעם רעזולטאַט, איז א חוץ וואָס עס שוואַכט אָב דעם פערשטאַנד, האָט עס נאָר קיין פּעולה ניט. כּדי אלגעמיינע וואַהרהייטען זאָלען האָבען א ריכטיגע און דויערענדע ווירקונג, מוז מען זיי פערדיענען. „גרינג אָנגעקומען — גרינג פער־לאָרען" איז א וועדטיל וואָס פּאַסט זיך אזוי גוט אויף וויסען, ווי אויף רייכקייט. בעת די כּללים וואָס לייגען אָבגעזונדערט אין מוח, וואָס זענען ניט צונויפּגענומען מיט די איבעריגע אידעען פון קאָפּ ווי ארויסגעוואַקסענע פון זיי, וועלן נאָכאַנאַנד פערגעסען, זע־נען דאָגעגען די פּרינציפּען, וואָס יענע כּללים דריקען זיי אוים נור שטיקלעכווייז, אן אייביגער פערמעגען, אויב זיי האָבען נור אין כּאָל געגרייכט דעם פערשטאַנד. בעת דער תּלמיד, וואָס האָט זיך אויסגעלערנט כּללים, איז אונבעהילפיג ערגעץ וואו ווייטער ווי זיינע כּללים, קען דער תּלמיד, וואָס האָט געלערנט די פּרינציפּען, דער־קלערען א נייעם פאל אזוי גרינג ווי אן אלטען. צווישען א קאָפּ פול מיט כּללים און א קאָפּ פון פּרינציפּען איז דערזעלביגער חלוק, וואָס צווישען אן אָנגעוואַרפענער קופּה מאטעריאלען, און די אייגענע מאטעריאלען וועו זיי זיינען ארגאַניזירט אין א פאלשטענדיג גאַנצע זאך, וועלכע האָט אלע איהרע טיילען צונויפּגעבונדען אין איינעם. פון די צוויי טיפּען האָט דער אנדער טיפ די מעלה, ניט נור וואָס זיינע טיילען האלטען זיך בעסער, נור אויך די פיעל גרעסערע מעלה, וואָס ער פּארמירט א טיכטיגע כלי פאר פּאַרשונגען, פאר אונאָבהענ־

גיגען דענקען, פאר ענטדעקונגען — אלץ אזוינע צוועקען, פאר וועלכע דער ערסטער טיפּ איז גאָרנישט ווערטה. און זאָל מען גאָר ניט מיינען, אז דאָס איז נור א משל: עס איז די בוכשטעבליכע וואהרהייט. די פּעראייניגונג פון פאקטען אין גענעראליזאציעס — אט דאָס א י ז די אָרגאניזאציע פון וויסען, סיי מען האלט די דאָזיגע אָרגאניזאציע פאר אן אביעקטיווע ערשיינונג, סיי פאר א סוביעקטיווע: און מען קען אבמעסטען די גייסטיגע השגה לויט דעם ערך נאָך ווי ווייט אט די אָרגאניזאציע איז געפיהרט געוואָרען.

פון דעם געבען פּרינציפּען אָנשטאָט כללים, און פון דעם דרך, וואָס קומט נויטיגערווייז אינאיינעם דערמיט, איבערצולאָזען דעם למוד פון אבסטראקציעס אויף שפּעטער, וועו דער פערשטאנד איז שוין בעקאנט געוואָרען מיט די פאקטען פון וועלכע די אבסטראקציעס נעהמען זיך, איז מען געקומען אבצולעגען ביז א שפּעטערע פּעריאָדע אייניגע למודים, וואָס מען פלעגט אמאל לערנען גאנץ פריה. איין ביישפּיעל איז, וואָס מען האָט אוועקגעוואָרפען דעם זעהר נארישען מנהג פון לערנען מיט קינדער גראמאטיק. ווי הערר מאָרסעל זאָגט: „מען קען מאכען די בעהויפּטונג גאָר אָהן שום ישוב הדעת, אז די גראמאטיק איז ניט דאָס ערסטע טרעפּיל, נור גראָד דאָס לעצטע געצייג". און ווי הערר וויז ארגומענטירט: — „גראמאטיק און סינטאקס (דרכי הלשון) זענען א זאמלונג פון געוועצען און רעגעלען. רעגעלען וועלען געוואמלט פון פּראקסים; זיי זענען די רעזולטאטען פון דער אינדוקציע (פאקטען־פאָרשונג), צו וועלכער מיר קומען דורך לאנגע בעאבאכטונג און פערגלייכונג פון די פאקטען. די גראמאטיק, אין־קורצען גערעדט, איז די וויסענשאפט, די פילאָסאָפּיע פון דער שפּראָך". געהענדיג מיט'ן נאטירליכען גאנג, קומען, סיי אויצעלנע מענשען, סיי גאנצע פעלקער, קיינמאל ניט גלייך די ע ר ס ט ע זאך צו דער וויסענשאפט. מען רעדט אין א שפּראָך און מען שרייבט פאָעזיע א סך יאָהרען פריהער, איידער ווער עס איז האָט אפילו געטראכט נאָך וועגען א גראמאטיק אָדער וועגען רעגעלען פון מעסטען די זילבען (משקל החרוזים). מענשען האָבען ניט געוואָרט ביז אריסטאָטעל האָט אויפגעבויט זיין לאגיק, איידער זיי האבען אנגעפאנגען דענקען. מיט איין וואָרט, אזוי ווי די גראמאטיק איז געשאפען געוואָרען נאָך דער שפּראָך, אזוי דארף מען

זי לערנען נאָך דער שפראך. דאָס איז א שלום, וועלכען אלע וואָס אָנ־ערקענען די שיכות צווישען דער ענטוויקלונג פון דער ראסע און פון דעם אינדיווידום, וועלען איינזעהען, אז ער איז אונפערמיידליך ריכטיג.

די וויכטיגסטע פון די נייע ערפאָהרונגען, וועלכע זענען ארויסגעוואקסען זינט אָט די אלטע זענען אונטערגענאנגען, איז די סיסטעמאטישע אויסבילדונג פון די בעאָבאכטונגס־קרעפטען. נאָך לאנגע, לאנגע יאָהרען פון בלינדקייט הויבען מענשען ערסט אָן צו זעהען, אז די פון־זיך־דיגע טהעטיגקייט פון די בעאָבאכטונגס־חושים ביי קינדער האָט א בעדייטונג און א נוצען. וואָס מען פלעגט אמאל האלטען פאר פשוט צוועקלאָזע טהעטיגקייט, אָרער איינפאכע שפיע־לעריי, אָרער סתם צולאָזענקייט, אָנערקענט מען איצט אלס דעם פראָצעס פון איינשאפען זיך א וויסען, אויף וועלכען דאָס גאנצע שפעטערע וויסען איז געבויט. דערפון נעהמט זיך דער גוט־געמיינ־טער אבער שלעכט־אויסגעפיהרטער סיסטעם פון ז א כ ע ן - א ו נ ־ ט ע ר ר י כ ט (ד. ה. נעהמען א זאך וואָס דאָס קינד האָט פאר זיינע אויגען, אָרער א שפיעלצייג וואָס מען גיט איהם און ערקלעדען איהם פון וואנען די זאך נעהמט זיך, וויי אזוי זי איז געמאכט, א. אז. וו.). בעקאנ׳ס שפרוך, אז די פיזיק איז די מוטער פון די וויסענשאפ־טען, האָט אָנגעהויבען קריגען א נייע בעריטונג אין דער ערציהונג. וועז מען האָט ניט קיין געניע בעקאנטשאפט מיט די אייגענשאפטען וואָס מען קען זעהען און אָנטאפען אין זאכען, מוזען אונזערע בע־גריפען זיין פעהלערהאפטיג, אונזערע שלוסען פאלש, און אונזער ארבייט ניט ערפאלגרייך. „איינמאל האָט מען פערנאכלעסיגט די בילדונג פון די חושים, קריעגט די נאנצע שפעטערע ערציהונג א כאראקטער פון פערשלאפענקייט און בענעבעלטקייט — א פעהלער, וועלכען מען קען ניט קורירען". אין דער ווירקליכקייט, וועז מיר זאלען א טראכט טהון וועגען דעם, וועלען מיר געפינען, אז די גרינדליכע בעאָבאכטונג איז אן עלעמענט פון יעדען גרויסען ערפאלג. דאָס איז נויטיג ניט נור פאר קינסטלער, נאטורפאָרשער און וויסענשאפטס־מענער אליין; די בעאָבאכטונג איז ניט נור די זאך, אויף וועלכער דער פעהיגער ארצט פערלאָזט זיך אין דער ריכטיגקייט פון זיין דיאגנאָז, און וועלכע איז אזוי וויכטיג פאר'ן אינזשינער, אז עה

מוז דעריבער פערבריינגען א פאָר יאָהר ביים וואַרשטאַט: מיר קע־
נען זעהען, אַז אויף דער פילאָסאָף איז אין גרונד גענומען א מענש
וואָס בעאַכטעט שיכות'ן פון זאכען, וועלכע אנדערע האָ־
בען ניט דערזעהן, און אז דאָס אייגענע איז דער פאָעט, א מענש
וואָס זעהט די פיינע פאקטען אין דער נאטור, וועלכע אַנדערע
דערקענען וועז מען צייגט עס זיי אָן, אָבער אליין האָבען זיי עס פרי־
הער ניט בעמערקט. אויף קיין זאָך דאַרף מען ניט אזוי דריקען, ווי
אויף דעם פונקט, אז לעבהאפטע און פאָלשטענדיגע איינדרוקען זענען
דאָס אלערוויכטיגסטע. פון שלעכטע רויה־מאטעריאלען קען מען קיין
געזונדען געווינען פון חכמה ניט אויסוועבען.

לויט דעם ערך ווי די אלטע מעטאָדע פון דערקלערען וואהר־
הייטען אין אבסטראקט האָט אָנגעהויבען ארויסגעהן פון געברויך,
איז אָנגענומען געוואָרען די נייע מעטאָדע פון דערקלערען זיי אויף
א קאָנקרעטען אופן. די עלעמענטארע פאקטען פון די עקזאקטע
(געניוע) וויסענשאפטען וועלען איצט געלערנט על פי דירעקטען
פערנעהמען פון די חושים, ווי מען לערנט די געוועבען פון זאכען,
די געשמאקען אָדער קאָלאָרען. בענוצען פאר די ערסטע לעקציאָנען
אין אריפמעטיק די „חשבון־רעדלאך" (רעדלאך אָנגעצויגען אויף
דרעטלאך אין א ראהם צום חשבונ'ען), איז א ביישפיעל פון א
קאָנקרעטען אופן פון לערנען. א גוטע אילוסטראציע איז אויך פרא־
פעסאר דע מאָרגאָן'ס מעטאָדע פון דערקלערען די רעכענונג פון
צוהנטלען. הערר מאָרסעל, גאנץ ריכטיג צוועקווארפענדיג דעם
אלטען סיסטעם פון טאבעלען, לערנט וואָגען און מאָסען, בעווייזענ־
דיג דעם אמת'ן ארשין און פום, פונט און אונצע, גאלאָן און קוואָרט,
און לאָזט די קינדער אויסגעפינען די שיכות'ן צווישען וואָגען און
מאָסען עקספערימענטאל. נאָך אזוינע פאקטען זענען די נעאָגראפי־
שע מאָדעלען און די מאָדעלען פון רעגולערע קערפער־פארמען א. ד.
ג. וועלכע מען נעברויכט אלס התחלה־למודים אין נעאָגראפיע און
נעאָמעטריע. עס איז קלאָר, אז דער נעמיינשאפטליכער שטריך פון
אט די אלע מעטאָדען איז, וואָס זיי פיהרען יערען קינד'ס פערשטאנד
דורך אן עהנליכען פראָצעס ווי דעם, דורך וועלכען דער פערשטאנד
פון דער מענשהייט בכלל איז דורכגענאנגען. די וואהרהייטען פון
צאָהלען, פארמען, פאזיציאָן־שיכות'ן, זענען אלע אורשפרינגליך נע־

נומען געוואָרען פון די זאכען גופא; אָט דעריבער בעווייזען דעם קינד די וואהרהייטען אין די קאָנקרעטע זאכען, הייסט לאָזען איהם לערנען זיי ווי די מענשליכע ראסע האָט זיי געלערנט. מיט דער צייט וועט מען נאָך אפשר אויסזוכען, אז א קינד קען זיי טאקי בשום אופן אנדערש גאָר ניט לערנען; וואָרים בעת מען צווינגט איהם ער זאָל זיי אויסוואַנדלען, דאַנען ער געפינט אוים, אז זיי זענען נישט מעהר ווי נעמען פון דאָם וואָם ער זעהט בחוש.

אָבער די וויכטיגסטע פון אלע ענדערונגען וואָם קומען פאָר איז, וואָם עס וואקסט אלץ מעהר דער וואונש צו מאכען אז דאָם לערנען־זיך זאָל זיין גיכער א פערגניגען אויסדער אן אָבקומענישי: א וואונש וואָם איז בעגרינדעט אויף דעם מעהר אָדער וועניגער קלאָרען אויסזוכען, אז אין יעדען אלטער איז די קאָפּ־ארביט, וואָם דאָם קינד ליעבט, געוונד פאר איהם; און אזוי אויף פאַרקעהרט. עס פערשפּרייט זיך א מיינונג, אז וועו עס וואקסט אוים א פערלאַנג פאר א וועלכען עס איז סאָרט למוד, איז עס א סימן אז דער וואקסענדער מוח איז געוואָרען פערטיג איהם צו פערנעהמען און נוטיגט זיך אין איהם כדי צו קענען וויטער וואקסען; און פערקעהרט, וועו עס פיהלט זיך א ווידערווילען געגען א וועלכען עס איז למוד, איז עס א סמן, ענטוועדער אז עס איז נאָך צו־פריה צו געבען אזא למוד, אָדער אז ער איז געגעבען געוואָרען אין א פאַרם, אין וועלכער דאָם קינד קען איהם ניט פערדייהען. דערפון נעהמען זיך די בעמיהונגען, וואָם מען גיט זיך, צו מאכען אז די אָנפאנגליכע ערציהונג זאָל זיין אמוזאנט און די נאנצע ערציהונג איבערהויפט זאָל זיין אינטערעסאנט. דעריבער הערען מיר די לעקציעס וועגען דעם וועגטה פון שפּיעלען־זיך. דערפון שטאמט וואָם מען פערטיידיגט די קינדערשע ליעדעלאָך און די צויבער־מעשיות. וואָס־פון־טאָג פאסען מיר צו אלץ מעהר אונזערע פלענער צו די מיינונגען פון די יונגוואָרג. האָט דאָם קינד ליעב דעם סאָרט לערנען? נעהמט ער זיך פאר איהם מיט חשק? זענען שאלות וואָם מיר פרעגען נאכאנאנד. „מען דארף נאָכגעבען, זאָגט הערר מאַרסעל, זיין נאטירליכען פערלאַנג נאָך פערשיידענארטיגעם, און די בעפרידיגונג פון זיין נייגיריגקייט דארף זיין פערבונדען מיט זיין פאָרטשריט". „די לעקציאָנען — בעמערקט

ער ווייעדער — דארפען אויפהערען אייזער דאָס קינד צייגט ארויס סמנים פון מיערזיגקייט". און אזוי אויך מיט דער שפעטיגער ערציהונג. אין די קורצע אָברוהען צווישען די שוהלי־שטונדען, די לוסט־רייזען אין די פעלדער הינטער'ן שטאָדט, די אמווירענדע לעקציעס, די כאָר־געזעגג — דעריין, ווי אין נאָך אנדערע אזויגע שטריכען, קען מען איינזעהען די ענדערונג. דער אסקעטיזיזם פערשווינדט פון דער ערציהונג, אזוי נוט ווי פון לעבען; און די געווענהליכע פראָבע פון דער פאָליטישער געזעצגעבונג — איהר טענדענץ צו פערשאפען גליק — הויבט אָן אין א היבשען ערך אויך צו ווערען די פראָבע פון דער געזעצגעבונג פאר דער שוהל זעלבסט־ערציהונג.

וואָס, אלזא, איז דער געמיינשאפטליכער כאראקטער־שטריך פון אָט די אלע ענדערונגען? איז עס ניט אן אלץ־גרעסערע צופאסונג צו די מעטאָדען פון דער נאטור? יאָ, דאָס אויפהערען צו־פריה צו שטאָפען דעם קינד'ס מוח, אנטקעגען וואָס די נאטור רעבעלירט שטענדיג, און דאָס איבערלאָזען די ערסטע יאָהרען פאר דער אי־בונג פון די גליעדער און די חושים, בעווייזט עס. דאָס אויסבייטען דעם לערנען אויף אויסוועניג אויף לעקציאָנען וואָס ווערען גע־נעבען מינדליך און עקספערימענטאל, ווי א שטייגער די למודים אויפ'ן פעלד און שפיעל־פלאץ,בעווייזט עס. דאָס אָבגעווענהגען זיך פון לערנען כללים און דער איינפיהר צו לערנען דורך פרינציפען — ד. ה. לאָזען די נענעראליזאציעס ביז וואנען די שילער האָבען די פרטים, פון וועלכע זיי צו בויען — בעווייזט עס. דער סיסטעם פון „זאכען־אונטערריכט" בעווייזט עס. די מעטאָדע פון לערנען די עלעמענטען פון וויסענשאפט אין קאָנקרעט, אנשטאָט אין אב־סטראקט, בעווייזט עס. און דערהויפט בעווייזט זיך אָט די טענדענץ אין די אָנשטרענגונגען וואָס מען מאכט אויף אלערליי אופנים אי־בערצוגעבען די למודים אין צויציהענדע פאָרמען, כדי דאָס לערנען זאל זיין אנגענעהם. וואָרים אזוי ווי עס איז דער נאטירליכער סדר ביי אלע בעשעפענישען, אז די צופרידענשטעלונג, וואָס קומט בעת דער ערפילונג פון די נויטיגע פונקציעס, דיענט גופא ווי א סטימול, אן אָנרעגונג, צו ערפילען די דאָזיגע פונקציעס — ווי א שטייגער דאָס פערגניגען, וואָס דאָס יונגע קינד האָט אין פערלויף פון זיין זעלבסט־ערציהונג אין בייסען זיינע קרעלען און צערייסען אויף

שטיקלעך זיינע שפיעלצייג, איז גופא דער ארויסרופער פון טהאטען, וועלכע לערנען איהם די אייגענשאפטען פון מאטעריע — איז דער־פון געדרונגען, אז וועז מיר קלייבען אויס כסדר די זאכען אוז די אופנים פון אונטערריכט, וועלכע אינטערעסירען וואם מעהר דעם תלמיד, ערפילען מיר יעמאלט די געבאטען פון דער נאטור אוז פאסען־צו אונזערע גיינג צו די נעזעצען פון לעבען.

אט אזוי, הייסט עס, געהען מיר אויפ'ן ברייטען וועג אלץ נע־הענטער גרייבענדיג די לעהרע, וועלכע איז שוין א לאנגע צייט צו־ריק דערקלערט געווארען פון פעסטאלאצי, אז די ערציהונג, סיי אין איהר ארדנונג, סיי אין איהרע מעטאדען, מוז שטימען מיט דעם נאטירליכען פראצעס פון דער גייסטיגער ענטוויקלונג: אז עס איז פארען א געוויסער סדר אין וועלכען די פעהיגקייטען ענטוויקלען זיך פון־זיך, אוז אויך א געוויסער סארט וויסען, וואם יעדער חוש פאדערט אין פערלויף פון זיין ענטוויקלונג; אוז אונזער עובדא איז אויסצוגעפינען אט דעם סדר אוז בעזארגען אט דעם למוד. די אלע פערבעסערונגען וואם מיר האבען פריהער דערמאהנט, זענען טייל־ווייזיגע אנוועגדונגען פון אט דעם אלגעמיינעם פרינציפ. א טונקע־לער בעגריף דערפון הערשט איצט צווישען די לעהרער, אוז די וועלק איבער ערציהונג דריקען אויף דעם וואס־פון־טאג מעהרער. „די מעטאדע פון דער נאטור איז דער מוסטער־טיפ פון אלע מע־טאדען", זאגט הערר מארסעל. „דאס לעבענס־פרינציפ פון אונזערע בעשטרעבונגען איז צו געבען דעם תלמיד די מעגליכקייט זיך אליין ריכטיג צו אונטערריכטען", שרייבט הערר וויז. וואס מעהר די וויסנשאפט מאכט אונז בעקאנט מיט דעם געביי פון זאכען, אלץ מעהר זעהען מיר אין זיי אן אייגענארטע גאנצקייט אין־זיך. א העבערעם וויסען בריינגט אונז שטענדיג־מיט צו בעגרעניצען אונזער אריינמישען זיך אין די פראצעסען פון לעבען. פונקט ווי אין דער מעדיצין האט די אלטע מעטאדע פון „הערראישער בעהאנדלונג" אב־גענעבען איהר פלאץ דער מילדער בעהאנדלונג, און אפט וועלט איצט נאר קיין בעהאנדלונג ניט גענעבען אחוץ שטעלען אויף א נארמאלען רעזשים; פונקט ווי מיר האבען אויסגעפונען, אז עס איז ניט נוטיג צו פורעמען די קערפערלעך פון נייגעבארענע, איינבאג־רזשירען זיי ווי פאפוזישיקלעך אדער אויף אנדערע פאסאנען;

פונקט ווי מען געפינט איצט אויס אין די תפיסות, אז קיין פער־
שפיצטע דיסציפלין האָט ניט אזא רעפֿארמירענדע ווירקונג אויף די
געפֿאנגענע, ווי די נאטירליכע דיסציפלין פון לאָזען זיי אליין פער־
דינען אויף זייער לעבען דורך פֿראָדוקטיוון ארבייט: אזוי געפינען
מיר אויך אין דער ערציהונג, אז א פֿעולה קען מען האָבען נור דאן,
ווען מיר שטעלען אונזערע מיטלען און מעטאָדען אין דינסט ביי
דער פון־זיך־דיגער פונאנדערווירקונג, וועלכע אלע מוחות מאכען־
דורך אין זייער פֿראָגרעס פון אָנהויבען ווי צו צייטיגקייט.

עס פערשטעהט זיך, אָט דער פונדאמענטאלער פרינציפ פון
אונטערריכט, אז די אינאָרדנונג פון דעם ענין הלמוד
און פון דער מעטאָדע מוז שטימען מיט'ן סדר פון
פון ענטוויקלונג און מיט'ן אופן פון טהעטיגקייט פון די פעהיג־
קייטען — א פרינציפ, וועלכער איז אזוי פון אויבען־אויף ריכטיג,
אז מען דארף איהם נור ארויסזאָגען, בעווייזט זיך שוין זיין ריכ־
טיגקייט כמעט פון זיך אליין — איז אייגענטליך קיינמאל ניט נעווען
אין נאנצען פערשטעט. לעהרער האָבען אונפערמיידליך אלעמאל
געזעהען, אז זייערע שוהל־קורסען זאלען וויפיעל־ניט־איז שטימען
מיט דעם פרינציפ, מחמת דעם פשוט'ען טעם ווען אויף אנאנדער
אופן קען ניט זיין קיין ערציהונג. מען האָט קיינמאל ניט נעלערנט
ביט יונגלעך דעם דרייער־רעגעל, איידער זיי האָבען געלערנט חבור.
מען האָט זיי ניט אוועקגעוצט שרייבען קאָמפּאָזיציעס, איידער
זיי האָבען נעקענט נאָכשרייבען נאך אן אפיהר. מען האָט אלעמאל
פריהער געלערנט אייקליד, איידער מען האָט זיי געלערנט קאָנישע
סעקציעס. דער פעהלער אבער פון די אלטע מעטאָדען בעשטעהט אין
דעם, ווען זיי אָנערקענען ניט בפרט דעם אייגענעם פרינציפ, וועל־
כען זיי זענען נעצווואונגען אָנצוערקענען בכלל. און דער פרינציפ איז
דאָך אָנגעמאָסטען אויף אלע פרטים גליך אומעדום. אויב עס מוז
אוועקגעהן יאָהרען פון דער צייט ווען א קינד קען בעגרייפען די
שיכות פון צוויי זאכען אין א געוויסער פּאָזיציע, ביז ער קען זיך
מאכען אן אמת'ן בעגריף פון'ם נאנצען ערד־קוגעל, ווען בעשטעהט
פון יבשה און ימים, און איז בעדעקט מיט בערג, וועלדער, טייכען
און שטעדט, ווען דרעהט זיך ארום איהר אקס און פליהט ארום
דער זון — אויב ער גרייכט פון אין בעגריף צו דעם אנדערן שטו־

פענוויז, און יעדער ווייטערדיגער בענריף וואָס ער מאכט זיך איז כסדר אלץ גרעסער און מעהר קאָמפליצירט — איז עס דען ניט קלאָר, אז עס איז פאראן אן אלגעמיינער סדר פון פריהער און שפעטער, וועלכען דאָס קינד מוז דורכמאכען? איז עס דען ניט קלאָר, אז יעדער ברייטערער בענריף וועלכע ער בעציהט זיך? אז פארשטעלען פאר'ן קינד איינעם פון אָט די צונויפגעשטעלטע בענריפען, איידער ער בעזיצט די טיילען וואָס שטעלען איהם צונויף, איז אן אונזין, וואָס איז נור א ביסעל קלינער פאר דעם אונזין פון נעבען א קינד דעם גאנץ לעצטען בענריף פון א גאנצער רייה, אפריהער איידער דעם גאנץ ערסטען? אין דעם בעהרשען פון וועלכען עס איז נענענשטאנד, מוז מען דורכנעהן א קורס פון וועניגער קאָמפליצירטע ביז אלץ מעהר און מעהר קאָמפליצירטע אידעען. די ענטוויקלונג פון די ענטשפרעכענדע פעהיגקייטען בעשטעהט אין זייער פערנעהמען די דאָזיגע אידעען, וואָס עס איז אין א ריכטיגען זין אונמעגליך, סיידען מען לעגט זיי אריין אין קאָפ אין א נארמאלען סדר. וואָרים וען מען פאלגט ניט אָט דעם סדר, איז דער פועל יוצא, אז דאָס קינד נעהמט זיי אויף אהן א געפיהל אָדער וויידערווילין; און אויב דער תלמיד איז ניט נענוג אינטעליגענט אליין שפעטער אנצופילען די לעדיגע ערטער, בלייבען די למודים ליעגען אין זיין זכרון ווי טוידטע פאקטען, פון וועלכע מען קען זעהר וועניג אָדער גאָר קיין נעברויך ניט מאכען.

„אויב אָבער יא אזוי, קען מען פרעגען, איז נאָך וואָס נאָר אין נאנצען זיך דרעהען דעם קאָפ וועגען א סדר הלמודים? אויב עס איז אמת, אז דער גייסט ווי דער קערפער האָט א פון־פריהער בעשטימטען נאנג פון ענטוויקלונג; אויב ער וויקעלט זיך פונאנדער פון־זיך; אויב זיינע כסדר'דיגע פערלאנגען נאָך דעם אָדער יענעם סארט ידיעות וואקסען ארוים בעת זיי זענען, יעדער אין זיין צייט, נויטיג פאר זיין ערנעהרונג; אויב עס געפינט זיך אויף דעם אופן אין איהם גופא א דערמאָנער, וואָס רופט ארוים דעם ריכטיגען סארט טהעטיגקייט אין דער ריכטיגער צייט—איז צו וואָס אריינמישען זיך אזוי צי אזוי? פאר וואָס ניט לאָזען די קינדער ג א ר א י ן ג א נ צ ע ן אין די הענד פון דער נאטור־דיסציפלין? פאר וואָס זאל אונזער

טעאריע ניט אויסהאלטען דורכאוים גלייך ?" — אין פלוג איז עס א גאנץ האַרבליכע קשיא. צופיהרענדיג דעם געדאנק מיט א פּנים פון ריכטיגקייט צו דעם פונקט, אז די לאָגישע פאָלגע פון די לעהרען וואָס זיינען דערקלערט געוואָרען, איז א סיסטעם פון פאָלשטענדיגען „לעפּעי־פער" (לאָו נעהן ווי עס נעהט), קוקט עס אויס, ווי די קשיא בעווייזט זייער פאַלשקייט, בריינגענדיג זיי ביז צום אונזין (רעדוקציאָ אד אבסורדום). אין אמת'ן אבער, וועו ריכטיג פער־שטאנען, פיהרען אונז נאָר ניט די דאָזיגע לעהרען אָנצונעהמען אזא אונמעגליכע פאָזיציע. א בליק אויף די פערגלייכען מיט'ן פיזישען וואקסען וועט עס קלאָר בעווייזען. עס איז אן אלגעמיין געזעץ פון אלע פארמען פון לעבען, אז וואָס מעהר קאָמפליצירט אן ארגאניזם איז, אלץ א לענגערע צייט איז ער אבהענגיג אין זיין שפייז און בעשיצונג פון דעם ארגאניזם פון זיין מוטער. דער קאָנטראַסט צווישען דאָס פיצעל זוימען־צווייגעל פון א קאָנפערווא (א קליין וואָסער־פלאַנץ), וואָס פארמירט זיך שנעל און בעזונט זיך זעלבסט, און דער לאַנגזאַם־עכטווייקעלטער זריעה פון א בוים, מיט איהרע פיעל־פאַכיגע צוועקונגען און גרויסען פאַרראַטה פון נאהרונג, וואָס איז אבגעלעגט געוואָרען צו שפייזען די זריעה אין פערלויף פון איהרע ערסטע שטופען פון וואקסען, אילוסטרירט אָט דעם געזעץ בנוגע צו דער פלאַנצען־וועלט. ביי די ארגאניזמען פון לעבעדיגע בראָאים קענען מיר אויסשפיהרען דאָס דאָזיגע געזעץ אין א רייה פון קאָנ־טראַסטען, אָנהויבענדיג פון דער מאַנאַדע, וועמעס פון־זיך צו־טיילטע העלפטען זיינען אין ידעם מאָמענט נאָך זייער צוטיילונג פונקט אזוי זעלבסטשטענדיג ווי די פריהערדיגע גאנצע; ביז צום מענשען, וועמעס קינד מוז דורכמאכען א פערלענגערטע ענטוויק־לונג אין דער מוטער'ס לייב, און איז נאָכהער לאַנג אבהענגיג אין זיין חיונה אויף דער מוטער'ס ברוסט. און ניט נור אלס זויגלינג, נור אויך שפעטער מוז דאָס קינד קריגען קינסטליך־צוגעגרייטע שפייז; און אפילו נאָכדעם ווי עס האָט זיך אויסגעלערנט אליין צו עסען, מוז מען איהם בעזאָרגען מיט ברויט, קליידונג און בעשי־צונג, און עס גרייכט ניט די קראַפט פון פאַלשטענדיגער זעלבסט־ערהאלטונג ביז אונגעפעהר פונפצעהן אָדער צוואַנציג יאָהר נאָכ'ן געבורט. נון, דאָס דאָזיגע געזעץ בעציהט זיך אויפ'ן גייסט אזוי

גוט ווי אויפ'ן קערפער. פאר זיין גייסטיגער שפייז איז יעדע העכע־
רע בריאה, און ספעציעל דער מענש, אויף צוערסט אבהענגיג פון
דער הילף פון די דערוואקסענע. וועז עס האט נאך ניט די פע־
היגקייט ארומצוגעהן, איז דאס קליין קינד פונקט,אזוי מאכטלאז צו
בעקומען די מאטעריאלען אויף וועלכע אויסצואיבען זיינע חושים,
ווי עס איז מאכטלאז צו בעקומען עסענווארג פאר זיין מאגען. אזוי
ווי ער איז ניט בכח צו־צוגרייטען זיינע אייגענע שפייז, אזוי אויך
האט ער ניט ביכולת צו בריינגען פיעלערליי ווייסענס אין דער
פאסיגער פארם וואס ער זאל קענען פערנעהמען. די שפראך, צב"ש,
דורך וועלכע ער וועט קענען געווינען אלע העכערע וואהרהייטען,
בעקומט ער אין גאנצען פון די ארומיגע מענשען. און מיר זעהען
טאקי אין אזא ביישפיעל ווי פון „דעם ווילדען יונגעל פון אווע־
ראן", אז די ענטוויקלונג שטעלט זיך אב, וועז מען קריגט ניט קיין
הילף פון עלטערן אדער אנדערע אויפפאסער. הייסט עס, אז אין
דעם בעזאנדערן פון טאג צו טאג מיט דעם ריכטיגען סארט פאקטען,
צוגעגרייט אויפ'ן ריכטיגען אופן, און געבענדיג זיי בשופע אין
דער ריכטיגער צייט, איז דא פונקט אזוי פיעל פלאץ א ק ט י ו ו צו
טהון עפעס פאר'ן קינד'ס גייסט, אזוי גוט ווי פאר זיין קערפער.
די הויפט פונקציע פון עלטערן אין אט די ביידע פעלען איז צו
זעהען, עס זאלען זיין די נויטיגע א ו מ ש ט ע נ ד ע ן, וואס פאר־
דערן זיך פאר'ן קינד'ס וואקסען. און פונקט אזוי ווי זיי קענען בע־
זארגען פאר איהם שפייז, קליידער און וואהנונג, און בעת מעשה א
האר ניט שטערען זיין נאטירליכע ענטוויקלונג פון די גליעדער און
אינווענידסטע ארגאנען, ניט אין זייער סדר און ניט אין זייער פארם;
אזוי קענען זיי אויך בעזארגען קלאנגען, וועלכע ער זאל קענען
נאכמאכען, זאכען וועלכע ער זאל קענען אונטערזוכען, ביכער צום
לעזען, פראבלעמען צו פערענטפערען, און דערביי, אויב זיי געברוי־
כען ניט קיין דירעקטען אדער אינדירעקטען צוואנג, אויף קיין אופן
ניט שטערען דעם נארמאלען פראצעס פון גייסטיגער ענטוויקלונג,
אדער ריכטיגער, נאך זעהר פיעל העלפענדיג אפילו דעם דאזיגען
פראצעס. איז דערביבער, וועז מען איז מודה אין די לעהרען, וואס
זענען פריהער דערקלערט געווארען, מיינט גאר ניט, ווי אייניגע
קענען ארגומענטירען, אז מען מוז אויפנעבען יעדע פארם פון אונ־

טערריכט; נור עס בלייבט נאָך נענוג פּלאַץ פּאר אַן אַקטיוועז אוּן אויסגעאַרבייטען קורס פּון בילדונג.

אריבערגעהענדיג פּון די אַלגעמיינהייטען צו די בעטראַכטונגען פּון די פּרטים, דאַרף מען בעמערקען, אז דער פּעסטאַלאָצישער סיסטעם שיינט קוים צו האָבען דערפיעלט אויף דער פּראַקטיק די פּערשפּרעכונגען פּון זיין טעאָריע. מיר הערען וועגען קינדער, וואָס זענען נאָר אין נאָכצוען ניט פּעראיינטערעסירט אין זייערע למודים, וואָס די למודים זענען נאָר נמאס געוואָרען די קינדער; אוּן ווי ווייט מיר קענען אויסגעפינען, זעהען מיר ניט, אז די פּעסטאַלאָצישע שוהלען זאָלען האָבען אַרויסגעגעבען עפּעס אַן אונגעוועהנליכע פּראָפּאָרציע פּון בעריהמטע מענער, אויב זיי האָבען אפּילו געגרייכט דעם דורכשניט. עס איז פּאר אונז ניט קיין איבערראשונג. דער ערפּאָלג פּון יעדען מיטעל העננט מעהרסטענטיילס אָב פּון'ס שכל ווי מען געברויכט איהם. עס איז אַן אַלטעגליכע בעמערקונג, אז אפּילו מיט די בעסטע געציינג וועט א ניט־נענייטער בעל מלאכה פּערדאַרבען זיין אַרבייט, אוּן שלעכטע לעהרער וועלען ניט האָבען קיין פּעולה אפּילו מיט די בעסטע מעטאָדען. אין פּאקט, אין אזא פאל וועלט די גוטסקייט גופא פּון דער מעטאָדע אַן אוהזאַך פּון דעם דורכפאל; אקוראט ווי די פּאַלקאָמענהייט פּון דאָם געציינג, אָנהאַלטענדיג ווייטער דעם פּערגליך, איז אין ניט־נעניטע הענד אַליין די סבה פּון די ניט־פּאַלקאָמענע רעזולטאטען. אַן איינפּאכע, ניט־נעענדערטע, כמעט מעכאנישע מעטאָדע פּון לערנען קען אָנגעפיהרט ווערען פּון מענשען מיט א נאָנץ געווענלעכען שכל אוּן ברייגען די קליין ביסל נוצען, וואָס זי האָט בכח צו ברייגען. אָבער א פּאַלשטענדיגער סיסטעם—א סיסטעם, וועלכער איז אזוי פּערשיידענארטיג אין זיינע אָנווענדונגען, ווי דער פּערשטאנד איז פּערשיידענארטיג אין זיינע פּהינקייטען — א סיסטעם וואָס האָט א ספּעציעלען מיטעל פּאר יעדען ספּעציעלען צוועק, פּאַדערט אזוינע כחות אויף איהם ריכטיג צו בענוצען, וואָס נור וועניג לעהרער פּערמאָגען. די לעהרערקע פּון א טעכטער־שוהל קען נעבען שטונדען אין אויסלעגען; יעדער דרדקי מלמד קען אַרייַנפּויקען די קינדער די כפל־טאבעלע; אָבער לערנען אויסלעגען וויי עם דארף צו זיין. נעברויכענדיג די קראפט פּון די בוכשטאבען אַנ־

שטאָט זייערע נעמען, אָדער געבען אונטערריכט אין די צאָהלקאָמבינאַציאָנען דורך עקספּערימענטאַלען סינטעז, דערויף דאַרף מען שוין האָבען א ביסעלע פּעהשטאַנד: און אויסצוהאַלטען אזא ראַציאָנאַלע מעטאָדע דורך דעם גאַנצען שטודיר־קורס, פּאָדערט זיך אזויפיעל אורטיילס־קראַפט, ערפינדונג, אינטעלעקטועלע סימפּאַטיע און אַנאַליטישע פּעהיגקייט, אז מיר האָבען מורא מיר וועלען עס קיינמאָל ניט זעהען אָנגעוואַנדעט, כל זמן דעם לעהרער'ס אַרבייט וועט ווערען אזוי וועניג געשעצט. אַן אמת'ע ערציהונג קען אויסגעפיהרט ווערען נור פון אן אמת'ן פילאָסאָף. היינט אורטיילט, וואָס פאַר אויסזיכטען עס זענען איצט פאַראַן צו פראַקטיזירען א פילאָסאָפישע מעטאָדע! מיט די וועניג קענטנים וואָס מיר האָבען אין פּסיכאָלאָגיע, און מיט דער אונווויסענהייט פון אונזערע לעהרער אין דאָם ביסעל אפילו וואָס מיר קענען—וואָס פאַר אויסזיכטען קען האָבען א סיסטעם, וואָס פּאָדערט פּסיכאָלאָגיע אלס זיין גרונדלאָגע?

נאָך א ווייטערדיגע שטערונג און ענטמוטיגונג איז אויסגעוואַקסען פון דעם וואָס מען האָט צונויפגעמישט דעם פּעסטאַלאָצישען פרינציפּ מיט די פאַרמען, אין וועלכע ער איז פערקערפערט געוואָרען. דערפאַר וואָס בעשטימטע פלענער האָבען ניט פערווירקליכט אונזער ערווארטונג, האָט מען געווארפען אן אום־חן אויף די לעהרע וואָס איז פערבונדען מיט זיי—ניט נאָכפרעגענדיג זיך צי האָבען גאָר די פלענער באמת געשטימט מיט דער דאָזיגער לעהרע. אזוי ווי מענשען אורטיילען געווענהנליך גיכער לויט דעם קאָנקרעטען פאַל איידער לויט דעם אבסטראַקטען, האָבען זיי ארויפגעוואָרפען פען די שולד אויף דער טעאָריע צוליב די פעהלערען פון דער פראַקטיק. עס קומט אוים פונקט ווי מען וואָלט וועלען איבערצייגען אז דאָמפף קען ניט געברויכט ווערען אלס בעווענונגס־קראַפט, ווייל די ערסטע פּראָבע אויפצובויען א דאָמפף־מאשין איז ניט געווען קיין גלונגענע. זאָל מען שטענדיג האָבען אין זינען, אז געראַטען ווי פּעסטאַלאָצי איז געווען אין זיינע גרונד־אידעען, האָט ער דאָך ניט געמוזט זיין געראַטען אין אלע זיינע אָנווענדונגען פון זיי: און מיר גלויבען אז דער פאַקט איז, אז ער איז טאַקי אָפּט געווען אומגעראַטען. אפילו ווי זיינע בעוואונדערער בעשרייבען

איהם, איז פּעסטאַלאָצי געווען א מאן מיט טיפֿלווייזע קענטניסען— ער איז מעהר געווען א מאן, וואָס האָט אָפּט געקענט ארויסקוקען אין דער נשמה, איידער א מאן פון סיסטעמאטישען דענקען. זיין ערסטען גרויסען ערפֿאָלג אין סטאַנץ האָט ער געמאכט בעת ער האָט ניט געהאט קיין ביכער אָדער אַנדערע מיטלען פון געווענליכען אונטערריכט, און וועו „זיין אייגציגער צוועק איז געווען אויסצופינען אין יעדען מאָמענט אין וואָס פֿאר למוד זיינע קינדער האָבען זיך ספּעציעל צוגעוויזען, און וואָס איז בעת מעשה געווען דער בעסטער וועג וויי צו פערבינדען יענעם למוד מיט די קענטניסען וואָס זיי האָבען שוין געהאט". א גרויסער טייל פון זיין קראפט איז געקומען ניט פון רוהיג־בעקלערטע בילדונגס־פלענער, נור פון זיין טיעפער סימפּאטיע, וועלכע האָט איהם געגעבען א שנעלע השגה וועגען די קינדערשע נויטען און שווערigקייטען. עס האָט איהם געפעהלט די פעהיגקייט לאָגיש צונויפצובינדען און ענטוויקלען די וואַרהייטען, וואָס ער האָט אויף דעם אופן פון צייט צו צייט בעגריפען, און ער האָט דאָס אין א גרויסען טייל געמוזט איבערלאָזען פאר זיינע אסיסטאנטען, קרוענז, טאבלער, בוס, נידערער און שמיד. דער רעזולטאט איז, אז זיינע אייגענע פלענער און די וואָס זענען געמאכט נעווארען אנשטאָט זיי, ענטהאלטען אין זייערע פרטים פיעלע פונקטען, וואָס זענען ניט רייף און וואָס זענען סותר איינע די אנדערע. זיין קינדערשטוב מעטאָדע, וועלכע איז בעשריבען אין דעם „האנדבוך פאר מוטערס", וואָס פאנגט זיך אָן מיט די נעמען פון פערשיעדענע טיילען פון קערפער, און ניט זייער פאָזיציע און שיכות אייגע צו די אנדערע, און דערנאָך זייערע פערבינדונגען, — קען מען בעווייזען, איז גאָר ניט אין אייגקלאנג מיט די ערשטע שטופען פון גייסטיגער ענטוויקלונג. זיין ארט פון לערנען די מוטער־שפּראָך דורך פאָרמאלנע איבונגען אין די בעדייטונגען פון די ווערטער און אין דעם נעביי פון די זאצען, איז א גאנץ איבעריגער און מוז גורם זיין דעם תלמיד א פערלוסט פון צייט, ארבייט און גליק. זיינע פאָרגעשלאָגענע שטונדען אין געאָגראפיע זענען גאָר אין גאנצען ניט פעסטאלאָצישׁ. אָפּט טרעפט אז וואו זיינע פלענער זענען בעצם ריכטיג, זענען זיי ענטוועדער ניט פאלשטענדיג, אָדער פערדאָרבען

דורך עפעס אן איבערגעבליבענעם טייל פון דעם אלטען רעזשים. אין דערזעלבער צייט, דערביבער, וואס מיר זענען פערטיג צו פערטיידיגען אזוי ווייט ווי זי געהט, די אלגעמיינע לעהרע, וועלכע פעסטאלאצי האט איינגעפיהרט, האלטען מיר אז עס קענען ארויסקומען זעהר שלעכטע פאלגען, ווען מען זאל אהן קריטיק אננעהמען זיינע ספעציעלע מעטאדען. די טענדענץ, וואס די מענשהייט ווייזט תמיד ארוים, צו פערהייליגען אינאיינעם מיט יעדער גרויסער וואהרהייט וואס איז איהר נעגעבען געווארען, אויך איהרע פארמען און פראקטישע אויספיהרונגען; די געניינטקייט פון די מענשען צו לאזען זייער שבל זיך קניהען פאר דעם נביא און שווערען ביי זיין יעדען וואָרט; זייער נעוועהנהייט אנצונעהמען על פי טעות דעם מלבוש פון דער אידעע פאר דער אידעע גופא — מאכט עס נויטיג מען זאל דאָ שטארק דריקען אויף דעם אונטערשייד צווישען דעם גרונד־פרינציפ פון דעם פעסטאלאצישען סיסטעם און די מיטלען וואס זענען בעשטימט געווארען פאר זיין פראקטישער דורכפיהרונג; און מען זאל אנווייזען, אז בעת דער פרינציפ מעג בעטראכט ווערען אלס בעשטענדיג, זענען די פראקטישע פלענער וואהרשיינליך נישט מעהר ווי שאטען־שטריכען פון דאם וואס א נארמאלער קורס דארף זיין. אין דער אמת'ן, ווען מיר טהוען א קוק אויף דעם צושטאנד פון אונזערע קענטענעס, קענען מיר זיין זיכער, אז די זאך איז טאקע אזוי. איידער מען קען בריינגען דעם כאראקטער און איינארדנונג פון אונזערע ערציהונגס־מעטאדען און הארמאניע מיט דעם אופן און סדר, אין וועלכען די פעהיגקייטען וויקלען זיך פונאנדער, מוז מען דאָך אפריהער וויפיעל ניט איז פאלשטענדיג פעסטשטעלען ווי אזוי די פעהיגקייטען וויקלען זיך פונאנדער. אונזער וויסען אבער וועגען דעם פונקט בעשטעהט דערווייל נור פון עטליכע אלגעמיינע בעגריפען. אט די אלגעמיינע בעגריפען מוזען ענטוויקעלט ווערען אין זייערע פרטים; זיי מוזען איבערגעארבייט ווערען אין א גאנצע מאסע ספעציעלע פארשלאגען, איידער מיר קענען זאגען אז מיר בעזיצען די וויסענשאפט, אויף וועלכער די קונסט פון ערציהונג קען בעגרינדעט ווערען. און דאן, ווען מיר האבען בעשטימט אויסגעפונען אין וועלכען סדר און וועלכע קאמבינאציעס די נייסטיגע קרעפטען ווערען טהעטיג, מוז

מען אויסקלייבען פון די פיעלע מענליכע וועגען, אויף וועלכע יעדע איינע פון זיי קען אויסנאיבט ווערען, יענעם אופן, וועלכער פאסט אם בעסטען צו איהר נאטירליכער פארם פון טהעטיגקייט. עס איז דעריבער גאנץ קלאר, אז מען קען ניט מיינען אפילו אויף אונזערע העכסט־פארטנעשריטענע מעטאדען פון אונטערריכט, אז זיי זענען די ריכטיגע אדער קרוב צו די ריכטיגע.

וועז דער ערציהונג דארף מען זיכען אין זינען אט דעם אונטערשייד צווישען דעם פעסטאלאצישען פרינציפ און זיין פראקטיקע, און וועט פערשטעהן פון די אנגענעבענע טעמים, אז די לעצטע מוז על פי נויט זיין זעהר פעהלערהאפטיג, וועט ער יעמאלט קענען ריכטיג אבשאצען דעם ווערטה פון דער אונצופריעדענהייט, וואס אויסגיגע האבען אויסגעדריקט מיט דעם סיסטעם, און וועט איינזעהען, אז די פערווירקליכונג פון דער פעסטאלאצישער אידעע דארף נאך ערשט אויפגעהאלטען ווערען. זאל ער אבער וועלען טענה'ן, אויפ'ן סמך פון דאס וואס מיר האבען אקארסט געזאגט, אז אזא פערווירקליכונג איז ביי היינטיגען טאג גאר ניט מעגליך, און בכן דארף מען בעסער אנווענדען אלע כחות אויף די פארבריימעדע אונטערזוכונגען; ענטפערן מיר, אז הגם א פאלקאמענער פלאן פון בילדונג איז ניט מעגליך, ניט לויט'ן עצם און ניט לויט דער פארם, ביז וואנען עס וועט ניט פעסטגעשטעלט ווערען א ראציאנאלע פסיכאלאגיע, איז אבער מיט דער הילף פון געווייסע לייטענדע פרינציפען עמפירישע מעגליך צו־צוטרעטען נאהענט צו א פאלקאמענער מעטהאדע. כדי צו־צוגרייטען דעם וועג פאר ווייטערדיגע פארשונגען, וועלען מיר איצט פארבריינגען אט די פרינציפען. איניגע פון זיי זענען שוין מעהר אדער וועניגער דייטליך געווען אויסגעשפראכען אין די פאריגע זייטען; דאך דענקען מיר, אז ס'איז רעכט צו ברויגען זיי דא אלעמען אין לאגישער ארדנונג.

1. אז אין דער ערציהונג דארף מען געהן פון איינפאכע זאכען צו פיעלפאכע, איז א וואהרהייט לויט וועלכער מען האט ביז א גע־ווייסען גראד אלעמאל געהאנדעלט: אמת, ניט קלאר אויסגעשפראכען און אויך בשום אופן ניט אויסגעהאלטענערהייט. דער גייסט ענט־וויקעלט זיך. ווי אלע זאכען וואס ענטוויקלען זיך, פראגרעסירט ער פון אן איינארטיגען צושטאנד צו א פערשיעדענארטיגען; און אזוי

וי א נאָרמאַלער ערציהונגס־סיסטעם איז דער אָביעקטיווער געגענ־
טייל פון אָט דעם סוביעקטיוון פּראָצעס, מוז ער אַרויסווייזען אַן
עהנליכען פּראָגרעסיוון גאַנג. נאָך מעהר, ערקלעהרענדיג עס אויף
אָט דעם אופן קענען מיר איינזעהען, אז אָט די פאָרמולע האָט א
פיעל ברייטערע אַנווענדונג איידער מען זעהט עס אויפ'ן ערשטען
אַנבליק. וואָרים דער שכל פון דער זאַך איז מחיב ניט נור אז מיר
מוזען געהן פון די איינצעלנע צו די צונויפגעבונדענע זאכען ביי דעם
למוד פון יעדען בעזונדערן צווייג פון קענטענים, נור אז מיר דאַרפען
טהון דאָס אייגענע מיט אַלע קענטענים בכלל. אזוי וי דער
פערשטאַנד, וואָס בעשטעהט צוערשט בלויז פון עטליכע מהעטיגע
פעהיגקייטען, רופט ארויס די פעהיגקייטען וואָס ווערען שפּעטער
פערטיג איינע נאָך די אַנדערע, ביז צולעצט ארבייטען ביי איהם
אַלע פעהיגקייטען אין אַיין צייט; אזוי, פאָלגט דערפון, דאַרף
אונזער אונטערריכט אויף אַנפאַנגען בלויז מיט עטליכע ענינים אויף
אמאָל, און כסדר צולעגאַדיג אַלץ מעהר למודים, דאַרף ער צולעצט
אַנפיהרען אַלע למודים אינאַיינעם. די ערציהונג דאַרף געהן פון
איינפאַכען צום פיעלפאַכען ניט נור אין איהרע דעטאַלען (פּרטים),
נור אויך אין איהר א נ ס א מ ב ל, אין איהר נאַנצער דורכ־
פיהרונג.

2. די ענטוויקלונג פון'ם פערשטאַנד, וי אַלע אַנדערע ענט־
וויקלונגען, איז א פּאַרווערטסגאַנג פון דעם אונבעשטימטען צו דעם
בעשטימטען. דער מאַרך, אינאַיינעם מיט די איבעריגע טיילען
פון'ם אָרגאַניזם, גרייכט די פערענדיגונג פון זיין געביי ערשט וען
דער קערפער איז שוין אין גאַנצען אויסגעוואַקסען; און לפי ערך
וואָס זיין געביי איז נאָך ניט פערענדיגט, זענען זיינע טהעטיגקייטען
נאָך ניט געוני און פינקטליך. פערייבער זענען די ערשטע געדאַנקען
און פערנעהמונגען פון שכל, פונקט וי די ערשטע בעווועגונגען און
די ערשטע פרובען פון דער שפּראַך, נאָך זעהר אונבעשטימט. אזוי
וי פון דעם אָנהויב־אויג, וואָס זעהט נור דעם חלוק צווישען ליכט
און פינסטערניש, איז דער פּאַרווערטסגאַנג צו אַן אויג, וואָס אונ־
טערשיידט די סאָרטען און שאטירונגען פון פארבען און די אייג־
צעלהייטען פון פאָרם מיט דער גרעסטער גענויקייט; אזוי אויך דער
פערשטאַנד, אין נאַנצען גענומען און אין יעדער פעהיגקייט בעזונ־

דער, וועלכער פאנגט אן מיט די פשוט׳סטע חלוקים צווישען זאכען און האנדלונגען, פראגרעסירט צו קענען מאכען חלוקים וואס זענען אלץ פיינער און קלעהרער. צו אט דעם אלגעמיינעם געזעץ מוזען זיך צופאכען דער גאנג און די מעטאדען פון אונזער ערציהונג. עס איז ניט פראקטיש, און עס וואלט ניט געווען וויינשענסווערטה אפילו וען עס זאל זיין פראקטיש, אריינצוגעבען געניי־בעשטימטע אידעען אין דעם אונענטוויקעלטען פערשטאנד. מיר קענען ווירקליך אי־בערגעבען דעם יונגען קינד די ווערטער־פארמען, אין וועלכע די ראזיגע אידעען זענען אינגעוויקעלט; און די לעהרער, וועלכע טהוען עס געווהנליך, מיינען, אז אויב די קינדער האבען ריכטיג אויס־געלערנט אט די ווערטער־פארמען, האבען זיי שוין אויך ארייי־גענומען אין קאפ די אידעען וואס דארפען אויספילען די פארמען. אבער עס איז גענוג גאנץ קורץ צו פערהערען דעם תלמיד, כדי צו איבערצייגען זיך אז עס איז ניט אזוי. עס לאזט זיך אויס, אז די ווערטער זענען ענטוועדער אריינגענומען געווארען אין זכרון גאר־נישט דענקענדיג, אדער זהר וועניג דענקענדיג וועגען זייער בע־דייטונג; אדער אז דער בעגריף פון זייער בעדייטונג וואס זיי הא־בען בעקומען, איז זהר א פערווארלאזטער, א ניט־קלארער. נור בעת די וויידערהאלטע ערפאהרונגען גיבען מאטעריאל פאר קלארע בעגריפען; נור וען די בעשאפטונג פון אין יאהר נאך דעם אנ־דערען דעקט אויף די וועניגער־בולט׳ע אייגענשאפטען, וואס אונ־טערשיידען זאכען און פראצעסען, וועלכע מען האט פריהער צו־נויפגעמישט אין איינעם; נור וען יעדער קלאס פון ערשיינונגען וואס קומען צוואמען (קא־עקזיסטענצען) אין פון ערשיינונגען וואס קומען כסדר איינע נאך די אנדערע (סעקווענצען), וועט בעקאנט דורך די וויידערהאלונג פון די פעלען וואס געהערען צו דעם קלאס; נור יעמאלט, וען די פערשיעדענע קלאסען פון שיכות׳ן וועלען שארף אבגעטיילט איינע פון די אנדערע דורך געגענווייטיגע בעגרעניצונ־גען — קענען די גענויע דעפיניציאנען פון העכערען וויסען באמת וועלען פערשטענדליך. מיר מוזען אין דער ערציהונג זיך אט אזוי בענוגענען אנצוהויבען מיט ניט קיין פערטיגע בעגריפען. אט די ניט־פערטיגע בעגריפען מוזען מיר זהען ביסלעכווייז קלערער צו מאכען, דורך דעם וואס מיר פערגרינגערן די ערווארבונג פון אזוינע

ערפּאהרונגען, וועלכע פּערריכטען צוערסט זייערע גרעסטע טעות'ן און דערנאָך די כסדר־וועניגער מערקליכע טעות'ן. און נור יעמאָלט קען מען געבען די וויסענשאפּטליכע פּאָרמולען, וועו די בעגריפען, וואָס זיי ענטהאלטען, זענען געוואָרען פּאָלקאָמענע.

3. דער גרעאנק, אז אונזער אונטערריכט דארף זיך אָנהויבען פון קאָנקרעטע זאכען און ענדיגען מיט אבסטראקטע, קען בעטראכט ווערען ווי טייוויז א וויעדערהאָלונג פון דעם ערשטען פון די פּריהערדיגע פּרינציפּען. פון דעסטוועגען איז עס א פּרינציפּ, וועלכען מען מוז דאָ אוועקשטעלען: אויב ניט צוליעב אנאנדער צוועק, מוז מען עס טהון מיט דער אבזיכט צו בעווייזען אין בעשטימטע פעלען, וואָס קען היסען באמת איינפאך און וואָס איז קאָמפּליצירט. וואָרים אונגליקליכערווייז זענען א סך מיספּערשטענדענים פּאָרגעקומען וועגען דעם פונקט. מען האָט געמיינט, אז די אלגעמיינע פּאָרמולען, וואָס מענשען האָבען אויסגעקלערט כדי אויסצודריקען גרופּען פון איינצעל־פּאקטען, וועלכע האָבען איינפאכער געמאכט זייערע בעגריפען, פּעראייניגענדיג א סך פּאקטען אין איינעם, מוזען איינפאכער מאכען אויך די בעגריפען פון דעם קינד. זיי האָבען פערגעסען, אז א נענעראליזאציע איז נור איינפאך אין פערגלייך מיט דער נאנצער מאסע פון איינצעלנע וואהרהייטען, וועלכע זי פאסט אום; אז זי איז אבער מעהר קאָמפּליצירט פאר יעדער איינער פון די וואהרהייטען, וועו מען נעהמט זיי איינצעלווייז; אז די נענעראליזאציע מאכט גרינגער דעם זכרון און העלפט דעם פערשטאנד נור יעמאָלט, וועו מען האָט שוין ערווארבען א סך פון אָט די איינצעלנע וואהרהייטען, און אז פאר דעם פערשטאנד וואָס בעזיצט ניט אָט די איינצעלנע וואהרהייטען, איז זי נויטיגערווייז נאָר א בעהאלטענער סוד. אָט אזוי צונויפמיישענדיג צווייי סאָרטען פעראיינפאכונגען, האָבען די לעהרער תמיד געמאכט דעם פעהלער אָנהויבענדיג מיט „ערשטע פּרינציפּען": א פיהרונג וואָס נעהט בעצם, הגם ניט אויפ'ן אויסזעהען, להיפּך צו דעם גרונדהענגעל, וועלכער איז מחיב, אז מען דארף בעקאנט מאכען דעם פערשטאנד מיט פּרינציפּען נור דורך די פערמיטלונג פון ביישפּיעלען, און אזוי דארף מען איהם פיהרען פון פּרט צום כלל, פון די קאָנקרעטע צו די אבסטראקטע זאכען.

4. די ערציהונג פון קינד מוז שטימען אי אין פאָרם, אי אין איינאַרדנונג, מיט דער ערציהונג פון דער מענשהייט, היסטאָריש בעטראַכט. אין אַנדערע ווערטער: די ענטשטעהונג פון ווי־סען ביי דעם אינדיווידום מוז געהן דעמזעלבען וועג ווי די ענט־שטעהונג פון וויסען ביי דער ראַסע. נענוי בעטראַכט קען מען זאָגען, אז דער פרינציפ איז שוין פריהער אויסגעדריקט געוואָרען על פי סברא; ווָאָרים וויבאַלד זיי זענען ביידע פראָצעסען פון ענטוויקלונג, מוזען זיי דאָך שטימען מיט די אַלגעמיינע געזעצען פון ענטוויקלונג, וואָס זענען אויבען אָנגעוויזען געוואָרען, און בכן מוזען זיי אויך שטימען מיט די אַנדערע. פונדעסטוועגען האָט אָט די בעזונדערע בעטאָנונג פון דעם פערגלייך א ווערטה, צוליב־דער ספעציעלער הדרכה, וואָס זי קען אונז געבען. די מענשהייט, גלויבן מיר, האָט צו בערדאַנקען אָנ־ו־ס־ט קָאָנ־ט פאַר אַנווייזען אויף דעם דאָזיגען פאַראַלעל; און מיר קענען אָננעהמען אָט דעם פרט פון זיין פילאָסאָפיע, לגמרי זיך ניט אונטערשרייבענדיג אונטער די איבעריגע געדאַנקען. די לעהרע קען ווערען אונטערשטיצט פון צוויי טעמים, נאַנץ אונאָבהענגיג פון א וועלכער עס איז אבסטראַקטער טעאָריע; און יעדער איינער פון די טעיִים איז נענוג איהר צו בעפעסטיגען. איינער קען ארויסגעבראכט ווערען פון דעם געזעץ פון פערערבונג, בעטראַכטענדיג עס אין זיינע בריייטערע פאָלגען. ווָאָרים אויב עס איז אמת, אז מענשען ווייזען ארויס אן עהנליכקייט צו זייערע אורעלטערן אי אין אָנבליק, אי אין כאַראַקטער — אויב עס איז אמת, אז געווִיסע גייסטיגע ער־שיינונגען, ווי משונעת, קומען פאָר דורות נאָכאַנאַנד אין די מיט־גליעדער פון דערזעלביגער פאַמיליע אין דעמזעלביגען עלטער; אויב, אויסלאָזענדיג אינדיווידועלע פעלען, ביי וועמען די שטריכען פון פיעלע טוידטע אורעלטערן, וואָס מישען זיך דורך מיט די שטריכען פון אייניגע לעבעדיגע, פערדעקען דאָס דאָזיגע געזעץ, נעהמען מיר די נאַציאָנאַלע טיפען אין בעמערקען ווי די קאָנטראַסטען צווישען זיי האַלטען זיך פעסט פון דור אויף דור —— וועלן מיר געדענקען, אז די אַלע בעזונדערע טיפען זענען געקומען פון א נעמיינשאפט־ליכען שטאַם, און בכן אז די איצטיגע קענטיגע חלוקים צווישען זיי האָבען נעמוזט ארויסוואַקסען פון דער ווירקונג פון מאַדיפי־

צירעגדע אומשטענדען אויף די כסדר־קומענדיגע דורות, וועלכע האבען אלע איבערגעגעבען די אנגעקליבענע אומענדערונגען צו זייערע קינדער — אויב מיר געפינען, אז די דיפערענצען זענען איצט ארגאניש, אזוי אז א פראנצויזיש קינד, למשל, וועט אויס־וואקסען א פראנצויז אפילו וען ער זאל ערציגען וועלען וישען פרעמדע; און אויב דער אלגעמיינער פאקט אין אט דער בע־לייכטונג איז אמת בנוגע צו דער גאנצער נאטור פון מענשען, אריינגענעמענדיג אין חשבון אויך זיין שכל — דאן פאלגט דערפון, אז אויב עס איז פארען א געוויסע ארדנונג, אין וועלכער די מענש־ליכע ראסע האט ערוואלבען איהרע פערשיעדענע סארטען קענטניסען, מוז אויך אויסוואקסען א נייגונג אין יעדען קינד צו ערוואלבען אט די סארטען קענטניסען אין דערזעלבער ארדנונג. דאס הייסט, אז אפילו וען די דאזיגע ארדנונג וואלט בעצם געווען א גלייכגילטיגע, וואלט עס אויך אויסגעהאלפען די ערציהונג, וען מען פיהרט דעם אינדיווידועלען פערשטאנד אין די טריט וואס דער אלגעמיינער פערשטאנד האט דורגעמאכט. אבער די ארדנונג איז בעצם נ א ר נ י ט קיין גלייכגילטיגע; דעריבער איז עס א גרינדליכער טעם פאר וואס די ערציהונג דארף זיין א ווידערהאלונג פון דער ציוויליזאציע אין א קליינעם מאסשטאב: מען קען בעווייזען, אי אז דער היסטארישער סדר איז אין זיינע הויפטשטריכען געווען א נויטווענדיגער, אי אז די אורזאכען וואס האבען איהם ארויסגערופען, פאסען זיך צום קינד, אזוי גוט ווי צו דער ראסע. ניט אויס־רעכענענדיג די אלע אורזאכען אייניציווייז, וועט דא געוג זיין אנצוווייזען, אז היות ווי דער פערשטאנד פון דער מענשהייט, זיך געפינענדיג אין מיטען פון ערשיינונגען און שטרעבענדיג זיי צו בעגרייפען, האט געגרייכט, נאך ענדלאוז פעלגלייכונגען, חקירות, עקספערימענטען און טעאריען, זיין היינטיגען וויסען דורך א גע־וויסען בעשטימטען גאנג; איז דער שכל מחיב, אז די שיכות צווישען נייסט און ערשיינונגען איז מסתמא אזעלבע, וואס דער־לאוז ניט גרייכען דאס דאזיגע וויסען דורך קיין שום אנדער גאנג; און אזוי ווי יעדען קינד'ס פערשטאנד שטעהט צו די ערשיינונגען אין דערזעלביגער שיכות, הייסט עס, אז ער קען זיי גרייכען אויך נור דורך דעמזעלביגען גאנג. איז דעריבער, וען

מיר ווילען בעשליסען מכח א ריכטיגער מעטאדע פון ערציהונג, קענען מיר בעקומען א הילף פון דער פארשונג וועגען דעם גאנג פון דער ציוויליזאציע.

5. איינער פון די שלוסען, צו וועלכען אזא פארשונג פיהרט אונז, איז, אז מיר דארפען אין יעדען צוויינ פון אונטערריכט נעהן פון דעם עמפירישען צו דעם ראציאנאלען. אין פערלויף פון דער גאנצער צייט פון מענשליכען פראגרעס האט יעדע וויסענשאפט זיך ענטוויקעלט פון דער קונסט, וואס ענטשפרעכט איהר. עס קומט פון דער נויטוועגדיגקייט, וועלכע מיר פיהלען אי אינדיווידועל, אי אלס ראסע, צו דערגרייכען דאס אבסטראקטע דורך דאס קאנקרעטע, אז עס מוז פריהער זיין פראקטיקע און א וואקסענדע ערפאהרונג מיט איהרע עמפירישע גענעראליזאציעס, אייהר עס קען זיין א וויסענשאפט. וויסענשאפט איז ארגאניזירטע קענטנים; אייהר אבער די קענטנים קען וועלען ארגאניזירט, מוז מען זי דאך וויפיעל עס איז פריהער האבען. יעדער למוד מוז דעריבער האבען א ריין־עמפירישע איינלייטונג, און ערסט יעמאלט וועט עס האט זיך שוין אנגעקליבען א גרויסער אוצר פון בעאבאכטונגען, קענען זיך אנפאנגען וועגען דעם די חקירות פון שכל. אלס בע־לייכטענדע אנווענדונג פון אט דעם רעגעל, קענען מיר בריינגען א ביישפיעל פון דער מאדערנער מעטאדע פון געבען גראמאטיקע ניט פאר דער שפראך, נור נאך איהר; אדער די אלגעמיינע גע־וואהנהייט פון געבען פריהער א קורס פון פראקטישען צייכענען אייהר מען גיט די לעהרע פון פערספעקטיוון. שפעטער־צו וועט נאך אנגעוויזען וועדען אויף וויטערדיגע אנווענדונגען פון רעמזעלביגען רעגעל.

6. א צווייטער שלום פון דעם פריהערדיגען אלגעמיינעם פרינציפ, אויף וועלכען מען קען גאר ניט צו־שטארק דריקען, איז, אז דער פראצעס פון זעלבסטענטוויקלונג מוז אין דער ערציהונג אזויפיעל ערמוטיגט ווערען, ווי נור מעגליך. קיינדער דארף מען פיהרען, זיי זאלען מאכען זייערע אייגענע אונטערזוכונגען און ציהען זייערע אייגענע שלוסען. מען דארף זיי אויסזאגען, אזוי וועניג ווי מעגליך, און מאכען זיי זאלען אליין ענטדעקען אזויפיעל ווי מעגליך. די מענשהייט האט אין נאנצען פראגרעסירט

נור דורך אליין לערנען־זיך; און אז יעדער פערשטאנד מוז פּראָ־
גרעסירען אונגעפעהר אויפ'ן זעלביגען אופן, כדי צו דערגרייכען
די בעסטע רעזולטאטען, וועלכע נאָכאנאנד בעווייזען דורך דעם אויס־
געצייכענטען ערפאָלג, וואָס די אליין־געלערנטע מענשען האָבען
תמיד געמאכט. די וואָס זענען ערצויגען געוואָרען אויף די גע־
וועהנליכע שוהל־ניינג און האָבען ארויסגעטראָגען די אידעע, אז
נור אין דער דאָזיגער געוועהנליכער פאָרם קען מען פּראָקטיש
דורכפיהרען די ערציהונג, וועלען דענקען, אז עס איז ארויסגע־
וואָרפענע ארבייט צו מאכען אז די קינדער זאָלען זיין זייערע
אייגענע לעהרער. וועון אָבער זיי וואָלטען איבערדענקען, אז די
העכסט־וויכטיגע קענטניס וועגען די ארומיגע זאכען וואָס א קינד
קריגט אין זיינע ערסטע יאָהרען, בעקומט עס אָהן קיינעמס הילף —
אויב זיי וועלען זיך עראינערען, אז דאָס קינד לערנט זיך אליין
פון־זיך דעם געברויך פון זיין מוטער־שפּראָך — אויב זיי וועלען
אָבשאצען די סומע פון לעבענס־ערפאָהרונגען, פון דער אויסער־
שוהליגער געלערנטקייט, וואָס יעדער יונגעל זאמעלט אָן אליין
פאר־זיך — אויב זיי וועלען בעמערקען דעם אונגעוועהנליכען
שארפזין פון דעם פערלאָזענעם לאָנדאָנער גאסען־יונגעל, ווי מען
זעהט עס ארויס אויף אלע זייטען וואו ער שטרעננט נור אָן זיינע
פעהיגקייטען — און אויב זיי וועלען נאָך וויייטער דענקען ווי־
פיעל קעפ עס האָבען אליין אָהן הילף ערראָנגעלט זיך און דורכ־
געקראָכען די פערבאָרגענישען פון אונזער אונפערזינפטיג־פלאָ־
נירטען סדר הלמוד, ווי אויך מאסען אנדערע הינדערניסען א חוץ
דעם: וועלען זיי איינזעהן, אז עס איז גאָר ניט קיין אונפער־
ניינפטיגער שלום צו גלויבען, אז אויב מען זאָל איהם פאָרלעגען די
למודים אין ריכטיגער אָרדנונג און ריכטיגער פאָרם, וועט יעדער
תלמיד מיט געוועהנליכע פעהיגקייטען בייקומען אלע כסדר'דיגע
שווערינקייטען מיט קנאפּוואָם זייטיגער הילף. באמת, וואר קען
צוקוקען די שטענדיגע בעאָבאכטונג, פּראָגונג און בעשלייסונג, וואָס
קומט פאָר אין דעם קינד'ס פערשטאנד, אָדער וואר קען צוהערען
זיינע שארפזיניגע בעמערקונגען וועגען זאכען וואָס שטעהען אין'ם
קרייז פון זיינע פעהיגקייטען, און ניט איינזעהען, אז אויב מען
וואָלט אָט די קרעפטען, וואָס ער ווייזט ארויס, סיסטעמאטיש פער־

וועגדעט אויף למודים א י ן ד ע מ ז ע ל ב י ג ע ן ק ר י י ז, וואלט ער זיי לייכט נעקענט בעהערשען גאר אהן הילף? די נויטיג־קייט נאכאנאנד רק צו ד ע ר צ ע ה ל ע ן, נעהמט זיך פון א ו נ ז ע ר דומהייט, ניט פון דעם קינד'ס. מיר רייסען איהם אוועק פון די זאכען, אין וועלכע ער איז פעראינטערעסירט אין איז שטארק ארויסגעטהון צו בענעהמען אליין פון־זיך. מיר בריינ־גען איהם פאקטען, וואס זענען צו־קאמפליצירט ער זאל זיי קענען פערשטעהן, דעריבער וועלען זיי איהם נמאס. זעהענדיג אז ער וויל ניט מיט'ן גוטען וויללען אויסלערנען די דאזיגע פאקטען, שטופען מיר זיי איהם אריין אין קאפ מיט געוואלט דורך דראהונגען און שטראפען. ענטזאנענדיג איהם אט אזוי די קענטנים וואס ער פערלאנגט, און אנשטאפענדיג איהם מיט קענטנים, וועלכע ער קען ניט פערדייהען, שאפען מיר א קרענקליכען צושטאנד פון זיינע פעהיגקייטען און א וויידערווילען צו קענטענים איבערהויפט, וואס שטאמט אב דערפון. און דאן, וען דאס קינד, אלס דעזולטאט טיילווייז פון דער נארישער פוילקייט וואס מיר האבען גורם געווען, און טיילווייז פון דעם וואס זיינע למודים זענען נאך אלץ אוג־פאסינע, קען דאס קינד נאר נישט ניט פערשטעהן אהן ערקלערונגען, און ער וועדט בלויז א פאסיוואר פערנעהמער פון אונזער אונטער־ריכט, קומען מיר און בעשליסען, אז מען מוז נויטיגערווייז אט אזוי אנפיהרען די ערציהונג. נאכדעם ווי מיר האבען מיט אונזער מעטאדע געשאפען אן אונבעהאלפענקייט, מאכען מיר די אונבע־האלפענקייט פאר דעם גרונד פון אונזער מעטאדע. עס איז קלאר, אז מען קען קיין ראיה ניט בריינגען פון דער ערפאהרונג פון פע־דאגאגען אנטקעגען דעם סיסטעם, וואס מיר פערטיידיגען. און יע־דערער וואס זהט דאס, וועט אויך איינזעהען, אז מיר מעגען גאנץ רוהיג באלגען די דיסציפלין פון דער נאטור דורכאוים; אז מען קען דורך א פעהיגע הדרכה מאכען דער פערשטאנד זאל זיך אליין ענטוויקלען אויף זיינע שפעטיגערע שטופען, אזוי ווי ער ענטוויקעלט זיך אליין אויף זיינע פריהערדיגע; און אז נור אויף דעם וועג אליין קען מען ארויסבריינגען די העכסטע קראפט און טהעטיגקייט.

7. אלס די לעצטע פראבע, לויט וועלכער צו אורטיילען יעדען פלאן פון בילדונג, דארף אונז דיענען די פראגע: שאפט דער

פֿלאן אין די תלמידים אן אנגענעהמע אויפרעגונג? אויב מיר זענען אין ספק צי א געוויסע פּאָרט אדער איינאָרדנונג איז מעהר אין אייגקלאנג מיט די פּריהערדיגע פּרינציפּען איידער אנאנדער פּאָרט, קענען מיר זיך זיכער האלטען ביי אָט דעם קריטעריום. אפילו וועז דער פּארגעשלאָגענער קורס, טעאָרעטיש בעטראכט, שיינט צו זיין דער בעסטער, דאָך אויב ער רופט ניט ארויס קיין אינטערעס, אדער ער רופט ארויס א קלענערען אינטערעס ווי אנאנדער קורס, דארפען מיר איהם אוועקווארפען; וואָרים מען דארף זיך מעהר פערלאָזען אויף דעם קינד'ס גייסטיגע אינסטינקטען איידער אויף אונזערע חקירות. בנוגע צו די גייסטיגע פעהיגקייטען קענען מיר מיט צופערטרויען זיך פערלאָזען אויף'ן אלגעמיינעם געזעץ, אז אונטער נארמאלע אומשטענדען זענען געזונדע בעשעפטיגונגען אנגענעהם, בעת פערקעהרט, בעשעפטיגונגען וואָס פערשאפען שמערץ, זענען ניט קיין געזונדע. הגם הייגטיגען טאָג שטימען אונזערע נעפיהלען אן לייד־נשאפטען ניט גאנץ פאַל־שטענדיג מיט דעם געזעץ, דאָך די אינטעלעקטועלע נאטור פון מענשען, אדער צום וועניגסטען די טיילען פון איהר וואָס דאָס קינד צייגט ארויס, שטימען כמעט אין גאנצען מיט'ן געזעץ. די אבנייגונגען וואָס דער תלמיד פיהלט צו דעם אדער יענעם למוד, וועלכע ערגערן דעם געווהנליכען לעהרער, זענען ניט איינגעבאָרענע נעפיהלען, נור זיי קומען ארויס פון דעם לעהרער'ס ניטפערשטענדיגען סיסטעם. פ ע ל ל ע נ ב ע ר ג זאָגט: „די ערפאהרונג האָט מיך געלערנט, אז פויליקייט ביי יונגע מענשען געהט דירעקט אזוי להיפך צו זייער טבע פון צו זיין טהעטיג, אז אויב עס איז ניט די פאָלגע פון שלעכטער ערציהונג, איז עס כמעט אלעמאל פער־בונדען מיט עפעס א קאָנסטיטוציאָנעלען פעהלער". און אָט די נאטירליכע טהעטיגקייט, צו וועלכער די קינדער זענען אזוי גע־נייגט, איז נישט מעהר ווי א יאָגען זיך נאָך זיי פערגניגענס, וואָס די געזונדע איבונג פון די פעהיגקייטען פערשאפט. עס איז אמת, אז אייניגע פון די העכערע גייסטיגע קרעפטען, וועלכע זענען דער־וויילע נאָך וועניג ענטוויקעלט ביי דער ראסע, און זענען איינגע־באָרען ביז א געוויסען גראד נור ביי די גרעסטע קעפּ, זענען ניט אויפגעלעגט צו פּארטראָגען די סומע אנשטרענגונג וואָס עס פּא־

דערט זיך פון זיי. אָט די קרעפטען אָבער, טאקי מחמת זיי זענען אזוי קאָמפּליצירט, וועלען אין א נאָרמאלען בילדונגס־קורס קומען אין איבונג ערסט צום סוף, און מען וועט דעריבער אויך זיי ניט ארויפלעגען קיין ארבייט ביז דער תלמיד גרייכט דעם עלטער, וועו עס קענען שוין אויך איהם ווירקען וויטערע מאָטיוועו, אוו מען קען מאכען, אז א ניט־דירעקטער פערגעניגען זאָל אריבער־ווענען א דירעקטען פערגעניגען. אָבער ביי אלע פעהיגקייטען, וואָס זענען ניעדעריגער אייבער יענע, איז דער נארמאלער סטימול, די דירעקטע בעפרידיגונג וואָס קומט פון דער טהעטיגקייט גופא; אוו אונטער א גוטער הדרכה איז דאָס דער אייגציגער נויטוועגדיגער סטימול. וועו עס ווערט נויטיג צו זוכען עפעס אן אנדער אָנרעגונג, מוזען מיר יעמאָלט אָננעהמען דעם פאקט גופא פאר א בעוויזן, אז מיר זענען אויך א פאלשען וועג. די ערפאהרונג בעווייזט אונז וואָס א טאג אלץ מיט מעהר קלאָרקייט, אז מען קען אלעמאל געפינען א מעטאָדע, וועלבע זאָל ארויסרופען אן אינטערעס אוו אפילו א פערגעניגען; אוו אלעמאל לאָזט זיך אויס, אז אזא מעטאָדע איז לויט אלע אנדערע פראָבעם טאקי די ריכטיגע.

ביי דעם רוב מענשען וועלען אָט די לייטענדע פרינציפען האָבען א קנאפען געוויכט, וועו מען זאָל זיי איבערלאָזען אין אָט דער אבסטראקטער פארם. טיילס, דעריבער, כדי צו געבען ביישפיעלען פון זייערע אנוועדונגען, אוו טיילס מיט דער אבזיכט צו מאכען פערשיעדענע ספעציעלע פארשלאגען, וועלען מיר איצט איבערגעהן פון דער טעאָריע פון ערציהונג צו איהר פראקטיקע.

עס איז געווען פעסטאלאצי'ס מיינונג — אוו עס איז א מיינונג, וואָס איז אלץ שטארקער געוואָרצען זינט זיין צייט — אז די ערציהונג, וואָסערע זי זאָל ניט זיין, דארף זיך אנהויבען פון וניעג־אָן. ווער עס האָט נור אויפמערקזאם בעמערקט, וויי דאָס פיצעל קינד קוקט מיט וויט־געעפענטע אויגען אויף די ארומיגע זאכען, וויים גאנץ נוט, אז די ערציהונג הויבט זיך ווירקליך אן אזוי פריה, צי דאָס איז אונזער כונה, צי ניט. דער פאקט איז, אז דעם קינד'ס טאפען מיט די פינגערלעך אוו לעגען אין מויל יעדע זאך וואָס עס קען דערלאָנגען, ווי אויך זיין צוהערען־זיך

מיט אן אפענעם מויל־כעל צו יעדען קלאנג, זענען די ערסטע טריט פון דער רייה, וועלכע ענדיגט זיך מיט אן ענטדעקונג פון ניט־גע־זעהענע פלאנעטען, מיט אן ערפינדונג פון "עבען־מאשינען, מיט א בעשאפונג פון גרויסע געמעלדען אדער מיט קאמפאזיציעס פון סימפאניען און אפעראס. עס שטעלט זיך א פראגע, וויבאלד אז אט די טהעטיגקייט פון די חושים איז נאטור פון אנהויב אן א נא־טירליכע און אן אונפערמיידליכע, צי זאלען מיר ניט בעזארגען נעוונג פערשיעדענע מאטעריאלען, כדי די חושים זאלען האבען נעוונג איבונג? און עס פערשטעהט זיך, אז וועו מען שטעלט אט אזוי די פראגע, קען מען קיין אנדער ענטפער ווי יא אויף איהר ניט געבען. אבער, ווי מיר האבען שוין פריהער געזאגט, די איינשטימונג מיט פעסטאלאצי'ס טעאריע איז נאך ניט מחיב, אז מען מוז איינשטי־מען מיט זיין פראקטיקע; און אט דא האבען מיר א פאל וואס פאסט זיך צום פונקט. רעדענדיג וועגען דעם למוד פון אויס־לעגען, זאגט ער אזוי: —

„דאס אויסלעגען־בוך דארף דעריבער ענטהאלטען אלע קלאנ־גען פון דער שפראך, און מען דארף זיי לערנען אין יעדער פאמיליע פון דער פריהעסטער קינדהייט אן. דאס קינד וואס לערנט זיך אויסלעגען, דארף איבערזאגען די ווערטער פאר דעם עופה'לע אין וויעג, איידער עס קאן נאך ארויסרעדען א וואָרט, כדי אז די ווער־טער וואס עס הערט, זאלען דורך די אפטע ווידערהאלונג טיף איינגעדריקט ווערען אויף זיין מוח".

צוגויפבינדענדיג אט די רייד מיט די עצות פאר א „קינדער־שטוב מעטאדע", וואס נעפינען זיך אין זיין „האנדבוך פאר מו־טערס", אין וועלכען זיינע ערסטע שטונדען בעשטעהען פון די נעמען, די ערטער, די פערבינדונגען, די צאהלען, די איינגעשאפטען און געברויכען פון די גליעדער פון קערפער, ווערט אונז קלאר, אז פעסטאלאצי'ס בעגריפען וועגען דער ערסטער גייסטינער ענטוויקלונג זענען גאנץ צורעכט, ער זאל קענען ערפינדען פערשטענדיגע פלע־נער. לאמיר בעטראכטען דעם נאנג וואס די פסיכאלאגיע דיקטירט אונז.

די ערסטע איינדרוקען, וואס דער מוח קען פערנעהמען, זענען די עלעמענטארע עמפינדונגען, וועלכע ווערען געשאפען פון ווידער־

שטאנד, ליבט, קלאנג א. ז. וו. עס איז קלאר, אז עס קענען ניט זיין קיין צונויפגעשטעלטע בעוואוסטזיינס־צושטאנדען אפריהער פאר די איינצעלנע בעוואוסטזיינס, פון וועלכע זיי זענען צונויפגעשטעלט. עס קען ניט זיין קיין פארשטעלונג פון פארם, אוואו מען האט ניט א בעקאנטשאפט מיט ליבט אין זיינע שאטירונגען און אייגענשאפטען, אדער מיט וויידערשטאנד אין זיינע פערשיעדענע גראדען פון שטארקייט; וואָרים, ווי מען ווייס עס שוין פון לאנג, מיר דערקענען די זיכטבארע פארם דורך פערשיידענהייטען פון ליבט, און די פיהלבארע פארם דורך פערשיידענהייטען פון ווידערשטאנד. דאָסגלייכען קען מען ניט דערקענען קיין צונויפגעשטעלטען (ארטיקולירטען) קלאנג, כל זמן מען איז ניט בעקאנט נעווענ־רען מיט די איינפאכע קלאנגען, פון וועלכע דער צונויפגעשטעלטער בעשטעהט. און אזוי מוז עס זיין אויך ביי יעדען אנדער פאל. איז דעריבער, פאלגענדיג דעם נויטיגען געזעץ פון נעהען פון אייג־פאכען צום פיעלפאכען, דאַרפען מיר פערזאָרגען פאר'ן קינד א נעניגענדע צאָהל זאכען, וואָס שטעלען פאר פערשיעדענע מדריגות און סאָרטען פון ווידערשטאנד, א נעניגענדע צאָהל זאכען, וואָס שלאָגען אָב ליכט אין פערשיידענע סומען און אייגענשאפטען, און א נעניגענדע צאָהל קלאנגען וואָס הילכען אין א קאָנטראסט לויט זייער שטארקייט, זייער הויכקייט און זייער „טעמבער". אז די קינדערשע אינסטינקטען בעשטעטיגען אין גאנצען אָט דעם שלוס וואָס מיר גרייכען אפריאָרי (על משקל ראשון), וועלען אלע אייג־זעהען, דערמאָנענדיג זיך אָן דעם פערגענגען, וואָס א קינד האָט בעת ער בייסט זיינע שפיעלצייג, בעת ער טאפט ארום די גלאנ־ציגע קנעפלעך פון זיין ברודער'ס רעקל, אדער בעת ער רייסט דעם טאטענ'ס בארד — דערמאָנענדיג זיך ווי א קינד איז אין נאנצען אריינגעטהון קוקענדיג אויף א בונט־געפארבטען נעגענשטאנד, וועל־כען ער בעצייכענט מיט'ן וואָרט „שהן", וועהן ער ווייס דאָס וואָרט, נור צוליעב זיינע העלע פארבען; אדער ווי זיין נעזיכטל צייהט זיך אויס אין א נעלעכטער פון די וועלעך וואָס זיין מאמע פלאפלט צו איהם, פון די פינגער־קלאנגען וואָס א נאסט מאכט צו איהם, אדער פון יעדען קלאנג וואָס עס האָט ביזאהער ניט נעהערט. צום גליק וועלען אָט די ערסטע פאדערונגען פון דער ערציהונג אין א

גרויסען ערך דערפילט דורך די געוועהנליכע פיהרונגען פון קינדער־צימער. עס בליבט אבער נאך פיעל איבער וואס מען דארף טהון, און עס איז מעהר ווייכטיג ווי מען מיינט, אז מען זאל עס טאקי טהון. יעדער חוש האט בכח אריינצונעהמען מעהר לעבעדיגע אויפדרוקען אין דעם משך פון זיין פון־זיך־דיגער טהעטיגקייט, וועלכע בעגלייט זיין ענטוויקלונג, איידער אין וועלכער עס איז אנדער צייט. א חוץ דעם אבער, וויבאלד אז אט די איינפאכסטע עלעמענטען מוזען דאך אמאל אויסגעלערנט ווערען, און וויבאלד אז דאס אויסלערנען זיך, צי פריהער, צי שפעטער, מוז דאך אוועק־נעהמען צייט, איז עס פשוט אן עקאנאמיע צו בעשעפטיגען די ערסטע שטופע פון דער קינדהייט, וועו עס איז ניט מעגליך קיין אנדער אינטעלעקטועלע טהעטיגקייט, אויף צו קריגען א פאלשטענ־דיגע בעקאנטשאפט מיט די דאזיגע עלעמענטען אין אלע זייערע פערשיידענע פארמען. און לאמיר אויך אגב ניט אויסלאזען דעם פאקט, אז די שטענדיגע בעפרידיגונג, וועלכע דאס קינד פיהלט וועו מיר פערשאפען איהם ווי עהערייג איז אט די איינדרוקען, וואס עס ציהט אין זיך אריין אזוי גערן, מוז אויך האבען א גוטע פעולה אויף זיין נעמיטה, ווי אויף זיין נעזונד. מען וואלט דא גע־קענט, וואלט נור אזוי פיעל פלאץ נעווען, גאנץ גוט נעבען עטליכע אנדייטונגען, ווי אזוי צו בעזארגען מעהר סיסטעמאטיש יענע נוי־טיגע איינפאכסטע איינדרוקען. מיר מוזען זיך אבער בענוגענען אנצייגענדיג נור, אז האלטענדיג זיך ביי'ן ענטוויקלונגס־געזעץ, וואס פיהרט פון אונבעשטימטען צום בעשטימטען, מוז יעדע דערארטיגע בעזארגונג זיין נעבויט אויף דעם שלום, אז אין דער ענטוויקלונג פון יעדען חוש וועלען צוערסט בעגריפען די איינדרוקען וואס הא־בען קענטיגע קאנטראסטען. דעריבער דארף מען צוערסט בעזארגען די קלאנגען וואס אונטערשיידען זיך פיעל אין זייער שטארקייט און הויכקייט פון טאן, די פארבען וואס זענען אין קאליר זעהר וויים איינע פון די אנדערע, און די געגענשטאנדען וואס זענען זעהר פערשיידען אין זייער הארטקייט און נעבוי. און דאן, אין יעדען פאל, מוז דער איבערנאנג פון אט די איינדרוקען צו אנדערע מעהר־עהנליכע זיין א לאנגזאמער און א שטופענמעסיגער.

נעהענדיג וויייטער צו דעם „זאכען־אונטערריכט", וועלכער

שטעלט נאָך געווייס מיט זיך פאָר א נאטירליכע פאָרטזעצונג פון יענער אָנפאנגליכער זינען־בילדונג, מוז מען בעמערקען, אז דער סיסטעם, וואָס ווערט געוועהנליך געברויכט, געהט אין נאכצען להיפך צו דער נאטור־מעטאָדע, ווי מען קען זי געפינען אי אין קינדהייט, אי אין דערוואקסענעם לעבען, אי אין׳ם נאנג פון ציווי־ליזאציע. „דעם קינד, זאגט מ א ר ס ע ל, מוז מען צ י י נ ע ן, ווי אלע טיילען פון א זאך זענען צונויפגעבונדען, א. אז. וו.“ און די פערשיידענע האנדביכער פון „זאכען־אונטערריכט“ האָבען נאנצע רשימות פון די פאקטען, וואָס מען דארף דעם קינד ד ע ר צ ע ה־ל ע ן מכח יעדער זאך וואָס מען ניט איהם אין האנד אריין. עס איז אָבער נענוג נור א בליק צו טהון אויפ׳ן קינד׳ס טעגליכען לעבען כדי איינצוזעהען, אז אלע ידיעות פון זאכען וואָס עס בעקומט איידער עם האָט זיך אויסגעלערנט רעדען, זענען זעלבסט־נע־וואונענע; אז די אייגענשאפטען פון האַרטקייט און נעוויכט וואָס זענען פערבונדען מיט דעם אויסזעהן פון נעוויסע זאכען, די בע־זונדערע פאָרמען און פארבען וואָס נעהערען צו בעזונדערע פער־זאָנען, די ספעציעלע קלאנגען וואָס חיות פון ספעציעלע נעשטאלטען בריינגען ארויס, זענען אלע ערשיינונגען, וועלכע דאָס קינד בע־מערקט אליין. אויך אין דערוואקסענעם עלטער, וועו קיין לעהרער ביי דער האנד זענען ניטא, מוז מען אליין, אָהן קיינעמס הילף, מאכען די בעאָבאכטונגען און ציהען די שלוסען, וועלכע זענען נויטיג אלעוויילע פאר׳ן אויספיהר; וואָרים פון די ריכטיגקייט און פאָלשטענדיגקייט פון די בעאָבאכטונגען העננט אָב דער ערפאלג פון לעבען. היינט אויב אזוי, זעהט עס דען אוים וואהרשיינליך, אז ביים מאן און ביים קינד קומט פאָר דערזעלביגער פראָצעס וואָס נעהט אָן אין דער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט בכלל, און אין דער פעריאָדע צווישען קינדהייט און מאנהייט זאָל מען גאָר דאר־פען פאָלגען א פערקעהרטען פראָצעס? און דערצו גראָד אין אזא איינפאָבען פרט, וויי לערנען די אייגענשאפטען פון זאכען? איז עס ניט, פערקעהרט גאָר, קלאָר פון אויבען אויף, אז מען מוז פאָל־גען איין מעטאָדע אומערום? און רוקט אונז דען ניט נאָכאנאנד די נאטור אליין אָט די מעטאָדע אין די אויגען, וועו מיר האָבען נור דעם שכל דאָס צו פערשטעהן און די ענייות זי אָנצונעהמען?

וואָס קען האָבען א קלערערע בעדייטונג, ווי דער פערלאנג פון קינדער נאָך גייסטיגער סימפאטיע? מערקט ווי דאָס קינד, זיצענ־דיג אויף אייערע קניע, שטופט אייך אין געזיכט דאָס שפיעלצייג וואָס ער האלט, כדי איהר זאלט קוקען אויף דעם. זעהט ווען ער טהוט א סקריפ מיט'ן נאסען פינגער אויפ'ן טיש, ווי ער דרעהט זיך אום און קוקט אויף אייך, טהוט עס נאָך אמאל און קוקט וויעדער אויף אייך, זאָגענדיג אויף אזא אופן אזוי קלאָר ווי עס קען: „הערסט דעם נייען קלאנג?" קוקט זיך צו, ווי די עלטערע קינדער קומען אריין אין צימער מיט קולות: „מאמא, זעה וואָס פאר א מאָדנע זאך", מאמא, קוק אהער," „מאמא, קוק אויף דאָס"—א נעוועהנ־הייט וועלכע זיי וואָלטען אָנגעהאלטען, וועו די נאָרישע מאמא וואָלט ניט אָנגעשריען זיי זאָלען איהר ניט דרעהען א קאָפ. בע־מערקט בעת די קינדער שפאציערען מיט זייער שטוב־מיידל אין גאָרטען, ווי יעדער „פיזיקל" לויפט־צו צו איהר מיט דער פרישער בלום וואָס ער האָט אָנגעריסען, צו צייגען איהר ווי שעהן זי איז, און ארויסקריגען א וואָרט פון איהר אויך, אז די בלום איז שעהן. הערט זיך צו מיט וואָס פאר אן אימפעט יעדער „וויסער חברה'ניק" וועט אייך בעשרייבען עפעס א נייאינקויט וואָס ער האָט געזעהען, וועו ער קען נור געפינען וועמען עס איז וואָס זאָל זיך אינטערעסירען צו הערען. לויגט ניט דער שלום, וואָס מען קען דערפון ציהען, פון אויבען־אויף? איז עס ניט קלאָר, אז מיר מוזען צופאסען אונזערע וועגען צו אָט די גייסטיגע אינסטינקטען? אז מיר מוזען נור סים־טעמאטיזירען דעם נאטירליכען פראָצעס? אז מיר מוזען זיך צו־הערען צו אלץ וואָס דאָס קינד האָט אונז צו זאָגען וועגען יעדען נעגעגנשטאנד, און פיהרען איהר דערצו אז ער ז א ל זאָגען אלץ וואָס ער קען נור דענקען וועגען דעם נעגענשטאנד? אז מיר מוזען אפטמאל ארויסרופען זיין אויפמערקזאמקייט אויף אזוינע פאק־טען, וואָס ער האָט נאָך ניט געהאט בעמערקט, כדי ער זאָל זיי אליין בעמערקען וועו נור זיי וועלען וויעדער פארקומען; און אז מיר מוזען געהן אלץ וויייטער און מיט דער צייט אָנצייגען איהם אדער בעזאָרגען איהם מיט א נייער רייה פון זאכען, אויף פאר אזא טיפער אונטערזוכונג? בעמערקט ווי אזוי, לויט אָט דער־מע־זאָדע, די אינטעליגענטע מוטער פיהרט אן איהר אונטערריכט.

ערסטענס מאכט זי איהר קליינעם יונגען בעקאנט טריט ביי טריט מיט די נעמען פון די איינפאכע אייגענשאפטען, ווי האַרטקייט, וויבקייט, קאַלטר, געשמאק, גרויס: און בעת זי טהוט עס, געפינט זי ווי ער העלפט איהר מיט, דאַ ברייגענדיג איהר עפעס צו צייגען אז עס איז רויט, דאַרט עפעס אנאנדער זאַך זי זאַל פיהלען אז עס איז האַרט, אזוי שנעל ווי זי גיט איהם וועדטער פאַר אַט די אייגענשאפטען. דאַן, בעת זי מאכט איהם אויפמערקזאם אויף נאַך אן אייגענשאפט אין עפעס א נייער זאַך וואַס ער בריינגט איהר, נהמט זי זיך די מיה אינאיינעם צו דערמאַהנען יענע אייגענשאפטען וואַס ער ווייס שוין, כדי דורך די נאטירליכע נייגונג פון נאכאהמונג זאַל ער זיך צוגעוועהנען איבערצוזאַגען זיי אייגע נאַך די אנדערע. שטופענווייז, ווען עס טרעפען פעלען וואו ער פערפעהלט אנצורופען איינע אדער מעהרערע פון די אייגענשאפטען מיט וועלכע ער איז שוין בעקאנט געווארען, פיהרט זי אין די מאדע פון פרעגען איהם צי איז ניט פאראן נאַך עפעס וואַס ער קען איהר דערצעהלען וועגען דער זאַך וואַס ער האלט. עס קען זיין אז ער פערשטעהט ניט. נאכדעם ווי זי לאזט איהט טראכטען א ווייל, זאגט זי איהם אוים; אפשר לאכט זי פון איהם א ביסעל פאר וואַס ער האַט ניט געטראפען. וויעדערהאלט עס זיך א פאר מאל, בעגרייפט ער שוין וואַס מען דארף טהון. ווען זי זאגט נעכסטען מאל, אז זי וויים נאַך עפעס וועגען דעם געגענשטאנד, מעהר איידער ער האַט איהר געזאגט, דערוועקט זיך אין איהם זיין שטאלץ; ער קוקט אויף דעם מיט גרוים אויפמערקזאמקייט; ער דענקט איבער אלץ וואַס ער האַט געהערט, און אזוי ווי די שאלה איז א לייכטע, געפינט ער עס אוים אין א ווייל ארום. ער איז מלא שמחה פון זיין ערפאלג, און זי סימפאטיזירט מיט איהם. ווי אלע קינדער, האַט ער גרוים הנאה ווען ער ענטדעקט זיינע קרעפטען. ער וויל נאַך מעהר נצחונות, און נעהט ארום זוכען נאַך זאכען, וועגען וועלכע איהר צו דערצעהלען. ווי נור זיינע פעהיגקייטען וויקלען זיך פונאנדער, לאגט זי צו איין אייגענשאפט נאַך דער אנדערער צו זיין צעטיל: נעהענדיג וויטער פון האַרטקייט און וויבקייט צו קראציגקייט און גלאטקייט, פון קאַלטר צו גלאנציגקייט, פון איינפאכע קערפער צו צונויפגעזעצטע—אט אזוי שטענדיג קאמפליצירענדיג די פראגע,

וואָס מעהר קאָמפּעטענט ער ווערט, שטענדיג ארויפּצוגענדיג מעהר ארבייט אויף זיין אויפּמערקזאמקייט און זכרון, שטענדיג אָנהאַלטענדיג זיין אינטערעס, פערזאָרגענדיג איהם אַלץ מיט אזוינע נייע אײַנדרוקען, וועלכע זיין מוח קען בעגרייפען, און שטענדיג פערשאַפענדיג איהם צופרידענהייט, דורכדעם וואָס ער קען ביי־קומען די דאָזיגע קלייגע שווערקייטען. אָט אזוי האַנדלענדיג איז קלאָר, אז זי פיהרט נור אוים יענעם פון־זיך׳דיגען פראָצעס, וועל־כער איז אָנגעגאַנגען אין משך פון נאָך א פריהערדיגער פעריאָדע— פשוט זי העלפט די זעלבסט־ענטוויקלונג; און זי העלפט אויף דעם אופן, וואָס וועט אָנגעדייטעט דורך דעם יונגעל׳ס אינסטינקטיוון פערהאַלטען זיך צו איהר. עס איז קלאָר, אז ־י מעטאָדע וואָס זי נעהמט אָן איז די בעסטע וואָס מען קען אויסרעכענען אויף אייג־צופיהרען א הרגל פון טיעפער בעאָבאַכטונג, און דאָס איז טאַקי דער אויסגעשפּראָכענער צוועק פון דעם גאַנצען למוד. ז א ג ע ן א קינד דאָס און צ י י ג ע ן איהם יענעם, הייסט ניט לערנען איהם ווי צו בעאָבאַכטען, נור מאכען איהם פאר א פשוט׳ן מקבל פון אָנאַ־דערען׳ס בעאָבאַכטונגען: א פיהרונג וועלכע שוואַכט אָב אנשטאָט צו שטאַרקען זיינע קרעפטען פון זעלבסט־אונטערריכט; וועלכע בערויבט איהם פון די פערגענגענעם וואָס קומען פון ערפאָלגרייכער טהעטיגקייט; וועלכע גיט איבער אָט די נאַנץ־אָנציהענדע קענטניסען אין א פּאַרם פון א געצוואונגענעם למוד; און וועלכע שאפט די נלייכגילטיגקייט און אפילו דעם ווידערווילען, וואָס די קינדער פיה־לען נאָר ניט זעלטען צו די דאָזיגע זאכען־אונטערריכטען. פער־קעהרט, געהן מיט דעם נאַנג וואָס מיר האָבען בעשריבען, הייסט איינפאך פיהרען דעם פערשטאַנד וואו ער קען קריגען זיינע ריכ־טיגע שפייז; עס הייסט פעראיניגען מיט די גייסטיגע אפעטיטען זייערע נאַטירליכע בעגלייטער—דאָס זעלבסט־פערטרוען און דעם פערלאַנג נאָך סימפּאטיע; עס הייסט מיטברייננען דורך די דאָזיגע פעראיניגונג א שטאַרקען כח פון אויפמערקזאמקייט, וואָס פער־זיכערט אז די בעגריפען וועלען זיין לעבעדיגע און פאַלשטענדיגע; און דאָס מיינט אויך צוגעוועהנען דעם פערשטאַנד פון אָנהויב־אָן צו פראַקטיצירען יענע זעלבסט־הילף, וועלכע ער וועט סוף כל סוף מוזען אָננעהמען.

דעם „זאכען־אונטערריכט" דארף מען אנפיהרען ניט נור אויף א גאנץ פערשיידענער ארט ווי ער ווערט געוועהנליך אנגענפיהרט, נור מען דארף איהם אויך אויסשפרייטען אויף א פיעל וויטערן קרייז פון זאכען און מען דארף איהם אנהאלטען ביז א פיעל שפעטערע פעריאדע, איידער מען טהוט עס איצטער. ער דארף ניט בעגרעניצט ווערען אויף די זאכען וואס געפינען זיך אין הויז, נור ער דארף ארייננעהמען די זאכען פון די פעלדער און די וועלדער, פון די שטיין־גריבער און פון ברעג ים. ער דארף ניט אויפהערען מיט דער פריהעסטער קינדהייט, נור ער דארף אנהאלטען אין פערלויף פון דער יוגענד־פעריאדע, אויף אן אופן וואס זאל אונבעמערקטערהייט ארבערגהן אין די אונטערזוכונגס־ארבייט פון דעם נאטור־פארשער און דעם וויסענשאפטס־מאן. דא דארף מען אויך נור פאלגען די הדרכה פון דער נאטור. וואו קען מען אנטערפען א שטארקערע פרייד, ווי די שמחה פון קינדער בעת זיי קלייבען אן נייע בלומען און בעטראכטען נייע אינסעקטען, אדער בעת זיי זאמלען שטיינדלעך און ים־שיסעלעך? און ווער קען עס ניט בענרייפען, אז סימפאטיזירענדיג מיט זיי קען מען זיי ארויפפיהרען אויף א הויכע שטופע פון פארשונג אין דעם געביי און די אייגענשאפטען פון די אלע זאכען? יעדער באטאניקער, וואס האט מיטגענומען קינדער מיט זיך אין די וועלדער און פעלדער, האט געמוזט בעמערקען מיט וואס פאר א חשק זיי האבען זיך בעטייליגט אין זיינע פארשונגען, ווי פלייסיג זיי האבען אויסגעזוכט פלאנצען פאר איהם, מיט וואס פאר א געשפאנטקייט זיי האבען געקוקט בעת ער האט אונטערזוכט די פלאנצען, און ווי זיי האבען איהם פערווארפען מיט פראגען. דער געטרייער אנהענגער פון ב ע ק א ן — „דער דיענער און אויסטייטשער פון דער נאטור"—וועט אייגזעהען, אז מיר דארפען ענווות'דיג אננעהמען דעם וועג פון בילדונג, וואס ווערט אונז אויף דעם אופן אנגעצייגט.

וועז דאס קינד איז שוין בעקאנט נעווארען מיט די איינפאכערע אייגענשאפטען פון אונארגאנישע זאכען, דארף מען איהם פיהרען דורך דעמזעלבען פראצעס ער זאל פאלשטענדיג אונטערזוכען די זאכען וואס ער קלייבט אויף אין זיינע טעגליכע שפאציערגייגנ. צוערסט דארף מען איהם לאזען בעמערקען די וועניגער־

קאָמפּליצירטע פּאקטען וואָס זיי שטעלען מיט זיך פּאר: ביי פּלאַנצען, די צאָהל, דעם קאָליר און די פּאַרמען פון די בלומען־בלעטלעך, די נעשטאַלט פון׳ם שטאָק און די בלעטער; ביי אינסעקטען, די צאָהל פון די פּליגלען, פיסלעך און פיהל־הערנער, און זייערע קאָלירען. וועג ער האָט די פּונקטען גענוי בעמערקט און ריכטיג אָבגעשאצט, קען מען כסדר אַרײַנבריינגען וויי־טערדיגע פּאקטען: אין איין פאַל, די צאָהל פון די בלומען־פּעדים און זוימען־שטעקלעך, די פּאַרמען פון די בלומען, צי שטראַלען־ארטיג, צי פּאַרמעסיג; די איינאַרדנונג און געביי פון די בלעטער, צי איינע אנטקעגען די אַנדערע, צי איבערהיפּיג, מיט שטעקלעך אַדער אָהן שטעקלעך, גלאַט אַדער האַריג, ווי צאַקען, ווי צעהנער, אַדער געקאַרבט; אין דעם אַנדער פאַל, די איינטיילונגען פון קערפּער, די טיילען פון בויך, די צייכענס פון די פּליגלען, די צאָהל שלעסער פון די פיס, און די פּאַרמען פון די קלענערע אָרגאַנען—דער סיסטעם דאַרף אומעדום זיין, מאכען עס זאָל ווערען בייַ׳ן קינד אן אמביציע צו דערצעהלען אלץ וועגען יעדער זאַך וואָס ער געפינט. שפּעטער, וועג ער האָט דערגרייכט דעם פּאסיגען עלטער, קען מען איהם געבען, אלם א גרויסע טובה, די מיטלען צו קאָנסערווירען די פּלאַנצען, וועלכע זענען איהם געווארען טייער צוליב דעם וויסען וואָס ער האָט בעקומען פון זיי; און מיט דער צייט, אלם נאָך א גרעסערע טובה, קען מען איהם אויך געבען אן אפּאראט אויף צו האלטען די לאַר־וועג פון די געווענליכע זומער־פויגלעך און מאָטטען אין דעם משך פון זייער פערוואַנדלונג—א בעשעפטיגונג, וועלכע, ווי מיר קענען אליין עדות זאָגען, גיט די העכסטע בעפרידיגונג. מען האלט עס אָן מיט גרויס חשק יאָהרען־לאַנג, און אויב מען פערבינדט עס נאָך מיט אן ענטאָמאָלאָגישע (פון פליגען און אנדערע אינסעקטען) קאָלעקציע, גיט עס צו א שטאַרקען אינטערעס צו די שבת־נאכמיטאג׳דיגע שפּאציערגייגנ, און איז אגב א פּאַרטרעפליכע אויסלייטונג צום שטודיום פון פיזיאָלאָגיע.

מיר ריכטען זיך אז פיעלע וועלען אונז זאָגען, אז אָט די גאנצע ארבייט הייסט ארויסווארפען צייט און ענערגיע לאיבור, און אז עס וואלט א סך ניצליכער געווען די קינדער זאָלען זיך בעשעפטיגען מיט שרייבען און רעכענען, און אזוי זיך צוגרייטען פאר די

געשעפטען פון לעבען. מיר בעדויערען וואָס אזעלכע רויהע אידעען וועגען ערציהונג און אזא ענגער בעגריף פון ניצליכקייט זאָלען נאָך עקזיסטירען ביי היינטיגען טאָג. ניט זאָגענדיג מעהר גאָרנישט וועגען דער נויט סיסטעמאטיש צו בילדען די חושים און וועגען דעם וועהרטה פון די אויבען־דערקלערטע האנדלונגען אויף צו פערענטפערען יענע נויט, זענען מיר גרייט זיי צו פערטיידיגען אפילו אין דעם פּרט פון די קענטנים גופא וואָס מען געווינט דורך זיי. אויב מענשען דאָרפען מעהר ניט זיין ווי פשוטע בעלי בתים, מעהר ניט ווי קרעמער וואָס גריבלען זיך אין זייערע קאָנטאָר־ביכער, אָהן וועלכע־עס־איז אנדערע געדאנקען אחוץ זייער מסחר—אויב עס איז רעכט זיי זאָלען זיין ווי דער שטאָדט־יונג, וועמעס בעגריף וועגען די פערגענגיגענס פון לאנד גרייכט ניט ווייטער איידער צו זיצען אין א שענק, רויכערען א פּיפּקע און טרינקען ביער; אָדער ווי דער פּריץ, וועלכער דענקט וועגען וועלדער ווי פּלעצער וואו צו שיסען, ניט־קולטיווירטע פּלאַנצען זענען ביי איהם נישט מעהר ווי ווילדע גראָזען, און ביי וועמען דאָס גאנצע טיער־רייך טיילט זיך איין אין דריי קלאָסען: חיות, שרצים און פיה—דאָן איז טאקי געווים אין־בעריג צו לערנען עפעס וואָס העלפט ניט דירעקט פול צו מאכען דעם טיש־קעסטיל און אנפאקען דעם שפּייז־קאָמער. אויב אָבער מיר האָבען פאר זיך א מעהר־ווירדיגען ציעל איידער צו זיין פשוט'ע לאסט־פיה—אויב עס שטעקען אויך אנדערע נוצען אין די זאכען וואָס רינגלען אונז ארום, אחוץ זייער כח איינצובריינגען גענלד—אויב עס זענען פאראן העכערע פעהיגקייטען צו בילדען אחוץ די פעהינקייטען פון האָבעווען און געניעסען—אויב די פערגענגיגענס וואָס פּאָעזיע און קונסט און ווייסענשאפט און פילאָסאָפּיע קענען בריינגען, האָבען אויך עפעס א בעטרעף: דאָן איז כדאי אז מען זאָל אויפמונטערן די אינסטינקטיוועס נינונג, וואָס יעדעס קינד צייגט ארויס, צו בעאָבאכטען נאטירליכע שעהנקייטען און אונטערזוכען נאטירליכע ערשיינונגען. אָבער אָט די גראָבע נוצען־אויסרעכענונג, וועלכע איז צופרידען צו קומען אויף דער וועלט און אוועק־געהן פון איהר, ניט וויסענדיג וואָס פאר א וועלט דאָס איז און וואָס עס איז פאראן אין איהר, קען בעקעמפּפט ווערען אויף איהר איינעגעם באָדען. מיט דער צייט וועט מען אויסגעפינען, אז עס איז

מעהר וויכטיג צו וויסען די געזעצען פון לעבען, איידער וועלכע עס איז אַנדערע קענטניסע אויף דער וועלט; אז די לעבענס־געזעצען זענען דער פונדאַמענט, ניט נור פון אלע קערפּערליכע און גייסטיגע פּראָצעסען, נור אויך, ווי די סברא איז מחיב, פון אלע געשעפּטען פון הויז און פון גאָס, פון אלע מסחרים, פון דער גאַנצער פּאָליטיק און דער גאַנצער מאַראַל; און אז דעריבער איז ניט מעגליך צו רעגולירען ווי עס דארף צו זיין, ניט דעם פּערזענליכען, ניט דעם געזעלשאפטליכען אויפפיהר, כל זמן מען האָט ניט קיין ריכטיגע השגה פון זיי. מען וועט אויך איינזעהן, אז די לעבענס־געזעצען זענען בעצם אומעדום אין דער גאַנצער אָרגאַנישער שעפּפונג די זעלביגע, און אז מען קען זיי ריכטיג ניט פערשטעהן אָין זייערע צונויפּגעזעצטע ערשיינונגען, כל זמן מען האָט זיי ניט שטודירט אין זייערע איינפאַכע ערשיינונגען. און וועט מען וועט דאָס אייזעהן, וועט מען שוין אויך זעהן, אז דערמיט וואָס מען העלפט דעם קינד צו בעקומען א קענטשאפט פון דאָס וואָס עס טהוט זיך אין דרויסען, פאר וועלכער ער צייגט ארויס אזא גרויסען חשק, און דערמיט וואָס מיר שטיצען דער ערווערבונג פון אזוינע קענטניסען אין פערלויף פון דער יוגענד, בריינגען מיר איהם איינפאַך־מיט עס זאל אָנזאמלען דעם רויה־מאַטעריאל פון דעם צוקינפטיגען בנין—די פאקטען, וועלכע וועלען איין שעהנעם טאג איהם קלאר מאכען מיט דער עכטער קראפט יענע גרויסע וויסענשאפטליכע גע־נעראליזאציעס, דורך וועלכע עס קענען ריכטיג אָנגעפיהרט ווערען אלע מענשליכע טהאטען.

איינער פון די פיעלע צייכענס פון די מעהר־ראציאָנאלע בלי־קען איבער גייסטיגע בילדונג, וואָס הויבען איצט אָן צו גילטען, איז די וואקסענדע אָנערקענונג וואָס עס קריגט איצט דער לעמד פון צייכענען אלס אן עלעמענט פון ערציהונג. מען מעג נאך אמאל מא־כען די בעמערקונג, אז לעהרער נעהמען ענדליך אויף דעם קורס, וואָס די נאטור האָט זיי שטענדיג געוויזן אין די אויגען. די פּרא־בעס, גאנץ פון־זיך, וואָס קינדער מאכען אויסצומאלען מענשען, הייזער, בוימער און חיות, וועלכע זיי זעהען ארום זיך, אויף א טאפעל אויב זיי קענען קיין בעסערע זאך ניט קריגען, אדער מיט א בלויי־פעדער אויף פאפיער, וועו זיי קענען זיי אויסבעסטלען—

זענען אלעמען בעקאנט. קריגען דורכצובלעטערן א בוך פון בילדער איז איינס פון זייערע העכסטע פערגענוגענס; און ווי געוועהנליך רופט זייער שטארקע נאכאהמונגס־טענדענץ באלד אין זיי ארויס די אמביציע אליין צו מאכען בילדער. דאס שטרעבען צו מאכען א בילדל פון די אויפפאלענדע זאכען וואס זיי זעהען, איז א ווייטערדיגע אינסטינקטיווע איבונג פון די חושים — א מיטל ווי צו פועל'ן נאך גרעסערע פינקטליכקייט און פאלשטענדיגקייט פון בעאבאכטונג. סיי זוכענדיג צו פעראינטערעסירען אונז אין זייערע ענטדעקונגען וועגען די זינליכע אייגענשאפטען פון זאכען, און סיי דורך זייערע בעמיהונגען צו צייכענען, בעטען זיי זיך ביי אונז אקוראט דעם סארט בילדונג, וואס איז זיי נויטיגער פאר אלץ.

וואלטען די לעהרער געפאלגט די וואונקען וואס די נאטור גיט זיי, ניט נור צו מאכען דאס צייכענען פאר א טייל פון ערציהונג, נור אויך אויסצוקלייבען מעטאדען ווי דאס צו לערנען, וואלטען זיי אויפגעטון מעהר איידער זיי האבען אויפגעטון. וואס זוכט דאס קינד די ערסטע זאך פארצושטעלען? די זאכען וואס זענען גרויס, זאכען וואס האבען אנציהענדע קאראקטערן, זאכען ארום וועלכע זיינע אנגענעהמע עראינערונגען דרעהען זיך מיסטענס ארום—דאס זענען, מענשליכע וועזענס פון וועמען עס האט בעקומען אזויפיל געפיהלען; קיה און הינט, וועלכע אינטערעסירען איהם צוליב די פיעלע ערשיינונגען וואס זיי שטעלען פאר; הייזער, וואס מען קען אלע וויילע זעהען און זענען אויפפאלענד מיט זייער גרויס און דורך דעם קאנטראסט פון זייערע טיילען. און וועלכער פון די פראצעסען פון פארשטעלונג גיט איהם דאס גרעסטע פערגענוגען? מאלען אין פארבען. פאפיער און בליי־פערער זענען גוט, וועז עס איז קיין בעסערע זאך ניטא, אבער א קעסטל פארבען מיט א פינזעל— דאס איז אן אמת'ר אוצר. האט ער די פארבען, איז צייכענען די אויסערע שטריכען ביי איהם ניט אזוי וויכטיג, ער מאכט די שטריכען דערהויפט כדי צו קענען זיי קאלאריזירן; און אויב ער קען קריגען די ערלויבנים צו קאלאריזירן א בוך פון געדרוקטע בילדער, וואס פאר א גרויסע גענעלויגקייט דאס איז פאר איהם! איז דעריבער ווי אט אזא פאזיציע זאל ניט אויסזעהען לעכערליך אין די אויגען פון די לעהרער פון צייכענען, וועלכע לעגען אב דאס

קאָלאָריזען אויף שפּעטער, און לערנען די פּאָרם דורך א פּאַראַמערטע דיסציפּלין פון קאָפּירען ליניען, גלויבען מיר דאָך, אז דער בילדונגס־קורס, וואָס איז דאָ אָנגעצייכענט געוואָרען, איז דער אייניג־ריכטיגער. דער פּאָקט אז די פּאָרב קומט פריהער פּאָר דער־פּאָרם, וועלכער האָט, ווי עס איז שוין אָנגעצייגט געוואָרען, א פּסי־כאָלאָגישען גרונד, דארף אָנערקענט ווערען גלייך אין אָנהויב; און די זאכען, וועלכע די קינדער מאכען־נאָך, דארפען אויך גלייך פון אָנהויב טאקי זיין ווירקליכע זאכען. די גרעסערע פרייד, וואָס ניט נור קינדער אליין האָבען אזוי שטארק פון פּארבען, נור וואָס עס פערבלייבט אויך אויפ'ן גאנצען לעבען ביי א רוב מענשען, דארף שטענדיג בענוצט ווערען אלס דער נאטירליכער סטימול אויסצו־לערנען זיך די פערהעלטניסמעסיג שוועריע און ניט־אָנציהענדע פאָרם: דאָס פערגעניגען פון דעם שפּעטיגערן פּארבען דארף זיין די בעלוינונג וואָס ער וועט האָבען אין אויסזיכט פאר דער ארבייט פון צייכענען. און מען דארף ערמונטערן די שטרעבונגען פאָרצו־שטעלען אינטערעסאנטע ווירקליכקייטען, מיט דער איבערציינונג, אז וועו זייער ערפאָהרונג וועט ווערען ברייטער, און די איינפאכערע, מעהר פּראקטישע זאכען וועלען אויך ווערען אינטערעסאנט, וועלען זיי יענע זאכען אויך פרובירען מאלען: ביז וואנען זיי וועלען בים־לעכווייז זיך דערנעהנטערן צו אזוינע נאכאהמונגען וואָס האָבען עפעס אן עהנליכקייט צו די ווירקליכע זאכען. די שטארקע אונבע־שטימטקייט, אין אייגנאָרירען מיט'ן געזעץ פון ענטוויקלונג, וואָס אט די ערסטע פּראָבעס ווייזען ארוים, איז גראָד ניט קיין גרונד פּארוואָס מען זאָל זיי איגנאָרירען. עס מאכט ניט אויס, ווי אומ־געלומפערט די געשטאלטען וואָס זיי מאלען זאָלען ניט זיין; עס מאכט ניט אויס, ווי גראָב און שרייענד די קאָלירען זאָלען ניט זיין. די פּראָגע איז ניט, צי דאָס קינד מאכט גוטע צייכענונגען. די פּראָגע איז, צי דאָס קינד ענטוויקעלט זיינע פעהיגקייטען. ער דארף צוערסט בעקומען א געווויסען קאָנטראָל איבער זיינע פינגער, ער דארף קריגען אייניגע עלעמענטארע געדאנקען פון עהנליכקייט; און אט די פּראָקטיקע איז פאר די דאָזיגע צוועקען בעסער איידער יעדער אנדער מיטעל, וויל זי איז א פּריוויליגיג און א אינטערע־סאנטע ארבייט. מען קען קיין פּאַרמאָלע שטונדען פּן צייכענען אין

די ערסטע קינדער־יאָהרען ניט געבען. זאָלען מיר דעריבער אונטערדריקען, אָדער פערפעהלען צו העלפען, די שטרעבונגען צו זעלבסט־בילדונג? אָדער מיר זאָלען, פערקעהרט, אויפמונטערן און זיי מדריך זיין אלס נאָרמאָלע איבונגען פאר די חושים און די טעכנישע קרעפטען? אויב מיר קענען, געבענדיג זיי ביליגע גראָוויורען אויף צו קאָלאָרירען, אָדער איינפאַכע אומרים־קאָרטען אויף צו בעפאָרבען זייערע גרעניץ־ליניען, צרויסרופען אויף אן אנגענעהמען אופן, ניט נור דעם חוש פון פארבען, נור צופעליג אויך ארויסבריינגען עפעס א בעקאַנטשאפט מיט דעם אויסזעהען פון זאכען און לעגדער, וווי אויך א געוויסע פעהיגקייט פריי ארומצופיהרען דעם פינזעל; און אויב, בעזאָרגענדיג אָנציהענדע זאכען, קענען מיר אין זיי אויפהאלטען די אינסטינקטיווע ארבייט פון מאָלען בילדלעך, וווי רויה זיי זאָלען אפילו ניט זיין—וועלען מיר האָבען דעם רעזולטאט, וואָס בעת די צייט וועט קומען צו נעהמען שטונדען אין צייכענען, וועלען זיי שוין בעזיצען א געוויסע גענויטקייט, וועלכע זיי וואָלטען זאָנסט ניט געהאט. מען וועט האָבען געוואונען צייט, און מען וועט איינשפאָרען מיה און ארבייט אי פאר'ן רבי'ן, אי פאר'ן תלמיד.

מען קען לייכט איינזעהן פון דאָם וואָס איז געזאָגט געווארען, אז מיר פערדאָמען די פראקטיקע פון צייכענען נאָך א פארשריפט; און נאָך מעהר פערדאָמען מיר די פארמאָלנע דיסציפלין פון לערנען צו מאכען גלייכע ליניען און געבויגענע ליניען און צוזאמענגעזעצטע ליניען, מיט וועלכע אייניגע לעהרער האָבען א מאָדע אָנצופאַנגען דעם למוד. מיר בעדויערן וואָס די „געזעלשאפט פאר קונסט" האָט, ניט לאַנג צוריק, אין איהר סעריע פון האַנדביכער איבער דעם „עלעמענטארען קונסט־אונטערריכט", געגעבען איהר הסכם אויף אן עלעמענטארען צייכען־בוך, וועלכער איז אין פרינציפ דער פעהלערהאפטעסטער וואָס מיר האָבען וועז עס איז געזעהען. מיר מיינען דאָס ביכעל "Outline from Outline or from the Flat". פון דזשאָהן בעלל, שטיינשניצער. וווי ער דערקלערט אין זיין פארערדע, איז די כונה פון'ם ווערק „צו געבען דעם שילער אן איינפאכע אבער לאָגישע מעטאָדע פון אונטערריכט";

און מיט דעם צוועק הויבט ער אָן מיט א צאָהל דעפיניציאָנען, ווי פאָלגט:—

„אן אייגפאכע לֿיניע אין צייכענען איז א דיענער שטריך נעצויגען פון איין פונקט צו אנאנדערן.

לויט זייער טבע אין צייכענען, קען מען די לֿיניען אייגטיילען אין צוויי קלאסען:

1. גלייכע, ד. ה. שטריכען, וואָס געהען דעם קירצעסטען וועג צווישען צוויי פונקטען, ווי א. ב.
2. אָדער געבויגענע, ד. ה. שטריכען, וואָס געהען ניט דעם קירצעסטען וועג צווישען צוויי פונקטען, ווי ג. ד."

און אָט אזוי געהט זיך די אייגלייטונג וויייטער צו האָריזאָנטאָלע לֿיניען, פערפענדיקולאָרע לֿיניען, קרומע לֿיניען, פערשיידענע סאָרטען ווינקלען און צו די פערשיידענע פיגורען, וועלכע לֿיניען און ווינקלען שטעלען צונויף. דאָס ווערק איז אין קורצען א גראמאטיק פון פאָרם, מיט איבונגען. אָט אזוי, היימט עס, ווייל מען אין דעם למוד פון צייכענען וויעדער אייגפיהרען דאָס סיסטעם, וואָס הויבט אָן מיט א טרוקענעם אנאליז פון עלעמענטען, וועלכער איז אין דעם למוד פון שפראכען שוין צוקלאפט געוואָרען. מען היימט אונז אָנפאנגען מיט דעם בעשטימטען, אנשטאָט מיט דעם אונבעשטימטען. דאָס אבסטראקטע זאָל זיין די פאָרשטופע פון דעם קאָנקרעטען. די וויסענשאפטליכע בעגריפען זאָלען קומען פריהער פאר די עמפירישע ערפאהרונגען. אז דאָס איז דער היפּך פון דעם נאָרמאָלען סדר, האָבען מיר קוים נויטיג צו ווידערהאָלען. וועגען דעם מנהג אָנצוהויבען די קונסט פון רעדען א וועלכע עם איז שפראָך־עלעמענטען אין די שפראָך־עלעמענטען און זייערע פונקציעם, איז ריכטיג בעמערקט געוואָרען, אז עם איז אונגעפעהר אזוי קלוג ווי, למשל, אייגצולייטען די קונסט פון געהן דורך א קורס לעקציעם אין־בער די ביינער, מוסקולען און נערוועז פון די פים. נאָטיר דאָס זעלבע קען מען זאָגען וועגען דעם פאָלן אייגצולייטען די קונסט פון מאָלען זאכען דורך א נאָמענקלאָטור און דעפיניציאָנען פון לֿיניען, וועלכע די זאכען וויייזען ארוים וועז מען אנאליזירט זיי. אָט די טעכנישע אייגצעלהייטען זענען פונקט אזוי אָבשטויסענד, ווי זיי זענען

איבעריג. זיי פערמיאוס'ן דעם למוד גליך ביים אנהויב; און צו־ליב וואס? כדי צו לערנען עפעס אזוינס, וואס אין משך פון דער פראקסים וועט מען אויסלערנען אליין פון זיך! פונקט אזוי ווי דאס קיגד לערנט זיך אויס צופעליג די בעדייטונג פון די געוועהנלי־כע ווערטער, פון די געשפרעכען ואס ער הערט זיך אן, אהן דער הילף פון ווערטערביכער, אזוי וועט ער מיט דער צייט, פון די בעמערקונגען וועגען זאכען, פון בילדער און פון זיינע אייגענע צייכנונגען, זיך אויסלערנען, ניט נור אהן מיה, נור אפילו מיט פערגעניגען, די אייגענע וויסענשאפטליכע טערמינען, וועלכע זענען פאר איהם אונפערשטענדליך און אן אבקומעניש, וועו ער לערנט זיי אלס דעם ערסטען אנפאנג.

אויב מען קען נור זיך וויפיעל עס איז פערלאזען אויף די פריהער געגעבענע אלגעמיינע פרינציפען פון ערציהונג, דאן מוז אויך דער פראצעס פון לערנען זיך צייכענען זיין דורכאוים א פארט־זעצונג פון יענע אויבען־בעשריבענע שטרעבונגען, וואס פערדיענען מען זאל זיי ערמונטערן. ביי דער צייט, וואס די פריוויליג־אנגע־פאנגענע פראקסים וועט האבען געגעבען א געוויסע פעסטקייט אין האנד און וויפיעל עס איז נישקשה'דיגע אידעען פון פראפארציע, וועלען זיי שוין האבען אן אונבעשטימטען בעגריף פון א קערפער, ווי ער שטעלט פאר זיינע דרei דימענסיאנען (לענג, בריים און טיעפקייט) אין פערספעקטיוו. און שפעטער, נאך די פערשיידענע ניט־געלונגענע, כינעזען־ארטיגע פראבעס איבערצוגעבען דעם אויס־זעהען אויף פאפיער, וועו עס איז שוין אויסגעוואקסען א היבש־קלארער בעגריף וועגען דער זאך, וואס ער ווייל פארשטעלען, און עס האט זיך בעוויזען א פערלאנג דאס פארצושטעלען, קען מען איהם געבען די ערסטע שטונדע אין עמפיריישער פערספעקטיוו מיט דעם אפאראט וואס מען געברויכט אפטמאל אויף צו דערקלערען די פער־ספעקטיוו וויסענשאפטליך. דאס קלינגט שרעקליך; דער עקספערי־מענט איז אבער אי אינטערעסאנט, אי בעגרייפליך פאר יעדען יונגען און מיידעל פון א גאנץ געוועהנליכען פערשטאנד. נעהמט א פלאטע גלאז, איינגעראהמט אזוי, אז עס זאל קענען שטעהן ווער־טיקאל אויפ'ן טיש; שטעלט עס צווישן פאר'ן שילער און לענט צווישן אויף דער אנדער זייט א בוך אדער אן עהנליכען אייגפאכען

געגענשטאנד; הייסט איהם האלטען זיין אויג אין איין פאזיציע און מאכען פינטלעך מיט טינט אויפ'ן גלאז אזוי, אז די פינטלעך זאלען טרעפען אדער בערעקען די ווינקלען פון אט דעם געגענשטאנד. הייסט איהם נאכהער פערבינדען אט די פינטלעך דורך ליניען; ער וועט יעמאלט דערזעהען, אז די ליניען וואם ער מאכט, פערדעקען אדער טרעפען זיך צוזאמען מיט די אומריסען פון דעם געגענשטאנד. וועו מען נאכהער אוועק א בלאט פאפיער אויף דער אנדער זייט פון גלאז, דערזעהט ער קלאר, אז די ליניען, וועלכע ער האט אויף דעם אופן געצייכענט, שטעלען פאר דעם געגענשטאנד ריכטיג ווי ער זעהט איהם. אוו ניט נור זעהען זיי אוים עהנליך, נור אך בעגרייפט אז זיי מוזען זיין עהנליך צום געגענשטאנד, וואהרים ער האט דאך זיי געמאכט זיי זאלען שטימען מיט זייגע. אוועקנעהמענדיג דאם פאפיער קען ער זיך איבערצייגען, אז זיי שטימען טאקי מיט זייגע אומריסען. עס איז א נייער אוו אויפפאלענדער פאקט, אוו ער דיענט איהם אלס אן עקספערימענטאלער בעווייז, אז ליניען פון געווייסע לענגען, וועו מען שטעלט זיי אווק אין געווייסע ריכטונגען אויף א פלאך, קענען פארשטעלען ליניען פון אנדערע לענגען, וואם האבען אנדערע ריכטונגען אין רוים. ביסלעבווייז בייטענדיג די פאזיציע פון דעם געגענשטאנד, קען מען איהם מיטברייגען צו בעאבאכטען, וויי געווייסע ליניען וועלען קירצער אוו פערשווינדען, בעת אנדערע וועלען אנזיכטיג אוו ציהען זיך אוים אין דער לענג. פון צייט צו צייט קען מען אויפ'ן זעלביגען אופן איהם בעווייזען דאם צוזאמענלויפען אין איין פונקט פון פאראלעלע ליניען, וויי טאקי אויך אלע הויפט־פאקטען פון פערספעקטיוו. אויב ער האט זיך ריכטיג צוגעוועהנט צו זעלבסט־הילף, וועט ער מיט פערגענינגען פרובירען, וועו מען וועט עס איהם פארשלאגען, צו צייכנען אויף פאפיער איינע פון אט די אומריסען מיט'ן אויג אליין; אוו באלד קען עס בייי איהם געהן אין נצחון צו צייכענען א פארשטעלונג נאר אהן הילף, וואם זאל זיין אזוי עהנליך וויי מעגליך צו א צייכענונג וועלכע ער וועט נאכהער סקיצירען אויף גלאז. מען קען אט אזוי קריגען א בעקאנטשאפט מיט די ליניען־ערשיינונגען פון זאכען אוו א פעהינקייט זיי פארצושטעלען, נאר אהן דער אונפערשטענדליכער, מעכאנישער מעטאדע פון קאפירען אנדערע צייי־

כענונגען, נור מיט א מעטאדע וועלכע איז אין דערזעלביגער צייט אי איינפאך, אי אנציהענד, ראציאנאל און דאך ניט אבסטראקט. צו די דאזיגע מעלות זייט נאך מוסיף אט די: ערסטענס, אז אפילו אט אזוי פריה לערנט זיך שוין דער תלמיד אוים, כמעט אונבעוואוסטזיניג, די אמת'ע טעאריע פון א בילד (אז עס איז אן אויסיניגען פון זאכען, ווי זיי ערשיינען פאר'ן אויג ווען מען וואנדערט זיי ארויף אויף א פלאך, וואס שטעהט צווישען זיי און איהם); און צווייטענס, אז ווען ער וועט אלט נענוג אנצוהויבען די ווייסענשאפטליכע פערספעקטיוו, איז ער שוין גרינדליך בעקאנט מיט די פאקטען, וועלכע שטעלען צונויף איהר לאגישען פונדאמענט.

אויף צו בעווייזען א ראציאנאלען וועג פון איבערגעבען עלעמענטארע בעגריפען אין נעאמעטריע, האבען מיר ניט קיין בעסערן מיטעל ווי צו בריינגען דעם פאלגענדען זאץ פון ווייז:—

„א קינד איז געווען געוועהנט צו בענוצען ק ו ב ע ן (פיער עקיגע קלייצלעך פון דערזעלביגער מאס אין לענג, ברייט און טיף) אין אריפמעטיק; לאז ער זיי אויך געברויכען פאר די עלעמענטען פון געאמעטריע. איך וואלט אנפאנגען מיט סאלידע (האדטע) קערפער, דער חיפך פון דעם געווענהנליכען פלאן. עס שפארט אויך די גאנצע שווערקייט פון אונזיניגע דעפיניציאנען און שלעכטע ערקלעהרונגען מכח פונקטען, ליניען און פלעכען, וועלכע זענען נישט מעהר ווי אבסטראקציעס... א קוב שטעלט פאר א סך פון די חופט עלעמענטען פון געאמעטריע; עס בעווייזט אויך איין מאל פונקטען, גלייכע ליניען, פאראלעלע ליניען, ווינקלען, פאראלעלגראמען, א. ז. ו., א. ז. ו. די קובען קענען צוטיילט ווערען אין פערשיעדענע טיילען. דער תלמיד איז שוין בעקאנט גענוארען מיט אזוינע טיילען אין חשבונ'ען, איצט נעהמט ער זיך פערגלייכען זייערע בעזונדערע טיילען, און זייער שיכות אויינע צו די אנדערע... פון דאנען געהט ער ווייטער צו קוגלען, וועלכע גיבען בכלל א. אז. ו. ווי ער ווערט נישקשה־דיג בעקאנט מיט סאלידע קערפער, קען ער איצטער נעהמען אנשטאט זיי פלעכטן. דער איבערגאנג פער, קען ער איצטער נעהמען אנשטאט זיי פלעכטען. דער איבערגאנג קען געמאכט ווערען גאנץ לייכט. זאל מען דעם קוב, צ. ב. צושניידען אויף דיעזע טיילען און אוועקלעגען אויף א פאפיער; ער וועט דאן זעהן אזוי פיעל פלאכע פיער־עקען, וויפיל ער האט טיילען; דאסגלייכען מיט

אלע איבעריגע. קוגלען קענען בעהאנדעלט ווערען אויפ׳ן זעלבען אופן; אט אזוי וועט ער זעהן וויי אויבערפלעכען ענטשטעהען אין דער ווירקליכ־קייט, און ער וועט זיי לייכט קענען אבציהען (אבסטראהירען) אין יעדען סאלידען קערפער.

ער לערנט זיך אויף דעם אופן אוים דעם אלף־בית און לעזען פון געאמעטריע. דערנאך געהט ער זיי שרייבען.

די אינפאכסטע, און דערויבער די ערשטע אויפגאבע, איז בלויז אוועקלעגען אט די פלעכען אויף א שטיקעל פאפיער און ארומפיהרען מיט׳ן בלויי־פעדער ארום זיי. וועז ער האט דאס אפט געטהון, קען מען דעם פלאך אוועקלעגען אביסעל פון ווייטען און הייסען דאס קינד איהם קאפירען: און אזוי ווייטער".

וועז דער תלמיד האט בעקומען א געוויסע סומע פון געאמעט־רישע בעגריפען אויף אזא מין אופן ווי דער, וואס ווייז רעקאמענ־דירט, קען מען געהן א טריט ווייטער, אייגפיהרענדיג די פראק־טיק פון פ ר ו ב י ר ע ן די ריכטיגקייט פון די פיגורען, וואס זענען גע־צייכענט געווארען מיט׳ן אויג: דערוועקענדיג אויף אט דעם אופן ערסטענס, אן אמביציע צו מאכען זיי פינקטליך, און צווייטענס, בע־ווייזענדיג נאכאנאנד ווי שווער עס איז צו פערווירקליכען די דאזיגע אמביציע. עס קען כמעט קיין ספק ניט זיין, אז די געאמעטריע האט זיך אורשפרינגליך געגומען (ווי, באמת, דאס וואלט גופא איז מחיב) פון די מעטאדען, וואס די בעלי מלאכות און אנדערע האבען אויסגעפונען אויף צו מאכען געוויע אויסמעסטונגען פאר די פונ־דאמענטען פון געביידען, פאר פלעצער־אבצוימונגען, און דערגלי־כען; און אז מען האט זיך געגומען אנקלייבען איהרע וואהייטען נישט מעהר ווי מיט דער כונה, וואס זיי קענען זיין פון דירעקטע נוצען. זיי דארפען פארגעבראכט ווערען פאר׳ן תלמיד אונטער עהנליכע פערהעלטנישען. בעת׳ן אויסשניידען שטיקער פאפיער אויף צו מאכען זיינע קארטען־בנינים, צייכענענדיג ציערליכע פיגורען כדי זיי צו קאלאריען, און ביי זיינע פערשיידענע בעלעהרענדע בעשעפטיגונגען, אין וועלכע אן ערפינדערישער לעהרער קען איהם ארייגפיהרען, מעג מען איהם מיט נוצען לאזען פאר א געוויסע צייט אויף דער שטופע, אין וועלכער דער פרימיטיווער בוי־מייסטער האט זיך געפונען—פון פארלויפיגע, ניט־זיכערע פראבעם: ער

וועט אויף דעם אופן לערנען פון ערפאהרונג, ווי שווער עס איז צו פערווירקליכען זיינע צוועקען מיט די חושים אליין. שפעטער, אז ער האָט שוין דורכגעמאכט די פאסענדע צייט צו געברויכען א צירקעל, וועט ער אפילו פערשטעהן דעם וועדטה פון דעם דאָזיגען אינסטרומענט, וועלכע גיט איהם די מעגליכקייט צו בעשטעטיגען ווּאָס ער האָט געטראָפען בלויז מיט'ן אויג, אָבער ער וועט נאָך אלץ זיין געשטערט אין דער ארבייט צוליב די אונפאָלקאָמענהייטען פון דער התחלה־מעטאָדע. אויף דער שטופע קען מען איהם לאָזען נאָך א ווייטערדיגע שטיקעל צייט: טיילווייז מחמת ער איז נאָך צו־יונג פאר עפעס העכערעס, און טיילווייז וויל עס איז כדאי מען זאל איהם מאכען נאָך שטארקער פיהלען דעם מאנגעל פון סיסטעמאטישע מיטלען און פלענער. אויב מען דארף זעהן אז דער פראָצעס פון אָנזאמלען קענטנים זאָל אלעמאָל זיין א אינטערעסאַנטער; און אויב די ערסטע ציוויליזירונג פון קינד, אזוי גוט ווי אין די פריהע ציוויליזיעציע פון דער ראסע, האָט וויסענשאפט א ווערטה נור בערך וואָס זי דיענט דער קונסט — איז עס קלאָר, אז די ריכטיגע אייגלייטונג אין געאָמעטריע איז, ארבייטען לאָנג אויף די אייגענע אויפבויענדע (קאָנסטרוקטיוע) פראָצעסען, וועלכע די געאָמעטריע וועט מאכען לייכטער דורכצופיהרען. בעמערקט, אז אויך דאָ ציינט די נאטור אליין אָן דעם וועג. קינדער וווּיזען ארוים א שטארקע נייגונג אויסצושניידען זאכען פון פאפיער, מאכען, בויען—דאָס איז א נייגונג, וואָס אז מען זאָל זי אויפמונטערן און דירעקטירען, וועט זי ניט נור פארבריטען דעם וועג פאר וויסענשאפטליכע בעגריפען, נור זי וועט אויך ענטוויקלען די קרעפטען פון מאניפולירען (שאפען־זיך מיט זאכען), אין וועלכע האָס רוב מענשען זענען אזוי פעהלער־האפטיג.

וועו די בעאָבאכטונגס און ערפינדערישע פעהיגקייטען האָבען שוין דערגרייכט די נויטיגע מדרגה פון קראפט, קען מען דעם תלמיד ארריינפיהרען אין עמפירישע נעאָמעטריע; ד. ה. אין נעאָמעטריע, וועלכע האָט צו טהון מיט מעטאָדישע לעזונגען פון פראָבלעמען, אָבער נאָך ניט מיט די בעווייזען (דעמאָנסטראציעס) פון די לעזונגען. דאָס, ווי אלע אנדערע איבערגאנגס־שטופען פון ערציהונג, דארף ניט געמאכט ווערען פארמאל, נור צופעליג; און מען דארף נאָך

אלץ האלטען אין אויג די שיכות פון דעם צו דער קאנסטרוקטיוער קונסט. א פראבלעם וואס וועט אינטערעסירען דעם תלמיד און דיעזען ווי א גוטע התחלה, איז איהם געבען נאכמאכען פון קארטאפיער א טעטראהעדער—א פיגור פון פיער גלייכע דרייעקען. פרובירעדיג דאס מאכען געפינט ער, אז מען מוז צייכענען פיער גלייכזייטיגע דרייעקען, וואס זענען איינגעאדרעדנט אין ספעציעלע פאזיציעס. אזוי ווי, ניט האבענדיג קיין געוויע מעטאדע, קען ער עס ניט מאכען פינקטליך, געפינט ער אויס, וועז ער שטעלט אוועק די דרייעקען אין זיערע פאסענדע פאזיציעס, אז ער קען ניט מאכען די זייטען זאלען זיך צופאסען, און אז די ווינקלען ביין שפיץ קומען זיך ניט צונויף. איצטער מעג מען איהם צייגען ווי מען קען, אז מען זאל בעשרייבען א פאר קרייזען, יעדען פון אט די דרייעקען צייכענען מיט פאלקאמענער ריכטיגקייט און גאר אהן טרעפענים; און נאך זיין פריהערדינגער ארויסגעווארפענער ארבייט וועט ער טייער האלטען די בעלעהרונג. האבענדיג אט אזוי איהם געהאלפען צו לעזען דאס ערסטע פראבלעם, מיט דער כונה כדי צו בעלייכטען פאר איהם די טבע פון געאמעטרישע מעטאדען, דארף מען איהם ווייטער לאזען אליין, ער זאל די פראגען וואס מען שטעלט איהם לעזען אזוי גוט ווי ער קען. איבערהאקען א ליניע אין צוויי, אויפשטעלען א פערפענדיקולאר, בעשרייבען א קוואדראט, איבערהאקען א ווינקעל, ציהען א ליניע פאראלעל צו אנאנדערער, בעשרייבען א זעקס־עק—זענען פראבלעמען, וועלכע ער וועט קענען, מיט א ביסעל גערולד, אליין אויסגעפינען. פון די, וויעדער, קען מען איהם פיהרען טריט ביי טריט צו מעהר־קאמפליצירטע פראגען, וועלכע ער וועט דורכקריכען, אונטער א ריכטיגער אויפזיכט, אליין אהן הילף.

פיעלע מענשען, וועלכע זענען ערצויגען געווארען אונטער דעם אלטען רעזשים, וועלען בלי ספק קוקען סקעפטיש אויף אט די בעהויפטונג. מיר רעדען אבער פון פאקטען, און זיי זענען ניט קיין קלייגע צאהל, און אויך ניט קיין אויסנאהמס־פאקטען. מיר האבען געזעהען א קלאס פון יונגלעך, וועלכע זענען אזוי פעראינטערעסירט געווען אין אויסארבייטען לעזונגען פאר אזוינע פראבלעמען, אז זיי האבען געווארט אויף זייער שטונדע אין געאמעטריע וויי

אויף די הויפט־פאסירונג פון וואך. אין משך פון לעצטען מאנאט האבען מיר געהערט פון א שוהל פאר מיידלעך, וואו עטליכע פון די יונגע פרייליכע בעשעפטיגען זיך פרייווילינ מיט געמעטרישע פראגען נאך די שוהל־שטונדען; און פון נאך א שוהל, וואו ניט נור זיי טהוען דאס, נור וואו איינע פון זיי בעט זיך מען זאל איהר געבען פראבלעמען אויף צו לעזען אין פערלויף פון די יום־טוב פעריען: די בירד פאקטען גיבען מיר איבער אויף די נאמנות פון׳ם לעהרער. דאס זענען שטארקע בעווייזען ווי אויספיהרבאר עס איז און ווי גרויס עס זענען די נוצען פון זעלבסטענטווידלונג! א צווייג פון קענטנים, וועלכער אין דעם געווהנליכען שטייגער ווי מען לערנט איהם, איז טרוקען און אפילו אבשטויסענד, קען וועלען, וועו מען פאלגט די מעטאדע פון דער נאטור, שטארק אינטערעסאנט און אן א שיעור ניצליך. מיר זאגען אהן א שיעור ניצליך, ווייל די ווירקונגען בעשרענקען זיך ניט נור אויף דעם געווינם פון נעמעטרישע פאקטען, נור זיי רעווילוציאנירען אפט דעם גייסטי־גען צושטאנד. עס האט נאכאנאנד געטראפען, אז קינדער וואס זייערע מוחות זענען פערדולט נעווען פון דעם שטענדיגען קנעלען מיט זיי—פון די אבסטראקטע פארמולען, די לאסטיגע אויפגאבען און אנשטאפען זיך דעם קאפ — האבען מיט אמאל דערשפיהרט אן אויפוואכען פון זייער פערשטאנד, ווי נור מען האט אויפגע־הערט זיי צו מאכען פאר פאסיווע מקבלים און געפיהרט זיי צו ווערען אקטיווע ענטדעקער. ווי נור מען האט דורך אביסל סימ־פאטיע קלענער נעמאכט די ענטמוטיגונג, וואס זיי האבען נע־פיהלט דורך די שלעכטע וועגען פון לערנען, און ווי נור מען האט ארויסגערופען אין זיי נעגונ נעדולד און אויסדויער צו געווינען דעם ערסטען ערפאלג, וואקסט ארויס א געפיהל־איבערקעהרענישׂ, וואס מאכט אן איינדרוק אויף זייער נאנצער נאטור. זיי האלטען זיך ניט מעהר פאר אונפעהיגע; זיי פיהלען אז זיי קענען אויך עפעס אויפטהון. און ביסלעכווייז, ווי איין ערפאלג קומט נאך דעם אנדערן, פערשווינדט די דריקענדע לאסט פון פערצווייפלונג און זיי נעהמען זיך אטאקירען די שווירינקייטען פון זייערע אנדערע למודים מיט א קוראזש וואס מאכט זיכער דעם זיעג.

עטליכע וואבען נאכדעם ווי די האזיגע בעמערקונגען זענען

צום ערסטען מאָל געדרוקט געוואָרען, האָט פּראָפעסאָר טינדאָל, אין א פּאַרטראָג אין קענינגלִיכען אינסטיטוט, „וועגען דער וויכטיגקייט פון דעם שטודיום פון פיזיק אלס א צווייג פון ערציהונג", געגעבען ענטשיידענדע ראיות פאר דיזעלבע געדאנקען. זיין עדות, וואָס איז בעגרינדעט אויף פּערזענלִיכע בעאָבאכטונגען, האָט אזא גרויסען וווערטה, אז מיר קענען זיך ניט אָבהאלטען פון צו ציטירען וויינע וווערטער. ער דערצעהלט: —

„איינע פון די פליכטען, וואָס איז אויסגעפאַלען אויף מיין חלק, אין משך פון יענער פּעריאָדע, וועגען וועלכער איך האָב פריהער גערעדט, איז געווען צו אונטערריכטען א קלאַס אין מאַטעמאַטיק; און איך האָב אויסגעפונען, אז אויקליד און די אלטע געאָמעטריע בכלל, אויב מען האָט זיך נור געוועגדעט צום פערשטאַנד, איז געווען א זעהר אָנציהענדער למוד פאַר די יוגגוואַרג. מיין געוועהנליכער פיהר איז אָבער געווען, אַוועקצונעהמען די יונגלינג פון דעם סקאַרבאָווען סדר פון בוך און וועג-דען זיך צו זייער אייגענער קראַפט אין דער בעהאַנדלונג פון פראָגען, וואָס זענען ניט אַריינגעגאַנגען אין יענעם סדר. אין אָנהויב האָט די ענדערונג, אָבקעהרעגדיג זיך פון דעם אויסגעטראָטענעם וועג, געווען-ליך אַרויסגערופען אַביסעל אונצופרידענהייט: דאָס יונגוואַרג האָט געפיהלט ווי א קינד וואָס מען האָט איבערגעלאָזען צווישען פרעמדע; איך האָב אָבער אין קיין אויגנציגען פאַל ניט בעמערקט, אז דער וויידער-ווי-לען זאָל לאַנג אָנהאַלטען. וועו א יונגעל האָט אַמאָל אין גאַנצען פער-לאָרען דעם מוטה, פלעג איך איהם דערמוטערן, דערצעהלענדיג איהם דעם אָנעקדאָט וועגען נ י ו ט א ן, וואו ער שרייבט-צו דעם חלוק צווי-שען איהם און אָנדערע מענשען דערהויפט צו זיין געדולד: אָדער די מעשה וועגען מ י ר א ב א, וועלכער האָט פערזאָגט זיין דיענער, וועו יענער האָט איהם געזאָגט אז עפעס א זאַך איז געווען אונמעגליך, ער זאָל קיינמאָל מעהר אזא נאַריש וואָרט ניט געברויכען. געטרייסט דער-מיט, פלעגט דער יונגעל זיך וויעדער נעהמען פאַר זיין אויפגאַבע מיט א שמייכעלע, וואָס האָט אפשר בעטייט א מין ספק אין מיינע רייד, יע-דענפאַלס אָבער האָט ער אַרויסגעווויזען אַן ענטשלוס צו פרובירען נאָך א מאָל. איך האָב געזעהען ווי דעם יונגעלס אויגען האָבען אָנגעהויבען צו לויכטען, און ענדליך האָב איך איהם געהערט אויסשרייענדיג מיט שמחה, אין פערגליך מיט וועלכער די פרייד פון אַרכימעד איז נור גע-

וועז אַ צופרידענער שמייכעל, „איך האָב עס געפונען, הערר לעהרער!“ דאָס בעוואוסטזיין פון דער אייגענער קראַפט, וואָס האָט זיך אין איהם אויף דעם אופן דערוועקט, האָט געהאָט אַן אונגעהויערען וועדטה; און דער פֿראָגרעס פון׳ם קלאָס איז דורך אָט די ערמונטערונג באמת געווען אַ וואונדערבאַרער. מיין מנהג איז אָפט געווען, געבען די יונגלעך די ברירה, ענטוועדער אויסצוארבייטען זייערע פֿראָפֿאָזיציעס אין בוך, אָדער פֿרובירען זייערע קרעפטען אויף אַנדערע אויפגאַבען וואָס זענען דאָרט׳ן ניט געשטאַנען. זיי האָבען קיינמאָל ניט, איך וויים ניט פון קיין איינציגען פֿאַל, אויסגעקליבען דאָס בוך. איך בין שטענדיג געווען פֿערטיג זיי אויסצוהעלפֿען, וועז איך האָב געדענקט, אַז מיין הילף איז געוועז נויטיג; מיין אָנגעבאָטענע הילף פֿלעגען זיי אָבער אַלעמאָל אָבזאָגען. די חברה-לייט האָבען פֿערזוכט דעם טעם פון אַ גייסטיגען נצחון און האָבען געפֿאָדערט מען זאָל זיי לאָזען געווינען אויגענע זיגען. איך האָב געזעהען זייערע געאַמעטרישע פיגורען אָנגעשריבען אויף די וועכט, אוינגעשניטען אין די שטאַנגען אויף זייער שפיעל-פלאַטץ, און אַ סך אַנדערע בעווייזען פון דעם לעבעדיגען אינטערעס, וואָס זיי האָבען געזומען אין דעם געגענשטאַנד. איך אליין, וואָס געהערט צו ערפֿאַהרונג אין לערנען מיט קינדער, בין געווען אַן אמת׳ער פֿריטץ: איך האָב קיין ברעקיל ידיעה ניט געהאַט אין די רעגעלן פון „פֿעדאַגאָגיע“, ווי די דייטשען רופען עס אָן; איך האָב זיך נור געהאַלטען אָן דעם גייסט, וואָס איז אָנגעווויזען געווארען אין אָנהויב פון מיין פֿאַרטראָג, און האָב זיך געמיהט צו מאַכען די געאַמעטריע ניט פאר אַ צ ו ו ו י ג, נור פאר אַ מ י ט ע ל פון ערציהונג. דער עקספערימענט איז געווען ערפֿאָלגרייך, און אייניגע פון די העכסט אָנגענעהמע שטונדען פון מיין לעבען זענען פערבראַכט געווארען צוזוקקענדיג ווי קרעפטיג און פרייער עס וואַקסען די גייסטיגע קרעפטען, וועז מען וועכט זיך צו זיי לויט דעם אופן וואָס איך האָב דאָ בעשריבען“.

די עמפֿירישע געאַמעטריע, וועלכע גיט אן אונענדליכע רייה פון ראַבלעמען, דארף מען אָנהאַלטען צוזאַמען מיט אַנדערע למודים אָהרען לאַנג; און מען קען עס מיט גרויסע נוצען אלעמאָל צוויפֿפיהרען מיט יענע קאָנקרעטע אָנוועגדונגען פון איהרע פריינדפען, וועלכע דיענען איהר אלס אייגלייטונג. נאָך דעם קוב, דעם כט-עק (אָקטאַהעדער) און די פערשיידענע פאָרמען פון פיראַ-

טידען און פריזמען, קענען קומען די מעהר־קאמפליצירטע רעגולערע קערפער — דער צוועלף־עק (דאדעקאעדער) און דער צוואנציג־עק (איקאסאעדער) — וואס עס פאדערט זיך, אויף אויפצובויען זיי פון איינצעלנע שטיקלעך קארטאפפיער, א היבש ביסל שארפזין. פון זיי קען מען אויף א נאטירליכען אופן אריבערגעהן צו אזוינע מאריפיצירטע פארמען פון רעגולערע קערפער, וועלכע מען בענעגנט ביי קריסטאלען — דעם אבנעשטומפטען קוב, דעם קוב מיט אן אבנעשטומפטען דיהעדראל (צוויי־עק) און סאלידע ווינקלען, דעם אקטאהעדער און די פערשיידענע פריזמען, וועלכע זענען מאדיפיצירט אויפן זעלביגען אופן: בעת'ן נאכמאכען די צאהלרייכע פארמען, וואס פערשיידענע מעטאלען און זאלצען נעהמען אן, קען מען אנב געווינען א בעקאנטשאפט מיט די הויפט פאקטען פון דער מינעראלאגיע.*)

נאכדעם ווי מען האט פאר א לאנגע צייט געמאכט אזוינע איבונגען וועט די ר א צ י א נ א ל ע געמעטריע, ווי מען קען זיך פארשטעלען, ניט געבען קיינע שטערונגען. זייענדיג גע־ווהנט צו בעטראכטען די שיכות'ן צווישען פארם און צאהל, און ניט נאנץ קלאר איינזעהענדיג פון צייט צו צייט, אז געוויסע רעזולטאטען מוזען על פי נויט ארויסקומען דורך געוויסע מיטלען, הויבט דער שילער אן צו קוקען אויף די בעוויזען פון אייקליד ווי אויף הוספות, וואס האבען איהם אויסגעפעלט אין זיינע בעקאנטע פראבלעמען. זיינע גוט־דיסציפלינירטע פעהיגקייטען גיבען איהם די מעגליכקייט לייכט צו פערשטעהן אירן פראפאזיציע נאך דער אנדערער און צו שעצען זייער ווערטה; און אפטמאל האט ער די בעפרידינונג צו געפינען, אז עטליכע פון זיינע אייגענע מעטאדען ווערען בעוויזען אלס ריכטיגע. אט אזוי האט ער א פערגעניגען פון דאס, וואס פאר דעם ניט פארבארריטעטען איז א טרויעריגע אויסנאבע. מיר דארפען נאך דערצו מוסיף זיין, אז זיין פערשטאנד וועט באלד דערגרייכען א צושטאנד, וואס האט פון אלע איבונ־

*) די וואס זוכען תילף דורכפיהרענדיג דעם אויבען־בעשריבענעם ביל־דונגס־סיסטעם, קענען עס געפינען אין א קליין ווערקיל מיט'ן נאמען Inventional Geometry, נעדרוקט פון Williams & Norgate.

נען דעם גרעסטען ווערטה פאר די דענקענדע פעהינקייטען — ארויספיהרען אייגענע אריגינעלע בעווייזען. אין ניכען ווען ער קענען אויספיהרען אזוינע טעאָרעמען, ווי די וואָס קומען צום סוף פון די שפעטיגערע ביכער פון טשאמבער'ס אייקליד; און בעת'ן בעווייזען זיי, ווען דער פראָצעס פון זעלבסטענטוויקלונג ניט זיין בלויז אן אינטעלעקטועלער, נור אויך א מאָראָלער.

פאָרטזעצען אָט די אָנדייטונגען נאָך ווייטער, וואָלט היסען שרייבען א פרטים'דיגע אבהאנדלונג איבער ערציהונג, וואָס מיר האָבען ניט בדעה צו טהון. די פאָרינג אָנצייכנונגען פון פלענער ווי צו איבען די חושים אין די ערסטע קינדער יאָהרען, ווי אָנצויפיהרען דעם זאכען־אונטערריכט, ווי צו לערנען צייכנען און געאמעטריע, מוזען בעטראכט ווערען נישט מעהר ווי ביישפיעלען וואָס בעלייכטען די מעטאָדע, וועלכע די פריהער־בעצייכענטע אלגעמיינע פרינציפיען דיקטירען. מיר גלויבען, אז זיי וועלען זיך ארויסווייזען, ביי אן אונטערזוכונג, ניט נור אלס אזוינע, וואָס פראָגרעסירען פון איינפאכען צום פיעלפאכען, פון'ס אונבעשטימטען צום בעשטימטען, פון'ס קאָנקרעטען צום אבסטראקטען, פון'ס עמפירישען צו דעם ראציאָנאלען, נור אויך אלס אזוינע וואָס שטעלען צופריעדען די וויטערדיגע פאָדערונגען, אז די ערציהונג זאָל זיין א ווידערהאָלונג פון דער ציוויליזאציע אויף א קלייגעם מאָסשטאָב, אז זי זאָל זיין אזוי פיעל ווי מעגליך א פראָצעס פון זעלבסטענטוויקלונג, און אז זי זאָל אויך זיין אקוראט אזוי פיעל אנגענעהם. וועלען אָט די אלע קאָנדיציעס ווערען דערפילט דורך איין סאָרט מעטאָדע, זעהען מיר אין דעם אי א בעשטעטיגונג פאר די דאָזיגע קאָנדיציעס, אי א בעווייז, אז דער סאָרט מעטאָדע איז דער ריכטיגער. מערקט אויך אויך, אז אָט די מעטאָדע איז דער לאָגישער פועל יוצא פון דער טענדענץ, וואָס כאראקטעריזירט אלע מאָדערנע פערבעסערונגען אין דער ערציהונג — זי נעהמט אן אין נאָנצען דעם נאָטור־סיסטעם, וואָס זיי נעהמען נור אן טייל־ווייז; און זי ווייזט ארויס די דאָזיגע פאָלשטענדיגע אָננאהמע פון דעם נאָטור־סיסטעם, אזוי גוט דורכדעם וואָס זי פאָלגט די אויבען־בעשריבענע פרינציפיען, ווי דורכדעם וואָס זי פאָלגט די אָנדייטונגען, וועלכע דער פונאָנדערווויקלענדער פערשטאָנד גופא

גיט: זי העלפּט זיינע פּון־זיך׳דיגע טהעטיגקייטען און העלפּט אויף דעם אופן די ענטוויקלונג, מיט וועלכער די נאַטור איז בעשעפטיגט. עס שיינט, אלזאָ, אז מיר האָבען געוג גרונד צו בעשלוסען, אז די ארט האַנדלונג, פון וועלכער מיר האָבען אויבען געגעבען ביישפּיעלען, קומט־צו זעהר נאָהענט צו דער ריכטיגער האַנדלונג.

נאָך א פּאָר פּאַראַגראַפען מוז מען צולעגען, אום פּעסטצושטעלען נאָך וועלכע די צוויי אלגעמיינע פּרינציפּען, וועלכע זענען צו גלייכער צייט אי די וויכטיגסטע, אי די וואָס מען היט אָב אם וועניגסטען: ערסטענס, אז דער פּראָצעס פון ערציהונג, דורך די גאַנצע יוגענד־פּעריאָדע, אזוי גוט וויי אין דער קינדהייט און אין דערוואקסענעם עלטער, דאַרף פּאַרקומען אין דער פּאָרם פון זעלבסט־אונטערריכט; און צווייטענס, דער פּרינציפּ, וועלכער איז נור די אַנדער זייט פון דעם ערסטען, אז די ארויסגערופענע גייסטיגע טהעטיגקייט זאל אין עצם זיין דורכאוים אנגענעהם און צופּרידענשטעלענד. אויב דער פּאַרווערטס־גאַנג פון אייגפּאָכען צום פּיעלפּאכען, פון אונבעשטימטען צום בעשטימטען און פון קאָנקרעטען צום אבסטראקטען מוז בעטראכט ווערען אלס די גרינדליכע פּערונג, וואָס די וויסענשאפטליכע פּסיכאָלאָגיע דיקטירט, דאן וועלען די פּאַדערונגען, אז קענטנים מוז זיין זעלבסט־ערווארבען און עס מוז זיין אויף אן אנגענעהמען אופן ערווארבען, די פּראָבע, לויט וועלכע מיר קענען אורטיילען, צי די פּאַרשריפּטען פון דער וויסענשאפטליכער פּסיכאָלאָגיע ווערען ווירקליך אָבגעהיט. אויב די ערסטע פּערקערפּערן אין זיך די הויפּט געזעצליזאציעס פון דער ו ו י ס ע נ ש א פ ט פון גייסטיגען וואקסען, זענען די אנדערע די הויפּט עיקרים פון דער ק ו נ ס ט ווי צו פּלעגען דאָס גייסטיגע וואקסען. וואָרים עס איז קלאָר ערסטענס, אז אויב די טרעפּ פון אונזער סדר הלמודים זענען אזוי געאָרדענט, אז דער תלמיד קען אליין אויף זיי כסדר אריופּגעהן אָהן זייטיגער הילף, אָדער מיט גאָר קנאפּוואָם הילף, דאן מוזען זיי מסתמא שטימען מיט די שטופען פון דער ענטוויקלונג פון זיינע פּעהיגקייטען; און צווייטענס, אויב דאָס כסדר׳דיגע קלעטערן אויף די טרעפּ בעפּרידיגט איהם אינערליך, איז דערפון נעדרונגען, אז מסתמא פּאַ־

דערט די ארבייט פון איהם נישט מעהר ווי א נאָרמאַלע איבונג פון זיינע קרעפטען.

אָבער מאכען די ערציהונג פאר א פּראָצעס פון זעלבסט־ענטוויקלונג האָט נאָך אנדערע נוצען, א חוץ דאָס וואָס עס האַלט אונזערע לְמודים אין דער ריכטיגער אָרדנונג. די ערסטע זאַך, נאראנטירט עס א לעבהאפטיגען און דויערענדיגען אייַנדרוק, וואָס די געוועהנליכע מעטאָדען קענען קיינמאָל ניט פּועל׳ן. יעדע ברעקל קענטנים, וואָס דער תלמיד האָט אַליין ערווארבען, יעדעס פּראָבלעם וואָס ער האָט אַליין געלעזט, ווערט צוליעב דעם נצחון דערפון א סך מעהר־גרינדליך זיינס, אייַדער עס וואָלט געקענט ווערען אויף א וועלכען עס איז אנדער אופן. די פאַרבעריטענדע טהעטיגקייט פון פערשטאנד, אָהן וועלכער ער וואָלט ניט געקענט האָבען זיין ערפאָלג, די קאָנצענטראציע פון געדאנק וואָס איז נוי־טיג דערצו, און די אויפרעגונג וואָס קומט ווען ער געווינט דעם נצחון, ווירקען אינאייניעם צו רעגיסטרירען די פאקטען אין זיין זכרון אויף אזא אופן, ווי עס וואָלט קיינמאָל ניט געקענט רעגיסט־רירט ווערען בלויז פון הערען וואָס דער לעהרער זאגט אָדער פון לעזען אין שוהל־ביכעל. אפילו ווען עס געלינגט איהם ניט אַליין צו לעזען דאָס פּראָבלעם, וועט די שפאנונג, אין וועלכער זיינע פעהיגקייטען האָבען זיך איינגעפונגען בעת ער האָט געארבייט אויף דעם, פערזיכערן זיין געדענקען דעם ענטפער, ווען מען זאגט איהם אוים, א סך בעסער איידער ווען ער וואָלט עס איבערגע־חזרט א האַלב־דוצען מאָל. היינט וויעדער, בעמערקט אז אָט די דיסציפּלין רופט נויטיגערווייז ארוים א שטענדיגע אָרגאניזירונג פון די קענטנים־ען וועלכע ער בעקומט. עס לויגט אין דער נאטור גופא פון די פאקטען און שלוסען, וועלכע מען פערנעהמט אויף אָט דעם נאָרמאַלען אופן, אז זיי ווערען כסדר די גרונד־זאצען (פּרעמיזען) פון וויטערדיגע שלוסען — די מיטלען אויף צו לעזען וויטערדיגע פראגען. די לעזונג פון דעם נעכטיגען פּראָבלעם העלפט דעם תלמיד בייצוקומען דעם היינטיגען. אזוי ווערט דאָס וויסען, גלייך ווי מען נעהמט עס אריין אין קאָפּ, פערוואַנדעלט אין א פעהיגקייט, און העלפט שוין דערמיט דער אלגעמיינער פונקציע פון דענקען: עס לויגט ניט בלויז אָנגעשריבען אויף די בלעטער פון א אינעווע־

ניגסטער ביבליאטעק, ווי אז מען לערנט עס אויף אויסוועניג. מערקט אייך ווייטער די מאראלע אויסבילדונג, וואס אט די שטענדיגע זעלבסט־הילף ברייגט מיט. קוראזש אין דעם נעהמען זיך פאר שוויריגקייטען, געדולדיגע קאנצענטרירונג פון דער אויפמערקזאמקייט, אויסדויער וועז די פראבעם געלינגען ניט — דאס זענען כאראקטער־שטריכען, וועלכע דאס שפעטערע לעבען פאדערט זעהר שטארק, און אט דער סיסטעם, וואס מאכט דעם פערשטאנד אר־בייטען פאר זיין ערנעהרונג, ברייגט אקוראט אט די כאראקטער־שטריכען ספעציעל ארויס. אז עס איז דורכאויס פראקטיש דורכ־צופיהרען דעם אונטערריכט אויף אזא אופן, קענען מיר גופא זאגען עדות, האבענדיג אליין געהאט אזוי צו לעזען די לפי ערך קאמפלי־צירטע פראבלעמען פון פערספעקטיווע. און אז די פיהרער צווישען די לעהרער האבען אנגעהויבען צו גיהן אויף דעם וועג, קען מען ארויסזעהען צוגלייך אי פון דעם וואס פ ע ל ע נ ב ע ר ג האט געזאגט: „די אינדיווידועלע, זעלבסטשטענדיגע טהעטיגקייט פון דעם תלמיד איז א סך מעהר וויכטיג, איידער דאס אלטענליכע פער'עסק'טע בעל־הבית'עוועז פון די, וואס נעהמען זיך אונטער צו זיין ערציהער"; אי פון ה א ר י ס מ א ן ' ס מיינונג, אז „אונגליקליכערוויז בעשטעהט היינטיגען טאג ביי אונז די ערצי־הונג צופיעל פון ז א נ ע ן, ניט פון ע ר צ י ה ע ן"; אי אויך פון דער בעמערקונג, וואס מ א ר ס ע ל ה אט געמאכט, אז „וואס דער לערנער געפינט אוים דורך גייסטיגע אנשטרענגונג, וויים ער בעסער איידער דאס, וואס מען האט איהם אויסגעזאגט".

דאס אייגענע איז אויך מיט דער פאדערונג, וועלכע איז די אנדער שיכות־זייט פון דער פאריגער, אז די אנגעוועגדטע מעטאדע פון בילדונג מוז זיין אזוינע, וואס רופט ארויס אן אינערליך־גליך־ליכע טהעטיגקייט — ד. ה. א טהעטיגקייט וואס איז א גליקליכע, וויל זי איז בעצם אליין א געזונדטע, ניט וויל מען קען דורך איהר בעקומען אינערליכע בעלוינונגען. פאלגט מען אט די פא־דערונג, איז א חוץ וואס זי האלט אונז אב פון צו גיהן להיפך צו דעם נארמאלען פראצעס פון ענטוויקלונג, ברייגט זי אנב אורחא טאקי פאזיטיווע וויכטיגע נוצען אויף. אויב מיר האלטען ניט ביי'ן אומקעהרען זיך צו אן אסקעטישער מאראל(אדער ריכטיגער,

אונמאראל), מוז די אויפהאלטונג פון יוגענדליכער גליקזעליגקייט בעטראכט ווערן אלס א טייערער צוועק פאר זיך אליין. אבער, ניט אבשטעלענדיג זיך אויף דעם פונקט, וועלען מיר גלייך מאכן די בעמערקונג, אז אן אנגענעהמער נעמיטה־צושטאנד איז א סך מעהר גינסטיג פאר אינטעלעקטועלער ארבייט, איידער א צושטאנד פון גלייכגילטיגקייט אדער פון עקעל. יעדער איינער ווייס, אז די זאכען וואס מען האט נעלעזען, געהערט אדער נעזעהן מיט אן אינטערעס, נעדענקען זיך בעסער, איידער די זאכען וואס מען האט נעלעזען, געהערט אדער נעזעהן אהן חשק. אין איין פאל וענען די בעטרעפענדע ארגאנען אקטיוו פערנומען מיט די זאכען וואס ווערן זיי פארגעשטעלט; אין דעם אנדער פאל וענען זיי ניט פערנומען מיט זיי אקטיוו, און די אויפמערקזאמקייט ווערט נאכאנאנד אוועקגעריסען פון אנדערע, מעהר אנציהענדע געדאנקען. דעריבער זענען די איינדרוקען אין איין פאל שטארקע, און אין דעם אנדערן, שוואכע. א חוץ דעם אבער, וואס אויב דער תלמיד האט ניט קיין אינטערעס אין דעם למוד, איז זיין שכל פערשלאפען, מוז מען נאך צו־לעגען די פארשלויזירענדע ווירקונג, וואס די מורא פאר די פאלגען בריינגט מיט. אט די מורא, אבציהענדיג זיין אויפמערקזאמקייט, פערגרעסערט נאך מעהר די שווירינקייט וואס ער פיהלט צונויפצונעהמען זיינע גייסטיגע כחות אויף צו בעגרייפען זאכען, וועלכע זענען איהם נמאס. עס איז דעריבער קלאר, אז די ווירקזאמקייט פון דעם לערנען וועט, אונטער גליכע אומשטענדען, זיין פראפארציאנאל צו דער אנגענעהמליכקייט, מיט וועלכער די ארבייט ווערט געטהון.

מען מוז אויך נעהמען אין אבעטראכט, אז פון דעם שטענדיגען פערעניגען אדער שמערץ, וואס די טעגליכע למודים פערשאפען, העננען אב נאנץ שווערע מאראלע פאלגען. יעדער איינער וואס וועט פערגלייכען די פנים'ער און די מאניערען פון צוויי יונגלעך — פון איינעם וואס פיהלט זיך גליקליך דורכדעם וואס ער לערנט זיך אוים אינטערעסאנטע ענינים, און פון אנאנדערן, וואס פיהלט זיך אונגליקליך, דורכדעם וואס זיינע למודים זענען איהם נמאס און ער קען זיי דעריבער ניט בעגרייפען, און וואס מען קוקט אויף איהם קרום און מען שרעקט איהם און מען בע־

שטראָפט איהם — וועט מוזען אייגזעהן, אז אייגעם׳ס כאראקטער ווערט פערבעסערט, און דעם אנדערן׳ס ווערט צוקאָליעטשעט. ווער עם האָט נור בעמערקט די ווירקונגען וואָס ערפאָלג פון אײַן זײַט, און א דורכפאל, פון דער אנדער זײַט, האָבען אופ׳ן גייסט, און אויף דעם אייגפלום וואָס דער גייסט האָט אויפ׳ן קערפער, דעו וועט אייגזעהן, אז אין אײַן פאל איז די ווירקונג אי אויפ׳ן טעמפּעראַמענט, אי אויפ׳ן געזונד זעהר א גינסטיגע, בעת אין דעם אנדער פאל שטעקט א סכנה, אז עם קען זיך אבשטעלען א שטענדיגע פּעראָומערטקייט און מוטהלאָזיגקייט, אדער אפילו א שטענדיגע קערפערליכע אבשוואכונג.

עם פערבלייבט נאָך צו בעטראכטען אנאנדער אינדירעקטען רעזולטאט, וועלכער איז אויך ניט פון קיין קלייגער וויכטיגקייט. די בעציהונג צווישען די לעהרער און זייערע תלמידים ווערט, אויטער זאָגסט גליכע אומשטענדען, א פרייגדליכע און אן אייגפלוסרייכע, אדער פערקעהרט, א פיינדליכע און א מאכטלאָזע, יע נאָכדעם צי דער סיסטעם פון בילדונג פערשאפט נחת אדער צער. מענשליכע בעשעפענישען שטעהען אונטער דער שליטה פון זייערע אספּאציאירטע אידעען. אויף דעם וואָס פערשאפט טעגליך שמערצען קען מען ניט אנדערס קוקען ווי מיט א בעהאלטענער שנאה; און אויב ער רופט ניט ארויס קיין אנדערע געפיהלען א חוץ שמערצליכע, וועט מען איהם אונבעדינגט האסען. פערקעהרט, דער וואָס העלפט נאָכאנאנד די קינדער צו דערגרייכען זייערע צוועקען, דער וואָס בעוואָרנט זיי אלע וויילע מיט די בעפרידינונגען פון נצחון, דער וואָס ערמוטנטערט זיי אלע וויילע אין זייערע שווירעקייטען און סימפּאטיזירט מיט זיי אין זייערע ערפאָלגען, דעם וועט מען האלט האבען; און אויב ער איז אלעמאל קאָנסעקווענט אין זיינע האנדלונגען, מוז מען איהם ליעב האבען. און אויב מיר נעדענקען ווי אייגפלוסרייך און גוט עס איז דער קאָנטראָל פון א לעהרער אין וועלכען מען פיהלט א פרייהד, אין פערגלייך מיט קאָנטראָל פון דעם, אויף וועמען מען קוקט מיט שנאה אדער אפילו נור מיט גלייכגילטיגקייט, וועלען מיר דערפון קענען דרינגען, אז די אינדירעקטע נוצען פון אנפיהרען די ערציהונג לויט׳ן פרינציפ פון גליקליכקייט, זענען ניט פיעל וועניגער וויכטיג אידער איהרע

דירעקטע נוצען. פֿאר די וועלכע צווייפֿלען נאָך אין דער מעגליכקייט דורכצופֿירען דעם סיסטעם, וועלכען מיר פֿערטיידיגען דאָ, האָבען מיר דעם פֿריהערדיגען ענטפֿער, אז ניט נור די טעאָריע אַליין ווייזט אָן אויף איהם, נור אז אויך די ערפֿאַהרונג רעקאָמענדירט איהם. צו די פֿיעלע ערקלערונגען פון בעריהמטע לעהרער, וועלכע האָבען דערוויף עדות געזאָגט זינט פֿעסטאַלאָצי'ס צייט, קען מען דאָ נאָך צוגעבען די מיינונג פון פֿראָפֿעסאָר פֿ י ל ל א נ ס, וועלכער מאכט די בעהויפּטונג אז „דאָ וואו די יונגע לייטע ווערען אונטערריכטעט ווי זיי דאַרפֿען ווערען אונטערריכטעט, ענדען זיי פונקט אזוי גלייקליך אין שוהל, ווי בייִם שפּיעלען זיך, און זעלטען וועניגער צופֿריעדען, אפּטמאל אפֿילו נאָך מעהר צופֿריעדען, מיט די ריכטיג־אָנגעפֿיהרטע איבונגען פון זייערע גייסטיגע ענערגיען, אייערער מיט די איבונגען פון די קרעפֿטען פון זייערע מוסקולען".

אלם א לעצטען גרונד פאר וואָם מען זאָל מאכען די ערציהונג פאר א פֿראָצעס פון זעלבסט־אונטערריכט, און ממילא פאר א פֿראָצעס פון אן אנגענעהמען אונטערריכט, קענען מיר אָנווייזען אויף דעם פאקט, וואָם נור אין דעם ערך אויף וויפיעל זי איז אזעלבע, קען מען דערוואַרטען, אז זי וועט ניט אויפֿהערען וועז די שוהל־צייט הערט אויף. כל זמן די ערווערבונג פון קענטעניסען איז נעווענלייך אן אָבשטויסענדע ארבייט, וועט זיך נעפּינען א נייגונג איהר אוועק־צו־וואַרפֿען, אזוי שנעל ווי מען קען זיך בעפרייען פון דעם צוואַנג פון די עלטערן און די רבּיים. וועז אָבער די ערווערבונג פון קענטעניסען וועט נעמאכט ווערען עם זאָל זיין א נעווענלייך אנגענעהמע ארבייט, יעמאָלט וועט פונקט אזוי זיך נעפּינען א נייגונג אָנצוהאַלטען אָהן קיינעמס אויפֿזעהערשאפט די אייגענע זעלבסט־בילדונג, וואָם איז פריהער אָנגעפֿיהרט נעווארען אונטער אן אויפֿזעהערשאפט. אזוינע רעזולטאטען זענען אונפערמיידליך. כל זמן די נעזעצען פון אידעען־פערבינדונגען וועלען זיין אמת, כל זמן מענשען וועלען פיינט האָבען די זאכען און פלעצער וואָם רופען אין זיי ארויס שמערצליכע ערינערונגען, און וועלען הנאה האָבען פון די וואָם רופען אין זיי ארויס אמאָלינע פערגניגענס — אזוי לאַנג וועט א שמערצליכער אונטערריכט מאכען די למודים אָבשטויסענד, און א פערגניגענדליכער אונטערריכט,

אנציהענד. די מענשען, וועמען דאָס לערנען אין זייערע יונגעלשע יאָהרען איז אָנגעקומען אין דער פאַרם פון אומעטיגע לאַסטען מיט דראָהונגען און בעשטראָפונגען, און וועלכע זענען קיינמאָל ניט געפיהרט געוואָרען אויף די דרכים פון זעלבסשטענדיגען פאָרשען, וועלען, ווי עס שיינט, ניט זיין קיין לערנער אין זייערע שפעטיגערע יאָהרען; בעת פערקעהרט, די וועמען דאָס לערנען איז אָנגעקומען אין נאטירליכע פאַרמען און אין די פאַסענדע צייטען, און וועלכע נעדענקען די פאקטען וואָס זיי האָבען געלערנט, ניט נור אלס אינטערעסאנטע זאכען אין־זיך, נור אויך אלס די נעלעגענהייטען מיט וועלכע עס איז נעקומען צו לאנגע רייהע פון בעפריעדיגענדע ערפאָלגען, די וועלען נאנץ וואהרשיינליך אָנהאלטען אויפ'ן נאכ־צען לעבען דעם זעלבסט־אונטערריכט, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען אין זייער יוגענד.

די מאָראַלע ערציהונג.

מאסענקא .ל

קאפּיטעל III.

די מאַראַלע ערציהונג.

דער גרעסטער חסרון פון אונזערע ערציהונגס־פראַגראַמען ווערט נאָר אין נאַנצען פערזעהען. בעת עס ווערט א סך אויפגעטהון אין פּרט פון אייגצעלנע אויסבעסערונגען אין אונזערע סיסטעמען, אי אין זייער עצם, אי אין זייערע פּאַרמען, איז דערווייל אָבער די העכסט דרינגענדע פאָדערונג נאָך נאָר ניט אנערקענט געוואָרען פאַר א פאָדערונג. פאַרבעסערונגען די יוגענד פאר די פּליכטען פון לעבען, איז מען שוין בשתיקה מודה, אז עס איז א צוועק, וועלכען די עלטערן און די לעהרער דארפען האָבען אין זינען; און גליקליכערווייז ווערט שוין דער ווערטה פון די זאכען ווי אָס מען לערנט זיי, און די גוטסקייט פון די מעטאָדען ווי מען לערנט זיי, בעשיינפערליך געאורטיילט ווירט דעם ערך אויף וויפיעל זיי זענען צוגעפאסט צו דעם דאָזיגען צוועק. אויף דעם גרונד ווערען אָנגעפיהרט די ויכוחים, וויפיעל עס איז רעכט ארריינצופיהרען אויפ'ן אָרט פון דער אויסשליסליך־זלאסישער ערציהונג, אן ערציהונג אין וועלכער די מאָדערנע שפּראַכען זאָלען אויף האָבען א חלק. און צוליעב די אייגענע טעמים טענה'ט מען שוין אויף פאר דער נויטיגקייט צו פערגרעסערן דעם סכום פון די וויסענשאפטס־לימודים. אָבער הגם מען זאָרגט זיך פיעל־ווינציג צוצוגרייטען די יוגענד פון ביידע געשלעכטער פאר זייער געוועלשאפטליכער פאזיציע און פאר דעם בירגערשטאנד, הויבט מען א האָר זיך ניט אן צו זאָרגען זיי צו צוגרייטען פאר דער פאזיציע פון עלטערן. בעת מען זעהט איין, אז מען מוז האָבען גאנץ טיכטיגע פאַרבריייטונגען כדי צו קענען פערריענען אויפ'ן לעבען, קומט עס אוים ווי מען וואָלט זיך געטראכט, אז פאר אויפהאָדעווען קינדער איז גאָר קיין שום פאַרבריייטונג ניט נויטיג. בעת א יונגעל פערבריינגט א סך יאָהרען אויף אזוינע קענטענים, וואָס

זייער הויפט ווערטה איז נור ווייל „די ערציהונג פון א זשענטעל־מאן" בעשטעהט אין דעם; און בעת וואס א מיידעל פערבריינגט פיעלע יאהרען אויף אזוינע ציערליכע השלמות, מיט וועלכע זי זאל קענען שיינען אויף בעלעבן — גיבען זיי קיין איינציגע שטונדע ניט אב אויף צוצוגרייטען זיך פאר דער שווערסטער פון אלע פעראנט־וואָרטליכקייטען: די אויפפאסונג פון א פאמיליע. זאל עס זיין דערפאר, וואס די פעראנטוואָרטליכקייט איז נישט מעהר ווי א ווייטליפיגע מעגליכקייט? ניין, אין געגענטייל, זי וועט זיכער אויספאלען אויף ניין צוהנטיל פון זיי. איז עס אפשר דערפאר, וויל מען קען עס אזוי לייכט דערפילען? געווים ניט: פון אלע פונקציעס, וואס א דערוואקסענער מענש האט צו דערפילען, איז זי גראָר די שווערסטע. זאל עס זיין דערפאר, וויל מען קען יעדען איינעם געטרויען, אז דורך זעלבסט־אונטערריכט וועט ער אדער זי שוין צוגרייטען־זיך פאר דער אויפגאבע פון פאטער־אדער־מוטערשאפט? ניין: ניט נור האלט מען ניט אזא זעלבסט־אונטערריכט פאר נויטיג, נור עס איז גאר א קנאפע סברא, אז ביי אזא קאמפליצירטען ענין קען דער זעלבסט־אונטערריכט האבען אן ערפאלג. עס איז ניטא קיין שכל'דינער אויסרייד פאר וואס מען זאל די קונסט פון ערציהונג ארויסלאזען פון אונזער קוריקולום. מיר מוזען מודה זיין, אז סיי פון'ם שטאנדפונקט פון דעם איינפלוס וואס עס קען האבען אויפ'ן גליק פון די עלטערן, סיי מחמת דעם איינפלוס וואס עס קען האבען אויפ'ן כאראקטער און לעבען פון די קינדער און זייערע קומענדע דורות, איז די קענטענים אנצוועהנען די ריכטיגע מעטאדען פון דער קערפערליכער, גייסטיגער און מאראלער בילדונג פון דער יוגענד, א קענטענים וואס איז פון דער העכסטער וויכטיגקייט. אין א קורס פון למודים, וואס יעדער מאן אדער פרוי מאכט דורך, דארף אט דער געגענשטאנד זיין דער לעצטער. אזוי ווי דער סמן פון קערפערליכער צייטיגקייט איז די פעהיגקייט צו געבעהרען קינדער, אזוי איז דער סמן פון גייסטיגער צייטיגקייט די פעהיגקייט צו ערציהען די קינדער. די טעאָריע און פראקטיק פון ערציהונג איז דער געגענשטאנד וואס שלימט איין זיך אלע אנדערע געגענשטענדען, און דערי בעה

דאדף דאס זיין דער הויפּט־פונקט פון דער ערציהונג.

וועז אזא פאַרבריטונג איז ניטא, געפינט זיך די הדרכה פון קינדער, און ספעציעל די מאראלע הדרכה, אין א זעהר טרויעריגען צושטאנד. די עלטערן דענקען ענטוועדער גאר ניט וועגען דער זאך, אדער אויב זיי דענקען יא, זענען זייערע שלעכטע און ניט־אויסגעהאלטענע. די בעהאנדלונג וואס ווערט מעהרסטענטייל אנגעווענדעט, און דערהויפט פון די מוטערס, ביי יעדער געלעגענהייט, איז די וועלכע דער אימפולס רופט ארויס אין׳ם מאמענט: זי קומט ניט ארויס פון א וועלכער עס איז איבערלעגטער איבערציונג מכח וואס עס וועט פאר׳ן קינד זיין מעהר טובה, נור זי דריקט נישט מעהר אויס ווי די בעת מעשה׳דיגע געפיהלען, סיי גוטע, סיי שלעכטע, פון די עלטערן, און זי בייט זיך פון שטונדע צו שטונדע אקוראט ווי די געפיהלען בייטען זיך. אדער אויב א חוץ די בעפאלען פון זייערע געפיהל־שטימונגען, האלטען זיי אויך פון וועלכע עס איז בעשטימטע לעהרען און מעטאדען, זענען דאס אזוינע לעהרען, וואס זענען איבערגעגעבען געוואָרען פון דער פערגאנגענהייט, אדער אזוינע מעטאדען, אויף וועלכע די עראינערונגען פון דער קינדהייט האבען זיי ארויפגעפיהרט, אדער גאר אזעלכע וואס זיי האבען איבערגענומען פון ניאנעם און בעדיענטע — מעטאדען וועלכע זענען ערפונען געוואָרען ניט פון דער אויפקלערונג, נור פון דער אונווויסענהייט פון זייער צייט.

קריטיקערענדיג דעם כאַטישען צושטאנד פון די מיינונגען און האנדלונגען, וואס זענען שייך צו דער זעלבסט־רעגיערונג (אין דער פאמיליע), שרייבט ר י כ ט ע ר (זשאן פאול) אזוי: —

„וועז מען זאל א שטייגער פערפענטליכען די פערדעקטע חלוקי דעות פון א געוועהנליכען פאַטער און מאבען פון דעם א פלאן פון למודים, א קאטאלאג פון לעקציעס פאר א מאראלער ערציהונג, וואלט עס קלינגען אונגעפעהר אזוי: אין דער ערסטער שטונדע „מוז מען לייענען דעם קינד — ענטוועדער איך אליין זאל לייענען, אדער דער לעהרער—די רייגע מאראל"; אין דער צווייטער שטונדע—געמוישטע מאראל, אדער אזוינע וואס כיען קען אנוועדען פאר די אייגענע נוצען"; אין דער דריטער — „זעהסטו ניט ווי דוין פאטער טהוט?" אין דער פיער-

טער -- „דו ביזט נאָך אַ קליינער, און דאָס פּאַסט נור פּאַר דערוואַקסענע“; אין דער פּינפּטער — „דער עיקר איז, דו זאָלסט זעהען זיך אַרויפּאר-בייטען אין דער וועלט און דערדיענען זיך צו עפּעס אין שטאַט“; אין דער זעכסטער — „ניט דאָס ציטטווייליגע, נור דאָס אויביגע בעשטימט דעם ווערטה פון מענשען“; אין דער זיבעטער — „דעריבער פּער-לויד בעסער אַן אונרעכט און זיי פריינדליך“; אין דער אַכטער — „דו זאָלסט זיך אָבער מוטהיג פערטיידיגען וועז איינער גרייפּט דיך אָן“; אין דער נוינטער — „מאַך ניט קיין טומעל, מיין ליעב קינד“; אין דער צעהנטער — „א יונגעל מוז ניט זיצען אַזוי שטיל“; אין דער עלפטער — „דו מוזט אביסעל מעהר פּאַלגען דיינע עלטערן“; אין דער צוועלפטער שטונדע — „און דו מוזט זיך אליין ערציהען“. אָט אַזוי יעדע שטונדע בייטענדיג זיינע פרינציפּען, בעהאַלט דער פּאַטער זייער ניט-אויסגעהאַלטענקייט און זייער אינזייטיגקייט. און וואָס ס׳איז שויך צו זיין פרוי, איז זי ניט גלויך צו איהם און אויך ניט גליוך צו יענעם קאָמיקער, וועלכער איז אַרויפּגעקומען אויפֿן סצענע אין הויף-טעאַטער מיט אַ פּעקיל פּאַפּיערען אונטער יעדען אָרים, און אַז מען האָט איהם געלעגט, וואָס טראָגסטו אונטערן רעכטען אָרים? האָט ער-ענטפערט: „בעפעהלען!“ און וואָס טראָגסטו אונטערן לינקען אָרים? — „געגענבעפעהלען!“ נייון, די מוטער קען מען א סך בעסער פערגלייכען צו יענעם ריזז בראַרעס, וועלכער האָט געהאַט תונדערט אָרימס און א פּעקיל פּאַפּיערען אונטער יעדען אָרים....“

אזא מין צושטאַנד לאָזט זיך ניט אזוי גיך ענדערן. דורות מוזען פערבייגעהן איידער מען וועט קענען דערוואַרטען א גרויסע פערבעסערונג. די ערציהונגס-סיסטעמען, אזוי גוט ווי פּאָליטישע אינסטיטוציעס, מאכט מען ניט: זיי ווַאקסען; און אין א קורצען משך זעהט זיך דאָס וואקסען ניט אָן. ווי לאַנגזאם אָבער יעדע פערבעסערונג זאָל ניט קומען, הייסט עס אלץ אז מען מוז אָנווענדען מיטלען כדי אפילו די לאַנגזאמע פערבעסערונג זאָל קע-נען אָנקומען; און איינס פון די מיטלען איז — דיסקוסיאָן.

מיר געהערען ניט צו יענע וועלכע גלויבען אין לאָרד פּאל-מערסטאָן׳ס דאָגמע, אז „אלע קינדער וועלען געבוירען גוטע“. בכלל געדענקט, שיינט אונז אז די פערקעהרטע דאָגמע, ווי ניט ריכטיג זי

זאל ניט זיין, איז דאך וועניגער ווייט אוועק פון דעם אמת, אויפער יענע. מיר שטימען אויך ניט אין מיט די וואס דענקען, אז מען קען דורך א פעהיגע ערציהונג מאכען פון קינדער אלץ וואס מען ווייל זיי זאלען זיין. אדרבא פערקעהרט, מיר זענען איבערצייגט, אז אויב אפילו עס איז מעגליך צו פערקלענערן דורך א קלוגע פיהרונג געווייסע נאטירליכע פעהלערן, איז אבער אונמעגליך זיי אין גאנצען אוועקצונעהמען. דער גרעאנק אז מען וואלט קענען דורך א פאלקאמענעם סיסטעם פון ערציהונג גלייך בעשאפען א אידעאלע מענשהייט, איז א נאהענטער קרוב צו דעם אנדער גרעאנק, וואס ליענט אויפגעשלאסען אין שעלי'ס פאעמען, אז אויב די מענשהייט וואלט נור אויפגעבעבען איהרע אלטע אינסטיטוציעס און איהרע פאראורטייל־ען, וואלטען גלייך פערשווינדען אלע צרות פון דער וועלט: ניט דער און ניט יענער גרעאנק קען ניט זיין אנגענומען ביי די, וועלכע האבען אונפארטייאיש שטודירט די מענשליכע אנגעלענהייטען.

פון דעסטוועגען קענען מיר דאך ווי געהעריג איז סימפאטיזירען מיט די וואס האלטען זיך פאר אזוינע צוהיטציגע האפענונגען. ענטוזיאזם, געטריבען אפילו ביז צום פאנאטיזם, איז א ניצליכע בעוועגונגס־קראפט — אפשר גאר אזא קראפט, וואס מען קען אהן איהר ניט אויסקומען. עס איז קלאר, אז דער בעגייסטערטער פאליטישער טהעור וואלט קיינמאל אזוי פיעל ארבייט ניט אויפגעטהון און קיינמאל אזוי פיעל אפפער ניט געבראכט, אויב ער וואלט ניט געגלויבט, אז די רעפארם פאר וועלכער ער קעמפפט איז די אייניציגע זאך וואס איז אזוי נויטיג. דער גענגער פון שטארקע געטרענק וואלט אניטירען א סך וועניגער ענערגיש, ווען ער וואלט ניט געוואוסט איבערצייגט, אז שכרות איז דער וואורצעל פון אלע געזעלשאפטליכע צרות. אין פילאנטראפישע זאכען, ווי אין אלע אנדערע, קומען גרויסע נוצען פון א „צוטיילונג דער ארבייט"; און כדי עס זאל קענען זיין א צוטיילונג פון דער ארבייט, מוז יעדער מין פילאנטראפ זיך מעהר אדער וועניגער אונטערווארפען אונטער זיין אויפגאבע — ער מוז האבען אן איבערטריבענעם גלויבען אין זיין ארבייט. דער־פאר קענען מיר זאגען וועגען די וואס האלטען די אינטעלעקטועלע אדער מאראלע ערציהונג פאר א פאנאצעא (א רפואה צו אלץ), אז

זייערע צו־גרויסע ערווארטונגען זענען ניט אהן נוצען; אז אפשר איז עס גאר א שטריך פון דער „וואוילטעטיגער אַרדנונג פון אלע זאכען", וואס מען קען פון ארט ניט ריהרען זייער פערטרויאונג אין זייער ארבייט.

אבער וועו עס וואלט אפילו אמת געווען, אז מען קען דורך א וועלכען עס איז מעגליכען סיסטעם פון מאראלען קאנטראל פורעמען די קינדער אין דער געווינשטער פארם, און אפילו וועו מען וואלט נעקענט אלע עלטערן מאכען גלויבען אין דעם סיסטעם, וואלטען מיר נאך אלץ געשטאנען ווייט פון אויסצופיהרען דעם צוועק וואס מיר בעאבזיכטיגען. מען פערגעסט, אז די דורכפיהרונג פון אזא מין סיסטעם פאדערט מצד פון די דערוואקסענע אזא מדרגה פון פערנונפט און גוטסקייט און זעלבסטבעהערשונג, וואס קיינער פער־מאגט עס ניט. דער טעות וואס וועדט נעמאכט פון די, וועלכע דיס־קוטירען די פראגען פון הויזליכער דיסציפלין, ליעגט אין דעם, וואס זיי שרייבען צו אלע פעהלערן און שווירigקייטען צו די קינדער און נאר קיין פעהלערן ניט צו די עלטערן. די אלגעמיין־אנגענומענע מיינונג וועגען פאמיליען רעגירונג, ווי וועגען דער נאציאנאלער רעגיערונג, איז, אז די גוטע מדות זענען ביי די הערשער און אלע חטאים נעפינען זיך ביי די בעהערשטע. אז מען זאל וועלען אורטיילען לויט די טעאריען פון ערציהונג, קומט אויס, אז די מענער און פרויען וועדען אינגאנצען אנדערע מענשען אין זייערע בעציהונגען צו קינדער. די בירגער מיט וועמען מיר פיהרען געשעפטען, די מענשען וועלכע מיר בעגעגענען אין דער וועלט — זיי, וויסען מיר, זענען זעהר ניט קיין פאלקאמענע בריאים. אין די טעגליכע סקאנדאלען, אין די מחליקות צווישען פרייגד, אין די באנקראטען־ערקלערונגען, אין די געריכט־פראצעסען, אין די פא־ליציי־ראפארטען, קומט אונז נאכאנאנד פאר צו זעהן די דורכדרינ־גענדע אייגענוציגקייט, אונעהרליכקייט און פשוט'ע ברוטאליטעט. דאך, וועו מיר נעהמען זיך קריטיזירען די פיהרונגען אין קינדער־צימער און נעהמען פונאנדערקלייבען די שלעכטע אויפפיהרונגען פון די יונגווארג, איז על פי הרגל גאר ביי אונז קיין פראגע ניט, אז אין דער בעהאנדלונג פון זייערע יונגלעך און מיידלעך זענען אט די זינדיגע מענשען אין גאנצען פרייי פון מאראלער שולדיגקייט!

אזוי ווייט איז דאס פון דעם אמת, אז מיר שטעלען זיך ניט אב ארויפצוואַרפען אויף די שלעכטע אויפפיהרונג פון די עלטערן די שולד פון א גרויסען טייל פון די הויזליכע חטאים, וואס מען שרייבט געווענליך־צו צו די פערדאַרבענקייטען פון די קינדער. מיר זאַגען עס ניט וועגען יענע מעהר־סימפּאַטעטישע מענשען און אייניגעהאלטענע נאטורען, אין וועלכען קלאס מיר האָבען אז מען קען אריינרעכענען די מעהרסטע פון אונזערע לעזער: אבער מיר זאַגען עס יא וועגען דער מאסע. וואס פאר א סארט מאראלע ביללדונג קען מען דערוואַרטען פון א מוטער, וועלכע שאקעלט יעדעם מאל מיט כעס איהר ברוסט־קינד פארוואס עס וויל ניט זויגען, ווי מיר האבען אליין איין מאל געזעהן ווי א מוטער האט עס געטהון? ווי־פיעל געפיהל פון גערעכטיגקייט קען א פאטער איינפלוסען, וועל־כער אז ער דערהערט די קולות פון קינד, וואס האט זיך פערקוועטשט דעם פינגער צווישען פענסטער, כאפט ער זיך איהם שלאגען, אנ־שטאט גלייך לויז צו מאכען דעם פינגער? אז עס זענען פאראן אזוינע טאטעס, האט אונז דערצעהלט איינער, וואס האט אליין מיט זיינע אויגען געזעהען אזא מעשה. אדער, מיר וועלען נעהמען נאך א שטארקערן פאל, וועלכען מיר ווייסען אויף פון א דירעקטען עדות — וואס פאר ערציהונגס־אויסזיכטען קען האבען אזא יונגעל, וועמען מען האט מכבד געווען מיט שמיטץ, בעת מען האט איהם געבראכט א היים מיט אן אויסגעלונקענעם פום? אמת, דאס זענען זעהר שטארקע ביישפיעלען — פעלען וואס בעווייזען אין מענש־ליכע וועזענס יענעם בלינדען אינסטינקט, וועלכער טרייבט די וויל־דע חיות צו טוידטען די שוואכליכע און פערוואונדעטע פון זייער אייגענעם מין. אבער הגם זיי זענען ביישפיעלען פון די ערנסטע פעלען, דאך כאראקטעריזירען זיי די געפיהלען און דעם אויפפיהר, וואס מען קען אלע טאג זעהן ביי פיעלע פאמיליען. וואר האט ניט געזעהען א סך מאל ווי טאטע־מאמע, אדער די ניאנע האט אננע־פאטשט א קינד פאר אויפגערעגטקייט, וואס די סבה איז מסתמא געווען עפעס א קערפערליכער ליידען? צוקוקענדיג אמאל ווי א מוטער כאפט אויף דאס פיצעל קינד וואס איז־געפאלען, וואר האט ניט געקענט דערזעהן אי אין דער גראבקייט, אי אין איהר שאר־פען געשריי „אה, דו שלים־מזל!" א בייזקייט וואס זאגט פאראוים

צוקינפטיגע רייסערייען אָהן א סוף? געפינט זיך ניט אין דעם האר־טען טאָן, מיט וועלכען א פּאָטער הייסט די קינדער זיין רוהיג, דער בעווייז, אז ער האָט ניט גענוג מיט־געפיהל מיט זיי? זענען ניט די שטענדיגע און אָפּט גאָר ניט נויטיגע שטערונגען, וואָס די קינדער מוזען אויסשטעהן — די בעפעהלען צו זיצען רוהיג, וואָס א לע־בעדיג קינד קען ניט פּאַלגען, ניט ליידענדיג דערפון גרויסע נערוונע אויפרעגונג; די פערבאָטען, פּאָהרענדיג אין וואגאָן, ניט ארויסצו־קוקען פון פענסטער, וואָס יעדען קינד מיט וויפיעל עס איז אינ־טעלּיגענט מוז עס פערשאפען גרויסע ליידען — זענען ניט, פרעגען מיר, אָט די שטערונגען צייכענם פון א שרעקליכען פעהלען פון סימ־פּאטיע? דער אמת איז, אז די שוויריגקייטען פון דער מאָרעלער ערציהונג האָבען נויטיגערווייז א דאָפּעלטען אורשפרונג: זיי קו־מען נויטיגערווייז פון די פערהאיניגטע פעהלערען אי פון די על־טערן, אי פון די קינדער. אויב כאראקטער־פערערבונג איז א געוויס פון דער נאטור, ווי יעדער נאטור־פּאָרשער ווייס אז עס איז, און ווי אונזערע טענליכע בעמערקונגען און געוועהנליכע שפּרוך־ווערט־ליך זענען מודה אין דעם, דאן איז אין דורכשניט די קינדערשע פעה־לערען אן אָבשפּיגלונג פון די פעהלערען פון די עלטערן. מיר זאָגען אין דורכשניט, ווארים אזוי ווי די רעזולטאטען זענען קאָמפּליצירט, מחמת די שטריכען וואָס זענען איבערגענעבען געוואָרען פון וועלכע אורעלטערן, איז די עהנליכקייט ניט קיין אויסדריקליכע, נור אן אל־געמיינע. און ווי באלד דורכשניטליך עקזיסטירט אָט די פעהלערן־פערערבונג, קומט דאָך ממילא אויס, אז די שלעכטע ליידענשאפטען, וואָס די עלטערן דארפען ניט דערלאָזען ביי די קינדער, געפינען זיך אין זיי גופא: עס קען זיין, אז זיי זענען בעהאלטען פון דער עפענטליכקייט, אדער פערשטעלט אפשר פון אנדערע געפיהלען, אבער פּראָן זענען זיי. עס איז דעריבער קלאָר, אז עס איז קיין האָפענונג ניטא אלע זאלען קענען פראקטיצירען עפעס א אידעאלען סיסטעם פון דיסציפּלין: די עלטערן זענען ניט גוט גענוג.

נאָך מעהר: וואלטען שוין אפילו געווינע אזוינע מעטאדען, דורך וועלכע מען זאל קענען גלייך דערגרייכען דעם צוועק וואָס מען וויל; און וואלטען אפילו די פאָטערס און מוטערס געהאט גענוג איינזיכט, סימפּאטיע און זעלבסטבעהערשונג צו קענען דורכפיה־

רען די דאזיגע מעטאדען אויסגעהאלטענערהייט — וואלט מען יע־מאלט נאך אלץ געקענט ארגומענטירען, אז עס וואלט קיין פעולה ניט געווען צו רעפארמירען די פאמיליען־רעגיערונג, איידער די אנ־דערע זאכען זענען געווארען רעפארמירט. וואהרים וואס בעצוו־קען מיר אייגענטליך? איז דען ניט דער נעהענטסטער צוועק פון יעטוועדער סארט ערציהונג פארצובריייטען א קינד פאר די עסקים פון לעבען — ד. ה. מאכען פון איהם א בירגער, וועלכער זאל זיך גוט אויפפיהרען אין אין דערזעלבער צייט אויך קענען מאכען א וועג פאר זיך אין דער וועלט? און מאכען זיך א וועג אין דער וועלט (אונטער וואס מיר מיינען ניט אנקלייבען רייכקייט, נור נענוג מיט־לען צו קענען ערציהען א פאמיליע) — צי שליסט דאס ניט איין א געוויסען צופאסען־זיך צו דער וועלט ווי זי איז איצט? און אויב מיר וואלטען געקענט דורך א וועלכען עס איז סיסטעם פון בילדונג ארויסברייננען א אידעאלען מענשליכען וועזען, איז עס ניט צוויי־פעלהאפט צי אזא מענש וואלט געטויגט פאר דער וועלט ווי זי איז איצט? קענען מיר ניט אדרבא האבען א פערדאכט, אז זיין צו־שארפער געפיהל פון גערעכטיגקייט און זיין צו־הויכער מאססטאב פון אויפפיהרונג וואלט איהם געמאכט דאס לעבען אונערטרעגליך אדער אפשר גאר אונמעגליך? און ווי אפילו בעוואונדערונגסווערטה, פון זיין אינדיווידועלען שטאנדפונקט, דער רעזולטאט זאל ניט זיין, צערשטערט עס דען ניט זיך אליין אויף וויפיעל עס איז נוגע דער גענועלישאפט אין דעם קומענדיגען דור? עס איז פארען ענוג גרונד צו דענקען, אז אין דער פאמיליע, אזוי גוט ווי אין דער נאציאן, איז אין כלל נערעדט דער סארט רעגירונג וואס איז דא, אונגעפעהר אזוי גוט, ווי דער אלגעמיינער צוישטאנד פון דער מענשליכער נאטור לאזט איהם זיין. מיר מיינען האלטען די מיינונג, אז דער דורכ־שניטס־כאראקטער פון די מענשען בעשטימט אין איין פאל, אזוי גוט ווי אין דעם אנדער פאל, די אייגענשאפט פון דעם קאנטראל וואס וועלט אויסגעאיבט. אין ביידע פעלען, מעגען מיר קומען צום בעשלוס, פיהרט די פערבעסערונג פון דעם דורכשניטס־כאראקטער צו א פערבעסערונג פון דעם סיסטעם; און ווייטער נאך, אז אויב עס וואלט מעגליך געווען צו פערבעסערן דעם סיסטעם איידער דער דורכשניטס־כאראקטער איז א פריהער פערבעסערט געווארען, וואלט

דער פּועל יוצא געווען גיכער א שלעכטער איידער א גוטער. דער גראד פון שטרענגקייט, וואס די קינדער שטעהען איצט אויס פון זייער עלטערן און לעהרער, קען בעטראכט ווערען נור ווי א פּאַרבריי־טונג פאר דער גרעסערער שטרענגקייט, וואס זיי וועלען אנטרעפען אריינטרעטענדיג אין דער וועלט. און מען מעג טענה'ן, אז אויב עס וואלט מעגליך געווען פאר די עלטערן און די לעהרער צו בעהאנדלען די קינדער מיט פּאלקאמענער גערעכטיגקייט און גאנצער סימפּאטיע, וואלט עס יעמאלט נור שארפער געמאכט די ליידען, וועלכע זיי וואל־טען שפּעטער אין לעבען געהאט אויסצושטעהן פון דער נייציגקייט און זעלבסטזוכט פון די מענשען. *)

וועד עס איז קען אבער פרעגען, „בעווייזט שוין דאס אפשר ניט צופיעל?" „אויב אז קיין סיסטעם פון מאראלער ערציהונג קען

*) פון אט דעם סארט איז דער ארגומענט, וואס אייניגע גיבען אן, פאר דער גראבער בעהאנדלונג וואס די יונגלעך שטעהען אויס אין אונזע־רע פאלקס־שולען; וואו די קינדער וועדען אריינגעפיהרט, ווי זיי זאגען, אין א מיניאטורנע וועלטיל מיט איהרע שטרענגקייטען, וועלכע גרייטען זיי צו פאר די שטרענגקייטען פון דער וויהקליכער וועלט. מען מוז מזדה זיין, אז די טענה האט א געוויסע קראפט; זי איז אבער ניט קיין גענוג־שטארקע טענה. וואהרים בעת וואס די דיסציפלין פון הויז און שוהל, וועלכע דארף טאקי ניט זיין א ס ך בעסער איידער די דיסציפלין פון דערוואקסענעם לעבען, מוז דאך אבער זיין ו ו י פ י ע ל ע ס א י ז בעסער, איז די דיסציפלין וואס די יונגלעך טרעפען אן אין א י ט א ן, ו ו י נ ט ש ע ס ט ע ר, ה א ר ר א ו א. אז. וו. גאר ערגער ווי פון דערוואקסענעם לעבען, מעהר אונגערעכט און גרויזאם. אנשטאט וואס זי זאל זיין א הילף צום מענשליכען פארגרעסן, ווי יעדע בילדונג דארף זיין, איז דערמיט וואס זי געווהנט די יונגלעך צו א דעספּאטישער פארם פון רעגיערונג און צו א פערקעהר וואס איז רעגולירט דורך א ברוטאלע מאכט, פיהרט זי זיי פארצובריטען פאר א נידערגערן צושטאנד פון גע־זעלשאפט ווי דער איצטיגער. און אזוי ווי אונזערע געזעצגעבער וועלען געווהנליך אויסגעקליבען פון די וואס זענען ערציגען געווארען אין אזוינע שוהלען, וועלט דער בארבארישי־ווירקענדער אינפלוס א שטערונג צו דעם נאציאנאלען פארטשרים.

ניט גלייך מאכען פון די קינדער וואָס זיי זאָלען זיין; אויב אז עס וואָלט אפילו יאָ געווען אזא סיסטעם, זענען די היינטיגע עלטערן צופיעל אונפאָלקאָם צו קענען דאָס דורכפיהרען; און אויב אז מען וואָלט שוין אפילו אזא סיסטעם ערפאָלגרייך דורכפיהרען אזא סיסטעם, וואָלטען די רעזולטאטען שרעקליך געפאנגען לחיפך צום היינטיגען צושטאנד פון דער געזעלשאפט: קומט דען דערפון ניט ארויס, ניט נור אז עס איז אונפראקטיש צו רעפארמירען דעם סיסטעם וואָס ווערט איצטער געברויכט, נור אז עס איז אפילו גאָר ניט כדאי?" ניין. אלץ וואָס עס פאָלגט פון דעם איז, אז די רעפארם אין דער הויזליכער רעגירונג מוז אָננעהן אינאיינעם מיט אנדערע רעפארמען. עס פאָלגט נור דערפון, אז די מעטאָדען פון דיסציפלין קענען ניט און דארפען ניט אנדערש פערבעסערט ווערען, סיידען נור בים־לעכווייז יעדעם מאָל. עס פאָלגט נור דערפון, אז די פאָדערונגען פון דער אבסטראקטער גערעכטיגקייט וועלען מוזען אין דער פראק־טיק ארונטערגעלאָזען ווערען צוליעב דעם היינטיגען צושטאנד פון דער מענשליכער נאטור, צוליעב די אונפאָלקאָמענהייטען אי פון די קינדער, אי פון די עלטערן, אי פון דער געזעלשאפט; און אז די דאָזיגע פאָדערונגען וועלען קענען פערבעסערט ווערען נור יעמאָלט, ווען דער אלגעמיינער כאראקטער וועט ווערען בעסער.

„ווי די מעשה איז — קען אונזער קריטיקער ענטפערן צוריק — זעהט מען קלאָר, אז עס האָט קיין נוצען ניט אויפצושטעלען א וועלכען עס איז אידעאָלען מאָסשטאב פון פאָמיליען־דיסציפלין. עס קען ניט זיין קיין פעולה פון אויסארבייטען און רעקאָמענדירען מע־טאָדען, וועלכע שטעהען וויייטער פאר זייער צייט". מיר טענה'ן וויעדער פערקעהרט. פונקט ווי אין דעם פאל פון דער פאָליטישער רעגירונג, וואו עס קען זיין אז די ריינע גערעכטיגקייט איז היינט־גען טאג נאָך ניט פראקטיש, פאָדערט זיך דאָך מען זאל וויסען וואו די גערעכטיגקייט ליגט, כדי די ענדערונגען וואָס מיר מאכען זאָלען געהן נעהענטער צו איהר, אנשטאָט וויייטער אוועק פון איהר; אזוי אויך אין דעם פאל פון דער הויזליכער רעגיע־רונג, מוז אויפגעשטעלט ווערען א אידעאל, כדי מען זאל קענען בהדרגה זיך אלץ מעהר און מעהר דערנעהענטערן צו איהם. מיר דארפען קיין מורא ניט האָבען טאָמער וועלען ארויסקומען שלעכ־

טע פאלגען פון אויפהאלטען דעם אידעאל. דער נאטירליכער קאנ־סערוואטיזם פון דער מענשהייט איז דורכשניטליך שטארק גענוג ניט צו דערלאזען קיין צו־שנעלע ענדערונג. עס איז אלץ אזוי ארגא־ניזירט, אז ביז וואנען מענשען זענען ניט דערוואקסען צו דער הויך פון א נייעם גראנק, קענען זיי איהם ניט תופס זיין: נאמינעל קע־נען זיי דעם גראנק האלטען, אבער זיין עצם קענען זיי ניט. אפילו וען די וואהרהייט ווערט שוין יא אנערקענט, בלייבען די הינדערני־סען, וואס לאזען איהר ניט ווערען פערווירקליכט, אזוי פעסט, אז זיי לעבען אריבער די גרעוליד פון די מענשענ־פרייהייט און אפילו די ג־דולד פון די פילאסאפען. מיר קענען דעריבער זיכער זיין, אז די שוע־ריגקייטען וואס שטעהען אין ווג פון א נארמאלער רעגיערונג איבער די קינדער, וועלען אלע מאל האבען גענוג כח אבצושוואכען די אנ־שטרענגונגען וואס ווערען געמאכט זי צו פערווירקליכען.

מיט אט די איינלייטענדע ערקלערונגען, לאמיר איצט זיך נעה־מען בעטראכטען די אמת'ע ציעלען און מעטאדען פון א מאראלער ערציהונג. נאכדעם ווי מיר וועלען אבגעבען אייניגע זייטלעך אויף אבצופערטיגען זיך מיט די אלגעמיינע פרינציפען, ווועלכע מיר בע־טען מען זאל לעזען מיט גרעוליד, ווועלען מיר דורך ביישפיעלען זעהען קלאר צו מאכען די ריכטיגע מעטאדען, ווי אזוי די עלטערן דארפען זיך אויפפיהרען אין די שווערע לאגען, וואס קומען אלע ווייל פאר אין דער רעגיערונג פון דער פאמיליע.

ווען א קינד פאלט, אדער שלאגט אב דעם קאפ אן טיש, ליידט עס א וועהטאג, און די אראינערונג דערפון האט די טבע צו מאכען ער זאל זיין מעהר פארזיכטיג. דורך די וויעדערהאלונג פון אזוינע ערפאהרונגען וועלט דאס קינד מיט דער צייט דיסציפלינירט גוט אכטונג צו געבען אויף זיינע בעוועגונגען. וועג עס ריהרט אן דאס הייסע אייזען פון אויוועג, רוקט אריין די האנד אין פלאם פון ליכט, אדער גיסט אוים קאכעדיג וואסער אויף א טיש פון זיין קערפער, איז דער ברען אדער בריה וואס ער האט געקריגען, א לעקציאן וואס וועלט ניט לייכט פערגעסען. איינע אדער צוויי אזוינע פאסירונגען לאזען איבער אזא טיעפען אייגדרוק, אז מען קען איהם שפעטער מיט קיין זאך ניט אייגרעדען צו פעראכטען אויף דעם אופן נאך אמאל די געזעצען פון זיין קערפערליכען געביי.

אט אין די פעלען בעווייזט אונז די נאטור, אויף דעם פשוט'סטען אופן, די אמתע טעאריע און פראקטיקע פון מאראלער דיסציפלין — א טעאריע און א פראקטיקע, וועלכע ווי זיי זאלען פאר אויבער־פלעכליכע מענשען ניט אויסזעהן גאר עהנליך צו די וואס מיר האל־טען געווענהנליך, וועלען מיר אבער אונטערזוכענדיג זיי אויסגעפינען, אז זיי אונטערשיידען זיך פון יענע זעהר פיעל.

בעמערקט ערשטענס, אז אין די בעשעדיגונגען פון קערפער און אין די בעשטראפונגען פאר זיי, זעהען מיר דעם בעגריף פון א שלעכטען אויפפיהר און זיינע פאלגען צוריקגעפיהרט צו זיינע איינפאכסטע פארמען. הגם, לויט זייער פאפולערער בעדייטונג, קען מען קוים אנווענדען די וועי־טער „רעכט" און „אונרעכט" אויף טהאטען, וועלכע האבען ניט קיין אנדער ווירקונג אויסער דירעקט קערפערליכע; דאך וואר עס טראכט די זאך איבער וועט אייזעהן, אז אזוינע טהאטען מוז מען פונקט אזוי קענען קלאסיפיצירען, ווי אלע אנדערע טהאטען. פון וואסער שטאנדפונקט זיי זאלען ניט ארויסגעהן, שטימען אלע טעאריען פון מאראל איין, אז אן אויפ־פיהר, וואס דער סך הכל פון זיינע רעזולטאטען, פון די אונמיטעל־באר ווי פון די ווייטע, איז ווילטהעטיג, איז א גוטער אויפפיהר; און פערקעהרט, אז אן אויפפיהר, וואס דער סך הכל פון זיינע אונ־מיטעלבארע ווי פון די ווייטע רעזולטאטען איז שעדליך, איז א שלעכ־טער אויפפיהר. די ענדליכע מאשטאבען, לויט וועלכע אלע מענ־שען אורטיילען די אויפפיהרונג, זענען די גליקליכקייט אדער די צרות וואס קומען דורך איהר. מיר האלטען שכרות פאר אונרעכט, פון וועגען די קערפערליכע פערדארבענקייטען און די בעגלייטענדע מא־ראלע פעהלערען, וואס קומען אן אויף דעם שכור און אויף די וואס זענען אבהענגיג פון איהם. וועז גניבה וואלט געבראכט פערגעניגען אי דעם גנב, אי דעם בע'גנב'טען, וואלטען מיר עס ניט געפונען אין אונזער קאטאלאג פון זינד. וואלט מען זיך געקענט פארשטע־לען, אז די גוטהערציגע טהאטען פערמעהרען מענשליכע ליידען, וואלטען מיר זיי פערדאמען: מיר וואלטען זיי ניט רעכענען פאר גוטהערציג. מען דארף נור איבערלעזען דעם ערסטען־בעכטען לייט־ארטיקעל פון א צייטונג, אדער צו־הערען זיך צו א וואסער־עם־איז געשפרעך איבער געזעלשאפטליכע עסקים, כדי איינצוזעהן, אז סיי

די געזעצען פון פּאַרלאַמענט, סיי די פּאָליטישע בעוועגונגען, די פּי־לאַנטראָפּישע אָגיטאַציעס, אינייאַנעם מיט די טהאָטען פון אייג־צעלנע מענשען, וועלכע אַלע געוואָרטיילט לויט די רעזולטאַטען וואָס מען דערוואַרט פון זיי: צי זיי וועלען פערגרעסערן די פּריידען אָדער לייַדען פון מענשען. און אויב מיר געפינען, בעת מיר אַנאַליזירען אַלע סעקונדערע, (צווייטע), צוגעפּיהרטע אידעען, אז אָט די פונק־טען זענען אונזערע לעצטע פּראָבעס פון רעכט און אומרעכט, קענען מיר זיך ניט ענטזאָגען צו קלאָסיפיצירען אויך די פּיהרונגען פון קער־פּער אלס רעכט און אומרעכט, לויט די וואויל־טהעטיגע אָדער שעד־ליכע רעזולטאַטען, וואָס זיי ברייננען ארויס.

צווייטענס, בעמערקט דעם כאראקטער פון די שטראָפען, וועל־כע פערהינדערן די דאָזיגע קערפערליכע עבירות. ש ט ר א פ ע ן רופען מיר זיי אָן, וויל מיר האָבען ניט קיין בעסערן וואָרט; וואָרים אין דעם בוכשטעבליכען זין פון וואָרט זענען זיי ניט קיין שטראָפען. זיי זענען ניט קיין קינסטליכע און אוננוויטיגע יסורים־אַנטהואונג, נור זיי זענען איינפאַך די וואויל־טהעטיגע אָבהאַלטם־מיטלען פון טהאָטען, וועלכע געהען בעצם להיפּך צום וואויל־זיין פון קערפּער — אָבהאַלטם־מיטלען, וואָס אָהן זיי וואָלט דאָס לעבען גיך חרוב גע־וואָרען דורך די בעשעדיגונגען פון קערפער. עס איז אן אייגענ־טימליכקייט פון אָט די שטראָפען, אויב מיר מוזען זיי אזוי אָנרוי־פען, וואָס זיי זענען איינפאך די א ו נ פ ע ר מ י ד ל י כ ע ק א נ ס ע ק ו ע נ צ ע ן פון די טהאָטען, נאָך וועלכע זיי קומען: זיי זענען נישט מעהר ווי די א ו נ פ ע ר מ י ד ל י כ ע ר ע א ק־צ י ע ס, וואָס קומען דורך דעם קינד'ס טהאָטען.

מען דארף אויך האָבען אין זיך, אז די דאָזיגע שמערצליכע צו־ריקווירקונגען זענען פּראָפּאָרציאָנעל גלייך לויט'ן ערך פון די עבירות. א לייכטער אומגליקס־פאל ברייננט א לייכטען שמערץ; א מעהר ערנסטער פאל — א שטארקערן שמערץ. די נאטור האָט ניט פער־אָרדענט, אז דאָס שטיפערל, וואָס קוליעט זיך איבער דעם שוועל, זאָל לייַדען אריבער די נויטיגע מאָס, כדי עס זאָל איהם מאכען זיין נאָך מעהר פּאָרזיכטיג, אייַדער די נויטיגע מאָס לייַדען וואָלט איהם געלערנט צו זיין. ניין, זי לאָזט איהם לערנען זיך פון זיינע טענליכע ערפאהרונגען די גרעסערע אָדער קלענערע טעות'ן, און פיהרען זיך אין אינקלאנג דערמיט.

און דאן בעמערקט לעצטענס, אז אט די נאטירליכע צוריקווירקונגען, וועלכע קומען ווי א פאלגע פון דעם קינד'ס שלעכטע מעשים, זענען אלעמאל דיזעלביגע, זענען דירעקטע, פעסט־ענטשלאסענע און מען קען זיך פון זיי ניט אויסדרעהען. קיינע דראהונגען, נור א שטילער, שטרענגער פסק. אז א קינד פערשטעכט זיך דעם פינגער מיט א נאדעל, קומט דערפון א שמערץ. אויב ער טהוט עס נאך א מאל, קומט דערזעלביגער רעזולטאט וויעדער, און אזוי ווייטער אהן א סוף. אומעדום וואו ער האט צו טהון מיט דער אונבעלעבטער נאטור נעפינט ער אט די ניט־פערענדערטע אויסגעהאלטענקייט, וואס ווי ניט ווייסען פון קיינע תירוצים און וואס מען קען ניט אפעלירען אנטקעגען איהר. און דערקענענדיג נאנץ גיך אט די שטרענגע אבער גוטע דיסציפלין, וועדט דאס קינד זעהר פארזיכטיג ווייטער ניט צו טהון קיין עבירות.

נאך מעהר בעדייטונג בעקומען אט די אלגעמיינע וואהרהייטען, וועלכע מיר נעדענקען, אז זיי האלטען פונקט אזוי אויס אין פערלויף פון דערוואקסענעם לעבען, אזוי גוט ווי אין משך פון די ערסטע קינדערשע יאהרען. די ידיעות וועלכע די נאטירליכע פאלגען, וואס זיי נעווינען דורך די ערפאהרונג, איז דאס וואס עס שטעלט אב דערוואקסענע מענשען, בעת זיי נעהען אויף א פאלשען וועג. וועלכע הויז־ערציהונג האט אויפגעהערט און קיין עלטערן אדער לעהרער, וואס זאלען פערבאטען דעם אדער יענעם סארט אויפפיהר, זענען ניטא, יעמאלט הויבט אן ווירקען א דיסציפלין, וואס איז עהנליך צו יענער, דורך וועלכע דאס יונגע קינד וועדט ערצויגען אליין צו וויסען ווי צו פיהרען זיך. אויב דער בחור, בעת ער נעהמט זיך פאר א געשעפט אין לעבען, פערגיידעט זיין צייט, טהוט ניט־נעאיילט אדער ניט־פעהיג די ארבייט וואס מען האט איהם פערטרויט צו טהון, וועט מיט דער צייט שוין קומען די נאטירליכע שטראף: מען זאגט איהם אב פון שטעל און ער מוז פאר א נעווייסער צייט ליידען די צרות פון א לפי ערך אריימערער לאגע. אויף דעם אונפינקטליכען מענשען, וואס האלט ניט זיין אברייד אין געשעפט אדער פערגענינגען־זאכען, פאלען נאכאנאנד די פאלגליכע אונבעקוועמליכקייטען, הזיקות און דחקות. דער ענדלעך וואס שטעלט זיך א צו־הויכען פראפיט, פערליערט זיינע קונדען, און קריגט אויף

דעם אופן אן אבשניט אין זיין גייציקייט. א קלענער־געוואָרענע פראקטיקע לערנט דעם נאכלעסיגען דאקטאָר צו נעהמען זיך מעהר מיה מיט זיינע פאציענטען. דער צו־לויבט גלויביגער קרעדיטאָר און דער צו־היציגער ספעקולאנט לערנען ביידע צוגלייך, דורך די שוויריג־קייטען אין וועלכע זייער ניט־אויסגערעכענטקייט האָט זיי אריינגע־דרעהט, ווי נויטיג עס איז צו זיין מעהר פאָרזיכטיג אין זייערע גע־שעפטען. און אזוי געהט עס דורכ'ן גאנצען לעבען פון יעדען בור־גער. אין דעם שפריכווארטי, וואָס ווערט אזוי אָפט געברויכט ביי אזוינע פעלען — „א קינד וואָס האָט זיך אבגעברענט, האָט מורא פאר פייער", זעהען מיר ניט נור אז דער פערגליך צווישען דער דאָ־זיגער גענזלשאפטליכער דיסציפלין און דער פריהער נאטור־דיסציפ־לין פון יונגע קינדער, איז אן אלגעמיין אנערקענטער; נור מיר זעהען אין דעם אויך די גערונגענע איבערציגונג, אז אָט די דיסציפלין איז פון דעם העכסט ווירקזאמען כאָרט. יא, דער אמת איז, אז די איבערציגונג איז מעהר ווי א גערונגענע: זי איז א קלאָר אויסגע־שפראכענע. יעדער אייגער האָט געהערט ווי אנדערע האבען מורה געווען, אז נור „די טייער געקויפטע ערפאהרונג" האָט זיי מיטגע־בראכט אוועקצוואַרפען עפעם א שלעכטען אָדער נאָרישען גאנג פון אויפפיהרונג וואָס זיי פלעגען פריהער בעגעהן. קריטיקירענדיג די מעשים פון אָט דעם פערשוונדער אָדער פון יענעם ספעקולאנט, האָט יעדער אייגער געהערט די בעמערקונג, אז עצות זענען געווען אַרויסגעוואָרפען, און מעהר נאָר נישט ווי די „ביטערע ערפאהרונג" האָט אויף זיי געקענט מאכען א ווירקונג: דאָס הייסט, נאָר נישט א חוץ די ליידען פון די אונפערמיידליכע פאלגען. און אויב מען נויטיגט זיך אין נאָך וועלטערע בעווייזען, אז די נאטירליכע צוריק־ווירקונג איז ניט נור די ווירקזאמסטע שטראָף, נור אז קיין פון מען־שען־אויסגעקלערטע שטראָף קען ניט פערגעהמען איהר פלאץ, האָ־בען מיר אזוינע וועלטערע בעווייזען אין דעם גאנצ בעקאנטען פאקט, וואָס אונזערע פערשיידענע שטראָף־סיסטעמען האבען אזא שלעכ־טען ערפאלג. פון די פיעלע מעטאדען פון קרימינעלער דיסציפלין וואָס זענען פאָרגעשלאָגען און גענזלליך אינגעפיהרט געווארען, האָט קיין איינע ניט פערווירקליכט די ערוואַרטונגען פון איהרע פער־טיידיגער. די קינסטליכע בעשטראָפונגען האבען ניט געבראכט קיי־

נע פערבעסערונגען; אין פיעלע פעלען האבען זיי גאר פערגרעסערט נאך די פערבעסערונגען. די איינציגע ערפאלגרייכע רעפארמאטארישע אנשטאלטען זענען די פריוואט־אויסגעפיהרטע, וועלכע דערנעהנטערן זייער רעזשים צו דער מעטאדע פון דער נאטור — וועלכע טהוען ניט פיעל מעהר א חוץ וואס זיי וועגדען אן די נאטירליכע פאלגען פון דעם קרימינעלען אויפפיהר: פערקלענערענדיג דעם פערברעכער'ס פרייהייט אויף וויפיעל עס איז נויטיג פאר דער זיכערהייט פון דער געזעלשאפט, און פאדערנדיג פון איהם זיך אליין אויסצוהאלטען, כל זמן ער לעבט אונטער דעם דאזיגען צוואנג. מיר זעהען, אלזא, ביידע זאכען: ערסטענס, אז די דיסציפלין, דורך וועלכע דאס יונגע קינד לערנט זיך צו רעגולירען זיינע פיהרונגען, איז די אייגענע דיסציפלין דורך וועלכע דער גרויסער עולם פון דערוואקסענע מענשען האלט זיך אין אָרדנונג און וועדט מעהר אדער וועניגער אויסגעבעסערט; און צווייטענס, אז די מענשליך־ערפונדענע דיסציפלין פאר די ערגסטע דערוואקסענע פערפעהלט דעם צוועק, וועז זי טרעט אב פון אט דער העכער־געשטעלטער דיסציפלין, און פערקעהרט, הויבט אן צו האבען אן ערפאלג, וועז זי דערנעהנטערט זיך צו איהר.

האבען מיר דא ניט, אויב אזוי, דעם הויפט פרינציפ פון דער מאראלער ערציהונג? זענען מיר ניט מחויב דערפון צו שליסען, אז דער סיסטעם וואס האט אזא גוטע ווירקונג אין פערלויף פון דער קינדהייט און די דערוואקסענע יאהרען, וועט זיין פונקט אזוי וואויל־טהעטיג אין משך פון דער יונגענד? קען וואר עס איז גלויבען, אז די מעטאדע וואס פאסט אזוי גוט אין די ערסטע און אין די לעצטע פעריאדען פון לעבען, וועט ניט פאסען אין דער צווישענדיגער פער־יאדע? איז עס ניט קלאר, אז די עלטערן, אלס „אויספיהרער און אויסטייטשער פון דער נאטור", האבען אויף זיך די עובדא צו זעהען, אז זייערע קינדער זאלען נאכאנאנד דורכמאכען די אמת'ע קאנסעקווענצען פון זייער אויפפיהר, די נאטירליכע צוריקווירקונגען — ניט אבווענדענדיג זיי, אויך ניט פערשארפענדיג זיי, און ניט אויפשטעלענדיג אנשטאט זיי קיין קינסטליך־געמאכטע קאנסעקווענצען? קיין לעזער אהן פארורטיילען וועט זיך ניט פערקלערען צי ער זאל געבען דערצו זיין צושטימונג.

א היבשע צאָהל מענשען וועלען דאָך מסתמא טענה'ן, אז דאָס רוב עלטערן טהוען טאקי אזוי — אז די שטראָפען וואָס זיי לעגען ארויף זענען מעהרסטענטייל̈ס די ריכטיגע קאָנסעקווענצען פון'ם שלעכטען אויפפיהר; אז די עלטערן'ס כעס, וואָס דריקט זיך אויס אין בייזע ווערטער און טהאטען, איז דער רעזולטאט פון דעם קינד'ס פערזינדיגונג; און אז דאָס קינד מאכט טאקי דורך, אין די פיזישע און מאָראָלע לייִדען וואָס ער האָט אויסצושטעהן, די נאטירליכע צו־ריקווירקונג פון זיין שלעכטער פיהרונג. אָט די בעהויפטונג ענט־האלט אינאיינעם מיט א סך טעות'ן אויף עטוואָס וואהריים. עס איז נאָר קיין פראגע ניט, אז דער כעס פון די פאָטערס און מוטערס איז א ריכטיגע פאָלגע פון די קינדערשע חטאים, און אז דער אויסדרוק פון דעם כעס איז א נאָרמאָלער אָבהאָלטס־מיטעל פון אזוינע חטאים. די נעשרייען, דראָהונגען און שלעג, וואָס א לייִדענשאפטליכער פאָטער אָדער מוטער טיילט אויס די פערזינדיגטע קליינווארג, זענען בלי ספק ווירקונגען, וואָס ווערען פאקטיש ארויסגערופען דורך די חטאים פון די קינדער; און בכן דארף מען זיי אין א געוויסען זין בעטראכ־טען ווי איינע פון די נאטירליכע צוריקווירקונגען פון זייערע אומגע־רעכטע טהאטען. מיר זענען אויך נאָר ניט פאַרבערייט צו זאָגען, אז אָט די אופנים פון בעהאנדלונג זענען ניט רעלאטיוו גערעכטע — דאָס הייסט, גערעכטע לפּי שיכות צו די אונקאנטראָלירבארע קינדער פון שלעכט־קאָנטראָלירטע דערוואקסענע; גערעכט, אויף וויפיעל דאָס איז שייך צו א געוועלשאפטליכען צושטאנד, וואו אזוינע שלעכט־קאָנטראָלירטע דערוואקסענע שטעלען צונויף די גרויסע מא־סע פון פאָלק. ווי מיר האָבען שוין געזאָגט, די ערציהונגס־סיסטע־מען, פונקט ווי די פאָליטישע און אנדערע אינסטיטוציעס, זענען בדרך כלל אזוי גוט, וויפיעל דער צושטאנד פון דער מענשליכער נא־טור לאָזט זיי זיין. די בארבארישע קינדער פון בארבארישע עלטערן קען מען הפּנים אנדערס ניט האלטען אין צוויק, סיידען דורך בארבארישע מעטאָדען, וואָס אזוינע עלטערן בענוצען ניט איבערגע־לעגטערהייט; בעת צו זיין אונטערוואָרפען אונטער אזוינע בארבא־רישע מעטאָדען איז אפשר גאָר די בעסטע פאַרבריטונג, וואָס אזוינע קינדער קענען האָבען פאר דער בארבארישער געזעלשאפט, אין וועל־בער זיי וועלען מיט דער צייט דארפען שפּיעלען א ראָליע. פערקעהרט

וויעדער, די ציוויליזירטע מיטגליעדער פון א ציוויליזירטער געזעל־שאפט וועלען נאטירליכערהייט ארויסווייזען זייער אונצופרידענהייט אין וועניגער־געוואלטיגע פאַרמען — וועלען נאטירליכערהייט אַנ־וועגדען וווייכערע מיטלען, וועלכע וועלען פאר זייערע מעהר־ארטיגע קינדער אויך זיין גענוג שטארק. עס איז אמת, הייסט עס, אז אויף וויפיעל עס איז נוגע דעם אויסדרוק פון די עלטערן'ס געפיהלען וועלט פרינציפ פון נאטירליכער צוריקווירקונג טאקי אלעמאל מעהר אדער וועניגער דורכגעפיהרט. דער סיסטעם פון הויז־רעגיערונג גראוויטירט (ציהט זיך צום מיטעלפונקט) צו זיין פאסענדער פארם.

איצטער אבער בעטראכט צווי וויכטיגע פאקטען. דער ערס־טער פאקט איז, אז אין אזוינע שנעלע איבערגאנגע צושטענדען ווי אונזערע, אין וועלכע עס געהט אן א שטענדיגער קאמפף צווישען אלטע און נייע טעאריען און אלטע און נייע פראקטיקעס, קענען די אנגעוועגדעטע ערציהונגס־מעטאדען בדרך הטבע ניט שטעהען אין א גאנצער הארמאניע מיט די צייטען. בייגענדיג זיך צו דאגמען, וואס האבען גענפאסט נור פאר די דורות וועלכע האבען זיי ארויסגעגעבען, וועגדען פיעלע עלטערן אן בעשטראפונגען וואס פערלעצען זייערע אייגענע געפיהלען, און אט אזוי ברייגען זיי אויף זייערע קינדער א ו נ נ א ט י ר ל י כ ע רעאקציעס; בעת פערקעהרט, אנדערע עלטערן, האבענדיג ענטוויאסטיש אז די פאלקאמענהייט קומט גלייך אן, לויפען אוועק צו דעם אנדער עקסטרעם. דער צווייטער פאקט איז, אז די הויפט־וויכטיגע דיסציפלין איז ניט דורכצומאכען די ערפאהרונג פון די עלטערן'ס לויב אדער טאדעל, נור עס איז דורכ־צומאכען די ערפאהרונג פון יענע רעזולטאטען, וועלכע וואלטען שפעטער אליין ארויספליסען פון דער אויפפיהרונג, בעת עס איז ניטא קיין עלטערן'ס מיינונג אדער זייער ארויינמישען זיך. די אמת בעלעהרענדע און היילזאמע פאלגען זענען ניט די, וועלכע די עלטערן וואהרנעמען ארויף, בעת זיי נעהמען אויף זיך די ראליע פון דער נא־טור'ס שטעלפערטרעטער; נור דאס זענען יענע פאלגען, וואס די נאטור אליין וואהרנעמט ארויף. מיר וועלען זיך נעהמען די מיה קלאר צו מאכען דעם חילוק מיט עטליכע ביישפיעלען, וועלכע וועלען בע־וויזען וואס מיר מיינען ביי נאטירליכע, אין געגאנזאץ צו קינסט־ליכע צוריקווירקונגען, און צו דערזעלבער צייט וועלען זיי אויך געבען עטליכע פראקטישע אנדייטונגען.

אין יעדער פאמיליע, וואו עס זענען פאַראן יונגע קינדער, קומען אלע טאָג פאַר אזוינע קינדערשע מעשׂים, וואָס די מוטערס און די דיענסטען רופען אָן „אַנווארפען א פולען הויז". א קינד האָט ארויס־גענומען זיין קעסטל שפּיעלצייג און האָט זיי געלאָזט פונאנדער־געווארפען אויף דר'ערד. א הויפען בלומען, וואָס מען האָט גע־בראכט פון'ס מאָרגען־שפּאציער, ליגען צעוואָרפען אויף די טי־שען און שטולען. אָדער א קליין מיידעל, וואָס האָט געמאכט קלייד־לעך פאר איהר קוקלע, האָט אָנגעווארפען דאָס צימער מיט שמאַט־קעס. די ארבייט פון צוריכט מאכען די אויפֿרדנונג פאלט מעהרס־טענטיילס אויף וועמען איהר ווילט, נור ניט אויף די, אויף וועמען עס דאַרף פאלען. טרעפט עס אין קינדער־צימער, וועט די ניאַנע, פערדראָסיג אונטערמורמלענדיג אויף „די קלייַנע טויגעניכטסען", זיך נעהמען מאכען אָן אָרדנונג; קומט עס פאָר אנדערס וואו אין הויז, פאלט די ארבייט געוועהנליך אויף וועמען עס איז פון די עלטערע קינדער, אָדער אויף דעם שטוב־מיידעל: דער בעל עולה גופא קומט אַב מיט נישט מעהר ווי א געשריי וואָס מען שרייט אָן אויף איהם. אין אָט דעם נאַנץ איינפאכען פאל אָבער זענען פאַראן א סך עלטערן, וועלכע זענען געוונ קלוג, מעהר אָדער וועניגער אויסגע־האלטענערהייט, דורכצופיהרען דעם נאַרמאלען פלאַן — מאכען אז דאָס קינד זאל אלין צונויפקלייבען די שפּיעלצייג אָדער די שמאטקעס. די ארבייט פון בריינגען זאכען אין אָרדנונג איז די ריכטיגע פאלגע פון דעם בריינגען זיי פריהער אין אונאָרדנונג. דער פאקט איז א טעגליכע ערפאהרונג פאר יעדען געשעפטסמאן אין זיין קאנטאָר און פאר יעדער פרוי אין איהר בעל־הבית'ישקייט. און אויב די ערציהונג איז א פאַרבריוטונג פאר די עסקים פון לעבען, דאן דארף אויף יעדעם קינד פון אָנהויב אָן דורכמאכען אָט די ערפאהרונג יעדען טאָג. אויב דאָס קינד ענטפערט אויף אָט די נאַטירליכע שטראָף מיט א ווידערשפּעניגען אויפפיהר, (וואָס קען אפשר זיין, וואו דער פריהער־אָנגעוועגדעטער סיסטעם פון מאַ־ראלער דיסציפּלין איז געווען א שלעכטער), דאן איז דער ריכטיגער ווג, לאָזען דעם קינד פיהלען די שפּעטערדיגע צוריקווירקונג, וואָס זיין ניט־פאלגען וועט האָבען פּראַקטיזירט. האָט ער זיך אָבגע־זאגט אָדער פערפעהלט אויפצוקלייבען און אוועקלעגען אויף אן

ארט די זאכען וואס ער האט אנגעוואַרפען, ארויפלעגענדיג דורך דעם די ארבייט אויף אנדערע, דארף מען איהם ביי די נעכסטע געלעגענהייט ניט געבען די מיטלען מטריח צו זיין אנדערע. וועו ער בעט דאס נעכסטע מאל זיין קעסטל שפּיעלצייג, דארף זיין מאמע איהם ענטפערן: „דאס לעצטע מאל בעת דו האסט זיך געשפּיעלט מיט דיינע זאכען, האסטו זיי געלאזען ליגענ אויף ד'רערד, און יאהאנא האט זיי געדארפט אויפקלייבען. יאהאנא האט קיין צייט ניט אלע טאג אויפקלייבען די זאכען, וואס דו לאזט זיך ארומוועלגערן, און איך אליין קען עס אויך ניט טהון. איז דעריבער, וויבאלד דו ווילסט ניט צוגויפקלייבען דיינע זאכען וועו דו האסט זיך אבגעשפּיעלט, קען איך דיר זיי איצט ניט געבען". דאס איז פון אויבען אויף א נ א ט י ר ל י כ ע פאלגע, ניט פערגעסערט און ניט פערקלענערט, און אזוי מוז עס אויך דאס קינד בעגרייפען. דערצו קומט די שטראף אקוראט אין דעם מאמענט, וועו זי פיהלט זיך אם שארפסטען. א פריש־ערוואכטער פערלאנג ווערט צוריקגעווייזען אין דעם מאמענט, בעת דאס קינד ריכט זיך אויף א בעפעריגונג, און דער שטארקער אינדרוק, וואס ווערט דערמיט געמאכט, מוז האבען א ווירקונג אויף זיין צוקינפטיגער אויפפיהרונג — א ווירקונג, וועלכע וועט פועל'ן, אויב זי ווידערהאלט זיך מיט אויסגעהאלטענקייט, אלץ וואס איז נור מעגליך, אויסצוקורירען דעם פעהלער. דערצו קען מען נאך צוגעבען דעם פונקט, אז דורך די מעטאדע קריגט דאס קינד בעצייטענס א לעקציאן, וועלכע וואס פריהער ער לערנט עס, אלץ בעסער איז עס, אז נור דורך ארבייט קען מען אונזער וועלט ריכטיג בעקומען פערגעניגען.

נעהמט אנאנדער פאל. ניט לאנג צוריק איז אונז אפט אויסגעקומען צו הערען די פארוואורפען וואס מען פלעגט מאכען א קליין מיידעל, וועלכע איז קיין מאל ניט פערטיג געווען בעת מען האט בעדארפט געהן שפאצירען. א לעבהאפטע נאטור ווי זי איז געווען, וועלכע פלעגט זיך אין גאנצען ארייגטהון אין דאס, מיט וואס זי איז בעת מעשה געווען פערנומען, פלעגט זי — קאנסטאנצע האט זי געהייסען — קיינמאל ניט רעכמאנען זיך אנצוטהון איהרע זאכען ביז אלע זענען שוין געווען פערטיג צו געהן. די גובערנאנ־

טין און די איבעריגע קינדער האבען אלע מאל אהן אויסנאהמע געמוזט אויף איהר ווארטען, און פון דער מאמען פלעגט מען תמיד אהן אויסנאהמע הערען כמעט דיזעלבע געשרייען. ווי אט דער סיסטעם פון שרייען האט לגמרי ניט געטוינט, פון דעסטוועגען איז דער מאמען קיין מאל ניט איינגעפאלען לאזען קאנסטאנצע'ן דערשפיהרען די נאטירליכע שטראף. דעם אמת געזאגט, האט זי עם ניט געוואלט פרובירען אפילו ווען מען האט דאם איהר ארויפגעבראכט אויפ'ן זין. אין לעבען וויים מען, אז אונפינקטליכקייט ברייננט־מיט א פערלוסט פון געווייסע נוצען, וואם מען וואלט זאנסט נעקענט בעקומען: צום ביישפיעל, מען קומט צום וואק־זאל ווען דער צוג איז שוין אוועק, אדער אקערסט ווי דער דאמפפער פערלאזט דעם ברעג, אדער ווען אין מארק זענען שוין אויספער־קויפט די בעסטע זאכען, אדער אין קאנצערט־זאל זענען אלע גוטע פלעצער שוין בעזעצט. און יעדער איינער קען זעהען, אין די פעלען וואם ווידערהאלען זיך נאכאנאנד, אז עס איז דער אויס־זיכט פון נעווייסע פערלוסטען וואם עס האלט אב די מענשען ניט צו זיין צו־שפעט. איז ניט דער שלום קלאר פון אויבען־אויף? דארף ניט דער אויסזיכט פון די פערלוסטען קאנטראלירען אויך דעם קינד'ס אויפפיהרר? איז קאנסטאנצע ניט פערטיג אין דער בעשטימטער צייט, איז דער נאטירליכער רעזולטאט אז זי בלייבט אין דער היים און פערלירט איהר שפאציר־גאנג. און ווען זי איז איין מאל אדער צוויי מאל געבליבען אין דער היים, בעת די אנ־דערע האבען פערבראכט אין די פעלדער — נאכדעם ווי זי האט געפיהלט, אז פאר דעם פערלוסט פון אזא גרויסען פערגניגען האט זי צו פערדאנקען איהר אונפינקטליכקייט — וואלט זי אודאי נע־בעסערט זיך אויף ווייטער. יעדענפאלס וואלט אזא מיטל נע־האט א בעסערע ווירקונג איידער די אייביגע געשרייען, וועלכע מאכען נור אז דאם קינד זאל ווערען אונעמפינדליך.

אזוי אויך, ווען זעהר נאכלעסיגע קינדער צערברעכען אדער פערלירען די זאכען וואם מען גיט זיי, איז די נאטירליכע שטראף — די שטראף וואם מאכט דערוואקסענע מענשען צו געבען מעהר אכטונג — די אונבעקוועמליכקייט וואם נעהמט זיך דערפון גופא. דער ארטיקעל, וואם איז פערלאזען נענאנגען אדער צערברעכען

געוואָרען; פּעהלט, און עס קאָסט געלד אָבצוקויפען א נייעם — דאָס זענען די ערפאהרונגען וואָס מענער און פרויען האָבען אין אזוינע זאכען און זיי ווערען דורכדעם דיסציפּלינירט: די קינדערשע ערפאהרונגען דאַרפען זיין גלייך צו זייערע, ווי ווייט מעגליך. מיר רעדען דאָ ניט וועגען יענער פּעריאָדע בעת דאָס קינד צעררייסט זיינע שפּיעלצייג אויף שטיקלעך לערנענדיג זיך דורכדעם זייערע פיזישע אייגענשאפטען, און ווען עס קען נאָך ניט פערשטעהן די רעזולטאטען פון נאכלעסיגקייט; מיר מיינען א שפּעטיגערע פּעריאָדע, ווען עס קען שוין בעגרייפען די בעדייטונג און די נוצען פון אייגענטום. וואָס איז שוין אלט נענוג צו קענען האָבען א מעסערל, איז אזוי אונפּאַרזיכטיג מיט איהם, אז ער צערבראכט דאָס קלינגעל, אָדער ער לאָזט עס איבער אין גראָז נעבען די קוסטעם וואו ער איז געזעסען און געשניצט א שטעקל, וועט קומען דער ניט־אויסגערעכענטער טאטע, אָדער אזוי א דער־באַרימדיגער קרוב, און וועט געוועהנלייך איהם גלייך קויפען אן אנדער מעסערל: ניט איינזעהענדיג אז דערמיט וואָס ער טהוט עס, בערויבט ער דעם יונגעל פון א טייערער לעקציאָן. אין אזא פאל מעג א טאטע נאָכן ריכטיג דערקלערען איהם, אז מעסערלעך קאָסטען געלד, און אז מען מוז אפריהער הארעווען איידער מען קריגט געלד; אז ער קען ניט בעהויפטען צו קויפען נייע מעסערלעך פאר אזא יונגעל וואָס פערלירט אָדער צערברעכט זיי, און אז ביז וואנען ער וועט ניט זעהען אין איהם קיין סמנים פון מעהר פאַרזיכטיגקייט, מוז ער זיך ענטזאגען צו געבען איהם א נייעם פאר דעם וואָס ער האָט איבערגעפיהרט. א דיסציפּלין וואָס גענהט אין דערזעלבער ליניע וועט דיענען אויף אבצוהאלטען פערשוועגדערייען.

די עטליכע בעקאנטע פעלען, וואָס מיר האָבען דאָ אויסגעקליבען צוליעב דער איינפאכקייט מיט וועלכער זיי בעלייכטען אונזער פונקט, וועלען יעדען איינעם קלאָר מאכען דעם חלוק צווישען די נאטירליכע שטראָפען, וועגען וועלכע מיר בעהויפטען אז זיי זענען באמת ווירקזאמע, און די קינסטליכע שטראָפען, וואָס וועלען גע־וועהנליך אנגעוועגדעט אנשטאָט זיי. איידער מיר נעהען ווייטער צו בעווייזען די העכערע און פיינערע אנווענדונגען פון דעם געגע־בענעם פרינציפּ, לאָמיר בעמערקען זיינע פיעלע און גרויסע מעלות,

מיט וועלכע ער וועגט אריבער דעם פרינציפ, אדער בעסער געזאגט די עמפירישע פראקטיק, וואס געהט אן אין די מעהרסטע פאלין.

איין מעלה איז, וואס אז מען האנדעלט לויט דעם פרינציפ, ווערען געשאפען ריכטיגע בעגריפען פון אורזאך און ווירקונג, וועלכע ווערען מיט דער צייט קלאר און פאלשטענדיג דורך די אפטע און אויסגעהאלטענע ערפאהרונג. מען איז א סך מעהר בטוח מיט א ריכטיגען אויפפיהר אין לעבען, ווען מען פערשטעהט די גוטע און שלעכטע פאלגען פון טהאטען, איידער ווען מען גלויבט די אויטאריטעטען וועגען זיי. א קינד וואס געפינט אוים, אז אנמאכען אונארדנונג בריינגט איהם מיט די ארבייט צו בריינגען די זאכען אין ארדנונג; אדער אז אויב ער איז קריכעדיגלאנגזאם, פערלירט ער א געווישען פערגעניגען, אדער אז נאכלעסיגקייט מאכט עס זאל איהם פעהלען עפעס א זאך וואס ער וויל שטארק האבען — אזא קינד לערנט די פערבינדונג פון אורזאך און ווירקונג, אהוץ וואס ער ליידט פון דער שארף־געפיהלטער ווירקונג: ביידע זאכען, אי דאס לערנען, איז דאס ליידען, זענען אקוראט די אייגענע, וואס דאס ערוואקסענע לעבען ווען בריינגען. בעת אבער דאס קינד, וואס קריגט אין אזוינע פעלען א פארוואורף אדער עפעס א קינסטליך־געמאכטע שטראף, האט אן ערפאהרונג, ניט נור פון אזא ווירקונג וואס קימערט איהם אפט גארניט, נור עס פערלירט אויך די בעלעהרונג מכח דער גרינדליכער טבע פון גוטע און שלעכטע פיהרונגען, וועלכע ער וואלט זאנסט יא געלערנט. עס איז א פעהלער פון דעם געוועהנליכען סיסטעם פון קינסטליכע פערגעלטונגען און בעשטראפונגען — א פעהלער, וועלכען מענשען מיט א קלארען בליק האבען שוין לאנג בעמערקט — אז דערמיט וואס מען לעגט ארויף, אנשטאט די נאטירליכע רעזולטאטען פון א שלעכטען אויפפיהר, געוויסע צוואנגארבייט אדער בעשטראפונגען, רופט מען ארוים א דורך־און־דורך פאלשען מאראלען מאסשטאב. אזוי ווי ער האט אין גאנצען משך פון קינדהייט און יונענד אלעמאל בעטראכט די עלטערנ'ס אדער דעם לערער'ס אונצופריעדענהייט פאר דעם הויפט רעזולטאט וואס קומט פון א פערבאטענער טהאט, האט דער יונגער מענש בעקומען

א פעסטע אידעען־פערבינדונג צווישען דער דאזיגער טהאט און יענער אונצופרידענהייט אלס אורזאך און ווירקונג. און דעריבער, ווי נור די ממשלה פון די עלטערן און לעהרער הערט אויף, און מען דארף מעהר ניט מורא האבען פאר זייער אונצופרידענהייט, ווערען אין א גרויסען עקּ אבגעשאפט די צוימען וואס האלטען אב די פער־באטענע מעשים: וואהרים די אמת'ע צוימען, די נאטירליכע צווירק־ווירקונגען, וועלכען זיי נאך האבען צו לערנען דורך טרויעריגע ער־פאהרונגען. ווי עס שרייבט איינער, וואס האט געהאט א פער־זענליכע בעקאנטשאפט מיט אט דעם קורצזיכטיגען סיסטעם: — „יונגע מענשען, וואס זענען ארויסגעלאזען געוואָרען פון דער שולע פראנק און פריי, בעזונדערס אזוינע אויף וועמען די עלטערן האָ־בען פערנאכלעסיגט אויסצואיבען אן איינפלוס, וואָרפען זיך אריין אין אלערליי מענליכע סאָרטען פון פערשוועדונגען; זיי ווייסען ניט פון קיין אויפפיהרונגס־רעגעל, זיי זענען אונווייסענד אין די טעמים פון א מאראלען אויפפיהר, זיי האבען קיין פונדאמענט ניט אויף וואס זיך צו שטיצען — און ביז וואנען זיי ווערען ניט שטרענג דיסציפלינירט פון׳ם לעבען, זענען זיי העכסט געפעהרליכע מיט־גליעדער פון דער געזעלשאפט".

די נאטירליכע דיסציפלין האט נאך א גרויסע מעלה, וואס זי איז א דיסציפלין פון ריינער געראכטיגקייט; און יעדעם קינד וועט איהר אנערקענען אלס אזוינע. יעדער איינער וואס ליידט נישט מעהר ווי דאס שלעכטס, וואס קומט בדרך הטבע פון זיין אייגענער שלעכטער האנדלונג, איז פיעל וועניגער עלול צו פיהלען אז ער איז ניט גערעכט בעהאנדעלט געוואָרען, איידער וועו ער ליידט א קינסטליך־ארויפגעלייגטע שטראָף; און דאס איז ריכטיג בנוגע צו קינדער, ווי בנוגע צו גרויסע מענשען. נעהמט דעם פאל פון א יונגעל וואס איז כסדר א שנאפער אויף קליידער, וואס קריכט אויף פלאנקענער און היט זיך ניט, אדער עס הויבט איהם ניט אן צו אהרען אויב ער קויטיגט זיך איין. וועו מען שלאגט איהם דער־פאר, אדער מען פערשיקט איהם אין בעט, וועט ער זיך א ודאי פיהלען ווי אן אומזיסט־בעשטראפטער, און וועט גיכער האלטען אין איין טראכטען וועגען די עולה וואס מען האט איהם געטהון, אייר־דער וועגען חרטה האבען אויף זיינע חטאים. ווי איז אבער א

שטייגער אז מען הייסט איהם פערריכטען וויפיעל מענליך דעם שאדען וואס ער האט געטהון — אבריניגען דעם קויט מיט וועלכען ער האט זיך פערשמירט, אדער פערריכטען דעם רים אזוי גוט ווי ער קען: וועט ער דען ניט פיהלען, אז די צרה איז אזוינע וואס ער האט אליין ארויסגערופען? וועט ער דען ניט פיהלען נאכאנאנד, בעת ער קומט אב זיין שטראף, די פערבינדונג צווישען דער שטראף און איהר אורזאך? און וועט ער דען ניט, טראץ זיין ערגערן זיך, אנער־קענען פון דעסטוועגען כיעהר אדער וועניגער קלאר די גערעכטיג־קייט פון דעם פלאן? אויב עטליכע אזוינע לעקציאנען פערפעהלען צו ברייגען א פערבעסערונג — אויב ער פערדארבט וויטער זיינע בגדים, און אויב דער פאטער, האלטענדיג זיך פאר דעמזעלבען סים־טעם פון דיסציפלין, ענטזאגט זיך אויסצוגעבען גלד אויף נייע בגדים און אויב דערווייל קומען פאר גלעגענהייטען, וועו דאס יונגעל קען ניט ארויספאהרען צוזאמען מיט די איבעריגע פון דער פאמיליע אין יום־טוב'דיגע און אנדערע פארדנע טעג, וויל ער האט ניט אנצוטהאן קיין אנשטענדיגען בגד — איז גאנץ קלאר, אז וויי שארף ער זאל ניט פיהלען די שטראף, מוז ער בעת מעשה אויך שפירען די קייט פון דער פעראורזאכונג, און מוז איינזעהען, אז דער אור־שפרונג נעהמט זיך פון זיין אייגענער נאכלעסיגקייט. און וועו ער זעהט עס איין, וועט ער ניט עמפפינדען אזא געפיהל פון אונרעכט, ווי ער וואלט געפיהלט אויב עס וואלט ניט געווען קיין קלארע פער־בינדונג צווישען דעם חטא און די שטראף.

און וויעדער, אונטער אט דעם סיסטעם איז אי די עלטערנ'ס, אי די קינדער'ס טעמפעראמענט פיעל וועניגער עלול אויפגעברראכט צו ווערען, ווי אונטער דעם געווענהנליכען סיסטעם. וועו די עלטערן לעגען ארויף גענויסע שמערצליכע רעזולטאטען, אנשטאט צו לאזען די קינדער פיהלען די שמערצליכע רעזולטאטען, וואס קומען בדרך הטבע פון א שלעכטען אויפפיהר, ברייגען זיי דערמיט א דאפעלטען שאדען. אזוי ווי די עלטערן מאכען פיעלפאכיגע געזעצען אין זייער פאמיליע, און אזוי ווי אין דער אבהיטונג פון די דאזיגע געזעצען דריקט זיך ביי זיי אויס די ווירדע און דער אנזעהען פון זייער איינענער פערזאן, בעטראכטען זיי יעדע איבערטרעטונג ממש ווי

א בעלייליגונג פאר זיך און ווי א גרונד פון זייער זייט אין כעם צו ווערען. דערצו קומט נאך די וויטערדיגע ערגערנים פון דעם וואס זיי נעהמען אויף זיך, אין דער פארם פון איבעריגער ארבייט אדער קאסטען, יענע שלעכטע פאלגען, וועלכע מען האט אייגענטליך געדארפט לאזען פאלען אויף די וואס האבען געטון דאס אונרעכט. און דאס אייגענע אויף ביי די קינדער. די שטראפען וואס די גוויטיגע צוריקווירקונג פון די זאכען גופא ברייגט אן אויף זיי — שטראפען וואס ווערען ארויפגעלעגט פון אן אונפערזענליכער קראפט — שאפען א לפי ערך לייכטע און פאראיבערגעהענדע ערגערנים; בעת אבער די שטראפען, וואס ווערען ווילענדיג ארויפגעלעגט פון פאטער אוו מוטער, און וואס די קינדער דענקען דערנאך, אז ער אדער זי איז די סבה דערפון, ברייגען אי א שוועריגע, אי א לענגער־אנחאלטענדע ערגערנים. בעטראכט נור וואס פאר אן אומגליקליכער רעזולטאט עס וואלט ארויסגעקומען, ווען מען וואלט זיך בענאגען לויט דער עמפירישער מעטאדע פון אנפאנג אן. שטעלט זיך פאר אז עלטערן וואלטען געהאט בכח צו נעהמען אויף זיך די קערפערליכע לידען, וואס אונווייסענהייט און אונגעשיקטקייט ברייגען אן אויף זייערע קינדער; און אז בעת זיי טראגען אליין איבער די דאזיגע שלעכטע פאלגען, ברייגען זיי אויף זייערע קינדער געווייסע אנדערע שלעכטע פאלגען בכיון, כדי זיי צו לערנען ווי ניט גוט זייער אויפציהר איז. א שטייגער, וועלכער א קינד, וועמען מען האט פערזאגט ניט אנצוריהרען דעם קעסעל, האט ניט געפאלגט און פערגאסען קאכעדיג וואסער אויפ'ן פוס, נעהמט די מוטער דעם בריה אויף זיך און גיט איהם דערפאר א פאטש; און דערגלייכען זיין אלע אנדערע פעלען. וואלטען ניט אויף דעם אופן די טעגליכע קליינע געווען א קוואל פון א סך מעהר גרימצארן ווי איצטער? וואלט דען יעמאלט ניט געווען אויף ביידע זייטען א כראנישע בייזע שטימונג? און דאך פונקט אזא מעטאדע וועלכע פראקטיצירט אין די שפעטיגערע יאהרען. א פאטער וואס שלאגט אן זיין יונגעל מארווארם ער האט אומגערן אדער מוטהוויליג צעברעכען זיין שוועסטער'ס א שפיעלצייג און בעצאהלט דערנאך פאר אן אנדערם, טהוט בעצם די אייגענע זאך: ער לעגט ארויף אויפ'ן פערברעכער א קינסטליכע שטראף און אויף זיך

אליין נעהמט ער די נאטירליכע שטראָף, און אי זיינע, אי דעם פערזינדינגטען׳ס געפיהלען וועלכע ווערען ביידע גליך אומזיסט אויפגערעגט. וועלכער איז וואָלט אייגנפאָך איהם געהויסען פערריכטען דעם שאָדען, וואָלט ער ארויסגערופען א סך וועניגער הארץ־עסענים. וועלכער וואָלט דעם יונגען געזאָגט, אז ער, דער יונגע, מוז אויך זיינע אייגענע קאָסטען אָבקויפען א נייי שפיעלצייג, און אז ער וועט ניט קריגען קיין טאשען־געלד ביז עם וועט זיך אָנקלייבען די נויטיגע סומע, וואָלט עם געווען א סך גענוינטער פאר זייערע בייד־דענס געמיטהען; און דער יונגע וואָלט פאר אין גאנג גענאָמען א גוטע און גערעכטע ערפאהרונג, פיהלענדיג א ביסעל ענגלאָך אין הוצאות שפּעטער. קורץ, דער סיסטעם פון א דיסציפּלין דורך נאטירליכע צוריקווירקונגען איז וועניגער שעדליך פאר׳ן געמיטה, ערסטענס וויל מען זעהט איין אז עם איז נישט מעהר ווי רייגע גערעכטיגקייט, ני ן צוויטענס, וויל ער פיהרט אריין אין א גרויסען טייל די אונפערזענליכע קראפט פון דער נאטור, אנשטאָט די פערזענליכע קראפט פון די עלטערן.

דערפון פאָלגט אויך פון אויבען־אויך דער שלום, אז די שיכות צווישען עלטערן און קינדער אונטער אָט דעם סיסטעם וועט זיין א מעהר איינפלוסרייכע, וויל זי איז א מעהר־פריוינדליכע. כעם בייִם פאָטער און מוטער אָדער בייִם קינד, איז אלעמאל שעדליך, קיין נפקא מינה ניט וועלכע סבה עס רופט איהם ארויס, אָדער אנטקעגען וועמען ער איז נעריכטעט. דער כעס אָבער פון פאָטער און מוטער צום קינד און פון קינד צום פאָטער און מוטער איז ספעציעל שעדליך, וויל עס שוואכט אָב דעם באנד פון מיטגעפיהל, וועלכער איז גרינדליך נויטיג פאר די צוועקען פון א וואוילטהעטיגען קאָנטראָל. עס איז אן אונפערמיידליכער רעזולטאט, בייי יונגע וויי בייי אלטע, פון דעם נעזעץ פון אידעען־פערבינדונג, אז מען קריגט א שנאה צו די זאכען, וועלכע זענען אין דער ערפאהרונג פערבונ־דען מיט אונאנגענעהמע געפיהלען. אָדער וואו ס׳איז פריהער ג־ווען א פריינדשאפט, ווערט זי קלענער, אָדער אמאל פיהלט מען אנשטאט פריינדשאפט נאָר אן אָבשטויסונג, אלץ לויט דער צאָהל פון שמערצליכע אינדרוקען וואָס מען האָט בעקומען. די עלטערנ׳ס צאָרן, וואָס גיסט זיך אויס אין געשרייען און שטראָפען, קען ניט

פערפעהלען, אויב ער קומט אפט פאר, ארויסצורופען א פערפרעמ־דונג אין די קינדער; און פערקעהרט, דער פערדרוס און די פערבי־סענקייט פון די קינדער קען ניט פערפעהלען אבצושוואכען און צום סוף אפילו פערניכטען די ליבשאפט וואס מען פיהלט צו זיי. דערפון נעהמט זיך עס, וואס אין א סך פעלען קוקט מען אויף די עלטערן (און איבערהויפט אויף די טאטעס, וועלכע נעהמען זיך געוועהנליך די עובדא אויסצוטיילען די שטראפען) מיט גלייכגיל־טיגקייט, אויב נאר ניט מיט אבניגונג; און דערפון נעהמען זיך אזוי פיעל פעלען, וואו מען קוקט אויף די קינדער ווי אויף אנ־שיקעניסען. איז וויבאלד אלע מוזען איינזעהען, אז אזא מין פער־פרעמדונג איז געפערליך פאר דער היילזאמער מאראלער בילדונג, פאלגט דערפון אז די עלטערן מוזען זיך געבען די גרעסטע מיה אויסצומיידען די געלעגנהייטען פון דירעקטע מחלוקת מיט זייערע קינדער, און דעריבער דארפען זיי מיט דעם גרעסטען אייפער אנ־נעהמען אט די דיסציפלין פון נאטירליכע פאלגען, וועלכע בעפרייט זיי פון דער עובדא צו בעשטראפען, און מיידט אויס דעריבער די געגענזייטיגע ערביטערונגען און פערפרעמדונגען.

מיר געפינען, אלזא, אז אט די מעטאדע פון מאראלער בילדונג על פי ערפאהרונג פון די נארמאלע צוריקווירקונגען, וועלכע איז די העכסט־געשטעלטע מעטאדע פאר די ערסטע קינדער־יאהרען, ווי פאר'ן דערוואקסענעם לעבען, קען פונקט אזוי גוט אנגעוועندעט ווערען אין די צוויישענדיגע פעריאדען פון קינדהייט און יוגענד. פון אלע מעלות פון דער דאזיגער מעטאדע זעהען מיר, ע ר ס־ט ע נ ס: אז זי גיט אונז דאס דאזיגע ראציאנאלע וויסען וועגען א גוטען און שלעכטען אויפפיהר, וואס קומט ארויס וועו מען האט א פערזענליכע ערפאהרונג פון זייערע גוטע און שלעכטע פאלגען. צ ו ו י ט ע נ ס: אז דאס קינד, וואס ליידט נישט מעהר ווי די שמערצליכע ווירקונגען פון זיינע אייגענע שלעכטע מעשים, מוז מעהר אדער וועניגער אנערקענען די גערעכטיגקייט פון די שטרא־פען. ד ר י ט ע נ ס: אז וועו עס אנערקענט די גערעכטיגקייט פון די שטראפען, און עס קריגט זיי דורך דאס ווירקען פון די זאכען גופא, ניט דורך די הענד פון א מענשען, וועלט זיין געמיטהאוועני־גער אויפגערעגט; און דער פאטער אדער די מוטער, וואס עפילט

נור די לפי ערך פאסיווע פליכט פון לאזען די קינדער פיהלען די נאטירליכע שטראפען, קען אויך האבען א לפי ערך רוהיגען געמיטה.

פ י ע ר ט ע נ ס: אז וויבאלד עס ווערען אויך דעם אופן אויסגעמיטען די געגענזייטיגע ערביטערונגען, ווען ממילא בעשטעהן צווישען די עלטערן און קינד א פיעל גליקליכערע און מעהר־איינפלוסרייכע שיכות.

„וואס זאל מען אבער טהון אין די פעלען וואו עס קומען פאר מעהר ערנסטע חטאים?" וועלען אייניגע פרעגען. „ווי זאל מען דורכפיהרען אט דעם פלאן אין פאל ווען עס איז בענאנגען געווארען א גניבה? אדער ווען א קינד האט געוואגט א ליגען? אדער ווען ער האט מיאום בעהאנדעלט א יונגערן ברודער אדער א יונגערע שוועסטער?"

איידער מיר וועלען ענטפערן אויף די פראגען, לאמיר בעטראכטען דעם מוסר השכל פון עטליכע פאקטען, וואס בעלייכטען דעם ענין.

אונזערער א פריינד, וועלכער האט געלעבט צוזאמען מיט זיין שוואגער'ס פאמיליע, האט איבערגענומען אויף זיך די ערציהונג פון די צוויי קינדער פון הויז, זיין נעפע און זיין ניכטע. אנגעפיהרט האט ער די ערציהונג, קען זיין, אפשר מעהר דורך א נאטירליכע סימפאטיע, איידער לויט איבערגעדאכטע מיינונגען, אין דעם גייסט פון דער מעטאדע, וואס איז אויבען דערקלערט געווארען. די צוויי קינדער זענען אין שטוב געווען זיינע תלמידים און אין דרויסען — זיינע חברים. זיי פלעגען יעדען טאג מיט איהם מיטגעהן אויפ'ן שפאציער און אויף באטאנישע לוסטרייזען, פלעגען מיט חשק ארומלויפען פאר איהם זוכען פלאנצען און זיך צוקוקען בעת(ער האט זיי עקזאמינירט און בעשטימט צו וועלכען מין זיי געהערען, און אויף אזוינע און אנדערע אופנים האבען זיי שטענדיג נענאסען פערגניגען און בעלעהרונג פון זיין געזעלשאפט. קורץ, מאראליש בעטראכט, האט ער פאר זיי פיעל מעהר פערנומען די פאזיציע פון עלטערן איידער זייערע אייגענע פאטער און מוטער. בעשרייבענדיג פאר אונז די רעזולטאטען פון דער דאזיגער מעטאדע, האט ער צווישען אנדערע פרטים אונז געגעבען דעם פאלגענדען פאל. איינמאל אין אבענד, ווען ער האט געדארפט האבען עפעס

א געוויסע זאך, וואם איז געלעגען אין אנאנדער טייל פון הויז, האט ער געבעטען זיין נעפע ער זאל עס איהם ברייגגען. דער יונגעל איז בעת מעשה גראד געווען פעראינטערעסירט אין עפעם א שפיעל־כעל, האט ער געגען זיין געוואהנהייט געמאכט א תנועה אזוי ווי ער וויל ניט זעהן, אדער ער האט אפען זיך ענטוואגט, מיר האבען שוין פערגעסען ווי די מעשה איז געווען. זיין אנקעל, ניט האלטענדיג פין צוואנג־דרכים, האט זיך אליין אויפגעהויבען און איז געגאנגען נעהמען וואם ער האט בעדארפט: ארויסווייזענדיג בלויז אין זיין בענעהמען־זיך דעם פערדרוס, וואם די דאזיגע אונצארטיגקייט האט איהם פערשאפט. און בעת דער יונגעל האט א ווילע שפעטער געזומען פארלאגען מען זאל אנהויבען דעם געוועהנליכען שפיעל, איז זיין פארשלאג גאנץ ערנסט צוריקגעווייזען געווארען — דער אנקעל האט ארויסגעצייגט צו איהם א קאלטקייט, אבער נישט מעהר ווי ער האט נאטירליך געפיהלט, און דערמיט האט ער געפועל'ט אז דער יונגעל זאל פיהלען די נויטיגע פאלגען פון זיין אויפפיהר. אויף כיארגען פריה, אין דער געוועהנליכער צייט פון אויפשטעהן, דערהערט אונזער פרויענד עפעם א נייע שטימע נעבען טיער און — עם געהט ארויין זיין קליינער נעפע ארויינטראגענדיג דאם הייסע וואסער. וואדפענדיג מיט אויגלעך ארום און ארום אין צימער, זוכענדיג וואם ער קען נאך עפעם טהון, האט דער יונגעל אויסגערופען: „אה! איהר דארפט אייערע שטיוועל", און כהרף עין איז ער גליק ארונטערגעפלויגען די טרעפ זיי ארויפצובריינגען. אויף אזא אופן און אנדערע ארטען האט ער בעוויזען אן אמת'ע חרטה אויף זיין שלעכטען אויפפיהר. ער האט זיך געמיהט דורך עקסטרא דיענסטפערטיגקייט אבצודיענען איהם פאר דעם גאנג וואם ער האט אבגעוואגט. זיינע בעסערע געפיהלען האבען אן אמת'ן נצחון געהאט איבער די נידעריגערע, און דורך דעם נצחון גופא זענען זיי נאך שטארקער געווארען. אזוי ווי ער האט געפיהלט דעם טעם וואם עס הייסט פערלירען דעם אנקעל'ס פרויענדשאפט, האט ער צוריקגעווינענדיג זי נאך מעהר איהר טיף געהאלטען ווי פריהער.

דער דאזיגער הערר איז שוין איצט אליין א פאטער; ער פיהרט זיך נאך אלין לויט דעם דאזיגען סיסטעם און געפינט אז

עם פערענטפערט דעם פראבלעם פאלשטענדיג. ער פערהאלט זיך צו זיינע קינדער דורכאוים ווי א פרייַנד און א חבר. מיט אונגעדולד וואַרטען זיי דער אבענד זאל קומען, ווייל דאן וועט ער זיין אין דערהיים; בעזונדערס האבען זיי הנאה פון די זונטאגס, ווייל דעמאלט איז ער מיט זיי צוזאמען דעם גאנצען טאג. בעזיצענדיג אט אזוי זייער לעבשאפט און פאלקאמענעם צוטרויען, גיפינט ער, אז זיין איינפאכער אויסדרוק פון לויב אדער טאדעל גיט איהם איבערגענוג קאנטראל־מאכט. אויב ער הערט, קומענדיג אהיים, אז איינער פון זיינע יונגלעך איז געווען אונארטיג, פערטראגט ער זיך צו איהם מיט א קאלטקייט, אבער נישט מעהר וויפיל דעם קינד'ס אויפפיהר רופט אין איהם ארויס נאטירלעכערהייט; און ער גיפינט אז דאס אליין איז די ווירקזאמסטע שטראף פאר זיי. בלויז ניט בעווייזען די געווהנלעכע לעבשאפט, דאס אליין פערשאפט זיי גרויסע שמערצען — עס רופט ארויס מעהר געווין, איידער שמיטץ וואלטען ארויסגערופען. און זיי פיהלען, זאגט ער, א שרעק פאר אט דער ריין־מאראלער שטראף די גאנצע צייט וואס ער איז ניטא צוהויז: עס גרייכט אזוי ווייט, אז אפט דורכ'ן טאג פרעגען זיך די קינדער נאך ביי דער מוטער, ווי זיי האבען זיך אויפגעפיהרט, און צי איהר ראפארט וועט זיין א גוטער. אנ'אומעלט האט דער עלטערער, א לעבעדיגער יונג פון א יאהר פינף, אין איינעם פון יענע צושטענדען פון אן אויסגוס פון לעבענס־קראפט, וואס טרעפט ביי געזונדע קינדער, אבגעטהון פערשיידענע שפיצלעך וועו די מוטער איז געווען אוועקגענאנגען: ער האט ביי זיין ברודער אבגעשניטען א הייפעל האר און האט זיך אליין פערווואונדעט מיט א ראזיר־מעסער, וואס ער האט ארויסגענומען פון זיין פאטער'ס קאמאד. וועו דער פאטער איז געקומען אהיים און האט דערהערט וואס ס'איז פארגעקומען, האט ער ניט געוארעט צום יונגעל, ניט יענעם אבענד און ניט מארגען אין דער פריה. א חוץ די דירעקטע עגמת נפש וואס די שטראף האט פערשאפט דעם קינד, האט עס געהאט אזא ווירקונג, אז אין עטליכע טעג שפעטער, וועו די מוטער האט זיך געקליבען ערגיץ וואו געהן, האט דער יונגעל איהר זעהר געבעטען זי זאל ניט אוועקגעהן; און וועו מען האט איהם געפרעגט פאר וואס, האט זיך ארויסגעשטעלט, אז ער האט מורא געהאט

טאָמער וועט ער זיך ווידער פערזינדיגען וועז זי וועט ניט זיין צו־הויז.

מיר האָבען אריינגעפיהרט אָט די פאַקטען, איידער מיר האָבען געענטפערט אויף דער פראַגע — „וואָס דארף מען טהון מיט די שוועריקייטען?“ כדי צו צייגען אפריהער די בעציהונגען, וואָס קענען אוז זאָלען איינגעפיהרט ווערען צווישען עלטערן אוז קינדער; וואָרום פון דער עקזיסטענץ פון אזוינע בעציהונגען הענגט אָב די ערפאָלגרייכע בעהאַנדלונג פון יענע שוועריקייטען. אוז בתורת ווייטערדיגע הקדמה מוזען מיר איצט אָנצייגען, אז די דאָזיגע בעציהונגען וועלען פעסטגעשטעלט ווערען ווי א רעזולטאַט פון דעם, וואָס מען וועט אָננעהמען דעם סיסטעם, וועלכען מיר האָבען דאָ בערטייליגט. מיר האָבען שוין בעוויזען, אז דערמיט אליין וואָס מען לאָזט דאָס קינד דורכמאַכען די שמערצליכע צוריקווירקונגען פון זיינע מעשים, מיידען די עלטערן אוים מהליקות אוז פערהיטען זיך בעטראַכט צו ווערען ווי שונאים; אָבער עס בלייבט אונז נאָך צו בעווייזען, אז וואו דער פלאַן ווערט דורכגעפיהרט אויסגעהאלטענער־הייט פון אָנהויב אָן, דאַרף וועט אפילו אויסוואקסען א געפיהל פון אָקטיוער פריינדשאפט.

היינטיגען טאָג ווערען די מוטערס אוז פאַטערס בעטראַכט מיסטענטיילס ביי זייערע קינדער ווי האַלב פריינד אוז האַלב פיינד — ווי פריינד־פיינד. אזוי ווי די קינדערשע אייגדרוקען ווערען אונ־פערמיידליך בעשטימט דורך די בעהאַנדלונג וואָס זיי קריגען, אוז אזוי ווי די בעהאַנדלונג וויעזט זיך ארום צווישען אונטערקויפען אוז הינדערן, צווישען צערטלען אוז שימפפען, צווישען גוטסקייט אוז בעשטראָפונגען — בעקומען זיי נויטיגערווייז גאַנץ געגענגעזעצטע מיינונגען וועגען זייערע עלטערנ׳ס כאַראַקטער. א מוטער מיינט געווהנליך, אז ס׳איז גאַנץ נעונג, וועז זי זאָגט איהר קלייגעם יונגעל אז זי איז זיין בעסטער פריינד; אוז בויענדיג אויף דער השערה, אז ער איז מחויב איהר צו גלויבען, בעשליסט זי אז ער וועט טאַקי גלויבען. „עס איז אלץ פון דיין טובה וועגען“; „איך וויים בעסער וואָס ס׳איז גוט פאר דיר אידער דו אליין וויסט“; „דו קענסט איצט ניט פערשטעהן, וויל דו ביסט נאָך ניט אלט נעונג, דערפאר וועז דו וועסט אויסוואקסען, וועסטו מיר האַנקען

פּאר דאָס וואָס איך טהו"; — אָט אזוינע און עהנליכע פערזיכערונגען ווערען ווידערהאָלט יעדען טאָג. דערווייל לייגט דער יונגע אלע טאָג פּאזיטיוון בעשטראָפונגען, און יעדע שעה קומט א פערבאָט, טהו דאָס ניט, טהו יענעס ניט, אלץ זאכען וועלכע עס ווילט זיך איהם טהון. ער הערט אין זייערע ווערטער, אז זייער כונה איז זיין טובה; אָבער פון די טהאטען וואָס בעגלייטען די ווערטער קריגט ער געוועהנליך מעהר אָדער וועניגער שמערצען. אזוי ווי ער איז ניט קאָמפּעטענט צו פערשטעהן יענע צוקונפט וואָס זיין מוטער האָט אין אויג, אָדער ווי אזוי די בעהאנדלונג וואָס ער קריגט פיהרט צו זיין גליק אין דער דאָזיגער צוקונפט, אורטייל ער לויט די רעזולטאטען וואָס ער פיהלט; און געפינענדיג אז די רעזולטאטען זיינען ווייט ניט קיין אנגענעהמע, ווערט ער גאָר אין גאנצען סקעפּטיש מכח איהרע פערזיכערונגען פון פרייגדשאפט. און איז עס דען ניט נאריש צו דערוואַרטען עפּעס אנדערס? מוז ניט דאָס קינד דענקען לויט די בעווייזען וואָס ער האָט? און זעהט עס דען ניט אוים ווי די בעווייזען וואָס ער האָט בערעכטיגען דעם שלום וואָס ער ציהט? וועו די מוטער וואָלט זיך געפונען אין זיין לאגע, וואָלט זי רעזאָנירט פונקט אויפ'ן זעלבען אופן. וועו זי וואָלט צווישען איהרע בשׂאנטע אנגעטראָפען אייגעם, וואָס שטערט נאָכאנאנד איהרע פערלאנגען, וואָס מאכט איהר אפּט לאנגע פאָרווירפע און לענט אויף איהר ארויף ביי יעדער געלעגענהייט שארפע שטראָפען, וואָלט זי זיכער ניט געשענקט קיין אויפמערקזאמקייט אויף די פערזיכערונגען פון גרויכע בעזאָרגטקייט פאר איהר וואויל־זיין, וועלכע בעגלייטען די דאָזיגע טהאטען. פאר וואָס דען זאָל זי מיינען אז איהר זוהנעלע וועט האנדלען אנדערס?

איצט אָבער בעמערקט ווי פערשיידען עס וועלען זיין די רעזולטאטען, וועו דער סיסטעם פאר וועלכען מיר שטעלען זיך איין, וועט דורכגעפיהרט ווערען אויסגעהאלטענערהייט — וועו די מוטער וועט אויסמיידען ניט נור די ראָליע פון זיין דאָס וועלק־צייג פון שטראָף, נור זי וועט שפּיעלען די ראָליע פון א פריינד, וועלכע וואַרינט איהר קינד צו היטען זיך פון די שטראָפען, וואָס די נאטור וועט אויף איהם ארויפלעגען. לאָמיר נעהמען איין פאל; אוו כדי עס זאָל קענען בעלייכטען די פאָרם, אין וועלכער דער

פֿלאַן דאַרף נאָנץ פֿריה אייגנגעפיהרט ווערען, זאָל ס זיין אייגער פון די אייגפאַכסטע פעלען. לאָמיר אָננעהמען, אז א יונגעל מיט א שטאַרקען חשק צו מאַכען עקספּערימענטען — א גייסט וואָס איז זעהר קענטיג ביי קינדער, און זייגע גיינג שטימען אינסטינקטיוו איין מיט דער אינדוקטיוווער מעטאָדע פון פּאַרשונג — זיצט אין אמווזירט זיך רוקענדיג שטיקלעך פּאַפּיער אין פלאַם פון ליכט אוּן צוקוקענדיג ווי עס ברענט. א מוטער פון דעם געוועהנליכען שניט וואָס דענקט ניט נאָך, ווערט מסתמא, ענטוועדער אויפ'ן גרונד פון „פערהיטען איהם פון טהון שאָדען", אָדער מחמת זי האָט מורא ער וועט זיך בערברענען, איהם גלייך הייסען אויפהערען; און טאָ־ מער פאַלגט ער ניט, וועט זי אַרויסרייסען דאָס פּאַפּיער פון זייגע הענד מיט געוואַלט. איז אָבער די מוטער אויף זיין מזל א מענש מיט א ביסעל שכל, וואָס וויים אז דער אינטערעס מיט וועלכען ער קוקט צו ווי דאָס פּאַפּיער ברענט, שטאַמט פון א געזונדען פאַר־ שונגס־גענהיל, און זי האָט אויך פערשטאַנד איבערצוטראַכטען, וואָס עס וועט זיין, ווען זי וועט זיך אַריינמישען, וועט זי אָט אזוי רעזאָנירען: — „וועז איך פערוועהר איהם דאָס, דערלאָז איך איהם ניט אַריינקריגען א געוויסע סומע קענטניס. עס איז אמת, אז מיט מיין פערוועהרען איהם קען איך איהם פערהיטען פון אָבערענען זיך, אָבער איז וואָס? וועז־עס־איז וועט ער זיך דאָך מוזען אָבערענען, און עס איז דוקא נאָנץ נויטיג פאר זיין זיכערקייט אין לעבען, אז ער זאָל דערנעהן פון ערפאַהרונג די אייגענשאַפטען פון א פלאַם. אויב איך וועל איהם איצטער ניט דערלאָזען נעהמען די ריזיקע, וועט ער זיכער זיך לאָזען אויף די זעלביגע אָדער אויף נאָך א גרעסערע ריזיקע אַנאַנדערסטאַל, וועז עס וועט קיינער דערביי ניט זיין איהם אָבצוהאַלטען; בעת אָבער טאָמער מאַכט זיך אַן אומגליק איצט וועז איך בין דערביי, וועל איך איהם קענען רעטטען אוּן פערהיטען עס זאָל ניט קומען צו א גרויסען שאָדען. אָבער אחוץ דעם, זאָל איך איהם צווינגען אויפצוהערען, שטעער איך איהם דער־ מיט צו פערנעהמען זיך מיט א בעשעפטיגונג, וועלכע איז פאר זיך א נאַנץ אונשולדיגע אוּן, אין אמת'ן גערעדט, נאָר א בעלעהרע־ דע בעפֿריגונג. אוּן ער וועט קוקען אויף מיר דערפאר מיט א מעהר אָדער וועניגער בייזען געפיהל. וואָרים ניט האָבענדיג קיין

ידיעה וועגען דעם שמערץ, פון וועלכען איך וואָלט איהם וועלען פּערהיטען, און פיהלענדיג נור דעם איצטיגען שמערץ פון דעם גע־שטערטען פערלאָנג, וועט ער מוזען אויף מיר קוקען ווי אויף די סבה פון דעם שמערץ. כדי צו פערשפּאָרען איהם א וועהטאָג, וועל־כען ער קען ניט בענרייפען און וואָס דעריבער עקזיסטירט ער נאָר ניט פאר איהם, מאָך איך איהם שוין א וועהטאָג, וועלכען ער פיהלט דוקא נאָנץ שארף, און ווער אָט אזוי, פון זיין שטאַנדפונקט, א ווערקצייג פון שלעכטס. איז דעריבער דאָס בעסטע וואָס איך קען טהון — איהם איינפאָך וואָרנען וועגען דער נעפאָהר, און זיין נרייט ניט צו דערלאָזען עס זאָל קומען צו אן ערנסטער בעשעדי־גונג". און פאָלגענדיג אָט דעם בעשלוס, זאָגט זי צום קינד: „איך האָב מורא דו וועסט זיך עפּעס אָנמאָכען, אויב דו וועסט דאָס טהון." לאָמיר זיך פאָרשטעלען, אז דער יונגעל, ווי דער שטייגער איז, הערט מסתמא ניט אויף, און דער סוף איז אז ער פערברענט זיך די האַנד. וואָס וועלען זיין די רעזולטאטען? ערסטענס האָט ער נעווואונען אן ערפאָהרונג, וועלכע ער וואָלט פריהער אָדער שפּע־טער מוזען נעווינען, און דעריבער איז עס פון זיין אייגענער זי־כערקייט וועגען שוין בעסער פריהער. און צווייטענס, האָט ער אויסגעפונען, אז זיין מוטער'ס וואָרנונג, אָדער איהר ניט־וועלען לייִדען, איז טאקע געמיינט נעווען פון זיין טובה וועגען: ער האָט נאָך א פאָזיטיוון ערפאָהרונג וועגען איהר נוטסקייט, נאָך א נרונד פאר וואָס ער זאָל זיך פערלאָזען אויף איהר אורטייל און אויף איהרע נוטע אבזיכטען — נאָך אן אורזאך פאר וואָס ער זאָל זי ליעב האָבען.

עס פערשטעהט זיך, דאָרט וואו עס שטעהט אמאָל פאָר א ריזיקע צו קריגען צעבראָכענע ביינער אָדער וועלכע עס איז אנדערע ערנסטע בעשעדיגונגען, פאָדערט זיך טאקע אָבצוהאלטען מיט נעוואלט. אָבער אויסלאָזענדיג די עקסטרעמע פעלען, דאַרף מען זיך האלטען פאר'ן סיסטעם, ניט אבהיטען א קינד פון די קלייניע ריזיקעס וואָס שטעהען איהם פאר אלע טאָג, נור נישט מעהר מען זאָל איהם וואָרנען און א ב ר א ט ע ן פון זיי. אז מען וועט אזוי האנדלען וועט ארויסוואקסען א פיעל־שטארקערע ליעבשאפט פון קינדער אייִדער כיר האָבען עס איצטער. וועו די דיסציפלין פון

נאַטירלִיכע צוריקווירקונגען וועט האָבען די מעגלִיכקייט, דאָ אזוי גוט ווי אַנדערסוואו, זיך פריי פונאַנדערצושפּיעלען; וועו מען וועט ערלויבען די קינדער אָנצוגעהן מיט זייערע שטיפערייען דרויסען אוו זייערע עקספּערימענטירונגען אין הויז, ביי וועלכע זיי זיינען עלול צו שעדיגען זיך, נור מען וועט איבערלאָזען פאַר זיך דאָס רעכט אָבצורַאַטען זיי מעהר אָדער וועניגער שטרייניג, לויט דער גרעסאַהר וואָס שטעקט אין דעם, דאָן וועט מוזען אויסוואַקסען ביי זיי וואָס ווייטער אַלץ אַ גרעסערער גלויבען אין דער פריינדשאפט אוו אין דער הנהגה פון די עלטערן. ניט נור גיט די פיהרונג לויט דעם סימטעם, ווי מיר האָבען פריהער בעווייזען, אַ מעגלִיכקייט די פאַטערס אוו מוטערס אויסצומיידען דעם האַס, וואָס איז פערבונדען מיט דער אויסטיילונג פון פאַוויטיווע בעשטרַאַפונגען; נור ווי מיר זעהען דאָ, גיט עס זיי אויך די מעגלִיכקייט אויכצומיידען דעם האַס, וואָס איז פערבונדען מיט די שטענדיגע הינדערונגען: אפילו יענע פאַסירונגען, וואָס זענען געווען הלויף די סבה פון אַלערלַיי מינים צאַנקערייען, וועלען זיי אויך קענען אויסנוצען אויף צו פערשטאַרקען די געגענזייטיגע גוטע געפיהלען. אַנשטאַט צו הערען אין ווערטער, וועלכע די טהאַטען שיינען צו ווידערשפּרעכען, אז די עלטערן זענען זייערע בעסטע פריינד, וועלען די קינדער לערנען אָט די וואַהרהייט דורך אַן אויסגעהאַלטענע טעגלִיכע ערפאַהרונג; און וויבאַלד זיי וועלען עס לערנען אויף אַזאַ אופן, וועלען זיי בעקומען אזויפיעל פערטרויען אוו צוגעבונדענקייט צו די עלטערן, וואָס קיין אַנדער זאַך קען עס זיי ניט געבען.

אוו איצטער, אז מיר האָבען שוין געווייזען וויי עס מוז ארויסוואַקסען אַ מעהר־סימפּאַטישע בעציהונג דורך דעם שטענדיגען נעברויך פון דער דאָזיגער מעטאָדע, לאָמיר זיך אומקעהרען צו דער פראַגע, וואָס מיר האָבען אויבען געשטעלט — ווי אזוי קען מען די מעטאָדע אָנוועַנדען אויף די שווערערע פערזינדיגונגען?

בעמערקט ערסטענס, אז אונטער דעם רעזשים וואָס מיר האָבען בעשריבען, וועלען וואַהרשיינלִיך ניט זיין אזוינע שווערע הטאַים אוו זיי וועלען ניט פאַרקומען אזוי אפט, ווי אונטער דעם געווענליכען רעזשים. דער שלעכטער אויפפיהר פון אַ סך קינדער איז אליין גופא אַ פאַלג פון יענער כראַנישער אויפרעגונג, אין

וועלכער זיי וועלען געהאלטען דורך א שלעכטע הדרכה. דער צוּ־
שטאנד פון אייגזאמקייט און פערפיינדונג, וואס וועלט געשאפען
דורך די אבטע בעשטראבונגען, טוידטעט נויטיגערווייז די סימפּא־
טיען; עס עפענט דעריבער נויטיגערווייז א וועג פאר יענע חטאים,
וואס די סימפּאטיען האלטען אב. די גראבע בעהאנדלונגען, וואס
קינדער פון אירן מאמיליע בעקומען אינער אנטקעגען דעם אנדערן,
זענען אפט אין א גרויסען טייל די אבשפּיגלונג פון דער גראבער
בעהאנדלונג וואס זיי קריגען פון די דערוואקסענע : טיילווייז
ברויסגערופען דורך דירעקטע ביישביעלען, און טיילווייז געשאפען
פון דעם בייזען געמיטה און פון דער טבע צו וועלען אויסגיסען דעם
כעס אויף אנדערע, וואס קומט פון קריגען קלעפ און פאַרוואורפען.
עס קען נאָר קיין פראגע ניט זיין, אז די גרעסערע טהעטיגקייט פון
די געפיהלען פון פריינדשאפט און דער גליקליכערער געפיהלס־
צושטאנד איבערהויפט, וואס ווערט אויפגעהאלטען אין קינדער
דורך די דיסציפלין וואס מיר האבען בעשריבען, מוז זיי אבהאלטען
פון צו זינדיגען אויגער אנטקעגען דעם אנדערן אזוי שווער און
אזוי אפט. די נאָך מעהר מיאוסע חטאים, ווי ליגען זאגען און
קלויגליכע גניבות, וועלען צוליעב דיזעלבע סבות אויך וועניגער
וועלען. די הויזליכע פערפרעמדונג איז א פרוכטבארער קוואל פון
אזוינע חטאים. עס איז א גרויז פון דער מענשליכער נאטור, ווי
אלע בעאבאכטער קענען עס גאנץ גוט זעהען, אז די וואס זענען
אויסגעשלאסען פון די העכערע בעפרידיגונגען, כאפען זיך אן פאר
די נידעריגערע; אז די וואס האבען ניט קיין מיטפיהלענדע פערגע־
ניגענס, זוכען זיך עגאיסטיישע פערגעניגענס; און דעריבער, פער־
קהרט גערעדט, איז צו דערוואַרטען, אז אויב מען וועט אויפהאלטען
גליקליכערע בעציהונגען צווישען עלטערן און קינדער, וועט מען
דערמיט פערקלענערען די צאהל פון עולות וואס שטאמען אב פון
גייזיגקייט. ווען אבער אזוינע זינד וועלען דאָך בענאגען, ווי עס
וועט ביי גלעגענהייט פאַרקומען אפילו אונטער דעם בעסטען סיס־
טעם, קען מען זיך נאָך אלץ וועגדען צו דער דיסציפלין פון צוריק־
ווירקונגען; און אויב עס עקזיסטירט דער באנד פון צופערטרויען
און פרייגדשאפט, וועלכער איז אויבען בעשריבען געווארען, וועט
אבער די דיסציפלין האבען א גוטע ווירקונג. וואַרים וואס זענען

אייגענטלעך די נאַטירלעכע פאַלגען, לאָמיר זאָגען, פון א גניבה? זיי זענען פון צוויי סאָרטען: דירעקטע און אינדירעקטע. די דירעקטע פאַלגע, ווי די ריינע גערעכטיגקייט פאַדערט, איז דער חוב אומצוקעהרען דעם היזק. א גערעכטער הערשער (און יעדער טאַטע־מאַמע דאַרף שטרעבען צו זיין אזוינער) וועט פאַדערן, אז וואו נור מַעגלעך זאָל אן אונגערעכטע טהאַט פערגיטיגט ווערען דורך א גערעכטע. אין דעם פאַל פון א גניבה פערשטעהט זיך אונטער דעם, ענטוועדער אומקעהרען די ג׳ענב׳עטע זאַך, אַדער, אויב עס איז פערצעהרט געוואָרען, אַבגעבען אנאַנדער זאַך פון דעמזעלבען ווערטה. מיט א קינד קען מען עס אויספיהרען, ער זאָל אַבצאָהלען פון די טאַשען־געלד וואָס ער קריגט. די אינדירעקטע און ערנסטערע פאַלגע איז, די עלטערנ׳ס גרויסער צאָרן, וואָס אזא פערברעכען רופט ארויס. דאָס איז א פאַלגע, וואָס קומט אונפערמיידלעך ביי אַלע פעלקער, וועלכע זענען ציוויליזירט געניג צו האַלטען גניבה פאַר א פערברעכען.

„אַבער די מעטאָדע — וועט מען זאָגען — פיהרט דאָך קיין נייעס ניט ארויס; דער אויסדרוק פון די עלטערנ׳ס צאָרן, אין געשרייען אַדער אין קלאַפּ, איז דאָך אין אזוינע פעלען דער געווענליכער וועג". זעהר ריכטיג. מיר האָבען שוין צוגעגעבען, אז די דאָזיגע מעטאָדע ווערט אין געוויסע ריכטונגען אַנגענומען גאַנץ נאַטירלעכערהייט. מיר האָבען שוין געזייגט, אז די ערציהונגס־סיסטעמען האָבען א טענדענץ צוצוקומען נעהענטער צום ריכטיגען סיסטעם, און מיר קענען דאָ וויעדער בעמערקען ווי פריהער, אז די שטאַרקייט פון דער נאַטירלעכער צוריקווירקונג וועט, לויט דער וואויהלטהעטיגער אַרדנונג פון זאכען, זיך צופאַסען צו די פאַדערונגען — אז אין משך פון די לפי ערך בארבארישע צייטען, וועלען קינדער זענען אויך לפי ערך בארבאריש, וועט דער צאָרן פון די עלטערן זיך אויסגיסען אין געוואַלטזאמע מיטלען; און אז ער וועט זיך אויסדריקען אויף א וועניגער־גרויזאמען אופן אין יענע מאהר פאַרטגעשריטענע געזעלשאַפטליכע צושטענדען, אין וועלכע, ווי די סברא איז מחיב, די קינדער וועלען זיין מסוגל פאר א מילדערע בעהאַנדלונג. אַבער וואָס אונז איז דאָ דער עיקר נוגע צו בעמערקען איז, אז דער דאָזיגער אויסדרוק פון די עלטערנ׳ס שטאַרקען צאָרן,

וואָס וועלט אַרויסגערופען דורך איינעם פון אָט די שווערערע חטאים, וועט האָבען א שטאַרקע ווירקונג צו גוטען נור אין דעם ערך, ווי וואַרים די צוגעבונדענקייט איז צווישען די עלטערן און דעם קינד. פונקט אין דער פראַפאָרציע אויף וויפיעל די דיסציפלין פון נאַטירליכע פאָלגען איז אויסגעהאלטענערהייט דורכגעפיהרט געוואָרען אין אַנדערע פעלען, אויף אזוי פיעל וועט זי אויך האָבען א גוטע פעולה אין דעם פאל. די ראיות דערפאר קענען אלע געפינען אין זייער אייגענער ערפאַהרונג, וועו זיי ווילען נור זוכען.

וואַרים וויים דען ניט יעדער אייגער, אז די מאָם פון חרטה וואָס ער פיהלט, וועו ער האָט אימעצען בעליידיגט, (עס פערשטעהט זיך, אויסגעזאָנדיג פון חשבון די געוועלשאפטליכע ריקזיכטען), איז פערשיידען לויט דעם ערך פון סימפאטיע וואָס ער פיהלט פאר יענעם מענשען? פיהלט ער דען ניט, אז אויב די בעליידיגטע פערזאָן איז זיינער א שוגא, יעמאָלט איז פאר איהם די קרייַנקונג, וואָס ער האָט יענעם פערשאפט, גיכער א קוואל פון פערבאַרגענער צופריידענהייט איידער פון פערדרוס? געדענקט ער דען ניט, אז עס האָט איהם א סך וועניגער געאהרט וועו דאָס איז געווען אין גאנצען א פרעמדער, איידער וועו עס איז געווען זיינער אן אינטימער פרייַנד וואָס האָט זיך געפונען בעליידיגט? בעת פערקעהרט, אויב א געשעעטער און געליעבטער פרייַנד איז אויף איהם געווארען אין כעס, האָט ער עס דען ניט בעטראכט פאר אן ערנסטען אומגליק, וואָס האָט איהם לאנג און שארף געקרייַנקט? נון, די ווירקונג פון די עלטערנ׳ס אונצופריידענהייט אויף די קינדער מוז אויך אָט אזוי זיין פערשיידען לויט זייערע פריהערדיגע בעציהונגען. וואו עס געפינט זיך שוין פון פריהער א פערפעמדונג צווישען זיי, דאָרט איז דער געפיהל פון׳ם קינד וואָס האָט זיך פערזינדיגט א ריין־ענאַאיסטישע מורא פאר די קומענדע פיזישע בעשטראָפונגען אדער פערלוסטען וואָס ער וועט לייַדען; און נאָכדעם ווי ער האָט זיי שוין בעקומען, וועלט די פערפעמדונג נאָך שטארקער צוליעב די שערליכע פיינדשאפט און האס וואָס עס רופט ארויס. פון דער אנדער זייט, וואו עס עקזיסטירט א וואַרימע קינדערשע ליעבשאפט, געשאפען דורך אן אויסגעהאלטענע פרייַנדשאפט מצד די עלטערן, איז דער גייסטעס־צושטאנד, וועלכען די עלטערנ׳ס אונצופריידענהייט

רופט ארויס, ניט נור א גוטער אבהאלט פאר אזוינע שלעכטע גיינג אין דער צוקונפט, נור ער איז גוט און היילזאם אין עצם פאר־זיך. דער מאראלער שמערץ, וואם קומט פון האבען פאר יענער צייט פערלארען אזא בעליעבטען פריינד, פערנעמט דאם פלאץ פון דעם פיזישען שמערץ וואם ווערט געוועהנליך אנגענטהון, און ער האט פונקט אזא פעולה, אויב ניט נאך א גרעסערע. וואהרים אנשטאט די מורא און פערביסענקייט וואם איין מעטאדע דערוועקט, דערוועקט די אנדער מעטאדע א מיטגעפיהל מיט דעם צער פון די עלטערן, אן אמת'ע חרטה פאר וואם ער איז געווען די סבה דערפון, און א וואונש וויעדער פעסטצושטעלען דורך א וועלכע עס איז זינד־אבקומעניש די פריהערדיגע פריינדליכע בעציהונגען. אנשטאט ארויסצורופען די עגאאיסטישע געפיהלען, וועמעס אויבערגעוויכט איז די סבה פון קריינאלע טהאטען, ווערען פערקעהרט ארויסגע־רופען די אלטרואיסטישע געפיהלען, וועלכע האלטען אב די קרי־מינאלע טהאטען. אט אזוי קען די דיסציפלין פון נאטירליכע פאלגען אנגעוואנדעט ווערען אויף די שווערע, אזוי גוט ווי אויף די קליינע פעהלערן; און די פראקטיקע פון דער דיסציפלין פיהרט ניט בלויז צו אונטערדריקען אזוינע פעהלערן, נור אויסצו־וואלען זיי פון גרונד אויס.

אין קורצען, די וואהרהייט איז, אז פון גראבקייט קומט ארויס גראבקייט און פרייגדליכקייט בעשאפט פריינדליכקייט. קינדער וועלכע ווערען אונסימפאטיש בעהאנדעלט, ווערען אליין אונסימ־פאטיש; בעת אבער וועז מען בעהאנדעלט זיי מיט דעם ריכ־טיגען מיטגעפיהל, ווערט דאם א מיטעל אויסצובילדען זייער מיט־געפיהל. א שטרענגער דעספאטיזם, אין פאמיליען־רעגיערונגען ווי אין פאליטישע רעגיערונגען, שאפט אליין א גרויסען טייל פון די פערברעכען, וואם עס דארף אונטערדריקען; בעת אויף דער אנדער זייט, א מילדע און ליבעראלע רעגיערונג מיידט אויס א סך סבות פון מחליקות און מילדערט אויף אזוי פיעל די שטימונג פון די געפיהלען, אז זי פערקלענערט פאקטיש די טענדענץ צו בעגעהן פערברעכען. ווי דושאהן לאקק האט שוין לאנג צוריק בעמערקט: „שטרענגע בעשטראפונגען אין ערציהונג קען ווינציג־וואם אויפטהון, נור אדרבא פיעל מעהר שלעכטס; און איך גלויב, מען קען אויס־

געפינען, אז אונטער גלייכע אומשטענדען זענען זעלטען ארויסגע־
קומען די בעסטע מענשען פון יענע קינדער, וואָס זענען אם מייסטען
בעשטראָפט געוואָרען." אלס א בעשטעטיגונג פאר אָט דער מיינונג
קענען מיר בריינגען דעם פאקט, וואָס איז ניט לאַנג צוריק פער־
עפענטליכט געוואָרען פון הערר ראדזשערס, דעם גייסטליכען פון
פאָענטעוויל געפענגנים, אז יענע יונגע פערברעכער, וואָס פלעגען
קריגען שמיטע, פלעגען זעהר אָפט אָנקומען צוריק אין געפענגנים.
פערקאָהרט וויעדער, א בעווייז פאר די וואויהלטהעטיגע ווירקונ־
גען פון א פריינדליכערע בעהאנדלונג קען מען געפינען אין א
פאקט, וואָס אונז האָט דערצעהלט א פראנצויזישע דאמע, ביי
וועמען אין הויז מיר זענען איינגעשטאנען זענענדיג אין פאריז ניט
לאַנג צוריק. בעטענדיג אום ענטשולדיגונג פאר דעם טומעל וואָס
פלעגט ווערען יעדען טאָג פון איהרען א קליין יונגעל, וואָס האָט
זיך ניט געלאָזט מדריך זיין, ניט אין דער היים, ניט אין שוהל,
האָט זי זיך אויסגעדריקט, אז זי האָט מורא עס איז קיין אנדער
תרופה ניטא, סיידען די אייגענע, וואָס האָט געהאט א גוטע פעולה
אויף זיין עלטערן ברודער, און דאָס איז — אוועקצושיקען איהם
אין א ענגלישע שוהל. זי האָט דערקלערט די זאַך, אז מיט דעם
עלטערן ברודער האָט מען אויך נאָר נישט געקענט מאכען אין קיינע
פון די פערשיידענע שוהלען אין פאריז; אז אין פערצווייפלונג האָבען
זיי אָנגענומען דעם ראטה איהם אוועקצושיקען קיין ענגלאנד, און
אז קומענדיג אהיים איז ער געווען פונקט אזוי פיעל גוט און ארטיג,
ווי ער איז פריהער געווען שלעכט און ווילד. די דאָזיגע מערקווער־
דיגע ענדערונג האָט זי אינגאנצען צוגעשריבען צו דער פער־
שלעטניסמעסיגער מילדקייט פון דער ענגלישער דיסציפלין.

נאָך דער פאריגער ערקלערונג פון די פרינציפען קענען מיר
אם בעסטען פערנעהמען דאָס איבערגעבליבענע פלאץ מיט אייניגע
פון די הויפט כללים און רעגלען, וועלכע לאזען זיך ארויספיהרען
פון זיי; און כדי צו פאסען זיך קורץ וועלען מיר זיי איבערגעבען
אין א פארם פון געבאָטען.

דערוואָרט ניט פון א קינד קיין סך מאָראלע גוטסקייט. אין
די ערסטע יאָהרען פון לעבען געהט דוך יעדער ציוויליזירטער מענש
די כאראקטערשטופע וואָס האָט זיך ארויסגעווייזען אין דער בארבא־

רישער ראסע, פון וועלכער ער שטאמט אב. אזוי ווי דעם קינד'ס גע־זיכטס־ציגען — די פלאכע נאז, צו־פארינט פערריסענע נאזלעכער, די בריטע ליפען, ווייט־אבגערוקטע אויגען, ניט־ענטוויקעלטע קנאכען־חיילען איבער די אויגען א. אז. וו. — זענען פאר א געוויסע צייט עהנליך צו די געזיכטס־ציגען פון דעם ווילדען, אזוי עהנליך זענען אויך זיינע אינסטינקטען. דערפון נעהמען זיך די נייגונגען צו רציחות, צו גנב'ענען, צו זאגען ליגענס, וועלכע זענען אזא אלגעמיינע מענשליכע ערשיינונג ביי קינדער — נייגונגען, וועלכע וועלען אפילו אהן דער הילף פון דיסציפלין זיך ענדערן מעהר אדער וועניגער, אקוראט ווי די געזיכטס־ציגען ענדערן זיך. דער פאפולערער געדאנק, אז קינדער זענען „אונשולדיגע", וואס ס'איז אן אמת אין פרט פון א בייזען ו ו י ס ע ן, איז אבער לגמרי פאלש בנוגע צום פרט פון בייזע ט ר י ע ב ע ן, ווי יעדער איינער קען זיך איבערצייגען, צוקוקענדיג א האלבע שטונדע וואס עס קומט פאר אין קינדער־צימער. יונגלעך, בעת מען לאזט זיי א ווייל אהן השגחה, ווי אין די עפענטליכע שוהלען, כע־האנדלען איינע די אנדערע מעהר ברוטאל איידער דערוואקסענע מענשען; און וען מען וואלט זיי נאך־יונגערהייט גלאזען אליין, וואלט זייער ברוטאליטעט נאך בולט'ער זיך ארויסגעוויזען.

עס איז ניט נור ניט־קלוג אויפצושטעלען פאר קינדער א הויכען מאסשטאב פון גוטער אויפפיהרונג, נור עס איז אפילו ניט קלוג אנצורעגען זיי זעהר דרינגליך זיי זאלען זיך גוט אויפפיהרען. דאס רוב מענשען אנערקענען שוין איצטער די שלעכטע רעזולטא־טען פון א צו־פריהער אינטעלעקטועלער רייפקייט, אבער דערווייל בלייבט נאך ניט אנערקענט דער פאקט, אז א צ ו־ פ ר י ה ע מ א ר א ל ע ר י י פ ק י ט האט אויך איהרע שעדליכע רעזולטאטען. אונזערע העכערע מאראלע חושים, פונקט ווי אונזערע העכערע אינטעלעקטועלע חושים, זענען לפי ערך קאמפליצירט. פאלגליך, גרייכען זיי ביידע זייער ענטוויקלונג לפי ערך שפעט. און די טהעטיגקייט וואס וועלט ארויסגעופען צו־פריה דורך רייצונג וועט אנגעהן ביי איינע ווי ביי די אנדערע אויפ'ן חשבון פון דעם צוקינפטיגען חאראקטער. אין דעריין קען מען געפינען די ערקלערונג פון דער ניט־זעלטענער זאנדערבארער ערשיינונג, וואס

די וועלכע זענען געווען אין זייער קינדהייט מוסטערן פון יוגענד־ליכער גוטסקייט, בייטען זיך מיט דער צייט, דאכט־זיך גאר אונער־קלערבאר, צום ערגערן, און לסוף שטעהען זיי ניט העכער פאר'ן דורכשניט, נור אדרבא נידעריגער; בעת פערקעהרט, פערהעלט־ניסמעסיג מוסטערהאפטע מענשען וואקסען אפטמאל ארויס פון א קינדהייט, וואס איז בשום אופן ניט געווען קיין פיעל־פערשפרע־כענדע.

בענוגענט זיך דעריבער מיט מעסיגע מיטלען און מעסיגע רעזולטאטען. האלט אין זינען, אז א העכערע מאראל, פונקט ווי א העכערע פערנונפט, קען דערגרייכט ווערען נור דורך א לאנגזאמעס וואקסען, וועט איהר האבען געדולד און וועט ניט אויפגעבראכט ווערן פון דער אונפאלקאמענהייט, וואס אייער קינד וויזט אלעוויילע ארויס. איהר וועט יעמאלט זיין וועניגער אויפגעלעגט נאכאנאנד צו בייזערן זיך, און סטראשען, און פערבאטען — מיטלען, דורך וועלכע פיעל עלטערן בריינגען ארויף א כראנישן־פערביטערטע שטימונג אין הויז, אין דער נארישער האפנונג, אז דורכדעם וועלען זיי מאכען פון זייערע קינדער דאס וואס זיי זאלען זיין.

אזא ליבראלע פארם פון א הויזליכער רעגיערונג, וואס זוכט ניט צו רעגולירען דעספאטיש אלע פרטים פון דעם קינד'ס אויפ־פיהר, מוז נויטיגערוויז ארויסוואקסען פון דעם סיסטעם וואס מיר פערטיידיגען. שטעלט זיך צופרידען וועז איהר גיט נור אכטונג, אז אייער קינד בעקומט אלע מאל די נאטירליכע פאלגען פון זיינע טהאטען, וועט איהר אויסמיידען דעם טעות פון צופיעל קאנטראלירען, אין וועלכען אזויפיעל עלטערן פאלען אריין. וואו איהר קענט, לאזט איהם איבער אויף דער דיסציפלין פון ערפאה־רונג; איהר וועט איהם דערמיט פערהיטען פון דער „פלאנצען־הויז טוגענד", וואס צופיעל רעגולירען רופט ארויס אין די נאכגיביגע נאטורען, אדער פון דער דעמאראליזירענדער פיינדשאפט וואס עס רופט ארויס אין די זעלבסטשטענדיגע נאטורען.

דערמיט וואס איהר וועט ציעלען אומעדום זיכער ארויסצו־בריינגען די נאטירליכע צוריקווירקונגען פון אייער קינד'ס טהאטען, וועט איהר ארויפלעגען א ניצליכען צוים אויף אייער אייגענעם געמיטה. די מעטהאדע פון מאראלער ערציהונג, וואס פיעלע עלטערן,

מיר האבען מורא צו זאגען די מעהרסטע, פיהרען אן, איז מעהר גאר נישט ווי אן אויסגוס פון כעס, אויף וואסער אופן עס פאלט זיי בעת מעשה איין. די פעטש, דאס גראבע אוועקשטויסען פון זיך און די שארפע ווערטער, מיט וועלכע די מוטער בעשטראפט געוועהנליך איהרע קינדער'ס קלייניע פערברעכען (וואס א סך פון זיי זענען אין תוך געזונמען גאר ניט קיין פערברעכענס), זענען אין אלגעמיין נישט מעהר ווי די אויסדריקען פון א י ה ר ע שלעכטקאנטראלירטע געפיהלען — זיי שטאמען פיעל מעהר פון דער אנרעגונג פון די דאזיגע געפיהלען, איידער פון דעם וואונש גוטס צו טהון די קינדער וועלכע האבען זיך פערזינדיגט. אבער אז איהר וועט זיך אבשטעלען אין יערען פאל פון א פערזינדיגונג איבערצוקלערען וואס איז די נארמאלע פאלגע פון דעם חטא, און גוי אזוי מען קען אם בעסטען פועל'ן אז דער פערזינדיגטער זאל זיך ריכטיג דערפיהלען, וועט איהר דערווייל'ע געווינען א ביסעל צייט זיך אליין צו בעהערשען: דער בלינדער כעס, וואס האט זיך צוערסט דערוועקט אין אייך, וועט זיך אבקיהלען און וועהרען א נעלאסענער געפיהל, וועלכער וועט שוין ניט האבען בכח אייך צו פערפיהרען.

זוכט אבער ניט זיך צו בעגעהן ווי א גייציג, וואס האט ניט קיין געפיהלען. געדענקט, אז א חוץ די נאטירליכע צוריקווירקונגען, וואס די „אלגעמיינע ארדנונג" האט די טבע אנצובריינגען אויף אייער קינד פאר זיינע מעשים, זענען אייערע אייגענע לויבווערטער אדער טאדעל־נעשריייען אויף א נאטירליכע צוריקווירקונג, אויף אייגם פון די בעשטימטע מיטלען פאר זיין הדרכה. דער טעות וועלכען מיר האבען בעקעמפפט איז, דאס וואס מען שטעלט אוועק די עלטערנ'ס רוגזה און זייערע קינסטליכע שטראפען א נ ש ט א ט די שטראפען, וואס די נאטור האט איינגעפיהט. אבער בעת וואס זיי טארען ניט אוועקגעשטעלט ווערען א נ ש ט א ט די נאטירליכע שטראפען, בעהויפטען מיר בשום אופן ניט, אז זיי זאלען זיי ניט ב ע נ ל י י ט ע ן. אויב אפילו דער צ ו ו י ט ע ר סארט שטראף טאר ניט באלשערהייט פערנעהמען דאס פלאץ פון דעם ע ר ס ט ע ן סארט, מעג ער אבער אויף א מעסיגען אופן דיענען מיט רעכט ווי א הוספה צו דעם ערסטען סארט. וויפיעל פערדרוס

אדער כעס איהר פיהלט, אזוי פיעל זאלט איהר אויסדריקען אין ווערטער אדער אין אייער האלטונג: עס פערשטעהט זיך, אונטער־ווארפענדיג זיי צוערסט אונטער דער קריטיק פון אייער אורטייל. דער סארט און דער גראד פון׳ם געפיהל, וואס ווערט אין אייך ארויס־געוופען, וועט נויטיגערוויז אבהענגען פון אייער כאראקטער, און דעריבער איז קיין פעולה ניט צו זאגען, איהר זאלט האבען אזא גע־פיהל אדער אנאנדער געפיהל. דאך אבער מעגט איהר זיך געבען די מיה און זעהען אז אייער געפיהל זאל זיך איבערבייטען אויף אזוינעם, וואס איהר דענקט אז מען דארף פיהלען. יעדענפאלס, היט זיך פון די צוויי עקסטרעמען, גיט נור בנוגע צו דער אנגע־שטרענגטקייט פון דעם כעם, נור אויך בנוגע צו זיין דויערהאפטיג־קייט: פון אירן זייט מיידט אוים די שוואכע ליידענשאפטליכע ראשיגקייט, וועלכע מיר טרעפען אזוי אלגעמיין ביי מוטערס, וואס בייזערן זיך און זענען מוחל כמעט מיט דעמזעלבען אטהעם. פון דער אנדער זייט, ווייזט ניט ארויס לענגער ווי מען דארף א פעדפרעמ־דונג פון אייער געפיהל, וואס טאמער געווהנט איהר צו דאס קינד צו קענען אויסקומען אהן אייער פרייונדשאפט, וועט איהר פערלירען אייער איינפלוס אויף איהם. וויפיעל מעגליך זאלט איהר זעהען מאכען די מארזלע צוריקווירקונגען, וואס ווערען ארויסגערופען אין אייך דורך אייער קינד׳ם טהאטען, עהנליך צו די, וואס איהר שטעלט זיך פאר, אז עס וואלטען ארויסגערופען ווערען פון א פאטער מיט א פאלקאמענער נאטור.

זייט שפארזאם אין ארויסגעבען בעפעהלען. בעפעהלט נור וועז מען קען קיין אנדערע מיטלען ניט אנווענדען, אדער וועז אנדערע מיטלען האבען ניט געהאלפען. „אין אפטע בע־פעהלען, ווערען די עלטערנ׳ם נוצען מעהר געזומען אין אנבעטראכט איידער דעם קינד׳ם", זאגט ר י כ ט ע ר. אזוי ווי אין די אור־אלטע געזעלשאפטען ווערט א פערברעכען געגען געזעז בעשטראפט, ניט אזוי פיעל ווייל עס איז בעצם אן אונרעכט, וויפיעל דערפאר ווייל עס איז א ווידערשפעניגונג אנטקעגען דעם קעניג׳ס אויטארי־טעט, א מרידה אנטקעגען איהם; אזוי אויך אין פיעלע פאמיליען, איז די שטראף, וואס מען גיט דעם ווידערשפעניגער, וועניגער ארויס־גערופען פון דעם וועלען פערדאמען די בעגאנגענע שולד, איידער פון

דעם כעם פאר'ן ניט פאלגען. הערט זיך־צו צו די געוועהנליכע נא־טאציעם — „ווי קומסטו צו אזא העזה מיך ניט צו פאלגען?" „איך זאג דיר, דו ווועסט עם מ ו ז ע ן ביי ביר טהון!" „איך וועל דיר ווייזען ווער איז בעל הבית!" — און דאן בעטראכט וואם די וער־טער, דער טאן און די האלטונג בעטייטען. איהר קענט אין זיי גי־כער דערקענען דעם ענטשלום צו פערקנעכטען, איידער די זארג עם זאל דעם קינד זיין וואויל. דער דאזיגער גייסטעם צושטאנד אונ־טערשיידט זיך בעת מעשה גאנץ ווינציג פון דעם דעספאט'ס, וואם האט זיך אבגעלעגט צו בעשטראפען א ווידערשפעניגען אונטער־טהאן. א פאטער מיט ריכטיגע גפיהלען וועט אבער, פונקט ווי דער מענשענפרייגדליכער גועזעצגעבער, געפינען א נחת רוח, ניט אין דעם געברויך פון צוואנג, נור אין דער מעגליכקייט אויסצוקומען אהן דעם. ער וועט זיך בעגעהן אהן געזעץ, וואו נור מען קען בענוצען אנדערע אופנים פון רעגולירען דעם אויפפיהרר; און עם וועט איהם פערדריסען וואם מען מוז זיך וועגדען צום געזעץ, בעת א געזעץ איז נויטיג. ווי ר י כ ט ע ר בעמערקט — „דער בעסטער כלל איז דער פאליטיק, זאגט מען, איז „רעגיערט ניט צופיעל": דאם איז אמת אויך אין דער ערציהונג". די עלטערן, וועמעם לוסט צו הערשאפט איז אויסנעצוימט דורך א ריכטיגען גפיהל פון פליכט, וועלען, אויס א נאטירליכער איינשטימונג מיט דעם דאזיגען כלל, שטרעבען צו מאכען, אז זייערע קינדער זאלען וויפיעל מעגליך זיך אליין קאנטרא־לירען, און וועלען זיך כאפען צוריק פאר'ן אבסאלוטיזם נור ווי פאר א לעצטען מיטעל.

וועז אבער איהר בעפעהלט יא, בעפעהלט מיט ענטשלא־סענקייט און אויסגעהאלטענקייט. אויב עם איז אזא פאל וואו מען קען זיך אנדערם ווירקליך ניט בעגעהן, דאן גיט ארוים אייער געבאט און, איינמאל איהם ארויסגעגעבען, זאלט איהר הער־נאך קיינמאל ניט אבטרעטען פון איהם. בעטראכט זיך גוט וואם איהר האט בדעה צו טהון; וועגט איבער אלע פאלגען; בע־דענקט זיך צי איהר האט גענוג ציעל־פעסטקייט; און דאן, האט איהר ענדליך געמאכט א גועזעץ, צווינגט ארוים גועהארר־זאמקייט אום יעדען פרייז. זאלען אייערע שטראפען זיין גליך ווי די שטראפען וואס ווערען ארויפגעלעגט פון הער אונבע

לעבטער נאטור — א ו נ פ ע ר מ י י ד ל י כ ע. דער הייסער קויהל ברענט אב דעם קינד דאם ערסטע מאל, וואס ער טהוט איהם א כאפ; ער ברענט איהם אב דאם צווייטע מאל, דאם דריטע מאל, ער ברענט איהם אב יעדעם מאל; און דאם קינד לערנט זיך גיך אוים ניט אנצוריהרען דעם הייסען קויהל. אויב איהר וועט פונקט אזוי זיין אויסגעהאלטען — אויב די פאלגען וואס איהר זאגט דעם קינד אז זיי וועלען ארויסקומען פון בעשטימטע טהאטען, קומען טאקי פונקט מיט דער אייגענער בעשטענדיגקייט, וועט ער באלד אנהויבען רעספעקטירען אייערע געזעצען, אקוראט ווי ער רעספעקטירט די געזעצען פון דער נאטור. און איינמאל איז אט דער רעספעקט גע־ווארען אן איינגעפיהרטע זאך, וועט עס אויסמיידען אהן א שיעור וויפיעל הויזליכע צרות. אייניר פון די ערגסטע טעות'ן אין ערציהונג איז — ניט אויסגעהאלטענקייט. אזוי ווי אין א געמיינדע פער־מעהרען זיך די פערבראכען, וועו עס איז ניטא קיין זיכערע אויס־פיהרונג פון געוואכטיגקייט; אזוי אויך אין דער פאמיליע, פער־גרעסערט זיך שטארק די צאהל פון חטאים, וועו די אויסטיילונג פון בעשטראפונגען איז ניט קיין זיכערע, אדער ניט קיין רעגעלמעסיגע. א שוואכע מוטער, וואס סטראשעט נאכאנאנד און טהוט עפעס זעל־טען, וואס מאכט די רעגעלן אין האסט און האט חרטה אויף זיי אין מנוחה, וועלכע בעהאנדעלט דעם זעלבען חטא אמאל שטרענג און אמאל מילד, ווי דער מאמענטאנער קאפריז דיק־טירט איהר — אזא מוטער גרייט זיך אן צרות אי פאר זיך, אי פאר די קינדער. זי פער'מיאום'ט זיך אליין אין זייערע אויגען; זי גיט זיי אליין א ביישפיעל פון ניט־קאנטראלירטע געפיהלען; זי גיט זיי צו מוטה עובר צו זיין אויף איהרע בעפעהלען דורך די אויסזיכט, או עם וועט מסתמא איבערגעהן אהן בעשטראפונג; זי איז גורם אהן א שיעור צאנקעריין מיט אלע שעדליכע ביי־זאכען פאר איהר אייי־גענעם גמיטה, ווי פאר'ן גמיטה פון איהרע קליינע; זי מאכט פון זייערע גייסטער א מאראלען כאאס, וועלכען די שפעטיגערע יאהרען פון ביטערע ערפאהרונגען וועלען קוים מיט צרות ברייגגען אין ארד־נונג. עס איז שוין בעסער אפילו א בארבארישע פארם פון הויזלי־כער רעגיערונג נור דורכגעפיהרט אויסגעהאלטענערהייט, איידער א ציוויליזירט־מענשליכע רעגיערונג, וואס וועדט אנגעפיהרט אהן אויס־

געהאלטענקייט. מיר זאגען נאך אמאל: מיידט אוים צוואנג־מיט־לען וואו עס איז נור מעגליך אויסצומיידען; אבער וועו איהר זעהט איין אז דעספאטיזם איז ווירקליך נויטיג, זייט דעספאטיש אין פו־לען ערנסט.

גענאנקט, אז דער צוועק פון אייער דיסציפלין דארף זיין צו שאפען א מענשן, וואם רעגיערט זיך אליין; ניט צו שאפען א מענשן, וואם זאל רעגיערט ווערען פון אנדערע. וועו עס וואלט אייערע קינדער בעשעהרט געווען צו פערבריינגען זייער לע־בען ווי שקלאפען, וואלט איהר נעדארפט אין משך פון זייער קינד־הייט זיי צוגעווהנען וואם מעהר צו שקלאפעריי; אזוי ווי אבער זיי דארפען באלד זיין פרייע מענשען און וועלען ניט האבען קיינעם, וואם זאל קאנטראלירען זייער אויפפיהרר, קענט איהר נאר ניט צו־פיעל געווהנען זיי זיך אליין צו קאנטראלירען, בעת זיי זענען נאך אונטער אייערע אויגען. אט דאם איז עס פאר וואם עס מאכט דעם סיסטעם פון דיסציפלין דורך נאטירליכע פאלגען אזוי בעוונדערם אנגענאסטען אויף דעם גענזלשאפטליכען צושטאנד, וועלכען מיר אין ענגלאנד האבען איצט געגרייכט. אין די פעאדאלע צייטען, וועו איינע פון די הויפט צרות, פאר וועלכער דער בירגער האט געדארפט מורא האבען, איז געווען דער צארן פון זיינע הערשער, איז געווען רעכט אז אין משך פון זיין קינדהייט זאלען די עלטערנ'ס נקמה וועגען זיין א הויפט מיטעל פון רעגיערונג. איצט אבער, אז דער בירגער האט וועניג־וואם מורא צו האבען פאר וועמען עס איז — איצט אז די גוטעם און שלעכטם, וואם זיין ערפאהרונג בריינגט איהם, איז מייסטענס דאם, וואם על פי טבע פון די זאכען קומט פון זיין אייגענעם אויפפיהרר, דארף ער אנהויבען צו לערנען עקס־פעריימענטאל פון די עסטע יאהרען אן די גוטע אדער שלעכטע פאל־גען, וועלכע קומען בטבע ארויס פון דעם אדער יענעם אויפפיהרר. בעצוועקט דעריבער צו פערקלענערן די פאטערליכע רעגירונג אזוי שנעל וויי איהר קענט אנשטאט איהר אויפשטעלען אין דעם קינד'ס גדאנק יענע זעלבסט־רעגירונג, וועלכע וואקסט אוים פון דער פע־היגקייט פאראוים צו זעהען די רעזולטאטען. אין משך פון די גאר עסטע יאהרען איז א רעכט ביסעל אבסאלוטיזם א נויטיגקייט. א קינד פון דריי יאהר קען מען ניט לאזען זיך שפיעלען מיט אן אפע־

נעם ראזיר־מעסער, כדי ער זאל זיך לערנען דורכדעם די דיסציפלין פון נאטירליכע פאלגען, וואָרים די פאלגען קענען זיין צו־ערנסטע. ווי נור אבער דער פערשטאנד וועלט גרעסער, דאן קען און דארף פער־קלענערט ווערען די צאהל פון שטרענגע שטערונגען; און די אבזיכט דארף זיין, ביסלעכווייז אויפהערען אין גאנצען, וועו עס קומט דיַ צייט פון דערוואקסענקייט. אלע איבערגיינג זענען געפעהרליך, און דער געפעהרליכסטער איז דער איבערגאנג פון דער איינצויטונג פון׳ם פאמיליען־קרייז צו דער צוואנגלאזיקייט פון דער דרויסענדיגער וועלט. דעריבער איז טאקי וויכטיג אינצופיהרען דעם פלאן וואָס מיר פערטיידיגען; וואָרים דערמיט וואָס ער ענטוויקעלט דעם יונ־געל׳ם פעהיגקייט פון זעלבסט־צוימונג, פערגרעסערענדיג כסדר דעם גראד אין וועלכען מען לאזט אים זיך אליין צויטען, און דערמיט וואָס ער בריינגט אים אויף דעם אופן טריט ביי טריט צו א צר־שטאנד, וועו ער קען זיך אליין צויטען נאר אהן קיינעמס הילף, שאפט ער אב דעם געוועהנליכען פלוצלינען און געפעהרליכען איבער־בייט פון אן אויסערליך־דעגיערטער יוגענד צו אן אינערליך־דע־גיערטען דערוואקסענעם שטאנד. זאל די היסטאריע פון אייער הויזליכער הערשאפט אבשפיגלען אין א קלייגעם מאסשטאב די היסטאריע פון אונזער פאליטישער הערשאפט: אין אנהויב — אן אויטאקראטישער קאנטראל, וואו דער קאנטראל איז ווירקליך נויטיג; וואָס וויטער וויטער — אן אנפאנגליכער קאנסטיטוציאנא־ליזם, אין וועלכען דעם אונטערטהאן׳ס פרייהייט געווינט שוין עפעס אן אויסגעדריקטע אנערקענונג; דאן — כסדר מעהר פון דער דא־זיגער פרייהייט פון דעם אונטערטהאן; שטופענווייז קומט די ענד, וועו די עלטערן הערען אין גאנצען אויף צו הערשען.

זאל אייך ניט פערדריסען וועו אייערע קינדער וועיזען ארוים א היבש ביסעל אייגענווילען. דאס איז די אנדער שיכות־זייט פון דעם אייגפיהר פון וועניגער צוואנג, וועלכער איז אזא קנע־טיגער שטריק אין דער מאדערנע ערציהונג. די גרעסערע טענדענץ, פון איין זייט, זיך צו נעהמען מעהר טהעטיגקייטס־פרייהייט, ענט־שפרעכט די קלענערע טענדענץ צו טיראניזירען, וואָס קומט פון דער אנדער זייט. זיי בוידע צייגען אן א דערנעהנטערונג צו דעם דיס־ציפלין־סיסטעם, פאר וועלכען מיר שטעלען זיך איין, וואָס איז אלץ

מעהר און מעהר מדריך די קינדער צו בעהערשען זיך אליין, דורך די ערפאהרונג פון נאטירליכע פאלגען; ביידע זענען זיי טענדענצען, וואס אקאמפאנירען אונזער מעהר־פארטגעשריטענעם געזעלשאפטליכען צושטאנד. דער זעלבסטשטענדיגער ענגלישער יונגעל איז דער פאטער פון דעם זעלבסטשטענדיגען ענגלישען מאן, און אהן דעם ערסטען קענט איהר ניט האבען דעם לעצטען. דייטשע לעהרער זאגען, אז זיי וועלען גיכער אויפפאסען אויף א דוטצען דייטשע יונגלעך, איידער אויף איין ענגלישען. זאלען מיר דעריבער ווינשען, אז אונזערע יונגלעך זאלען זיין אזוי לענקזאם ווי די דייטשע, און צוזאמען מיט דעם אויך זיין אזוי אונטערטהעניג און פאליטיש פערקנעכטעט ווי די דערוואקסענע דייטשען? אדער איז ניט בעסער צו טאלערירען יענע גפיהלען אין אונזערע יונגלעך, וועלכע מאכען זיי פאר פרייע מענשען, און ענדערן אונזערע מעטאדען אין אינקלאנג דערמיט?

לעצטענס, האלט אלעמאל אין זינען, אז געבען א רייכטיגע ערציהונג איז ניט קיין איינפאכע און לייכטע זאך, נור א קאמפליצירטע און זעהר שווערע זאך — די שווערסטע אויפגאבע וואס פאלט אויף דעם דערוואקסענעם מענשען. דעם גראבען, פיקס־און־פערטיגען נאנג פון הויזליכער רעגיערונג קענען טאקי אנווענדען אפילו די ניעדעריגסטע, נארניט קולטיווירטע מוחות. אויף דעם פלאן פון געבען פעטש און שרייען מיט קולות קען אייגפאלען דער ניעדעריגסטער בארבאר, אזוי גוט ווי דער פערגרעבסטער בויער. אפילו א חיה קען געברויכען אזא מעטאדע פון דיסציפלין, ווי איהר קענט עס בעמערקען אין דעם בילען און אין דעם האלטען בייס, מיט וועלכע א צויג האלט איין א צוהעזהדיגען הינטעל. ווילט איהר אבער ערפאלגרייך דורכפיהרען א רעציאנאלען און ציוויליזירטען סיסטעם, מוזט איהר זיין גרייט אויף א היבש ביסעל גייסטיגער אנשטרענגונג — אויף א געווישען שטודיום, א ביסעל שארפזין, א ביסעל גערולד און א ביסעל זעלבסט־בעהערשונג. איהר וועט כסדר דארפען איבערקלערען וועלכע רעזולטאטען קומען ארויס פון געוויסע סארטען טהאטען אין'ם דערוואקסענעם לעבען, און דאן וועט איהר מוזען ערפינדען מעטאדען, דורך וועלכע עהנליכע רעזולטאטען זאלען אויספאלען אויף די עהנ־

ליבע טהאטען פון אייערע קינדער. עס וועט נויטיג זיין פונאנדער־צוקלייבען טאג־טעגליך די מאטיוון פון קינדישען אויפפיהר — מאכען א חילוק צווישען די טהאטען וואס זענען באמת גוטע, און אנדערע וועלכע נעהמען זיך פון נידעריגע טריעבען, הגם זיי זעהען זיך אן גוטע; אין דערזעלביגער ציים, זיך שטענדיג היטען פון דעם גרויזאמען טעות, וואס מען האט נאכיץ אפט, אויסצוטייטשען די נייטראלע טהאטען אלס פערברעכען, אדער צוצושרייבען ערנערע געפיהלען ווי זיי האבען ווירקליך געהאט. איהר וועט מוזען ענדערן מעהר אדער וועניגער אייערע מעטאדען, כדי זיי זאלען זיך צופאסען צום כאראקטער פון יעדען קינד; און איהר מוזט זיין גרייט צו מאכען נייע ענדערונגען, אזוי באלד ווי דעם קינד'ס כאראקטער טרעט ארויז אין א נייע שטופע. איהר וועט אפט מוזען אנשטרענגען אייער גלויבענס־קראפט, כדי צו קענען אנהאלטען לאנג גענוג א מעטאדע, וועלכע שיינט צו האבען קנאפוואס, אדער גאר ניט קיין ווירקונג. אויב איהר האט צו טהאן מיט קינדער, וועלכע זענען פריהער שלעכט בעהאנדעלט געווארען, וועט איהר ספעציעל מוזען זיין גרייט אויף א לענגערע פראבע פון געדולד, איידער איהר וועט קענען האבען אן ערפאלג מיט בעסערע מעטאדען; וואס דאס וואס איז ניט לייכט צו פועלן אפילו וען עס איז פון אנהויב אן אינגעפיהרט געווארען א ריכטיגער צושטאנד פון די געפיהלען, וועלכע דאפעלט שווער וען מען דארף א שלעכטען געפיהלס־צושטאנד איבערמאכען אויף א גוטען. ניט נור וועט איהר שטענדיג האבען צו אנאליזירען אייערע קינדער'ס מאטיוון, נור איהר וועט אויך דארפען אנאליזירען אייערע אייגענע מאטיוון — מאכען פיינע חלוקים צווישען די אינערליכע מיינונגען, וואס שטאמען פון דער אמת'ער עלטערנ'ס זארג פאר די קינדער'ס וואוילזיין, און יענע וואס נעהמען זיך פון אייער ענאיזם, פון אייער וועלען בעקוועמליכקייט, פון אייער לוסט צו הערשען. און דאן — נאך א שווערערע מעשה — איהר וועט ניט נור מוזען א ו י ס ג ע פ י נ ע ן די בייזע טריעבען, נור איהר וועט זיי מוזען צ ו י מ ע ן. אין קורצען, בעת איהר וועט ערציהען אייערע קינדער, וועט איהר מוזען פאראיינס דורכפיהרען אייער אייגענע העכערע ערציהונג אויף. אינטעלעקטועל וועט איהר מוזען גאנץ נוט קולטיווירען דעם העכסט קאמ־

פליצירטען געגענשטאנד פון אלע געגענשטאנדען — די מענשליכע נאטור און איהרע געוועלען, ווי זי בעווייזט זיך ביי אייערע קינדער, ביי אייך אליין און אין דער וועלט. מאראליש, מוזט איהר כסדר איבען אייערע העכערע געפיהלען און איינצווימען אייערע נידערי־גערע געפיהלען. עס איז א וואהריים, וואס איז ביז איצט נאך ניט אנערקענט געווארען, אז די לעצטע שטופע אין דער גייסטיגער ענטוויקלונג פון יעדען מאן און יעדער פרוי קען מען גרייכען נור וועו מען ערפילט ווי געהעריג די פליכטען פון עלטערן. און וועו אט די וואהריים וועט אנערקענט ווערען, וועט מען איינזעהן ווי בע־וואונדערנסווערטה עס איז די איינארדנונג, וואס מאכט, אז מענשען זאלען זיך לאזען, דורך זייערע שטארקסטע ליעבעס־נייגונגען, אונ־טערווארפען אונטער אזא דיסציפלין, פון וועלכער זיי וואלטען זאנסט נעווייכט.

בעת אייניגע וועלען גאנץ ריכטיג בעטראכטען אט די אויפ־פאסונג פון ערציהונג מיט ספיקות און אבהענטיגקייט, דענקען מיר אבער, אז אנדערע וועלען דערזעהן אין דעם ערהאבענעם אידעאל וואס זי שליסט איין, א בעווייז פון איהר אמת'קייט. דער פאקט וואס זי קען ניט פערווירקליכט ווערען פון אימפולסיווע, געפיהל־לאזע און קורצזיכטיגע מענשען, נור זי פאדערט די העכערע אייגענ־שאפטען פון דער מענשליכער נאטור, וועט זיין פאר זיי א בעווייז פון איהר פאסיגקייט פאר א מעהר פארטגעשריטענעם צושטאנד פון דער מענשהייט. הגם זי פאדערט א סך ארבייט און זעלבסט־אפפערונג, וועלען זיי דאך איינזעהן, אז זי פערשפרעכט א שכר פון אן איבערפלום פון גליק, אי פאר באלד, אי אויף שפעטער. זיי וועלען איינזעהן, אז אויב א שלעכטער סיסטעם איז צווייממאל פערשאלטען מחמת זיין שעדליכער ווירקונג אי אויף די עלטערן, אי אויפ'ן קינד, איז א גוטער סיסטעם צווייממאל א געבענטשטער — עס איז א בענטשונג פאר דעם וואס ערציהט, און פאר דעם וואס ווערט ערצויגען.

די קערפערליכע ערציהונג.

ב. מאמענקא

קאפיטעל IV.

די קערפערליכע ערציהונג.

כּיו״ם פּריז׳ס טיש, נאָכדעם ווי די דאָמען האָבען זיך צוריק־
געצויגען, ביו״ם פערמער׳ס מאהלצייט אין א מארק־טאָג, אזוי גוט
ווי אין ביער־שענק אין דאָרף, איז דאָ איין ענין, וואָס רופט ארויס,
נאָך דער פּאָליטישער טאָג־פראָגע, דעם גרעסטען אלגעמיינעם אינ־
טערעס, און דאָס איז — ווי אויפצופאסען די הויז־טיערען. רייטענ־
דיג אהיים פון געיעג ציהט זיך געוועהנליך דער געשפּרעך וועגען
האָדעוועז פערד, וועגען פערדישען „יחוס״, און מען מאכט פּירושים
וועגען דעם אָדער יענעם „וויכטיגען פונקט״; בעת אז מען פער־
ברייגט א טאָג אויף יאָגד, קען אודאי ניט דורכגעהן וואו מען זאָל
עפּעס וואָס ניט זאָגען מכח דער בעהאנדלונג פון הינט. וועז די דער־
בייאיגע פערמער געהען צוזאמען איבער די פעלדער זונטאג פון קירך,
איז דער שטייגער, נאָך די בעמערקונגען וואָס מען מאכט וועגען דעם
גלח׳ס דרשה, צו מאכען אייניג בעמערקונגען וועגען וועטער, וע־
גען די תבואה אויפ׳ן פעלד און וועגען די בהמות אין שטאל, און דאן
פערקריבט מען אין ויכוחים מכח די פערשיידענע סאָרטען קאָרמע
און די אייגענשאפטען פון זייער נאהרהאפטיגקייט. די פערם־יונגען,
דערצעהלענדיג אייניגער דעם אנדערן וואָס עם טהוט זיך ביי יעדערן
אין זיין חזיר־שטאל, בעווייזען מיט זייערע בעמערקונגען, אז זיי האָ־
בען בעאבאכטעט די שאָף און רינדער ביי זייערע בעלי־בתים, און די
ווירקונג וואָס פערשיידענע בעהאנדלונגען האָבען געמאכט אויף די
בהמות. און ניט נור פאר דאָרפ׳ס־לייט אליין זענען די רעגעלן פון
הינט־ביידעל, פון פערד־שטאל און פון די שטאלען פאר קיה און
שעפסען דאָס ליעבלינגס־טהעמא. אויך אין די שטעדט, וועז מען
רעכענט צוניף די גרויסע צאהל בעלי־מלאכות, וואָס האלטען הינט,
די יונגע לייט וועלכע זענען רייף ענוג אבצוגעבען זיך צייטענווייז
מיט „ספּארט״, און די מעהר עלטערע מענשען, וועלכע שמועסען

מכה דעם פּאַרטשריט פון אַגריקולטור, אָדער לעזען מעקי׳ס יעהרליכע ראַפּאָרטען און קעדי׳ס בריף צו די „טיימז" — מאכט עס אויס א גרויסען טייל פון די איינוואָהנער. וועו איהר כאפט אָן אַלע דער־וואקסענע מענער אין גאנצען לאנד, וועט איהר געפינען אז א גרויסע מעהרצאָהל פון זיי נעהמען א געוויסען אינטערעס אין דער צוכט, אין האָדעוועו אָדער ערציהען לעבעריגע ברואים פון איין סאָרט אָדער פון אנאנדערן.

האָט אָבער וועו עס איז געהערט, סיי אין די געשפּרעכען נאָך א מאָהלציים, סיי אנאנדערסטמאל וועו מען קומט זיך צוזאמען, מען זאל עפּעס־וואָס זאגען וועגען דער ערציהונג פון קינדער? בעת דער פּריז פון הויף האָט אבגעשטאט זיין טעגליכען וויזיט אין שטאל, אוו האָט פּערזענליך נאכגעזעהען דעם צושטאנד פון זיינע פערד אוו וו זיי וועלען אויפגעפּאסט; אז ער האָט שוין געוואָרפען א בליק אויף די אנדערע בהמות אוו פיה, אוו האָט אָנגעזאָגט וו מען זאל זיך בעגעהן מיט זיי — וו אָפט געהט ער דאָן אַרויף אין קינדערצימער דורכצוקוקען די רעגעלן פון זייער עסען, די איינטיילונג פון זייערע שטונדען אוו די וועגטיל־אציע פון צימער? ביי איהם אין ביכער־אלמער וועט איהר געפינען „בעהאנדלונג פון פערד", סטעפענ׳ס „לאנדווירטשאפט", ניטראָד׳ס „יעגער"; מיט זייער אינהאלט איז ער אויך מעהר אָדער וועניגער בעקאנט. וויפיעל ביכער אָבער האָט ער געלעזען וועגען דער בעהאנדלונג פון קינדער? די אייגענשאפטען פון אייל־קוכען פעט צו מאכען בהמות, דער פערגלייכענדער וווערטה פון היי אוו געהאקטען שטרוי, די געפאהרען פון געבען צופיעל קלעווער, זענען פונקטען וועגען וועלכע יעדער גוטס־בעזיצער, פערמער אוו בויער האָט עפּעס א ידיעה; וויפיעל פּראַצענט פון זיי אָבער אינטערעסירען זיך צו וויסען צי די שפּייז וואָס זיי גיבען זייערע קינדער איז ריכטיג צוגעפאסט פאר די קערפּערליכע פאָדערונגען פון יונגלעך אוו מיידלעך וואָס האלטען אין וואקסען? מען וועט אפשר אנגעבען די געשעפּטליכע אינטערעסען פון די דאזיגע קלאסען מענשען אלס אן ערקלערונג פאר אָט דער משונה־דיגער לאגע. עס איז אָבער א קנאפּע ערקלערונג, וואָרים מען זעהט דעמוזעלביגען קאָנטראסט אויך ביי אנדערע קלאסען. פון צוואנציג שטאָדטיגע מענשען וועט איהר גאנץ וועניגע געפינען, אוו אפשר

גאָר קיינעם ניט, וואָם וויים ניט דעם פאקט, אז מען דארף ניט ארויסנעהמען א פערד צו דער ארבייט גלייך נאכ'ן עסען; און דאָך פון דיזעלביגע צוואנציג, אנגעהמענדיג אז זיי זענען אלע פאָטערס, וועט זיך וואהרשיינליך ניט געפינען קיין איינציגער, וועלכער האָט איבערגעטראכט צי ס'איז אוועק געגוג צייט צווישען זיינע קינדער'ס מיטאָג און זייער נעהמען־זיך צוריק פאר'ן לערנען. אין פאקט, וועָן איהר נעהמט זיי אויפ'ן פערהער וואָלט כמעט יעדער מאן ארויסגע־קומען מיט זיין פערשטעקטער מיינונג, אז איבערהויפט איז די פיהרונג פון קינדער־ציהער ניט זיין עסק. דער תירוץ וואָלט מסתמא געווען: „אָה, די זאכען לאָז איך איבער פאר די ווייבער." און אין די מעהרסטע פעלען הערט זיך אין דעם טאָן פון זיין ענטפער, ווי ער וואָלט וועלען איבערגעבען דעם געדאנק, אז אזוינע ארבייט איז ניט נאָך זיין מאנסביליטען כבוד נאָך.

וועָן מען קוקט אויף דעם פון וועלכען עס איז א חוץ פון א קאָנוועניאָנעלען שטאנדפונקט, זעהט עס אוים משונה'דיג, אז בעת די ערציהונג פון ערסטע־קלאסנע עקסלאך איז א בעשעפטיגונג אויף וועלכער געביליגטע מענשען גיבען וויליגדיג אָב פיעל ציים און געדאנקען, איז די ערציהונג פון שעהנע מענשען־קינדער א בע־שעפטיגונג, וועלכע איז בשתיקה פערראכטעט פאר אזעלכע וואָם איז ניט ווערטה צו פערנעהמען זייער אויפמערקזאמקייט. מאמעס, וועָ־מען מען האָט ווינציג־וואָם געלערנט אויסער שפראכען, מוזיק און השלמות, מיט דער הילף פון ניאנעס וואָם זענען אָנגעשטאָפט מיט פערעלטערטע פּראָפעסיאָנעלען, האלט מען פאר קאָמפּעטענטע רעגו־לירער פון די שפיייז, קלויזונג און בעווענונג פון די קינדער. אין דער אייגענער צייט לעזען די טאטעס ביכער און זשורנאלען, בעזוכען אָגריקולטור־אסיפות, פּרוביזירען עקספּעריימענטען, פיהרען אָן דיס־קוסיאָנען, אלץ מיט'ן צווועק אויסצוגעפינען ווי מען מאכט פעט פּרייז־חזירים! מיר זעהען ווי מען לעגט איין די וועלט אויסצוהאָדע־וועָן א לויף־פערדיל, וואָם זאָל געווינען די „דערבי" (דער העכסטער ענגלישער וועט־פּריז): אָבער ניט דאָם קיינדעסטע אויף אויסצוהאָדע־וועָן א מאָדערנעם גבור. וואָלט ג א ל י ו ע ר דערצעהלט אויף די לילי־פוטאנער, אז די מענער זוכען אריבערצושטייגען אייניער דעם אנדערען אין וויסען וואָם בעסער ווי צו האָדעווען די קינדער פון אנ־

דערע ברואים, און עס אהרט זיי גאָר ניט צו ווייסען ווי צו ערציהען וואָס בעסער זייערע אייגענע קינדער, וואָלט עס געווען עהנליך צו די איבעריגע שטותים, וואָס ער שרייבט־צו צו זיי.

די זאך איז אָבער א גאנץ ערנסטע. ווי לעכערליך דער געגענזאץ איז צווישען קאָנסעקווענץ פון דעסטוועגען איז דער פאקט וואָס ער דריקט אויס ניט וועניגער טרויעריג. עס איז ריכטיג ווי איינער א זינרייכער שרייבער האָט בעמערקט, אז דער ערסטער בעדינג פון ערפאָלג אין לעבען איז — „זיין א גוטעס טיער"; און זיין א נאציאָן פון „גוטע טיערען" איז דער ערסטער בעדינג פון נאציאָנאָלען וואויל־זיין. עס איז ניט נור דער אויסגאָנג פון מלחמה אליין וואָס הענגט אָב פון דעם כח און דער גבורה פון די סאָלדאטען; די געפעכטען אויפ'ן פעלד פון קאָמערציע ווערען אויך טיילוויז ענטשיידען דורך די קערפערליכע אויסדויער־קרעפטען פון די פראָדוצירער. לעת עתה האָבען מיר נאָך קיין גרונד ניט געהאט מורא צו האָבען פערמעסטען זיך אין כחות מיט אנדערע ראסען אויף קיינעם פון אָט די ביידע פעלדער. אָבער עס פעהלען ניט קיין סמנים וואָס צייגען אָן, אז מיר וועלען באלד זיך מוזען אָנשטרענגען ביז'ן העכסטען גראד. די קאָנקורענץ פון הייניגען לעבען איז אזוי שארף, אז מעהר ווי א קליינע צאָהל קענען אונבעשעדיגט ניט פערטראָגען די נויטיגע אָנשטרענגונג. שוין איצטער ברעכען טויזענדער מענשען צוזאמען אונטער דעם שווערען דרוק וואָס זיי זענען אונטערוואָרפען. אויב דער דרוק וועט כסדר זיך אליין פערגרעסערן, ווי עס שיינט אז ער וועט, וועלען אפילו די שטארקסטע קאָנסטיטוציעס האָבען אויסצושטעהן א שווערע פראָבע. דערייבער טאקע ווערט עס בעזונדערס וויכטיג, אז מען זאל זעהען אָנפיהרען די ערציהונג פון די קינדער מיט'ן צווועק ניט נור גייסטיג אויסצושטאטען זיי פאר דעם קאמפף וואָס עס שטעהט זיי פאָר, נור מען זאל זיי אויך פיזיש צוגרייטען צו קענען פערטראָגען די צו־שטארקע אָבנוצונג פון זייערע קרעפטען.

גליקליכערווייז הויבט שוין אָן דער ענין צו ציהען אויף זיך אויפמערקזאמקייט. קינגסלעי'ס שריפטען צייגען אָן, אז עס קומט א רעאקציע נעגען צופיעל בילדונג, וועלכע ווערט אפשר שוין גערייבען, ווי דער שטייגער איז מיט אלע רעאקציעס, א ביסעל צו־ווייט. צופעליגע בריף און לייט־ארטיקלען אין די צייטונגען האָבען

בעוויזען אז אויפגעוואכטען אינטערעס אין פיזישער ערציהונג. די גרינדונג פון א שוהל, וועלכע מען האט בעדייטונגספול געגעבען דעם צו־נאמען „מוסקול־קריסטענטום", ווייזט אן אויף א וואקסענדער מיינונג, אז אונזערע היינטיגע מעטאדען פון ערציהען קינדער גיבען ניט גענוג אכטונג אויפ'ן וואוילזיין פון קערפער. ווי מען זעהט, איז דער ענין שוין צייטיג פאר דיסקוסיאן.

זעהען אז די פיהרונג פון קינדערצימער און פון שוהל זאל שטימען מיט די פעסטגעשטעלטע וואהרהייטען פון דער מאדערנער וויסענשאפט — דאס איז וואס פאדערט זיך. עס איז שוין צייט, אז אונזערע קינדער זאלען אויך האבען א חלק אין די נוצען וואס אונזערע שעפסען און אקסען ציהען פון די פארשונגען פון דער לאבאראטאריע. ניט צווייפלענדיג ח"ו אין דער גרויסער וויכטיגקייט פון האדעווען פערד און קארמענען חזירים, וואלטען מיר נור וועלען דערמאנען, אז אזוי ווי אויסהאדעווען גוט־געווואקסענע מענער און פרויען האט אויך עפעס א שטיקעל ווערטה, וואלט מען געדארפט נעהמען יענע שלוסען, וועלכע די טעאריע האט אנגעוויעזען און די פראקטיקע האט בעשטעטיגט, און אנווענדען זיי אויף די לעצטע אזוי גוט ווי אויף די ערסטע. מעהרערע מענשען וועלען זיך אודאי חרוש'ן— און אפשר אויך זיך פיהלען בעליידיגט — איבער אזא סמיכת־הפרשה פון געדאנקען. עס איז אבער א פאקט, וואס מען קען ניט אבשלאגען, און מיר מוזען זיך מיט איהם איינלעבען, אז דער מענש איז אונטערווארפען אונטער דיזעלביגע ארגאנישע געזעצען ווי די נידעריגערע בריאים. קיין קענער פון אנאטאמיע, קיין פיזיאלאג, קיין כעמיקער וועט זיך א רגע ניט אבהאלטען פון צו בעהויפטען, אז די אלגעמיינע פרינציפען, וואס זענען אמת וועגען די לעבענס־פראצעסען ביי די טיערען, זענען פונקט אזוי אמת בנוגע צו די לעבענס־פראצעסען ביי'ם מענשען. די אפענהערציגע אנערקענונג פון אט דעם פאקט בלייבט ניט אהן א בעלוינונג, וואהרים מען קען ציהען נוצען פון די אלגעמיינע כללים, וואס זענען פעסטגעשטעלט געווארען דורך בעאבאכטונגען און עקספערימענטען אויף טיערען, אויף פאר דער הדרכה פון מענשען. ווי עלעמענטאר עס איז נאך דערוויילע די וויסענשאפט פון לעבען, האט זי שוין פון דעסטוועגען דערגרייכט געוויסע פונדאמענטאלע פרינציפען, וועלכע לייגען אין גרונד פון

דער ענטוויקלונג פון אלע ארגאניזמען, איינשליסענדיג אין דעם כלל אויך דעם מענשליכען ארגאניזם. וואס עס דארף איצט געטהון ווערען, און וואס מיר ווילען זיך נעהמען די מיה פיעל־ווינציג צו טהון, איז אויסגעפינען די שיכות פון אט די פונדאמענטאלע פרינציפען צו דער פיזישער ערציהונג פון קינדהויט און יוגענד.

די טענדענץ צו פעריאדישע שטרעמונגען און צוריקשטרעמונגען, פון וועלכער מען קען געפינען שפוהרען אין אלע אבטיילונגען פון געזעלשאפטליכען לעבען — זי צייגט זיך ארוים אין דעם פאקטיזם וואס קומט נאך א רעוואלוציע, אדער דא ביי אונז, אין דעם בייטען־זיך פון רעפארם־פעריאדען און קאנסערוואטיוע פעריאדען; נאך א פעריאדע פון אויסגעלאסענקייט ברייגט זי א צייט פון אקסעטיציזם, און אומגעקעהרט; אין מסחר־וועלט רופט זי ארוים אבער און וויעדער אנגעבלאזענע גליקען און פאניקעס; אין דער מאדע טרייבט זי די נאכפאלגער פון איין ווילדען עקסטרעם צו דעם אנדערן — די דאזיגע טענדענץ האט א ווירקונג אויך אויף אונזערע מנהגים פון טיש, און ממילא אויך אויף דער דיעטע פון די יונגווארג. נאך דער פעריאדע, וועלכע האט זיך אויסגעציכענט דורך איהר שכרות און פרעסעריי, איז געקומען א פעריאדע פון פערגלייכמעסיגער ניכטערקייט און איינגעהאלטענקייט, וועלכע שטעלט פאר אין דעם „טיטאטאליזם" און אין דעם וועגעטאריאניזם עקסטרעמע פאר־מען פון פראטעסט אנטקעגען דעם פריהערדיגען זעלל־וסובא־לעבען. און צוזאמען מיט דער ענדערונג אין די הלכות אכילה פון דערוואקסענע, איז געקומען א גלייכע ענדערונג אין די פארשריפטען פון עסען פאר יונגלעך און מיידלעך. אין די אמעליגע דורות האט גע־הערשט די מיינונג, אז וואס מעהר עסען מען קען אריינשטופען אין׳ם קינד, אלץ בעסער איז עס; ביי פערמער און אין פערוואהרפענע גענדען, וואו טראדיציאנעלע אידעען האלטען זיך אויף אם לענגסטען, קען מען אפילו איצטער נאך געפינען עלטערן וועלכע זוכען איבער־צושטאפען זייערע קינדער. ביי די געביל־דעטע קלאסען אבער, וועלכע וווינען דערהויפט ארוים די רעאקציע צו אייגנעהאלטענקייט, קען מען בעמערקען א בעשטימטע נייגונג ניכער ניט־נעמונג צו געבען די קינדער עסען, איידער צו געבען זיי צו־פיעל. דער אמת איז, אז

זייער פעראכטונג וואָס זיי פיהלען צום אמאָליגען אנימאליזם (גשמיות) וווייזט זיך קלערער ארויס אין דעם וועג ווי זיי בעהאנדלען זייערע קינדער איידער ווי זיי בעהאנדלען זיך אליין; וואָרים בעת זייערע אפעטיטען האלטען איין דעם פערשטעלטען אסקעטיזיזם דאָרט וואו ס'איז נוגע זייער פערזענליכען אויפפיהר, שפיעלט ער זיך דערפאר פריי פונאנדער וואו עס קומט אויס צו מאכען געוועצען פאר די קינדער. אז אי צופיעל גענבען עסען, אי צו־וועניג גענבען, זענען בויידע שלעכט, איז אן אלטע זאך. פון די בויידע איז אָבער די אנדערע די ערגסטע. א גרויסער אויטאָריטעט שרייבט: „די פאָלגען פון א צופעליגען איבערעסען זיך זענען ניט אזוי שעדליך און מען קען זיי לייכטער פערריכטען, אייזער די פאָלגען פון עסען צו־וועניג.“ (ענציקלאָפעדיע פון דער פראקטישער מעדיצין.) א חוץ דעם, א קינד וועט זיך זעלטען איבערעסען, אויב מען האָט פריהער זיך ניט אריינגעמישט אָהן א איבערלעגונג אין די פרטים פון זיין עסען. „איבערכאפען די מאָם איז גיכער א חטא פון דערוואקסענע אייזער פון קינדער, וואָרים קינדער זענען זעלטען פרעסער אָדער פיינ־שמעקער, סיידען דורך די שולד פון די וואָס האָדעווען זיי.“ (דאָרט.) דער סיסטעם פון איינהאלטען און בעשרענקען זיי, וועלכען פיעלע עלטערן האלטען פיר אוא נויטיגע זאך, איז בעגרינדעט אויף וועניג בעאָבאכטונג און אויף א פאלשער לאָגיק. עס איז פארן צופיעל געוועצמאכערייי אין קינדער־צימער, אזוי גוט ווי אין שטאָט, און איינע פון די שעדליכסטע פאָרמען דערפון איז אָט די בעשרענקונג אין דעם סכום פון שפייז.

„אָבער קען מען דען לאָזען די קינדער זיך איבערעסען? זאָל מען זיי ערלויבען זיך אָנשטאָפען מיט זיסע זאכען און זיך קראנק מאכען, וואָס זיי וועלען דאָס געווים טהון?“ עס פערשטעהט זיך, אז מען שטעלט אזוי אווק די פראגע, קען דערויף זיין נור אייז ענטפער. אָבער אזוי שטעלענדיג די פראגע בויט מען שוין אויף דעם פונקט, וועלכען מען דארף נאָך ערסט בעווייזען. מיר טענה'ן אז, אזוי ווי דער אפעטיט איז א גוטער וועג־ווייזער פאר אלע נידעריגערע ברואים; אזוי ווי ער איז א גוטער וועג־ווייזער פאר דעם זויגלינג, פאר דעם קראנקען און פאר אלע מענשליכע ראסען אונטער אלער־לייי אומשטענדען; און אזוי ווי ער איז א גוטער וועג־ווייזער פאר

יעדען דערוואקסענעם מענשען וואס פיהרט א געזונד לעבען — קען מען גאנץ זיכער דערפון דרינגען, אז ער איז אויך א גוטער וועג־וויזער אין דער קינדהייט. עס וואלט ווירקליך געווען א חרוש אויב מען וואלט זיך אויף איהם נור דאָ ניט געקענט פערלאָזען.

עס קען זיין, אז אייניגע וועלען לעזען אט דעם ענטפער מיט אונגעדולד, מיינענדיג אז זיי זענען אימשטאנד צו ברייננען פאקטען, וועלכע געהען אינגאנצען להיפך צו דעם. עס וואלט אויסזוהן ווי אן אונזין אבצולייקענען די שיכות פון די דאָזיגע פאקטען; און פון דעסטוועגען לאָזט זיך דער פארדאָקס גאנץ גוט פערטיידיגען. דער אמת איז, אז די אלע פעלען פון איבערעסען זיך, וואס די דאָזיגע פערזאָנען האבען אין זיך, זענען געווהנליך די פ א ל ג ע ן פון דעם בעשרענקונגס־סיסטעם, וועלכען זיי וואלטען וועלען רעכטפער־טיגען. זיי זענען די רעזולטיעם פון אויסגעהונגערטע חושים, וואס וועלען ארויסגערופען פון אן אסקעטישען אינפיהר. זיי אילוסטרירען אויף א קלייגעם מאָסשטאב די אָפט־בעמערקטע "אהרהייט, אז יע־נע וואס זענען אין דער יוגענד געשטאנען אונטער א העכסט־שטרענ־גער דיסציפלין, זענען עלול שפעטער זיך אריינצו־וואַרפען אין די ווילדעסטע הולטאיסטוועס. די דאָזיגע פעלען זענען עהנליך צו יענע שרעקליכע ערשיינונגען, וואס פלעגען ניט זעלטען פאסירען אין קלויסטערס, וואו די נאָנען זענען פלוצלונג ארויסגעזונקען פון דער שטרענגסטער פרומקייט אין תהום פון א כמעט־טיוועלשער אויס־געלאסענקייט. זיי בעווייזען פשוט די אונקאנטראָלירבארע ליידענ־שאפטליכקייט פון לאנג צוריקגעהאלטענע תאוות. — בעטראכט וואס קינדער האבען געווהנליך האלט און וואס פאר א בעהאנדלונג זיי קריגען. ליעב האבען זיסע זאכען איז ביי זיי א בולט'ער, כמעט אלגעמיינער שטריך. ניין און נייניציג מענשען פון יעדען הונדערט זענען זיך אודאי משער, אז די קינדער האבען עס ליעב וויל עס איז געשמאק און זיי ווילען נאכגעבען דעם גומען, און דעריבער דארף מען עס צוזאמען מיט אנדערע תאוות אונטערדריקען. דער פיזיאָלאָג אבער, וועמעס ענטדעקונגען רופען אין איהם ארויס אלץ א גרעסערע עהרפורכט פאר די איינאָרדנונגען פון דער נאטור, זעהט אין דער דאָזיגער ליעבע צו זיסע זאכען עפעס מעהר אייידער דאס וואס אלע זענען זיך משער; און די פארשונג בעשטעטיגט זיין פערדאכט. ער

געפינט, אז צוקער שפיילט א גרויסע ראָליע אין די פּראָצעסען פון לעבען. צוקער און פעט־שטאָפען ווערען אין קערפער ענדליך פער־בונדען מיט זויערשטאָף, און אין בעגלייטונג דערמיט ארבייט זיך אויס היטץ. צוקער איז די פּאָרם צו וועלכער עס מוזען ארונטערגע־בראכט ווערען אלערליי אנדערע צונויפגעשטעלטע שטאָפען איידער זיי קענען בענוצט ווערען אלס היטץ־שאפענדע שפייז; און אָט די צ ו ק ע ר ־ ש א פ ו נ ג ווערט אָנגעפיהרט אין קערפער גופא. ניט נור קראכמאל ווערט געענדערט אויף צוקער אין דער צייט פון פער־דייהונג, נור ווי ק ל א ד ב ע ר נ א ר האָט בעוויזען איז די לעבער א פּאבריק, אין וועלכער אנדערע בעשטאנדטיילען פון שפייז ווערען איבערגעארבייט און עס ווערט פון זיי צוקער: די פּאדערונג פון קער־פער פאר צוקער איז אזא דרינגענדע, אז אויב מען גיט איהם ניט קיין אנדערע, וועט ער שאפען צוקער אפילו פון מאטעריאלען וואָס בעשטעהען פון שטיקשטאָף. איצט, ווען מיט דעם פאקט וואָס קינדער האָבען אזא אויסגעשפראָכענעם פערלאנג פאר אָט דער ווערטהפולער היטץ־שפייז, בינדען מיר צונויף דעם פאקט, אז געווהנליך האָבען זיי אן אויסגעשפראָכענע פיינדשאפט צו יענער שפייז, וועלכע גיט ארוים אין דער צייט פון איהר פעראייניגונג מיט'ן זויערשטאָף די גרעסטע סומע היטץ (ד. ה. צו פעטס), האָבען מיר א גרונד צו דענ־קען, אז די איבערמאָס פון איין זאָך צאהלט אָב פאר דעם דוחק אין דער אנדער זאָך: אז דער אָרגאניזם פּאדערט מעהר צוקער, ווייל ער קען ניט צוועכט קומען מיט א סך פעטס. — היינט וויעדער, קינ־דער האָבען ליעב די אצידען (זויערע) פון גרינס און פרוכטען. פאר זיי זענען אלערליי סאָרטען פרוכט א חיות; האָבען זיי ניט עפעס בעסערעס, וועלען זיי איינשלינגען ניט־צייטיגע אגרעס און די זויער־סטע האלץ־עפעל. נון, ווייסען מיר, אז די פלאנצליכע אזוי גוט ווי די מינעראל אצידען, זענען ניט נור זעהר גוטע קרעפטיגונגס־מיטלען און ניצליך אין א מעסיגען געברויך, נור זיי האָבען נאָך אנדערע מעלות, וועז מען געברויכט זיי אין זייערע נאטירליכע פאָרמען. „צייי־טיגע פרוכט, זאגט דר. א נ ד ר י ו ק א מ ב, גיט מען מעהר אויפ'ן קאָנטינענט איידער דא ביי אונז; און בעזונדערס וועז דער מאָגען ארבייט ניט פאָלקאָם, האָבען פרוכטען אָפט זעהר א גוטע ווירקונג.“ איצט זעהט מען ווי עס איז ניטא קיין איינשטימונג צווישען די

קינדערשע אינסטינקטיוועט פֿאַרערונגען און זייער געוועהנליכער בעהאַנדלונג. מיר האָבען דאָ צוויי הערשענדע פערלאַנגען, וועלכע דריקען גאַנץ וואַהרשיינלעך אויס געוויסע נויטען פון דעם קינד'ס קאָנסטיטוציע, און דאָך ווערען זיי ניט נור אויגנאַרירט אין דעם שפּייז־צעטל פון קינדער־צימער, נור די אַלגעמיינע טענדענץ איז גאָר צו פערבאָטען זייער בעפרידיגונג. ברויט מיט מילך אין דער פרוה, טהעע מיט פּוטער־ברויט ביי נאַכט — דאָס, אָדער אנאדער דיעטע וועלכע האָט פונקט אזוי קיין טעם ניט, ווערט שטרענג אָבגעהיט, און מען דענקט אז עס איז ניט נויטיג, אָדער אז ס'איז גאָר אן אומרעכט, אויף א וועלכען עס איז אופן געבען א בעפריעדיגונג דעם געשמאַק. וואָס קומט ארויס דערפון? אין ימים טובים, וועז עס איז דאָ א פרייער צוטריט צו „גוטע זאכען" — וועז א געשענק פון טאשען־גלעלד בריינגט די מעגליכקייט אָנצוקויפען אלץ וואָס מען זהט אין שוי־פענסטער פון קאָנדיטערייי, אָדער מען כאפט זיך אמאל דורך א צופאל אריין אין א פרוכט־גאָרטען — פיהרען דאָן די לאַנג־פערלייקענטע, און מחמת דעם גופא, שטארקע געלוסטען, צופיעל אריבערצוכאפען די מאָס. מען כאפט זיך צו מיט אמאל צו דער סעודה, טיילווייז וויל מען איז בעפריידט געווארען פון די פריהערדיגע אייגצוימונגען, און טיילווייז וויל מען וויים אז באלד וועט וויעדער קומען א לאַנגער תענית. און דאָן, וועז עס וווייזען זיך ארויס די שלעכטע פאלגען פון דעם איבערעסען זיך, טענה'ט מען אז מען טאר ניט דערלאָזען די קינדער פאלגען זייערע אפעטיטען! די אומגליקליכע רעזולטאטען גופא פון די אונגאטירליכע אייגצוימונגען בריינגט מען פאר א בעווייז, אז מען מוז איינפיהרען נאָך מעהר אייגצוימונגען! מיר בעהויפטען דעריבער, אז די לאַגיקע וואָס מען געברויכט אויף צו בערעכטיגען אָט דעם סיסטעם פון אריינמישען־זיך, איז א פאלשע. מיר בעהויפטען, אז אויב עס וואלט די קינדער ערלויבט געווען יעדען טאָג צו געניסען די מעהר־בע'טעם'טע עסענווארג, פאר וועלכע עס איז פאראן א פיזיאלאגישע פאדערונג, וואלטען זיי זעלטען אריבערגעכאפט די מאָס, ווי זיי טהוען דאָס איצטער בעת זיי קריגען די געלעגענהייט. וועז פרוכטען וואלטען געווען, ווי דר. קאָמב רעקאָמענדירט, א טייל פון דעם רעגעלמעסיגען עסען, (וועז מען זאל זיי געבען ווי ער הייסט, ניט צווישען די מאהל־

צייטען, נור צוזאמען מיט די מאהלצייטען) וואלט ניט געווען דער אונאטירליכער בעגעהר, וואם טרייבט זיי אנצוועסען זיך מיט האלץ־ עפעל און גרינע יאגדעם. און אזוי אויך אין אנדערע פעלען.

די מעשה איז, אז ניט נור זענען די א־פריאָרי טעמים פאר יא געטרויען די קינדערשע אפעטיטען גאנץ שטארק, און פערקעהרט, די טעמים פאר ניט געטרויען זיי, ניט קיין וויכטיגע, נור עם איז פשוט גאָר ניטא קיין אנדער וועגווייזער, וואם זאל פערדינען אונזער צוטרויען. וואם פאר א ווערטה האט אט דער אורטייל פון די עלטערן, וועלכען מען שטעלט אויף אלם א רעגולאטאר אנשטאט זייערע אפע־ טיטען? בעת אויף „אליוער׳ס בעטען נאך" ענטפערט די מאמע אדער די גובערנאנטין „ניין!", אויף וועלכע פאקטען איז זי זיך סומך? זי דעניקט אז ער האט געהאט געוג. אבער וואו זענען איהרע גרינדע אזוי צו דענקען? האט זי דען א מין געהיימע פער־ שטענדנים מיט דעם יונגעל׳ס מאגען — עפעס א כח נבואה וואם ניט איהר די מעגליכקייט צו דערזעהן וויפיעל זיין קערפער האט נויטיג? אויב ניט, איז ווי אזוי קען זי דאם בעשליסען מיט אזא זיכערקייט? ווייס זי דען ניט, אז דעם קערפער׳ס פאדערונג נאך שפייז ווערט בעשטימט דורך א גרויסע צאהל און גאנץ פערוויקעלטע אורזאכען — עס איז פערשיעדען לויט דער טעמפעראטור, לויט דעם פייכטקייטס־צושטאנד פון דער לופט, לויט דעם עלעקטרישען צושטאנד פון דער לופט; עס איז אויך פערשיעדען לויט די איבונ־ גען וואם ער האט געמאכט, לויט דעם סארט און דעם סכום שפייז, וואם ער האט געגעסען צום פאריגען מאהלצייט, און לויט דעם ערך פון שנעלקייט וואם עס האט געגומען צו פערדייהען דעם פאריגען מאהלצייט? ווי אזוי קען זי אויסרעכענען דעם רעזולטאט פון אזא קאמבינאציע פון אורזאכען? ריכטיג איז וואם עס האט געזאגט א פאטער פון א פינף־יעהריגען יונגעל, וועלכער איז אויך א קאפ העכער פאר׳ן רוב קינדער פון זיין עלטער, און איז א קרעפטיגער, טהעטיגער יונג מיט רויטע באקען: — „איך קען ניט זעהען קיין קינסטליכען מאסשטאב, מיט וועלכען אבצומעסטען וויפיעל ער זאל עסען. זאג איך איהם, „אזוי פיעל איז געזוג," איז עס נישט מעהר ווי געפרובירט טרעפען, און עס קען פונקט אזוי זיין פאלש געטראָ־ פען, ווי ריכטיג. איז דעריבער, אזוי ווי איך גלויב ניט אין טרעפע־

ניש, לאז איך איהם אנפאקען זיך וויפיעל ער וויל." און עס איז זיכער, אז יעדער איינער וואם וואלט געאורטיילט וועגען זיין האנדלונג לויט דעם רעזולטאט, וואלט ער געמוזט מודה זיין, אז ער האנדעלט גאנץ קלוג. דער אמת איז, אז די זיכערקייט מיט וועלכער דאם רוב מענשען מאכען געזעצען פאר זייערע קינדער'ס מאגענס, בעווייזט נור זייער אונבעקאנטשאפט מיט פיזיאלאגיע: וועו זיי וואלטען געווארטט מעהרער, וואלטען זיי מעהר בעשיידען געווען. „די גאוה פון וויסענשאפט איז ריינע ענווות אין פערגלייך מיט דער גאוה פון אונווויסענהייט." דער וואם וויל איינזעהען וויי וועניג פערטרויען מען קען שענקען די מענשליכע אורטיילען און וויפיעל מען קען זיך פערלאזען אויף די פון־פריהער איינגעפיהרטע ארדנונג פון דער נאטור, זאל פערגלייכען די ראשיגקייט פון דעם אונערפאהרענעם ארצט מיט דער פארזיכטיגקייט פון דעם פארטגעשריטענסטען; אדער זאל ער טיף אריינקוקען אין סער דזשאהן פארבעם בוך „איבער דער נאטור און דער קונסט ביי דער היילונג פון קראנקהייטען," וועט ער זעהען, אז וואם מעהר וויסען מענשען געווינען וועגען די געזעצען פון לעבען, אלץ וועניגער פערטרויען הויבען זיי אן צו פיהלען צו זיך אליין און אלץ מעהר פערטרויען צו דער נאטור.

איבערלאזענדיג די פראגע וועגען דער קוואנטיטעט פון דער שפייז און קומענדיג צו דער פראגע מכח דער קוואליטעט, קענען מיר בעמערקען די אייגענע אספקעטישע טענדענץ. ניט בלויז א בעשרענקטע דיעטע, נור אויך א לפי ערך־אריימע דיעטע, — אט אזעלכע מיינט מען איז גוט פאר קינדער. די אנגענומענע מיינונג איז, אז קינדער דארפען קריגען זעהר וועניג פליישיגע שפייזען. ביי די ארימערע קלאסען האט הפנים די עקאנאמישע אויסרעכענונג דיקטירט די האזיגע מיינונג — דער וואונש איז געווען דער פאטער פון דעם געדאנק. עלטערן וועלכע קענען ניט בעהויפטען צו קויפען פיעל פלייש, ענטפערן די קינדער'ס געבעט מיט'ן תירוץ: „פלייש איז ניט גוט פאר קליינע יונגלעך און מיידלעך"; און אט דער תירוץ, וועלכער איז אין אנהויב מסתמא גענוג נישט מעהר וויי א בעקווע־מער אויסרייד, איז פון דעם נאכאנאנד איבערהזרן עם געוואלרען אן אמונה־זאך. בעת די רייכערע קלאסען, ביי וועמען די קאסטען האבען קיין בעטרעף ניט, זענען צוגעשטאנען צו דער מיינונג, טיילוויי

ווייל די מאיאריטעט האלט אזוי, טיילווייז דורך דעם איינפלום פון די ניאנעם, ווועלכע קומען פון די ארימע קלאסען, און טיילווייז אויך אלס א רעאקציע אנטקעגען דעם אמאליגען אנימאליזם (נשמיות'דיגען לעבען).

נעהמען מיר אבער זוכען דעם גרונד פון אט דער מיינונג, געפינען מיר ווינציג־וואס אדער פשוט גארנישט. עס איז א דאגמע, וואס ווערט איבערגע'חזר'ט און אנגענומען אהן ראיות, אקוראט ווי די דאגמע, ווועלכע האט פאר טויזענדער יאהרען געהייסען וויקלעף עופה'לעך. עס איז גאנץ וואהרשיינליך אז פליישׁ, וואס מוז גוט צעררייבען ווערען איידער עס קען איינגעוויגען ווערען אין'ם בלוט, איז פאר דעם קליין קינד'ס מאגען, ווועלכער בעויצט נאך ניט געווג מוסקול־קראפט, ניט קיין פאסיגע שפייז. אבער אט די איינוועגדונג האט ניט קיין ממשות אנטקעגען פליישיגע שפייזען, פון ווועלכע די הארטע פערדים זענען ארויסגעצויגען געוואָרען; און אויך ניט אין עטליכע יאהר שפעטער, ווען דאס קינד האט שוין ענטוויקעלט א היבש ביסעל קרעפטיגקייט אין די מוסקולען. און בעת די ראיות פאר דער דאזיגער דאגמע, וואס זענען נאך וויפיעל עס איז גילטיג אין פרט פון זעהר יונגע קינדער, זענען גאר ניט גילטיג בנוגע צו עלטערע קינדער, ווועלכע ווערען דאך געווהנליך בעהאנדעלט אקוראט ווי עס וואלט זיך יא בעצויגען אויף זיי — זענען דוקא די ראיות אויף פערקעהרט אי צאהלרייך, אי ענטשיידענד. דער פסק דין פון דער וויסענשאפט איז פונקט דער היפך פון דער פאפולערער מיינונג. מיר האבען געשטעלט די פראגע צווייען פון אונזערע גרעסטע ערצטע און אייניגע פון די העכסט בעריהמטע פיזיאלאגען, און זיי האבען אלע גלייך איינגעשטימט אין דעם שלום, אז קינדער מוזען האבען א דיעטע, ווועלכע איז ניט ו ו ע נ י ג ע ר נאהרהאפטיג, נור אויב מעגליך אדרבא מ ע ה ר נאהרהאפטיג, אייידער די דיעטע פון דערוואקסענע.

די טעמים פאר דעם דאזיגען בעשלום זענען קלאר פון אויבען־אויף, און די בעדייטונג איז פשוט. מען דארף נור פערגלייכען די לעבענספראצעסען פון א מאן און פון א יונגעל איינצוזעהען, אז די פאדערונג פאר נאהרונג איז לפי ערך גרעסער ביי דעם יונגעל ווי ביי דעם מאן. וואס זענען די צוועקען צוליב ווועלכע א מענש דארף

האָבען שפּייז? זיין קערפּער וועלט יעדען טאָג מעהר אָדער וועניגער אָבגענוצט — עס וועלט אָבגענוצט דורך די אָנשטרענגונגען פון די מוסקולען, דער נערוון־סיסטעם וועלט אָבגענוצט דורך גייסטיגע אַרבייט, די אינגעוועיד וועלען אָבגענוצט אָנפיהרענדיג די פונקציעס פון לעבען: און, עס פערשטעהט זיך, אז די קערפּער־געוועבען, וועלכע וועלען אויף אָט דעם אופן אָבגענוצט, מוזען בענייעט וועלען. אויך פערלירט דער קערפּער יעדען טאָג א גרויס סומע היטץ דורך אויס־שטראַהלונג; און אזוי ווי די טעמפּעראַטור פון קערפּער מוז אויפגעהאַלטען וועלען, כדי עס זאָלען ניט איבערגעריסען וועלען די לעבענסטעטיגקייטען, מוז דער דאָזיגער פערלוסט אומגעקעהרט וועלען דורך א שטענדיגע היטץ־פּראָדוקציאָן: צוליב דעם צוועק וועלען געוויסע בעשטאַנדטהיילען פון קערפּער נאָכאַנאַנד אָקזידירט (גיבען אַרויס היטץ דורך די פּעראייניגונג מיט זויער־שטאָף). די אייניציגע צוועקען, אַלזאָ, צוליב וועלכע דער ערוואָקסענער מענש דאַרף האָבען שפּייז, זענען — ממלא צו זיין דאָס וואָס וועלט אָבגענוצט דורכ'ן טאָג, און בעזאָרגען ברען־מאַטעריאַל פאַר'ן טעגליכען פערברויך פון היטץ. איצט בעטראַכט וואָס עס טהוט זיך מיט'ן יונגען. ער אויך נוצט אָב דעם מאַטעריאַל פון זיין קערפּער דורך טהעטיגקייט; און מען דאַרף נישט מעהר ווי נור בעמערקען זיין אומרוהיגע טהעטיגקייט, כדי אייגצוזעהען אז ער פערשוועכדט, פראָפּאָרציאָנאַל לויט זיין גוף, וואַהרשיינליך אזויפיעל ווי א מאן. ער אויך פערליערט היטץ דורך אויסשטראַהלונג; און אזוי ווי זיין קערפּער דעקט אויף, לויט דעם ערך פון זיין חומר, א גרעסערע אויבערפלאַך אידער דער קערפּער פון א מאן, און פערלירט דורכדעם די היטץ שנעלער, איז דער־ריבער דער סכום פון היטץ־שפּייז וואָס ער האָט נויטיג, גרעסער לפי ערך אידער דער סכום וואָס א מאן האָט נויטיג. עס הייסט, אז אויב אפילו דער יונגער וואָלט ניט געהאט אָנצופּיהרען מעהר לעבענס־פּראָצעסען ווי דער מאן, וואָלט ער אויך, לפי ערך פון זיין גרויס, געדאַרפט האָבען עטוואָס א גרעסערע סומע פון נאַהרונג. אָבער חוץ די נויט פון פערריכטען זיין אָבגענוצטען קערפּער און אויפהאַלטען זיין היטץ, מוז דער יונגער נאָך אָנשאַפען־זיך נייע קערפּער־געוועבען — ער מוז וואַקסען. וויפיעל איבערפלוס פון נאַהרונג עס איז געבליבען, נאָכדעם ווי די אָבנוצונג און דער היטץ־

פערלוסט זענען בעזאָרגט געווארן, געהט עס אוועק אויף וויייטער צו בויען דעם בנין פון קערפער. א נאָרמאלעם וואקסען איז מעגליך נור צו פערדאנקען דעם דאזיגען איבערפלוס; דאָס וואקסען וואָס קומט אכאל פאָר וועו דער איבערפלוס פעהלט, פעראורזאכט אן אויסגעשפראכענע שלאפקייט, וועלכע קומט פון דעם וואָס דער קערפער וועדט ניט פערריכט ווי געהעריג איז. עס איז אמת, אז א קליינער ארגאניזם, מחמת א געווייסען מעכאנישען געזעץ, וועלכען מיר קענען דא ניט דערקלערען, האָט א פּאָרצוג איבער א גרויסען ארגאניזם אין דער פראָפּאָרציע פון די ערהאלטענדע און די פערניכטענדע קרעפטען (ד. ה. ביי דעם קליינעם ארגאניזם איז די פראָפּאָרציע פון ערהאלטענדע קרעפטען, די כחות וואָס האלטען אויף דאָס לעבען, גרעסער איידער די פערניכטענדע, די כחות וואָס זוכען צו צערשטערען דאָס לעבען — מ.) — דער פאקט איז, אז נור צו פערדאנקען אָט דעם פּאָרצוג האָבען מיר איבערהויפט די מעגליכקייט פון וואקסען. אָבער צוגעבענדיג אָט דעם פונקט וועדט ערסט נאָך קלערער, אז אויב אפילו דער ארגאניזם קען אויסשטהען א סך צוויידערדיגע בעהאנדלונגען, ניט דערלאָזענדיג זיי גאנץ ארונטערדריקען דעם איבערפלוס פון לעבענס־קראפט, מוז דאָך יעדע צוויידערדיגע בעהאנדלונג וואָס פערקלענערט דעם איבערפלוס, אויף אזוי פיעל פערקלענערן די גרויס אדער די פאָלקאָמענהייט פון געביי, וואָס דער ארגאניזם וועט גרייכען. ווי שטרענג דער ארגאניזם, וואָס האלט זיך אין עכטווייקלען, פאדערט זיין מאטעריאל, קען מען ארויסזעהען פון דעם בעקאנטען „חדר־יונגעל׳ס הונגער," וועלכער האָט צו זיך קיין גלייכען ניט אין שפעטערדיגען לעבען, ווי אויך פון דעם פאקט, וואָס ער קריגט פערהעלטנים־מעסיג שנעל וויעדער אן אפעטיט. און אויב מען דארף נאָך מעהר ראיות פאר אָט דער עקסטרענער נאהרונגס־נויט, קענען מיר עס געפינען אין דעם פאקט, אז אין הונגער־צושטענדען, וואָס קומען נאָך א שיף־ברוך אדער אנדערע אומגליקען, שטאַרבען די קינדער אוים די ערסטע.

איינמאל איז מען מודה, אז קינדער נויטיגען זיך לפי ערך אין מעהרער נאהרונג איידער גרויסע — און מודה זיין מוז מען עס— דאן בלייבט איבער די פראגע: זאלען מיר נאכקומען אָט די נויט געבענדיג א סך פאַרוועסערטע שפייז, ווי מען קען עס אנרופען,

אדער בעסער א קלענערע מאס פון קאנצענטרירטע שפייז? די נאהרונג וואס מען קען ארויסקריגען פון א געוויסער וואג פלייש, קען מען בעקומען נור פון א פיעל גרעסערער וואג ברויט, אדער פון נאך א גרעסערער וואג קארטאפעל, און אזוי ווייטער. כדי צו געבען גענוג נאהרונג, מוז מען אלץ מעהר פערגרעסערען די מאס, וואס קלענער עס איז די נאהרהאפטיגקייט פון דער שפייז. זאלען מיר, אלזא, זיך אברופען אויף די גרעסערע נויטען פון דעם וואקסענדען קינד, געבענדיג איהם א געניגענדע מאס פון אזוינע גוטע שפייז ווי די דערוואקסענע קריגען? אדער מיר זאלען, ניט קוקענדיג אויפ'ן פאקט וואס אפילו פון דער גוטער שפייז מוז אויך זיין מאגען איבער־קאכען א לפי ערך גרעסערן סכום, איבערלעסטיגען זיין מאגען נאך מעהר, געבענדיג איהם פון א געמיינערע שפייז נאך א גרעסערן סכום?

דער ענטפער איז א גאנץ קלארער. וואס מעהר די ארבייט פון פערדייהען ווערט עקאנאמיזירט, אלץ מעהר ענערגיע בלייבט פאר די צוועקען פון וואקסען און פון טהעטיגקייט. אהן א גרויסען צופלוס פון בלוט און נערוון־קראפט קענען ניט אויסגעפיהרט ווערען די פונקציעס פון מאגען און די נעדערים; און יעדער דערוואקסענער מענש קען געפינען א בעווייז, אז דער דאזיגער צופלוס פון בלוט און נערוון־קראפט צום מאגען נעהמט זיך אויפ'ן חשבון פון גאנצען סיסטעם בכלל, אין דעם פאקט וואס נאך א שווערען מאהלצייט, פיהלט זיך אין גאנצען קערפער א געוויסע מיעדקייט און פוילקייט. קריגט מען ארוים די נויטיגע נאהרונג פון א גרויסען סכום ניט־נאהרהאפטע שפייזען, פאלט מעהר ארבייט אויף די אינגעווייד, איידער וועז מען בעקומט עס פון א מעסיגען סכום נאהרהאפטיגע שפייזען. אט די עקסטרענע ארבייט איז א פשוט'ער פערלוסט — א פערלוסט וואס וווייזט זיך ארוים ביי קינדער ענטוועדער אין א פערקלענערטער ענערגיע, אדער אין א קנאפערן וואקסען, אדער אין ביידע זאכען צוזאמען. דער שלום דערפון איז, אז קינדער מוזען האבען א דיעטע, וועלכע פעראייניגט אזויפיעל ווי מעגליך נאהרהאפטיגקייט מיט פערדייהליכקייט.

עס איז קיין ספק ניט אמת, אז מען קען אויסהאדעווען יונגלעך און מיידלעך אויף א דיעטע, וועלכע בעשטעהט אין גאנצען אדער

כמעט אין גאנצען פון פלאנצליכע שפייזען. ביי די העכערע קלאסען קען מען געפינען קינדער, וועלכע קריגען אין פערגליך גאנץ ווינציג פלייש, און פון דעסטוועגען וואקסען זיי און זעהען אויס גאנץ געזונד. די קינדער פון די ארבייטער פערזוכען קוים אמאל פליישיגע שפייזען, און דאך וואקסען זיי אויס געזונדע מענשען. אט די פאקטען אבער, וועלכע בעווייזען דאכט זיך דעם היפך פון דאם וואס מיר בהויפטען, האבען בשום אופן ניט אזא גרויס געווינט, ווי עס ווערט געווהנליך אנגענומען. ערסטענס איז קיין ראיה ניט, אז די וואס האבען א בליהענדען אויסזעהען, לעבענדיג אויף ברויט מיט קארטאפפעל אין די ערסטע יאהרען, וועלען ענדליך דערגרייכען א גוטע ענטוויקלונג; און פערגלייכט מען די ערדארבייטער מיט די לאנדבעוויצער אין ענגלאנד, אדער די מיטעלע מיט די נידעריגע קלאסען אין פראנקרייך, איז טאקע דער שלום בשום אופן ניט צו גונסטען פון די וואס לעבען אויף פלאנצליכער שפייז. צווייטענס, דא איז ניט קיין פראגע בלויז פון קערפער־גרויס, נור עס איז אויך א פראגע פון ק ו ו א ל י ט ע. א ווייכער, שיטערער מוסקול האט לפנים אזא גוטען אויסזעהן ווי א פעסטער מוסקול; אבער הגם אויבערפלעכליך זעהט אוים א קינד מיט א פולען, ווייכען לייב אזוי געזונד ווי אנאנדער קינד, וועמעס מוסקולען זענען פעסט און שטייף, דאך ביי א פראבע פון ביידענס כחות דערזעהט מען דעם חלוק. פעטקייט איז ביי דערוואקסענע אפט א צייכען פון שוואכקייט. מענשען פערליערן אין געווייכט בעת זיי איבען זייערע מוסקולען. דעריבער קען מען ניט בויען ווייט אויפ'ן אויסזעהן פון די קינדער וואס קריגען א געמיינע שפייז. און דריטענס, מען מוז נעהמען אין אנבעטראכט די ע נ ע ר ג י ע, א חוץ דעם ו ו א ו ק ס. צווישען די קינדער פון די קלאסען וואס עסען פלייש און די קינדער פון די קלאסען וואס עסען ברויט מיט קארטאפפעל, איז אין דעם פּרט פּראקטיש א גאנץ קענטיגער קאנטראסט. דער פויערשער יונגע איז סיי אין גייסטיגער, סיי אין פיזישער לעבהאפטיגקייט א סך נידריגער פאר דעם פריצישען קינד.

וועגן מיר פערגליכען די פערשיידענע סארטען טהיערען, אדער די פערשיידענע מענשען־ראסען, אדער די אויגענע טיערען און מענשען בעת זיי קריגען פערשיידענע נאהרונג, געפינען מיר נאך

קלערערע ראיות, אז דער גראד פון דער ענערגיע העגגט אב אין עצם פון דער נאהרהאפטיגקייט פון דער שפייז.

ביי א קוה, צום ביישפיעל, וועלכע לעבט אויף אזא ניט־נאהרהאפטיגע שפייז ווי גראז, זעהען מיר, אז די אונגעהיערע מאסע וואס זי מוז פערצעהרען, ברייגגט מיט די נויטוועגדיגקייט פון א גענוגטיג־גרויסען פערדייהונגס־סיסטעם; אז זיין געוויכט פאלט ווי א שווערע לאסט אויף איהרע גליעדער, וועלכע זענען קליין אין פערגליך צום קערפער; אז ארומטראגען דעם שווערען קערפער און פערדייהען אזא גרויסען סכום שפייז נעהמט ביי איהר אוועק א סך קראפט, און אזוי ווי עס בליבט איהר ניט פיעל איבעריג, איז די בהמה פויל און אבגעלאזען. גלייכט־צו צו איהר דעם פערד — א טהיער וואס האט א זעהר נאהענטע עהנליכקייט אין געביי פון קערפער, נור צוגעווהנט צו א מעהר־קאנצענטרירטע דיעטע. דער קערפער, דערהויפט דער בייכיגער טייל, איז ביי איהם ניט אזוי גרויס אין פראפארציע צו די פיס; אויף זיינע קרעפטען ליגנט ניט אזא לאסט אויפצוהאלטען אזוינע מאסיווע אינגעווייד אדער צו פערדייהען אזא מאסע שפייז; און אלס א פאלג פון דעם האט ער א גרעסערע בעווענונגס־ענערגיע און א היבש ביסעל לעבהאפטיגקייט. פערגליכען מיר וויעדער די שטומפזינניגע ניטרירהרעווירונגס־קייט פון דעם גראז־פרעסענדען שעפס מיט דער לעבהאפטיגקייט פון דעם הונד, וואס לעבט אויף פלייש אדער אויף מעהל־שפייז, אדער אויף ביידע סארטען געמישט, זעהען מיר דעם אייגענעם חלוק נאר אין א גרעסערען גראד. און וועז מיר געהען דורך דעם זאלאגישען גארטען און בעמערקען מיט וואס פאר אן אומרוה די פלייש־פרעסענדע חיות געהען ארום הין און הער אין זייערע שטייגען, דאנף מען נור געדענקען, אז פון די גראז־פרעסער בעווייזען געוואהנליך קיינער ניט אזא איבערפלייסיגע ענערגיע, כדי גלייך אייניצוזעהען וויי קלאר די שיכות איז צווישען קאנצענטראציע פון שפייז און דעם גראד פון טהעטיגקייט.

אז אט די חלוקים האבען ניט דירעקט צו טהון מיט חלוקים פון קערפער־נעבוי, ווי אייניגע קענען וועלען טענה'ן, נור זיי קומען דירעקט ארוים פון די חלוקים אין דער שפייז, אויף וועלכער די בע־

שעפּעניסען זענען אָנגעוויזען צו לעבען, בעווייזט דער פּאקט וואָס מען קען זיי בעמערקען ביי פערשיידענע אָבטיילונגען פון איין און דעמזעלביגען מין. די פערשיידענע ארטען פון רעם מין פערד גיבען אונז אַן אילוסטראציע. פערגלייכט דעם גרויסבייביגען, ניט־ריה־דעוודיגען, מוטהלאָזען לאסט־פערד, מיט א וועט־לויפער אָדער א יענגער־פערד, וועלכער איז שמאָל אין די פלאַנקען און פול פון ענערגיע; און דאַן דערמאָנט זיך וויפיעל וועניגער נאהרהאפטיג איז דעם ערסטען'ס דיעטע אין פערגלייך צו דעם אַנדערנס. אָדער נעהמט דאָס מענשענגעשלעכט אליין. די אויסטראַליער, בושמענער און אַנדערע פון די נידעריגסטע וויל־דע, וואָס לעבען אויף וואָרצלען און יאגדעם, איבערכאפּענדיג אמאָל אינזעקטען־אייעלעך און דער־גלייכען מאָגערע קעסט, זענען לפּי ערך קליין געבויט, האָבען גרויסע בייכער, וווייכע און ניט־ענטוויקעלטע מוסקולען און קענען זיך גאָר ניט פערמעסטען מיט אייראָפּעער, ניט אין א קאמפּף און ניט אין אויסהאלטען א לענגערע אָנשטרענגונג. רעבענט אויס אלע וויל־דע ראסען, וועלכע זענען גוט געוואקסען, שטארק און טהעטיג, א שטיי־גער ווי די קאפּפערן, די נאָרד־אמעריקאנישע אינדיאנער און די פּאטאגָניער, וועט איהר געפינען אז זיי זענען אלע גרויסע פלייש־עסערס. דער שלעכט־גענעהרטער הינדו פאלט פאר דעם ענגלענדער, וואָס לעבט אויף מעהר נאהרהאפטיגע שפּייז, און אנטקעגען וועלכען דער הינדו שטעהט נידעריגער אי אין גייסטיגער, אי אין פיזישער ענערגיע. אין אַלגעמיין, דענקען מיר, בעווייזט די וועלט־געשיכטע, אז די גוט־גענעהרטע ראסען זענען געווען די ענערגישע און הער־שענדע ראסען.

אָבער נאָך שטארקער וועלט דער ארגומענט, וועלן מיר זעהען אז דער זעלביגער אינדיווידואום אליין איז פעהיג אויף גרעסערע אָדער קלענערע אָנשטרענגונג, לויט דעם צי זיין שפּייז איז מעהר נאהרהאפטיג אָדער וועניגער. דאָס איז בעווייזען געוואָרען אין דעם פאל פון א פערד. א פערד, וואָס שטעהט אויף גראָז, מעג אפילו געווינען אין לייב, איז אָבער דאָך ניט אזוי שטארק, ווי מען קען עס זעהען וועלן מען שפּאַנט איהם איין אויף שווערע ארבייט. „דער רעזולטאט פון ארויסלאָזען פערד אויפ'ן גראָז איז אן אָבשוואכונג פון זיין מוסקולארען סיסטעם". „גראָז איז א זעהר גוטע פאר־

ברייטונג פאר אן עקסיל אויידער מען פיהרט איהם צום מארק, אבער זעהר א שלעכטע פאר א פערד וואס דאס נעהן אויף געיעג". עס איז פון לאנג אן גוט בעקאנט, אז יענער־פערד, וועלכע האבען פער־בראכט דעם זומער אין די פעלדער, מוזען שטעהן עטליכע מאנאט אויף שטאל־קארמע אויידער זיי ווערען פעהיג נאכצולויפען די הינד, און אין נאנצען גוט ווערען זיי ערסט ארום דעם נעכסטען פריה־לינג. די פיהרונג היינטיגע צייטען איז ווי א פ פ ע ר ל ע י הייסט: „מען טאר א יענער פערד קיין מאל ניט ארויסשיקען אויפ'ן גראז איבער זומער; און ס'איז בעסער, סיידען אונטער ספע־ציעלע און זעהר גינסטיגע אומשטענדען, איהם גאר קיין מאל ניט אוועקנעהמען פון שטאל־קארמע". דאס מיינט צו זאגען: גיב איהם קיין מאל ניט קיין ארימע שפייז: גרויסע ענערגיע און אויסדויער־קראפט קען מען בעקומען נור וועז מען גיט איהם שטענדיג נאהר־האפטיגע שפייז. אזוי ווייט איז דאס ריכטיג, אז א מיטעלמעסיגער פערד, ווי א פ פ ע ר ל ע י האט בעוויזען, קען אויף שטענדיגער גוטער פיטערונג אויפטהון פונקט אזוי פיעל ארבייט, וויפיעל אן ערסטער קלאס פערד וועז מען פיטערט איהם אויפ'ן געוועהנליכען אופן. צו די אלע פערשיידענע בעווייזען קען מען נאך צוגעבען דעם בעקאנטען פאקט, אז וועז מען ווייל א פערד זאל טהון דאפעלטע ארבייט, גיט מען איהם פרעסען באב — א שפייז וואס האלט א גרעסערע פראפארציע פון שטיק־שטאף אדער פלייש־שאפענדען מאטעריאל, איידער זיינע געווהנליכע האבער.

נאך אמאל: דיזעלבע ווארהייט איז בנוגע מענשליכע אינ־דיווידומען בעווייזען געווארען מיט דער אייגענער אדער נאך א גרע־סערער קלארקייט. מיר שמועסען דא ניט ווענען די מענשען, וואס שטעהען אין איבונג צו קענען אבטהון גבורה־קונסטשטיק, וועמעס דיעטע, פערבייגעהענדיג געזאגט, פאלגט דורכאוים אט די לעהרע. מיר בעציהען זיך אויף די ערפאהרונג פון די אייזענבאהן־ארבייט אונטערנעהמער און זייערע ארבייטער. עס איז שוין פון כמה יאהרען א פעסט געשטעלטער פאקט אז אן ענגלישער באהן־אר־בייטער, וועלכער עסט א סך פלייש, איז א סך מעהר ארבייטספעהיג איידער א באהן־ארבייטער פון קאנטינענט, וואס לעבט אויף מעהל־שפייזען; אזויפיעל מעהר ארבייט טהוט ער אויף, אז די ענגלישע

אונטערנעהמער האבען אויסגעפונען, אז עס בעצאהלט זיך זיי בעסער מיטצונעהמען זייערע ארבייטער מיט־זיך. און אז דער גרונד פון זייער העכערער ארבייטספעהיגקייט לייגט ניט אין דעם ראסען־אונטערשיעד נור אין דעם אונטערשיעד פון דער דיעטע, איז דאָ ניט לאנג נאנץ קלאָר בעוויזען געווארען. וואָרים עס האָט זיך ארויסגעשטעלט, אז וועז די באהן־ארבייטער פון קאָנטינענט לעבען אזוי גוט ווי זייערע ענגלישע קאָנקורענטען, הויבען זיי אָן צו ווערען מעהר אָדער וועניגער גלייך צו זיי אין ארבייטספעהיגקייט. און לאָמיר צו דעם פאקט נאָך צולעגען א פערקעהרטען פאקט, פאר וועלכען מיר קענען פערזענליך זאגען ערות פון א זעקס־מאָנאטדיגער ערפאהרונג מיט'ן וועגעטאריאניזם, אז דאָס אבהאלטען זיך פון פלייש עסען בריינגט אן אבשוואכונג פון דער קערפערליכער און גייסטיגער ענערגיע.

פערשטארקען דען ניט אָט די פערשיידענע בעוויזען אונזער ארגומענט בנוגע דער נאהרונג פאר קינדער? זעהט מען דען ניט ארויס פון זיי, אז אפילו וען מען נעהמט אָן, אז מען קען דער־גרייכען דעמזעלביגען געבוי און גרויס פון חומר פון א ניט־נאהר־האפטיגער אזוי גוט ווי פון א נאהרהאפטיגער דיעטע, מוז אָבער די קוואליטע פון די קערפער־געווענבען זיין פון א פיעל־געמיינערן סארט? בעפעסטיגען זיי דען ניט די פאזיציע, אז דאָרט וואו מען דארף אויפהאלטען די ענערגיע, אזוי גוט ווי דאָס וואק־סען, קען עס אנדערס ניט געטהון ווערען סיידען דורך גוטע נאה־רונג? בעשטעטיגען זיי דען ניט דעם שלום, צו וועלכען מיר זענען געקומען על פי שכל (א־פריאָרי), אז אויב אפילו א קינד פון וועמען מען דערוואָרט וועניג קערפערליכע אָדער גייסטיגע טהעטיגקייט, קען יא נישקשה'דיג געדיהען אויף מעהל־שפייזען, איז אָבער א קינד וואָס האָט טעגליך צו שאפען ניט נור די נויטיגע סומע פון נייע געוועבען, נור האָט אויך ממלא צו זיין וואָס וועריט אָבגענוצט דורך די גרויסע טהעטיגקייט פון די מוסקולען, ווי אויך דורך די שווערע איבונגען פון מוח — אז אזא קינד מוז לעבען אויף אזוינע שטאָפען, וועלכע האלטען א גרעסערע מאָס פון דערנעהרענדע מאטע־ריאלען? און איז עס דען ניט קלאָר פון אויבען אויף, אז אויב מען גיט זיי ניט די ראָזיגע בעסערע שפייז, וועט עס זיך שלעכט אָברו־

פּען ענטוועדער אויפֿן געוואוקס, אָדער אויף די טהעטיגקייט פון קערפּער, אָדער אויף די גיסטיגע טהעטיגקייטען, לויט ווי די אומ־שטענדען און דעם קינד׳ס קאָנסטיטוציע וועלען בעשטימען? מיר גלויבען אז קיין לאָגישער קאָפּ וועט דערין ניט צווייפֿלען. אנדערס דענקען, הייסט האַלטען זיך אין א פּערשטעלטער פּאָרם ביי דעם אַלטען טעות פון די „פּערפּעטואום מאָבילי"־זוכער — אז עס איז מעגליך ארויסצוקריגען קראַפט פון גאָרנישט.

איידער מיר פערלאָזען די פראגע פון שפּייז, מוז מען זאָגען א פּאָר ווערטער מכח אן אנדער פּאָדערונג — די שפּייזען זאָלען זיין פערשיידענארטיג. אין דעם פּרט איז די דיעטע פּאר יונגע קינדער זעהר פעהלערהאפּטיג. אויב אונזערע קינדער זענען ניט פער׳משפּט, ווי די סאָלדאטען, אויף „צוואנציג יאָהר זופּען־פּלייש", האָבען זיי אָבער דאָס רוב אויסצושטעהן אזא מאָנאָטאָנע דיעטע, וועלכע איז אפילו ניט אזוי עקסטרעם און האַלט אויך ניט אן אזוי לאָנג, אָבער געהט ניט וועניגער להיפּך צו די געוועצען פון געזונד. צו מיטאָג קריגען זיי אפילו מעהר אָדער וועניגער געמישטע שפּייז, און די גע־ריכטען זענען אויך אנדערע יעדען טאָג. אָבער דערפּאר קומט וואָך אין וואָך, מאָנאָט איין מאָנאָט אוים און יאָהר איין יאָהר אוים איין און דערזעלביגער פריהשטאָק פון ברויט מיט מילך אָדער מיט האָבער־גריצענע קאשע. און אזוי ענדיגט זיך דער טאָג אויך מיט דער אייגענער בעשטענדיגקייט: אָדער מיט א צווייטער אויפלאגע פון דעם אייגענעם מאכל — ברויט מיט מילך, אָדער אפשר מיט פּוטער־ברויט און טהעע.

אזא פיהרונג געהט להיפּך צו די געבאָטען פון דער פיזיאָלאָגיע. די איבערדריסיגקייט וואָס אן אפּט־ווידערהאָלטעס גערוכט רופט ארויס, און די בעפרידיגונג וואָס קומט פון א גערוכט וואָס מען האָט שוין לאָנג ניט פערזוכט, זענען נ י ט בעריוטונגסלאָז, ווי מענשען ניט־טראכטענדיג מיינען; דאָס זענען די אנרעגונגען אייגצופיהרען ניצליכע ענדערונגען אין דער דיעטע. עס איז א פאקט, וואָס איז פעסטגעשטעלט געווארען דורך פיעלע עקספּערימענטען, אז עס איז קוים דא אן איינציגע שפּייז, ווי גוט זי זאָל ניט זיין, וועלכע גיט אין די נויטיגע פּראָפּאָרציע אָדער ריכטיגע פּארמען אלע עלעמענ־טען, וואָס מען דארף האָבען אויף אָנצופיהרען די לעבענס־פּראָצע־

סען אויף א נאַרמאַלען אופן. איז דערפון געדרונגען, אז עס איז ווינשענסווערטה צו האָבען אָפטע ענדערונגען פון שפייזען, כדי צו באַאַנסירען די טיילען פון אלע עלעמענטען. עס איז וויעדער א פאקט, מיט וועלכען די פיזיאַלאָגען זענען בעקאַנט, אז די הנאה וואָס מען האָט פון א פיעל־גענליעבטער שפייז, דיעניט ווי א נערוועז־סטימול, וועלכער דערמיט וואָס ער שטארקט די ארבייט פון הארץ און מאכט דאָס בלוט זאל פליעסען מיט א גרעסערע קראפט, העלפט ער מיט די שפעטערדיגע פערדייהונג. אָט די יוארהייטען שטימען איין מיט די היינטיגע כללים פון קאַרמענען פיה, וועלכע שרייבען פאָר א דיעטע פון אלעמאל־אַנדערע שפייזען.

עס איז אָבער ניט נור זעהר ווינשענסווערטה פעריאָדיש צו ענדערן די שפייז, נור עס איז אויך, מחמת דיזעלבע טעמים, זעהר ווינשענסווערטה צו האָבען ביי יעדען מאהלצייט געמישטע שפייז. דער בעסערער באַאַנם פון די בעשטאַנד־טיילען און דער גרעסערער נערוועז־רייץ זענען מעלות, וועלכע געפינען זיך אין דעם פרט אזוי גוט ווי אין דעם פאַריגען. פרעגט מען אויף פאקטען, קענען מיר אַנרופען איינעם: ווי לפי ערך לייכט דער מאגען פערדייהט א פראַנצויזישען מיטאָג, וועלכער איז אונגעהייער גרוים אין צאהל, אָבער דערפאר אויסערסט פערשוידען אין זיינע שטאפען. איהר וועט ניט געפינען פיעלע וואָס זאלען בעהויפטען, אז מען וואלט אזוי לייכט געקענט פערדייהען אזא געוויכט פון איין סארט שפייז, וועז עס זאל אפילו מי יודע ווי גוט זיין געקאכט. וויל ווער עס איז נאך פאקטען, קען ער זיי נעפינען אין יעדען מאדערנעם בוך מכח דער אויפפאסונג פון מהיערען. מהיערען נעדייהען אם בעסטען וועז יעדעס מאהלצייט בעשטעהט פון עטליכע זאכען. גאסס' און סטארק'ס עקספעריימענטען „גיבען די בעסטע בעווייזען פאר דער ניצליכקייט, אָדער בעסער נעזאגט, פאר דער נויטוועניגקייט, פון געמישטע שטאפען, כדי צו פערשאפען דעם דאזיגען צונויפגעזעצטען מאטעריאל, וואָס איז אם בעסטען צוגעפאסט פאר דער ארבייט פון מאגען". (ענציקלאפעדיע פאר אנאטאמיע און פיזיאלאגיע).

טאמער וועט ווער עס איז אויסזעצען — און עס וועלען זיך מסתמא געפינען פיעל אזעלכע — אז א שפייז־צעטל וואָס שרייבט

פאר אלע מאל עפעס א נייעס מאכל פאר די קינדער, ווי אויך גע־
מישטע שפייז ביי יעדען מאהלצייט, איז א צו־שווערע טרחה;
ענטפערן מיר, קיין מיה האלט מען ניט פאר צו־שווער, וועלכע
העלפט מיט די ג י י ס ט י ג ע ענטוויקלונג פון די קינדער, און א
גוטע ק ע ר פ ע ר ל י כ ע ענטוויקלונג האט פאר זייער צוקונפטי־
גען וואויל־זיין נאך א פיעל גרעסערע וויכטיגקייט. איבעריגענס,
קוקט עס אויס אי טרויעריג, אי משונה'דיג, אז די מיה וועלכע מען
נעהמט זיך מיט פערגעניגען ביים אבקארמענען חזירים, זאל מען
האלטען פאר צו־שווער אין דער ערציהונג פון קינדער.

מען מוז צולענען נאך איין פונקט, און דאס איז, א וואַרנונג
פאר די, וועלכע קענען וועלען איינפיהרען דעם רעזשים, וואס איז
דא געגעבען געוואָרען. מען טאר ניט איינפיהרען די עיִדערונג
פלוצלונג; א שטענדיגע אָרימע נאהרונג שוואכט אזוי אפ דעם
סיסטעם, אז ער האט ניט מעהר בכח צו נעהמען זיך מיט אמאל פאר
א רייכער דיעטע. א קארגע נאהרונג איז שוין אליין גופא אן
אורזאך פון שלעכטער פערדייהונג. דאס איז אמת אפילו ביי
בהמות און חיות. „וועז מען קארמעט קעלבער מיט ארונטערגענו־
מענע מילך, אדער מיט זויערמילך, אדער מען האלט זיי אויף אן
אנדער אָרימער שפייז, זענען זיי עלול צו ליידען פון פערדייהונגס
קראנקהייט". (מארטאן' ענציקלאפעדיע פון אגריקולטור). דערי־
בער, איז וואו די ענערגיע איז אבגעשוואכט, מוז דער איבערגאנג
פון אן אָרימער צו א רייכערער דיעטע פארקומען שטופענווייז:
יעדער צו־וואוקס פון געוואונענער קראפט בערעכטיגט א פרישע
הוספה פון נאהרונג. ווייטער: מען מוז געדענקען, אז די קאנ־
צענטראציע פון נאהרונג קען נעטריבען וועלען צו ווייט. איין
פאדערונג פון א ריכטיגען מאהלצייט איז, עס זאל זיין גענוג מאסע
אנצופילען דעם מאגען; דאס אליין איז שוין מבטל א דיעטע, אין
וועלכער עס פעהלען די שטאפען וואס גיבען די נויטיגע מאסע.
הגם די גוט־גענעהרטע ציוויליזירטע ראסען האבען קלענערע פער־
דייהונגס־אָרגאנען אייידער די שלעכט־גענעהרטע וויילדע ראסען;
און הגם זיי קענען מיט דער צייט נאך ווייטער פערקלענערט ווערען;
פון דעסטוועגען פאר דערווייל מוז די מאסע פון פערדייהונגס־
שטאף בעשטימט ווערען לויט דעם איצטיגען פערנעהם פון די

ארגאנען. נעהמענדיג אבער די צוויי פונקטען ריכטיג אין אנבע־טראכט, זענען אונזערע שלוסען — אז די קינדערשע שפייזען מוזען זיין זעהר נאהרהאפטיגע; אז ביי יעדען מאהלצייט מוזען זיין פער־שיידענע גערוכטען און איין מאהלצייט מוז זיין פערשיידען פון דעם אנדערן; און אז מען מוז זיי געבען עסען די והותר.

בנוגע צום פונקט פון קלויזונג איז אויך אזוי ווי ביי דער שפייז, די געווען־הנליכע טענדענץ צו געבען וועניגער ווי מען דארף. דער אסקעטיזיזם לויערט ארויס אויך דא. עס גענט ארום א טעאריע, אויב ניט קיין קלאר־אויסגעשפראכענע, איז אפיכעל א פערשטעלטע, אז די עמפינדונגען פון די חושים דארף מען ניט פאלגען. די עקזיסטירענדע מיינונג, וועלכע מען קוקט איהר אין תוך אריין, שיינט צו זיין, אז זיי זענען ניט דערוויף פארען אונז צו פיהרען, נור כדי נאר אונז צו פערפיהרען. עס איז ניט דאס פאלגען, נור דאס ניט־פאלגען די עמפינדונגען, וואס איז די געווען־הנליכע סבה פון די קערפערליכע ליידען. שלעכט איז ניט, וואס מען עסט וועלכע מען איז הונגעריג, נור וואס מען עסט בעת מען האט ניט קיין הונגער. דער פאהלער איז ניט, וואס מען טרינקט בעת מען איז דורשטיג, נור וואס מען טרינקט ווייטער, וועלכע דארשט איז שוין אוועק. עס קומט ניט קיין בייז פון אטהעמען די פרישע לופט, מיט וועל־כער יעדער געזונדער מענש איז זיך מחיה, נור פון אטהמען פער־שטיקטע לופט, ניט קוקענדיג וואס די לונגען פראטעסטירען. עס קומט ניט קיין בייז פון מאכען מונטערע איבונגען, וועלכע די נאטור פאדערט גאנץ שטארק, אזוי ווי מיר זעהען עס ביי יעדען קינד, נור אדרבה וועלכע מען פערנאכלעסיגט נאכאנאנד די נאטור'ס פאדערונגען. ניט די גיימסטיגע טהעטיגקייט, וועלכע קומט פון־זיך אין איז אנגענעהם, טהוט שאדען, נור די וועלכע מען האלט אן נאכדעם ווי דער צוהיצטער אדער אנגעווהטאגטער קאפ הייסט אויפהערען. ניט יענע קערפערליכע אנשטרענגונג איז שעדליך, וועלכע איז אנגענעהם אדער גלייכגילטיג פאר אונז, נור די וועלכע מען טהוט ווייטער בעת די אויסגעמאטערטקייט זאגט אונז אז מען טאר ניט. עס איז אמת, אז ביי מענשען וואס האבען געפיהרט פאר א לאנגע צייט אן אומגעזונדען לעבען, זענען די עמפינדונגען

ניט קיין געטרייע פיהרער. מענשען וועלכע זענען יאהרען נאָך־אנאנד כמעט שטענדיג געזעסען אין שטוב, וועלכע האָבען זעהר פיעל געאיבט דעם מוח און כמעט גאָר ניט דעם גוף, וועלכע האָבען צום עסען געפאָלגט זייערע זיגערס און ניט געהערט דעם מאָגען — זיי קענען גאָנץ מעגליך פערפיהרט ווערען פון זייערע פערדאָרבענע געפיהלען. אָבער זייער אונגאָרמאָלער צושטאַנד איז דאָך אליין א רעזולטאט פון דעם וואָס זיי האָבען ניט געפאָלגט די געפיהלען. וועו זיי וואָלטען פון קינדווייז אָן קיינמאָל ניט ווידערגעשפעניגט וואָס מיר קענען אָנרופען דעם „פיזישען געוויסען", וואָלט עס ניט גע־וואָרען טעמפ, נור עס וואָלט געבליבען א געטרייער דערמאָנער.

צווישען אנדערע עמפינדונגען, וואָס דיענען פאר אונזער הדרכה, געהערען אויך די עמפינדונגען פון היטץ און קעלט; און דער סאָרט קלידונג פאר קינדער, וועלכע רעכענט זיך ניט גאנץ שטארק מיט זיי, איז וועדטה מען זאָל איהם פערדאָמען. דער בעקאנטער געדאנק מכח צוגעווענהנען צו קעלט, „פערהארטעווען דאָס לייב", איז אן אומגליקליכע איינבילדונג. א שהען ביסעל קינדער וועדען אזוי „ארויסגעהארטעווועט" פון דער וועלט; און די וואָס בלייבען בייס לעבען, ליידען אייביג ענטוועדער אין זייער וואקסען, אָדער אין זייער קערפערליכען געביי. „דאָס עדעלע אויסזהען פון די קינדער צייגט נענוג אָן אויף דעם שאָדען וואָס מען בריינגט דערמיט, און זייערע אָפטע צופעלען פון קראנקהייט האָט געדארפט זיין א וואָרנונג אפילו פאר די ניט־דענקענדע עלטערן" — זאָגט דר. קאָמב. די לאָגיק, אויף וועלכער די דאָזיגע טעאָריע פון האָרטע־וועו איז געבויט, איז זעהר אן אויבערפלעכליכע. רייכע עלטערן, זעהשענדיג אז די פויערשע קלייניע יונגלעך און מיידלעך שפיעלען זיך ארום דרויסען האלב נאקעט, און צונויפבינדענדיג דערמיט דעם פאקט אז ארבייטס־לייט זענען בכלל געזונדע, ציהען זיי דערפון דעם ניט־בערעכטיגטען שלום, אז די געזונדקייט איז א פאלגע פון דעם האלב־נאקעטען גאנג, און בעשליסען צו פיהרען זייערע אייגענע קינדער אויך קארגליך אָנגעטהון! מען פערגעסט, אז די פויערשע קינדער, וועלכע שפרינגען ארום אין די גרינס פון די דערפער, גע־פינען זיך אין פיעלע פרטים אונטער גינסטיגע אומשטענדען: זייער לעבען וועדט פערבראכט כמעט אין שטענדיגען שפיעלען־זיך;

זיי אטהעמען דעם גאנצען טאג פרישע לופט, און זייערע סיסטעמען ווערען ניט אויפגערודערט פון צופיעל אנשטרענגען דעם מוח. עס מאכט ניט אויס וואס עס דוכט זיך פערקעהרט: זיי קענען זיין אזוי געזונד ניט פון דעם, נור טראטש דעם וואס זיי האבען ניט גענוג קלייד ונג. מיר גלויבען, אז אט דער אנדער שלום איז דער ריכטיגער; און אז דער פערלוסט פון קערפערליכער ווערמקייט וואס זיי ליידען ברויגט זיי מיט אן אונפערמיידליכען שאדען.

וואהרים וועו א הויל לייב, אנגענומען אז דער קערפער־געבויי איז גענוג קרעפטיג צו קענען עס אויסהאלטען, בריינגט ווירקליך מיט א פערהארטונג, קומט עס אויך אויפ'ן חשבון פון געוואיקס. מען זעהט ארוים אט די וואהרהייט נאנץ גלייך ביי טהיערען ווי ביי מענשען. די שאטלענדישע פאניעס קענען פערטראגען שלעכטע וועטערן לייכטער איידער די פערד פון דעם וואריימען מעריב־געגענד, זיי זענען אבער קארליקעס. די שאף און פיה פון די הויכלענדער, וועלכע לעבען אין א קעלטערן קלימאט, זענען קלייננעוויקסיג אין פערגלייך מיט די אייגענע מינים וואס האדוועון זיך אין ענגלאנד. אין בויד פאלארע געגענדען, פון צפון ווי פון דרום, איז די מענשליכע ראסע פיעל הינטערשטעליג געבליבען אין איהר געוועהנליכען וואוקס: די קאפלאנדער און עסקימאזען זענען זעהר קליינוואוקסיגע; און די איינוואהנער פון טעררא דעל פיוגא (פייערלאנד), וועלכע געהען ארום נאקעט אין א לאנד פון א ווינטערדיגען קלימאט, האט דארווין בעשריבען, אז זיי זענען אזוינע קליינוויקסיגע און העסליכע, דאס „מען קען קוים גלויבען, אז זיי זענען אונזערע מיטמענשען".

די וויסענשאפט דערקלערט די דאזיגע קלייננעוויקסיגקייט דורך די גרויסע אבציהונג פון היטץ; זי בעווייזט, אז ביי גליכע נאהרונג און אנדערע אומשטענדען, מוז עס אונפערמיידליך פאר־קומען. וואהרים, ווי עס איז שוין פריהער אנגעדייטעט געווארען, כדי ממלא צו זיין דעם פערלוסט פון אבקיהלונג וואס דער קערפער שטעהט שטענדיג אוים דורך די אויסשטראהלונג, מוז נאכאנאנד פארקומען אן אקזידירונג פון געווייסע שטאפען, וועלכע בעשטעהען אלס א טייל פון דער שפייז. און לויט'ן ערך ווי גרויס דער פער־לוסט פון היטץ איז, אזוי גרויס מוז זיין דער סכום פון די דאזיגע

שטאפֿען, וועלכע מוזען אָקזידירט ווערען. אָבער די קראפט פון די פערדייהונגס־אָרגאנען איז א בעשרענקטע. איז דעריבער, בעת זיי מוזען צוגרייטען דורך פערדייהונג א גרויסע צאָהל פון דעם מאַטעריאל וואָס מוזען אוועקגעהן אויפצוהאלטען די טעמפּעראטור, קענען זיי נישט מעהר צוגרייטען ווי א קליינע סומע פון יענעם מאַטעריאל וואָס געהט אויף אויפצובויען דעם חומר. צו־גרויסע אויס־גאבען אויף היטץ־מאַטעריאל לאָזען איבער וועניגער מיטלען פאַר אַנדערע צוועקען. דער פּועל יוצא דערפון איז •נויטיגערווייז א קערפּער וואָס איז קליין אין גע‌ווויקס, אָדער געמיינער אין געבוי, אָדער וואָס האָט ביידע חסרונות צוזאַמען.

דערפון נעהמט זיך עס די גרויסע וויכטיגקייט פון קלויזונג. ווי ל י ע ב י ג זאָגט: — „אונזערע קלייזונגען זענען בנוגע צו דער טעמפּעראטור פון קערפּער, פּשוט דאָס אייגענע וואָס א גע־וויסע סומע פון שפּייז". דורכדעם וואָס די קלויזונג פערקלענערט די היטץ־פערלוסט, פערקלענערט זי דעם סכום פון היטץ־מאַטעריאל וואָס איז נויטיג אויפצוהאלטען די היטץ; און ווען דער מאָגען האָט וועניגער ארבייט צו־צוגרייטען הייטץ־מאַטעריאל, קען ער מעהר ארבייטען אויף צו־צוגרייטען אַנדערע מאַטעריאלען. די ער־פאַהרונג פון די, וועלכע פאַסטען אויף פערשיידענע טהיערען, בעשטע־טיגט דעם האָזיגען טעאָרעטישען שלוס. טהיערען קענען פער־טראָגען קעלט נור אויפ'ן חשבון פון זייער פעט, אָדער פון די מוס־קולען, אָדער פון וואַקסען — ווי עס קומט אמאל אויס. „ווען פיה, וועלכע מען וויל אבקאַרמען, האָבען אויסצושטעהן א נידעריגע טעמפּעראטור, וועלען זיי ענטוועדער ניט פעט ווערען, אָדער מען וועט זיי מוזען צולעגען א גרויסע הוספה פון שפּייז". (מאַרטאַן'ס ענציקלאָפּעדיע פון אגריקולטור). אפּ פ ע ר ל ע י האלט זיך פעסט ביי דער מיינונג, אז אויב מען וויל געיעג־פערד שטעלען אויף א ריכטיגען פוס, מוז מען האלטען וואַרעם דעם שטאל. און ביי די וואָס האָדעווען לויף־פערד איז עס א גאנץ פעסטגעשטעלטע לעהרע, אז מען טאָר זיי ניט האלטען אויף קעלט.

די וויסענשאפטליכע וואַרהייט וועלכע איז אט אזוי קלאָר געשטעלט פון דער עטנאָלאָגיע און איז אנערקענט פון די וואָס בע־שעפטיגען זיך מיט אגריקולטור און ספּארט, קען מיט דאָפּעלטער

קראפט אנגעוואנדעט ווערען אויף די קינדער. וואם קלענער זיי זענען אזו וואם שנעלער זיי וואקסען, אלץ גרעסער איז דער שאדען וואם זיי ליידען פון קעלט. אין פראנקרייך שטארבען אפט די ניי־געבארענע אין ווינטער, פון דעם וואם כען טראגט זיי רעגיסט־רירען אין די מעטריקעס צום בורגמייסטער אין ראטהויז. „קעטעלע" האט בעוויזען, אז אין בעלגיום שטארבען אין מאנאט יאנואר נאך אמאל אזוי פיעל יונגע קינדער, איידער אין מאנאט יולי". אין רוסלאנד איז די שטערבלעכקייט פון קלייגע קינדער גאר עטוואם שרעקליכעם. דער ניט־ענטוויקעלטער קערפער, אפילו בעת ער איז שוין באלד גאר צייטיג, איז לפי ערך נאך אלץ ניט בכח צו פערטראגען קעלט: מען קען עם זעהען פון דעם, וואם די יונגע סאלדאטען פאלען גאנץ געשווינד אין א שווערער מאנעווער. דער שכל דערפון איז קלאר. מיר האבען שוין דערמאנט דעם פאקט, אז מחמת דער פערשיידענער שיכות צווישען אויבערפלעך און חומר, פערלירט א קינד א לפי ערך גרעסערען סכום פון היטץ איידער א דערוואקסענער; און דא מוזען מיר נאך אנצייגען, אז די שווי־ריגקייטען אונטער וועלכע דעם קינד קומט אויס אויף דעם אופן צו ארבייטען זענען זעהר גרויסע. לעהמאן זאגט: — „אויב מען זאל אויסרעכענען די פראפארציע פון קויהלען־זויערע, וואם קינדער אדער יונגע טהיערען גיבען ארויס, לגבי דעם קערפערליכען גע־וויכט, וועט מען געפינען, אז קינדער פראדוצירען כמעט צוויי מאל אזוי פיעל קויהלען־זויערע ווי דערוואקסענע". מיר ווייסען, אז דער סכום פון קויהלען־זויערע וואם ווערט ארויסגעגעבען, שטימט כמעט גענוי מיט דעם סכום פון היטץ וואם ווערט געשאפען. און אט אזוי זעהען מיר, אז דעם קינד'ס סיסטעם, אפילו ווען עם געפינט זיך ניט אין אונגינסטיגע אומשטענדען, מוז אויך בעזארגען כמעט דאפעלט אזוי פיעל מאטעריאל אויף צו שאפען היטץ.

איצט זעהט די אונגעהויערע נארישקייט פון ניט געבען די קינדער גענוג קליידער. וועלכער פאטער, חגם ער איז שוין אן אויסגעוואקסענער מענש, וואם פערלירט ניט קיין היטץ אזוי שנעל ווי דאם קינד, און האט ניט קיין אנדערע פיזיאלאגישע בעדערפנים אחוץ ממלא צו זיין וואם עם ווערט אבגענוצט יעדען טאג — וועלכער פאטער, פרעגען מיר, וועט דענקען אז עם איז געזונד פאר איהם

ארומצוגעהן מיט נאקעטע פיס, נאקעטע אָרימס און א הויפע האלז? דאָך, אָט די איבעריגע אָנשטרענגונג אויפ'ן קערפער, פון וועלכער ער ציהט זיך צוריק, לעגט ער ארויף אויף זיינע קלייניע קינדער, וועלכע קענען עס פערטראָגען א סך וועניגער פאר איהם! אָדער, אויב ער אליין לעגט עס ניט ארויף, זעהט ער צו ווי מען טהוט עס און פראָטעסטירט ניט. זאל ער געדענקען, אז יעדע אונצע נאהרונג, וואָס געהט אוועק אומזיסט אויפצוהאלטען די טעמפּעראָטור, ווערט אוועקגענומען פון דער נאהרונג וואָס דארף גענהן אויפצובויען דעם קערפער; און אז אויב זיי ווערען אפילו נצול פון פערקיהלונגען, ענטצינדונגען אָדער אנדערע אזויינע חולאת'ן, איז אָבער דער אונ־ פערמיידליכער פועל יוצא דערפון א קלענערער געוואוקס, אָדער א וועניגער־פאָלקאָמענער קערפּער־געבויי.

„דער רעגעל איז דעריבער, ניט אָנצוטהון זיך אלעמאל עגאל אין אלע פעלען, נור אָנצוטהון אזויינע קליידער און אין אזא צאהל, וואָס זאל זיין גענוג אין יעדען איינ־ ציגען פאל צו בעשיצען דעם קערפער ווי געהעריג איז פון א דויערנדער, וועלכער אפילו גאנץ לייכטער, עמפינדונג פון קעלט". אָט דער רעגעל, וואָס דר. קאָמב צייגט אָן אויף זיין ווייכטיגקייט דערמיט וואָס ער אונטערשטרייכט איהם, איז אזעלכער אין וועלכען וויסענשאפטם מענער און פראקטיקער שטימען גליייך איין. מיר האָבען ניט בעגעגענט קיין אייניציגען מענשען, וועלכער איז קאָמפּעטענט אָבצוגעבען אן אורטייל וועגען דעם, וואָס זאל ניט שטארק פערדאָמען די מאָדע פון הויפע קינדערשע גליעדער. אויב עס איז פאראן איין פונקט ווייכטיגער פאר אנאנ־ דערן, וואו מען דארף איגנאָרירען די „פערדערבליכע מאָדע", איז עס גראָד אָט דער פונקט.

עס איז ווירקליך טרויעריג צו־צוזעהען ווי מוטערם טהוען אן גאנץ ערנסטע שאָדען די קאָנסטיטוציעס פון זייערע קינדער, צוליעב נאָכטהון אן אונזיניגע מאָדע. עס איז גענוג שלעכט וואָס זיי אליין טהוען נאָך יעדע דומהייט, וואָס אונזערע פראָנצויזישע שכנים ווילט זיך איינפיהרען; אָבער אז זיי זאלען אָנציהען זייערע קינדער אין קאָמפּעדיאָנטסקע קליידער, וועלכער דער „פּטי־קוריער דע דאָם"

שרייבט פאר, ניט קוקענדיג וואס די קליידער פאסען זיך ניט און זענען ניט געניגענד, דאס איז גאר שרעקליך. מען פערשאפט מעהר אדער וועניגער גרויסע אונבעקווועמליכקייט; מען ברענגט מיט אפטע קראנקהייטען; מען האלט אב דאס וואקסען, אדער מען גראבט אונטער די קרעפטיגקייט פון קערפער; ניט זעלטען איז מען גורם א פריהצייטיגען טויט: און אלץ דערפאר וויל מען דענקט, אז מען מוז מאכען די קינדערשע רעקלעך פון אזא שניט און אזא מין מאטעריאל, וויי עס דיקטירט דער פראנצויזישער קאפריז. און עס איז ניט נור דאס אליין, וואס צוליעב דער מאדע נעהמען אט אזוי די מוטערס און בעשטראפען און שעדיגען זייערע קליינע קינדער דורך קארגליכע קליידונג: צוליעב דעם אייגענעם מאטיוו צווינגען זיי אויך ארויף אויף זייערע קינדער אזוינע פאסאנען פון קליידלעך, וועלכע דערלאזען גאר ניט קיין געזונדע טהעטיגקייט. כדי עס זאל זיין אנגענעהם פאר'ן אויג קלייבט מען אויס אזוינע קאלאָרען און שטאפען, וועלכע טויגען לנמרי ניט פאר דעם גראבען געברויך וואס שפיעלען־זיך אונבעשרענקט פאדערט: און דאן כדי ניט צו פערדארבען די קליידלעך, פערבאט מען דאס אונבעשרענקטע שפיעלען. „די מינוט זאלסטו מיר אויפשטעהן: דו וועסט איינשמוצען דיין קליידל!" וועט ארויסגענעבען אן אוקאז דעם קליין קינד וואס קריכט ארום אויף ד'ערד. „קום צוריק, דו וועסט אינריכטען דיינע שטרימפף!" שרייט אויס די גובערנאנטין צו איינעם פון די קינדער אויף וועלכע זי גיט אכטונג, וואס איז אוועקגעלויפען אן א זייט כדי ארויפצוקלעטערען אויף א בערגעל. אויף דעם אופן וועט די צרה פערדאפעלט. כדי צו דערגרייכען דער מאמע'ס מאססטאב פון שענקייט און וועהרען בעוואונדערט פון איהרע געסט, מוזען די קינדער טראגען מלבושים, וועלכע זענען ניט געניגענד אין צאהל און ניט שטארק אין געווענד; און כדי די דאזיגע מלבושים, וואס וועהרען לייכט פערדארבען, זאלען געהאלטען וועהרען ריין און גאנץ, בעשרענקט מען די אונרוהיגע טהעטיגקייט, וועלכע איז אזוי נאטירליך און נויטיג פאר די יונגע חברה. די בעוועגונג, וועלכע וועהרט א דאפעלטע נויטווענדיגקייט, ווען די קליידונג איז א קארגליכע, וועהרט גאר אין גאנצען אבגעהאקט, כדי די קליידער זאלען ח"ו ניט וועהרען שמוציג. אך, ווען די וואס האלטען אויף אט דעם סים־

טעם וואלטען געקענט זעהען די שרעקליכע גרויזאמקייט דערפון! מיר קענען זיכער זאגען, אז צוליעב אט דעם געווינסענלאזען קוקען אויפ'ן גלאנץ, ווערען טויזענדער קינדער יעהרליך פער'משפט צו זיין אומגליקליך, דורך דעם אבנגעשוואכטען געזונד, פעהלערהאפטיגע ענערגיע און ממילא'דיגען אונערפאלג אין לעבען: אויב זיי וועלען ניט דורך א פריהען טויט גאר פשוט געבראכט א קרבן צו דעם מאלאך פון מוטערליכער אייטעלקייט. עס ווילט זיך אונז ניט צורעדען אנצונעהמען שטרענגע מיטלען, אבער בנאמנות, די עולות זענען אזוי גרוים, אז זיי בערעכטיגען, אדער בעסער געזאגט, זיי פאר־דערן, די פאטערס זאלען זיך נעהמען דערצו און עס שטרענג פערבאטען.

אלזא, אונזערע שלוסען זענען: אז די קליידונג, וועלכע טאר קיין מאל ניט זיין אין אזא איבער־מאס וואס פעהשאפט א שטיקענדע וואריימקייט, מוז דערפאר זיין אלעמאל ענניגענד, ניט צו דערלאזען קיין אלעמיינעם געפיהל פון קעלט;*) אז אנשטאט די לייכטיג־קע קאטונענע, לייוואנטענע אדער געמישטע שטאפען, וואס מען גע־ברויכט געוועהנליך, זאל מען מאכען די בגדים פון אזא שטאף וואס לאזט ניט דורך קיין היטץ, ווי א שטייגער א גראבער וואלענער גע־וואנט; אז זיי זאלען זיין ענגוג שטארק, מען זאל קיין מורא ניט האבען אז זיי וועלען פערדארבען וועלען פון דעם שווערען געברויך און דער אבנוצונג, וואס די קינדערשע שפיעלעריייען וועלען מיט־ברייגען; און אז די קאלארען פון די קליידער זאלען זיין אזויע, וואס וועלען ניט שנעל פערדארבען פון געברויך און פון וועטער.

*) עס איז נויטיג צו בעמערקען, אז די קינדער ביי וועמען די ארימס און פיס זענען פון אנהויב אן על פי געווינהנהייט ניט צוגעדעקט, הערען אויף פיהלען די קעלט אין די אבגעדעקטע אויבערפלעכען; פונקט ווי פון געווינהנהייט האבען מיר אלע אויפגעהערט צו פיהלען אפילו אין דרויסען אז אונזערע פנים־ער זענען קאלט. אבער אויב אפילו די עמפפינדונגען ביי אזויע קינדער פראקטיזירען שוין ניט מעהר, מיינט עס נאך ניט אז זייערע סיסטעמען ווערען ענטרונען פון שאדען: אקוראט ווי עס מיינט ניט, אז דעם פייערלענדער שאדט ניט זיין נאקעטקייט, וויל ער קען גליכגילטיג פערטראגען ווי דער שנעע צוגעהט אויף זיין חוילען קערפער.

וועגען דער וויכטיגקייט פון קערפערליכע איבונגען זענען דאָס רוב מענשען ביז א געוויסען גראד ביי זיך קלאָר. עס איז אפשר וועניגער נויטיג צו רעדען מכח אָט דער פאָדערונג פון פיזישער ערציהונג, איידער וועגען די מעהרסטע אנדערע פאָדערונגען — יעדענפאלס, אויף וויפיעל דאָס איז שייך צו יונגלעך. די עפענטליכע אזוי גוט ווי די פריוואטע שוהלען בעזאָרגען גאנץ געניגענדע שפיעל־פלעצער; עס ווערט אבגענעבען א היבשע טיל צייט אויף דרויסענ־דיגע שפיעלען, און מען אנערקענט זיי געוועהנליך אלס נויטיגקיי־טען. עס שיינט, אז אין דעם פרט, אויב ניט אין קיין אנדערן, האָט מען שוין מודה געווען, אז ס'איז ניצליך צו פאָלגען די פא־דערונגען פון'ס יונגעל'ס אינסטינקטען. און מיר זעהען ווירקליך אין דער היינטיגער פיהרונג איבערצורייסען די לאַנגע לעקציאָנען פון אין דער פריה און נאָכמיטאָג דורך אן הפסקה פון עטליכע מינוט אויפ'ן פרייען לופט, אלץ א גרעסערע טענדענץ צו־צופאסען די שוהל־רעגעלען צו די קערפערליכע עמפינדונגען פון די תלמידים. דאָ, הייסט עס, פאָדערט זיך ווינציג־וואָס צו זאָגען בדרך אנווייזען פעה־לערן אָדער געבען עצות.

מיר זענען אָבער געווען געצווואונגען צו קוואליפיצירען די דאָזיגע הנחה, אריינשטעלענדיג דעם פונקט „אויף וויפיעל דאָס איז שייך צו יונגלעך". אונגליקליכערווייז שטעהט די זאך גאנץ אנדערש בנוגע צו מיידלעך. דורך א זאָנדערבארען צופאל האָבען מיר גראד די געלעגענהייט יעדען טאָג צו פערגלייכען די ביידע אומשטענדען. עס זעהט זיך אנטקעגען אונזער פענסטער צוויי שוהלען, א יונגלשע און א מיידלשע: און דער קאנטראסט צווישען זיי איז א מערק־ווירדיגער. אין דער יונגלשער שוהל האָט מען כמעט פון גאנצען גארטען געמאכט איין גרויסען, מיט זאמד אנגעשאטענעם פרייען פלאץ, וואס גיט געניג רוים פאר פעהשיידענע שפיעלען, און איז אויך פערזאָרגט מיט שטעהעדיגע און לויפעדיגע שטאנגען פאר גימנאסטישע איבונגען. יעדען טאָג פאר פריהשטאָג, און ארום עלף א זייגער, און מיטאָג־צייט, און וויעדער נאָך האלבען טאָג, און נאָך אמאל נאָך שוהלצייט, הילכט אין דער גאנצער נאכבארשאפט, בעת די יונגלעך לויפען ארוים זיך שפיעלען, א כאָר פון קולות און גע־לעכטער; און כל זמן זיי פערבלייבען דארטען קענען אונזערע

אויגען און אויערן עדות זאגען, אז די קינדער זענען אין גאנצען אריינגעטהון אין אָט דער חיות'דיגער טהעטיגקייט, וועלכע מאכט דעם פולס שטארק קלאפען און פערזיכערט א געזונדע טהעטיגקייט פון יעדען אָרגאן. ווי פערשיידען איז דאָס בילד, וואָס דער „אינסטיטוט פאר יונגע פרייליגם" שטעלט פאָר! ביז וואנען מען האָט אונז ניט אָנגעצייגט דעם פאקט, האָבען מיר ווירקליך ניט געוואוסט, אז עס געפינט זיך נעבען אונז אזוי נאָהענט א מיידעלשע שוהל, ווי די שוהל פאר יונגלעך. דער גארטען, וועלכער איז פונקט אזוי גרויס ווי דער אנדערער, גיט קיין שום צייכען ניט פון א וועלכער עס איז פערזאָרגונג פאר דער קינדערשער ערהאָלונג; ער איז אין גאנצען אויסגעלעגט מיט נעטע גראָז־בייטען, זאמדיגע אלעען, בושען און בלומען, לויט דעם געווהנליכען פאָרשטאָדטיגען פאסאָן. אין פערלויף פון פינף מאנאט האָט דאָס פלאץ קיין אייניציג מאל ניט צוגעצויגען אונזער אויפמערקזאמקייט דורך א געשריי אדער א געלעכטער. אמאל קען מען בעמערקען א פאָר מיידלעך געהען זיך ארום אין די שטעגלעך מיט זייערע לעהר־ביכלעך אין די הענד, אדער שפאצירען זיך ארום ארעם אין ארעם. אייגמאל, אמת, האבען מיר געזעהען ווי איין מיידל האָט נאכגעיאגט אן אנדערע ארום גארטען; אבער מיט דער איין אויסנאהמע, האָט מען קיינמאל עפעס אזוינס, וואָס זאל האבען א פנים פון לעבהאפטיגער איבונג, ניט געזעהען.

פון וואנען נעהמט זיך אָט דער ערשטוינענדער אונטערשיעד? איז אפשר דער קערפער־געבוי פון א מיידל אזוי גרונד־פערשיעדען פון א יונגל'ס, אז זי נוטיגט זיך ניט אין די טהעטיגע איבונגען? איז עס אפשר דערפאר, ווייל א מיידל האָט ניט קיינע פון די פערלאנגען זיך מוגטער צו שפיעלען, וועלכע טרייבען דערצו דעם יונגל? אדער אפשר האבען זיי טאקי אויך אזוינע פערלאנגען, נור בעת וואָס ביי יונגלעך מוז מען עס בעטראכטען ווי רייצונגען צו א קערפערליכער טהעטיגקייט, אהן וועלכע עס קען ניט געבען קיין ריכטיגע ענטוויקלונג, האָט עס די נאטור געגעבען די מיידלעך גלאט אזוי אהן א שום צוועק — סיידען נור כדי צו ערגערן דערמיט די לעהרערקעם? מעגליך, אפשר פערשטעהען מיר ניט ריכטיג דעם צוועק פון די וואָס ערציהען דעם עדעלען נעשלעכט. מיר האבען אן

אונבעשטימטען פערהאלט, אז ענטוויקלען א קרעפטיגען קערפער־
געבוי ווערט נערעכענט פאר ניט ווינשענסווערטה; אז זיין
פהאסט געזונד און האבען א סך כח הייסט עפעס זיין פלעבעיש;
אז א נעוויסע צארטקייט, א כח וואס קען נור פערטראגען א האלב־
שטונדיגען שפאציער, אן אפעטיט פון א מפונק וואס ווערט לייכט
בעפרידיגט, צוואמען מיט א צוריקגעהאלטענקייט, וועלכע בעגלייט
געווענליך א שוואכען געזונד — האלט מען איז עפעס מעהר
מעשה דאמע. מיר דערוואַרטען ניט אז ווער עס איז וועט עס
אפען נעשטעהן; נור מיר זענען זיך משער אז דער גובערנאנטין־
מוח איז פול מיט דעם אידעאל פון א יונג פריילין, וואס האט
א היבשע עהנליכקייט צו אזא מין טיפ. אויב דאס איז אזוי, מוז
מען מודה זיין, אז דער איינגעפיהרטער סיסטעם איז פראכטפול
אויסגערעכענט צו קענען פערווירקליכען אט דעם אידעאל. מיינען
אבער אז דער אנדער גשלעכט (ד. ה. די מענער) האלט עס אויך
פאר אן אידעאל, איז א גרויסער טעות. עס איז בלי ספק אמת, אז
געווענליך זענען „מענלעכע" פרויען ניט אנציהענד פאר מענער. אז
א נעוויסע פערהעלטניסמעסיגע שוואכקייט, וועלכע וועגדעט זיך
נאך בעשיצונג צו א גרעסערער קראפט, איז אן עלעמענט פון צו־
ציהונג, גיבען מיר צו. אבער דער אונטערשיער, אויף וועלכען די
געפיהלען פון מענער רופען זיך אב, איז דער נאטירליכער, פון אייביג
פעסטגעזעצטער אונטערשיעד, וואס וועט זיך אלעמאל ארוים־
ווייזען אויך אהן קינסטליכע מיטלען. פערקעהרט אבער, וועו דער
דאויגער חלוק ווערט פערגרעסערט אין גראד דורך געקינסטעלטע
מיטלען, יעמאלט ווערט עס גיכער אן עלעמענט פון אבשטויסונג,
אוידער פון צוציהונג.

— „הייסט עס, אז מען דארף ערלויבען די מיידלעך ווערען
ווילד — ווערען אזוי גראב ווי יונגלעך און לאזען זיי אויסוואקסען
שטיפערקעס און חצופות!" צושרייט זיך א פערטיידיגער פון
ארטיגקייט. דאס איז דער אייביגער שרעק, שטעלען מיר זיך פאר,
פון די שוהל־אויפזהערקעס. עס שטעלט זיך ארוים, לויט ווי מיר
האבען זיך דערקונדיגט, אז אין די „אינסטיטוטען פאר יונגע פריי־
לינס" רעכענט זיך דאס ליאריגע שפיעלען, א שטייגער ווי די
יונגלעך פערברייגען יעדען טאג, פאר א פערברעכען וואס פער־

דיענט א שטראף; און מיר שטויסען זיך אן, אז דאס איז פער־באטען אויס מורא זיי זאלען חלילה ניט קריגען קיין אונארטיגע גע־וואנהייטען וואס זענען ניט מעשי־לייִדי. די מורא אבער איז נאר א פוסטע. אויב די שטיפערייען, וואס מען ערלויבט די יונגלעך שטערט זיי ניט פון דעסטוועגען אויסצוואקסען זשענטעל־לייט, פארוואס זאלען דיזעלביגע שטיפערישע טהעטיגקייט שטערען די מיידלעך אויסצוואקסען לייִדים? ווי גראב זייערע קונצשטיק אויפ'ן שפיעל־פלאץ זאלען ניט געווען זיין, דאך די יונגע לייט וואס האבען געענדיגט די שוהל, קולין זיך ניט אין די גאסען און שפיעלען ניט אין קנעפלעך אין די גאסט־זאלען. צוגלייך ווי זיי ווארפען אוועק די קורצע הויזען, ווארפען זיי אויך אוועק זייערע יונגעלשע שפיעלען, און צייגען ארויס אן ענגסטליכען פערלאנג — אפטמאל שוין אזש לעכערליך — אויסצומיידען אלץ וואס קוקט ניט אויס „מענליך". היינט,אויב אט דער געפיהל פון מענליכער ווירדע לענט ארויף, בעת זיי דערגרייכען דעם ריכטיגען עלטער, אזא ווירק־זאמען צוים אויף די שטיפערייען פון יונגעלשאפט, ווען ניט דער געפיהל פון פרויענליכער צניעות, וועלכער ווערט אלץ שטארקער וואס נעהנטער עס קומט אן די צייט פון דערוואקסענקייט, ארויפ־לענגען א ווירקזאמען צוים אויף דיזעלביגע שטיפערייען פון מיידעל־שאפט? האבען דען ניט די פרויען נאך אפילו א גרעסערן געפיהל פאר דעם אויסערליכען בענעהמען זיך, איידער מענער? און ווען דען ניט דעריבער זיך דערוועקען אין זיי נאך א שטארקערער אבהאלט אויף יעדער זאך וואס איז גראב אדער שטורעמריג? וואס פאר אן אונזין עס איז צו דענקען, אז די פרויען־אינסטינקטען וועלען זיך ניט ארויסווייזען און טהון זייערס, סיידען נור דורך די שטרענגע דיסציפלין פון שוהל־אויפזעהערינם!

אין דעם פאל, אקוראט ווי אין אנדערע פעלען, האט מען כדי צו פערריכטען די פעהלערען פון איין געקינסטעלטקייט, איינגע־פיהרט אנאנדערע. אזוי ווי מען האט פערבאטען די נאטירליכע, פון זיך'דיגע בעוועגונגען, און מען האט אנגעהויבען איינזעהן די שלעכטע פאלגען פון ניט האבען קיינע בעוועגונגען, האט מען אייני־געפיהרט א סיסטעם פון געקינסטעלטע בעוועגונגען — גימנאסטיק. אז דאס איז בעסער ווי נארנישט, גיבען מיר צו; אבער אז דאס איז

מאטענקא

א געניגענדער שטעלפערטרעטער פון שפּיעלען זיך, לייקענען מיר אָב. די חסרונות זענען אי פּאָזיטיוו, אי נעגאַטיוו. ערסטענס גיבען ניט די פּאַרמאַלנע מוסקול־בעוועגונגען פון גימנאַסטיקע, וועלכע זענען נויטיגערוויז ניט־אזוי פערשידענאַרטיג ווי די בעוועגונגען וואָס קומען ביי די קינדערשע שטיפּערייען, אזא גלייכמעסיגע פער־טיילונג פון טהעטיגקייט פאר אלע טיילען פון קערפער. דער פּועל יוצא דערפון איז, אז די אָנשטרענגונג, וועלכע פאלט אוים מעהר אויף ספּעציעלע טיילען, רופט שנעלער ארויס א מיעדיגקייט, ווי די אייגענע אָנשטרענגונג וואָלט זאָנסט ארויסגערופען. פער־בייגעהענדיג לאָמיר אויך בעמערקען, אז אָט די אָנשטרענגונג פון ספּעציעלע טיילען, אויב זי ווערט אָפט וויידערהאָלט, בריינגט זי מיט א ניט־גלייכמעסיגע ענטוויקלונג. צווייטענס, דער סכום פון בעוועגונג וואָס מען מאַכט אויף דעם שטייגער ווען ניט זיין געניגענד, ניט דערפאר אליין, וואָס די בעוועגונג איז ניט איבערא גלייך פערטיילט; עס ווען האָבען נאָך א ווייטערדיגען חסרון, מחמת עס איז ניט אינטערעסאַנט. אפילו ווען מען מאַכט ניט אז די גימנאַסטיק זאָל זיי ווערען אָבשטויסענד, ווי עס טרעפט אָפטמאָל, מחמת עס בעקומט די פּאַרט פון א בעשטימטער לעקציאָן, מוזען אָט די מאַנאַטאָנע בעוועגונגען ווערען איבערדריסיג, ווייל עס פעהלט אין זיי אמוזירונג. די קאָנקורענץ, טאקי אמת, דיענט ווי א סטימול; עס איז אָבער ניט קיין דויערענדער סטימול, ווי דער געניגענדער שפּיעלען. היינט איז נאָך געבליבען די שוועריסטע אויסזעצונג. א חוץ וואָס די גימ־נאַסטיק שטעהט ניעדעריגער אין פּרט פון דער ק ו ו א נ ט י ט ע פון מוסקולערער אָנשטרענגונג וואָס זי גיט, שטעהט זי נאָך מעהר נידעריגער אין פּרט פון דער ק ו ו א ל י ט ע. האָס, וואָס אין פערגלייך מיט אנדערע איז ניטא אין די קינסטלעכע איבונגען קיין נענוס, וועלכעס מיר האָבען בעצייכענט אלס די אורזאך פאר־וואָס מען גיט זיי שנעל אויף, איז אויך אן אורזאך פון נידעריגקייט אין פּרט פון די ווירקונגען וואָס זיי מאכען אויפ'ן קערפערליכען סיסטעם. די אלגעמיינע מיינונג, אז כל זמן די סומע פון דער קערפערליכער טהעטיגקייט איז דיזעלביגע, מאכט ניט אויס צי זי איז אן אָנגענעהמע, צי ניט, איז א גרויסער טעות. אן אָנגענעהמע

גייסטיגע אויפרעגונג האָט א זעהר הויכען קרעפטיגענדען איינפלוס. זעהט דעם איינדרוק וואָס עס מאכט אויף א קראנקען, וועו מען בריינגט איהם גוטע נייעס, אדער וועו אן אלטער פריינד קומט איהם צום בעזוך. מערקט וועי דאָקטוירים פערגעסען ניט צו רעקאָמענדירען לעבהאפטע געזעלשאפט פאר אבגעשוואכטע פאציענטען. געדענקט וועי דאָס פערגעניגען פון אן ענדערונג אין דער אומגעבונג איז וואוילטהעטיג פאר'ן געזונד. דער אמת איז, אז גליקזעליקייט איז דער שטארקסטער קרעפטיגונגס מיטעל. דערמיט וואָס עס מאכט א שנעלערע צירקולאציע פון בלוט, מאכט עס יעדע פונקציע זאָל אנגענהן לייכטער; און עס איז גורם אי א פערשטארקונג פון'ם געזונד וועו ער איז דאָ, אי עס קעהרט אום דעם געזונד וועו מען האָט איהם אנגעווארען. דערפון נעהמט זיך דער אינערליכער יתרון פון שפיעלען איבער די גימנאסטיק. דער גרויסער אינטערעס, וואָס די קינדער פיהלען אין זייערע שפיעלען, און די שטורמדיגע פרייליכקייט, מיט וועלכער זיי טרייבען אן זייערע גרעבערע שטיפערייען, זענען פונקט אזוי פיעל וויכטיג וועי די אנשטרענגונג וואָס קומט דערמיט. און אזוי וועי די גימנאסטיק גיט ניט אָט די גיסטיגע רייצען, מוז זי דעריבער זיין פעהלערהאפטיג פון גרונד אויס.

צוגעבענדיג אלזא, אז די פארמאלנע איבונגען פון די גליעדער זענען בעסער וועי גארנישט; צוגעבענדיג וועיטער, אז מען קען זיי נאך גוט אויסנוצען בתורת הוספה צו אנדערע מיטלען — מאכען מיר אלץ די בעהויפטונג, אז זיי קענען קיינמאל אונז ניט דיענען אנשטאָט די איבונגען, וואָס די נאטור רופט ארויס. פאר מיידלעך, אזוי גוט וועי פאר יונגלעך, זענען די שטיפערישע טהעטיגקייטען, צו וועלכע די אינסטינקטען טרייבען, א גרינדליכע נויטיגקייט פאר'ן וואויזיין פון קערפער. וועי עס פערבאָט זיי, פערבאָט די הייליגע בעשטימטע מיטלען פאר דער פיזישער ענטוויקלונג.

עס בלייבט נאָך איין פונקט — אזא וואָס פאדערט א בעשפרעכונג אפשר נויטיגער נאָר איידער וועלכע עס איז פון די פריהערדיגע. עס נעהט ארום א בעהויפטונג, אז צוויישען די גבילדעטע קלאסען זענען די יונגערע מענשען און די וואָס האלטען

ניט ווייט פון דערוואקסענעם עלטער, ניט אזוי גוט געוואקסען און ניט אזוי שטארק ווי די עלטערע לייט. אין אנפאנג, אז מיר האבען געהערט די בעהויפטונג, זענען מיר געווען גענייגט אריינצושטעלען זי אין איין קלאס מיט די פיעלע אנדערע אויסדרוקען פון דער אלטער טענדענץ צו הויבען די פערגאנגענהייט אויפ'ן חשבון פון דער געגענווארט. דערמאנענדיג זיך די פאקטען, אז לויט דער מאס פון די פארצייטיגע שוץ־געווארה, איז בעווייזען געווארען אז די היינטיגע מענשען זענען גרעסער אין געווואוקס איידער די פארצייטיגע; און אז די טאבעלען פון שטערבליכקייט בעווייזען ארבא א פערגרעסערונג, ניט קיין פערקלענערונג פון דעם לעבענסדויער, האבען מיר קנאפוואס אויפמערקזאמקייט געשענקט דער מיינונג, וועלכע האט אונז געשיינט צו זיין נישט קיין בענרינדעטע. א בעאבכטונג פון איינצעלנע פעלען אבער האט אוועקגענומען די פעסטקייט פון אונזער מיינונג. אויסלאזענדיג פון דעם פערגלייך די ארבייטענדע קלאסען, האבען מיר בעמערקט א מהרצאהל פון פעלען, וואו די קינדער דערגרייכען ניט דעם געוואוקס פון זייערע עלטערן; און עס שיינט אז זיי זענען אויך ניט אזוי מאסיוו געבויט, ארונטערדעכענענדיג, עס פערשטעהט זיך, דעם חלוק אין עלטער. דאקטוירים זאגען, אז היינטיגע צייטען קענען מענשען ווייט ניט פערטראגען אזוי פיעל בלוט־אבצאפונג ווי אין די פערגאנגענע צייטען. קאהלע קעפ פאר דער צייט זענען איצט א סך מהר געווענליך ווי אמאל. און פריה צופוילטע צהען קומען ביי דעם יונגען דור שרעקליך אפט פאר. אין אלגעמיינער קרעפטיגקייט בעווייזט זיך פונקט אזא אויפפאלענדער קאנטראסט. די מענשען פון אמאליגע דורות, ווי האסטיג זיי האבען ניט געלעבט, האבען מהר געקענט פערטראגען, איידער די מענשען פון היינטיגען דור, וועלכע לעבען א ניכטער לעבען, קענען פערטראגען. הגם אונזערע נאהענטע אורעלטערן האבען שווער געטרונקען, אונרעגעלמעסיג געלעבט, ווינציג־וואס געקוקט אויף פרישע לופט און ניט שטארק מקפיד געווען אויף רייגליכקייט, פון דעסטוועגען זענען זיי אים שטאנד געווען אויסצופיהרען לאנג־אנהאלטענדע ארבייט אפילו ביז אין גרייז־גרויען עלטער אריין, און עס האט זיי ניט געשאדט: נעהמט פאר עדות די יאהרביכער פון דעם ריכטער און

אדוואקאטען־שטאנד. און מיר, וועלכע טראכטען פיעל וועגען אונזער קערפערליכען וואוילזיין, וועלכע עסען מעסיג און טרינקען ניט איבעריג, וועלכע גיבען אכטונג אויף וועניגלאציע און וואשען אפט דעם קערפער, וועלכע מאכען יעהרליכע לוסטרייזען און האבען די נוצען פון א גרעסערען מעדיצינישען וויסען — מיר ברעכען נאכאנאנד צוואמען אונטער דעם לאסט פון אונזער ארבייט. מיר, וועלכע שענקען א היבש ביסעל אויפמערקזאמקייט די געזעצען פון געזונד, שיינען צו זיין שוואכער אידער אונזערע אורעלטערן, וועלכע האבען זיך געפיהרט אין פיעלע הינזיכטען כנגד די געזעצען פון געזונד. און ווי מען אורטיילען לויט דעם אויסזעהן און די אפטע חולאת'ן פון דעם וואקסענדען דור, זעהט עס אויס, אז זיי וועלען זיין וועניגער קרעפטיג אפילו אידער מיר זענען.

וואס איז די בעדייטונג דערפון? זאל עס זיין, אז דאס אמאליגע איבערעסען־זיך, פון די דערוואקסענע ווי פון די קינדער, איז געווען וועניגער שעדליך אידער דאס היינטיגע צו־וועניג עסען, וואס מיר האבען פריהער בעשפראכען אלס אזא אלגעמיינע זאך? צי איז שולדיג אין דעם די קארגליכע קלידונג, וועלכע די איינגעבילדעטע טעאריע פון „פערהארטעוועון דעם קערפער" האט אויפגעמונטערט? איז די סבה אפשר, וואס נאכגעבענדיג א פאלשען געדאנק פון פערפיינערונג, שטערט מען מעהר אדער וועניגער די קינדערשע ספארטס? פון אונזערע ערקלערונגען קען מען ציהען דעם שלוס, אז יעדע איינע פון אט די סבות האט מסתמא געהאט א חלק אין שאפען דעם שלעכטען צושטאנד. *) געווירקט אבער האט נאך א שעדליכער איינפלוס, אפשר א שטארקערער איידער וועלכע עס איז פון די אנדערע: מיר מיינען — די צו־גרויסע גייסטיגע אנשטרענגונג.

*) מיר זענען ניט זיכער, אז פערשטיקטע פארמען פון קאנסטוטוציאנעלע קראנקהייטען, וועלכע ווערען איבערגעגעבען דורך פאקטען אימפונג, איז אויך ניט א טייל־אורזאך. פערשיעדענע פאקטען פון פאטהאלאגיע פיהרען ארויף אויפין געדאנק, אז בעת דער סיסטעם פון׳ם געאימפטען קינד גיט ארויס דעם וואקצין־גיפט דורך די פוסטולען, וועט זיין א נייגונג ארויסצוגעבען דורך די אויגענמע פוסטולען אויך אנדערע קרענקליכע מאטעריען; איבערהויפט אויב די קרענקליכע מאטעריען

אויף אלטע און יונגע צוגלייך לענט ארויף דער דרוק פון היינטיגן לעבען אן איבערשפאנונג, וואס ווערט אלץ גרעסער און גרעסער. די שטארקע קאנקורענץ אין אלע געשעפטען און פראפעסיאנען שטרענגט אן די ענערגיע און די פעהיגקייטען פון יעדען דערווואקסענעם מענשען; און כדי צו צוגרייטען די יונגע צו קענען אנהאלטען זייערע פלעצער אונטער דער דאזיגער גרעסערער קאנקורענץ, ווערען זיי אונטערוואָרפען אונטער א שטרענגערער דיסציפלין ווי עס איז געווען ביז אהער. דער היזק ווערט אויף דעם אופן פערדאפעלט. די טאטעס, וועלכע מוזען ארויסיאגען פון זיך די נשמה צוליעב די קאנקורענטען וואס פערמעהרען זיך אלץ ווייטער, און מאטערענדיג זיך אונטער אזעלכע אונגינסטיגע אומשטענדען מוזען זיי אין דער־זעלביגער צייט פיהרען א לעבען מיט גרעסערע הוצאות, זענען דעם גאנצען רונדען יאהר געצוואונגען צו האַרווועון פון פריה ביז שפעט, ניט נעהמענדיג זיך קיין קערפערליכע איבונג און בעקומענדיג בלויז קורצע ימים טובים. זייערע קאנסטיטוציעס, וואס זענען אבגע־שוואכט געוואָרען דורך די דאזיגע צו־גרויסע אנשטרענגונג, גיבען זיי איבער בירושה צו זייערע קינדער. און אט די פערהעלטנים־מעסיג שוואכע קינדער, וועלכע זענען בטבע ענייגט צו פאלען אונטער'ן יאך, אפילו נור געווועהנליך אנשטרענגענדיג זייערע כחות, ווערען דערנאך געצוואונגען דורכצוגעהן א גרעסערן קורס למודים, איידער די ניט־אבגעשוואכטע קינדער פון די פארצייטיגע דורות פלענען מוזען דורכגעהן.

די אומגליקליכע פאלגען, וועלכע מען וואלט געקענט פאר־אויסזעהן, זענען טאקי אומעדום בעמערקבאר. געהט ווהוהין איהר ווילט, און עס וועט אייך ניט לאנג נעהמען צו בעמערקען קינדער

זענען פון אזא מין, וואס ווערען געווועהנליך ארויסגעגעבען דורך די חויט, ווי דער פאל איז מיט אויניגע פון די ערגסטע פון זיי. דעריבער איז עס גאנץ מעגליך, — אדער גאר וואהרשיינליך — אז א קינד וואס האט א קאנסטיטוציאנעלען מום, וועלכער איז ניט שטארק גענוג ארויסצו־ווייזען זיך אין א קענטיגער קראנקהייט, קען איבערגעבען, דורך די פערדארבענע וואקצין־לימפע וואס מען נעהמט פון איהם, א עהנליכען קאנסטיטוציאנעלען פעהלער צו אנדערע קינדער, און יענע וועדער צו נאך אנדערע.

אדער יונגע לייט פון ביידע געשלעכטער, וועלכע לויידען מעהר אדער וועניגער פון צופיעל לערנען. דאָ איז געפונען געווארען פאר נוי־טיג אויף א יאהר אוועקצופאהרען אין דאָרף, כדי זיך צו ערהאלטען פון א צושטאנד פון שוואכקייט, וואָס איז אויף דעם אופן געקומען. דאָרט געפינט איהר א כראָנישע בלוט־שפּאָרונג אין געהירן, וועלכע געדויערט שוין א היבשע צייט און קען נאָך אנהאלטען א סך לענגער. אט הערט איהר וועגען א פיעבער וואָס איז געקומען פון צופיעל אויפרעגונג אויף א וועלכען עס איז אופן אין דער שוהל. און אט וויעדער, א מעשה מיט א יונגען בחור'ל, וואָס האָט שוין איינמאל געמוזט אויפגעבען זיין שטודיום, און וועלכען, זינט ער האָט זיך צוריקגעקעהרט אין שוהל, מען מוז אפט ארויסטראָגען פון קלאָס א גע'חלש'טען. מיר דערצעהלען פאקטען — און מיר האָבען זיי ניט געדארפט געהן זוכען, נור זיי האָבען זיך אונז אליין געשפּארט אין די אויגען בלויז פאר די לעצטע צוויי יאהר, און אויך אין א גאנץ בעשרענקטען קרייז. אויך האָבען מיר דערמיט נאָך בשום אופן ניט אויסגעשעפט דאָס גאנצע צעטיל. נאָר ניט לאנג האָבען מיר געהאט די געלעגענהייט צו בעמערקען ווי די דאָזיגע צרה ווערט ערבליך. דער פאל איז פון א דאמע, וואָס שטאמט אָב פון גאנץ קרעפטיגע עלטערן, אָבער איהר סיסטעם איז אזוי צוברָאכען געוואָרען דורך דעם רעזשים פון א שאָטלענדישער פאנסיאָן, וואו זי האָט נעמוזט צופיעל ארבייטען און האָט ניט געקריגען ענוג צו עסען, אז זי לויידט פון קאָפשווינדעל רעגעלמעסיג יעדען מאָרגען וועז זי שטעהט אויף; און ירשה'נדיג פון איהר אזא אָבגעשוואכטען מאָרך, זענען איהרע קינדער ניט בכח צו פערטראָגען אפילו א קליין ביסעל שטודירען, ניט בעקומענדיג באלד א קאָפוועה אָדער שווינדעל. די צייטען קומט אונז אוים טעגליך צו זעהען א יונג מיידעל, וועמעס סיסטעם איז איבערגעפיהרט געוואָרען אויפ'ן גאנצען לעבען דורך דעם קורס פון א הויכ־שוהל, וואָס זי איז דורכגענאנגען. זי איז אין שוהל אזוי פיעל פערוואָרפען געווען מיט ארבייט, אז עס איז איהר ניט געבליבען קיין ענערגיע צו מאכען וועלכע עס איז קערפערליכע איבונגען, און איצט, וועז זי האָט געענדיגט איהר בילדונג, איז זי בעשטענדיג לויידענד. איהר אפעטיט איז שוואך און קאָפריזנע, און זי קען מעהרסטענטיילס ניט אנקוקען

קיין פלויש; בי פים און הענד שטענדיג קאלט אפילו וועז עס איז א וואַרים וועטער; זי איז אזוי שוואַך, אז זי קען נאָרנישט טהון אחוץ זעהר לאַנגזאַם שפאַצירען, און דאָס אויך נור א קלייניע וויילע; ארויפגעהענדיג אויף די טרעפ קריגט זי א הארץ־קלאפען; איהר ראיה איז זעהר אבגעשוואכט — דאָס, צוזאמען מיט אן אבגעשטעלטען וואוקס און שיטערע מוסקולען, זענען אייניגע פון די רעזולטאטען, וואָס איהר שוהל־ארבייט האָט מיטגעבראכט. אין מיר קענען צוגעבען צו איהר פאל אויך דעם פאל פון איהרע א פרייַנדין און מיט־שילערין, וועלכע איז פונקט אזוי שוואַך, וועלכע קען אוועק'חלשען אפילו פון דער לייכטער אויפרעגונג אין א רוהיגער מסיבה פון פרייַנד, און וועלכע איז ענדליך געצוואונגען, אויף איהר דאקטאר'ס ראטה, אויפצוגעבען דאָס שטודיום אין גאנצען.

אויב אזעלכע בולט'ע שאדענס קומען אזוי אפט פאָר, הויבט וויי זעהר אלגעמיין פערשפרייט מוזען שוין זיין די קלענערע און ניט קענטיגע שאדענס! פאר יעדען איין פאל וואו מען קען געפינען די סבה פון פאזיטיווע קראנקהייטען אין א צו־גרויסער התמדה, זענען אודאי פאראן א האלב דוצען פעלען, וואו דער היזק איז ניט בולט און וואקסט אן לאנגזאם — פעלען וואו די פונקציעס זענען אפט צורודערט און מען שרייבט עס צו צו פערשיעדענע ספעציעלע אורזאכען אדער צו אן ערעלקייט פון קאנסטיטוציע; פעלען וואו דער געוואוקס פון קערפער געהט אן לאנגזאם, אדער ער הערט נאָר אין נאנצען אויף פאר דער צייט; פעלען וואו די אנשטרענגונג רופט ארויס א בעהאלטענע טענדענץ פון אויסצוהרונג און ענטוויקעלט זי; פעלען וועלכע גיבען אן אנלאָס פאר דעם הייגטיגען אפטען געהירן־פעהלער, וואָס די אנשטרענגונגען פון דערוואקסענעם לעבען בריינגען אן. וויי אפט דער געזונד וועדט אויף דעם אופן אונטערגעבראכען, קען אלעמען קלאָר וועדען, וועלכע וועלען בעמערקען די אפטע קרענקליכקייטען פון די איבער־נעארבייטע פראָפעסיאנעלע מענשען און געשעפטסלייט, און דאן נאכדענקען וועגען די פיעל־ערגערע וווירקונגען, וואָס א צו־גרויסע התמדה מוז מאכען אויף די נאָך־ניט־ענטוויקעלטע סיסטעמען פון קינדער. די יונגע קענען ניט פערטראגען, ניט אזוי פיעל לייַדען, ניט אזוי פיעל פיזישע אדער גייסטיגע אנשטרענגונגען, וויי די אויסגעוואקסענע. הויבט

אורטיילט, אויב די אויסגעוואקסענע לייד־ען גאנץ אפען פון דער צוי־שטארקער גייסטיגער אנשטרענגונג וואס עס פאדערט זיך פון זיי, איז ווי גרויס מוז שוין זיין דער שאדען, וואס א גייסטיגע אנ־שטרענגונג, וועלכע איז אפט פונקט אזוי צו־גרויס, מוז אנטהון די יונגע!

אין דער אמת'ן, וועו מיר אונטערזוכען דעם אונדערבארימדיגען שוהלי־דעזשים, וואס ווערט אפט דורכגעפיהרט, איז דער וואונדער, ניט וואס עס טהוט אן גרויסע שאדען, נור וואס מען קען איהם איבערהויפט אויסהאלטען. נעהמט דעם פאל, וואס סער דזשאהן פארבעם האט געגעבען אוים זיין פערזעניליכער אונטערזוכונג, און וועלכער איז א דורכשניטס־מוסטער, ווי ער בעהויפטעט, נאך פיעל וועלכער איז א דורכשניטס־מוסטער, ווי ער בעהויפטעט נאך פיעל לאנד. אויסלאזענדיג די פרטים'דיגע איינטיילונגען פון דער צייט, בריינגען מיר דא דעם סך הכל פון די גאנצע פיער און צוואנציג שטונדען: —

אין בעט — — — — — — — — — 9 שטונדען.
(די יונגערע 10 שטונדען).

אין קלאס, לערנענדיג און מאכען אויפגאבען, 9 שטונדען.

אין קלאס אדער צו הויז, די עלטערע לערנענדיג אדער ארבייטענדיג, ווי זיי ווילען, די יונ־גערע שפיעלענדיג — — — — — — 3½ שטונדען.
(די יונגערע 10 שטונדען).

בייס טיש עסענדיג — — — — — — 1½ שטונדען.
איבונגען אויפ'ן פרייען לופט, אין דער פארם פון רעגעלמעסיגע שפאציערגיינג, אפט מיט די ביכלעך אין האנד, און דאס אויך נור וועו דער וועטער אין דער בעשטימטער צייט איז שעהן — — — — — — 1 שטונדע.

---

24 שטונדען.

און וואס זענען די רעזולטאטען פון אט דעם „ערשטוינענדען רעזשים", ווי סער דזשאהן פארבעם רופט איהם אן? עס פער־שטעהט זיך, שוואכקייט, בלייכקייט, מוטהלאזיגקייט אלגעמיינע

אומגעזונדטקייט. ער בעשרייבט אבער נאך עפעס וואס קומט ארויס דערפון. דאס דאזיגע פערשטעלן לגמרי דעם וואויזיין פון קערפער צוליעב דעם שטארקען פערלאנג צו בילדען דעם גייסט — די צורלאנגע איבונג פון גייסט און צורקנאפע איבונג פון די גליעדער — אט דאס האט ער אויסגעפונען בריינגט געוועהנליך ניט נור געשטערטע פונקציעס, נור אויך א שלעכטען קערפערגעבוי. ער זאגט: — „מיר האבען אנאומעלט בעזוכט אין א גרויסער שטאדט א פאנסיאן, וואס האלט פערציג מיידלעך; און מיר האבען זיך דערוואוסט, געוויס און פינקטליך אויספארשענדיג, אז פון די אלע מיידלעך וואס זענען דארט געווען צוויי יאהר (און די מעהרצאהל איז דארט געווען אזוי לאנג) איז ניט געווען קיין איינע, וואס זאל ניט זיין מעהר אדער וועניגער קרום גע ווא ק ס ע ן!"

מעגליך אז זינט דעם יאהר 1833, ווען ער האט דאס געשריבען, זענען פארגעקומען אייניגע פערבעסערונגען. מיר האפען אז עס איז פארגעקומען. אבער אז דער סיסטעם איז נאך אלץ א געווהנליכע זאך — יא, אז ער ווערט אין אייניגע פעלען געטריבען נאך מעהר עקסטרעם ווי אימער — קענען מיר פערזעגליך עדות זאגען. אונלענגסט זענען מיר דורכגעגאנגען אן אינסטיטוט פאר יונגע לייט: איינער פון די וואס זענען אין די לעצטע יאהרען גענרינדעט געווארען מיט'ן צוועק צו שאפען גוט־דיסציפלינירטע לעהרער פאר שוהלען. דארט, אונטער אפיציעלען אויפזיכט, וואו מען וואלט געמעגט דערווארטען עפעס א בעסערען אורטייל איידער פון אויפזעהקעם אין א פריוואט־שוהל, האבען מיר געפונען די פאלגענדע טענליכע רוטין: —

אום 6 אוהר ווערען די שילער אויפגעוועקט,
פון 7 ביז 8 לעקציאנען,
פון 8 ביז 9 ביבל־לעזען, געבעט, און פרישטאק,
פון 9 ביז 12 לעקציאנען,
פון 12 ביז 1¼ פרי, נאמינל בעשטימט אויף דורכגעהן זיך אדער פאר אנדערע איבונגען, אבער אפט פערבראכט אין לערנען,
פון 1¼ ביז 2 מיטאג, דאס עסען פערנעהמט געווענליך צוואנציג מינוט,

פון 2 ביז 5 לעקציאָנען,
פון 5 ביז 6 טהעע און רוה,
פון 6 ביז 8½ לעקציאָנען,
פון 8½ ביז 9½ פריוואַטע לעקציאָנען, פאַרצוברייטען די למודים אויף מאָרגען,
אום 10 אוהר צו בעט.

פון די פיער און צוואַנציג שטונדען, הייסט עס, זענען אבט אָבגענעבען אויף שלאָפען; פיער און א פערטל זענען פערנומען מיט אָנטהון זיך, זאָגען ברכות, עסען אוּן קורצע פעריאָדען פון אָברוה אין צווישען; צעהן און א האַלב שטונדען ווערט אָבגענגבען אויף לערנען, און איין שטונדע מיט א פערטל אויף איבונגען, וועלכע זענען ניט קיין מוז און אָפט ווערען ניט געטהון. די צעהן און א האַלב שטונדען פון דער פאָרגעשריבענער צייט צום לערנען, ווערען אָבער אָפט ניט נור נאָכצע עלף און א האַלב, דערמיט וואָס די צייט פאר איבונגען ווערט אויף אָבגענגבען אויף די ביכער, נור אַנדערע שילער שטעהען אויף פיער אוהר פאַרטאָג צו מאַכען זייערע לעקציאָנען; און זייערע לעהרער רעדען זיי פאַקטיש צו האָם צו טהון! דער קורס וואָס זיי האַרפען דורכגעהן איז אזא גרויסער; און די לעהרער, וועמעס קרעדיט העננט אָב פון גוט דורכפיהרען זייערע תלמידים דורך די עקזאַמענס, זענען אזוי דרינגענד, אז די שילער פיהלען זיך נאָכץ אָפט געצוואונגען צו פערברייננען צוועלף און דרייצעהן שטונדען א טאָג אויף גייסטיגע ארבייט!

מען דארף ניט זיין קיין נביא פאַראוים צו זעהען, אז דאָס מוז ברענגען א גרויסען שאָדען פאר'ן קערפער. ווי אייגער פון די שילער האָט אונז דערצעהלט, ווערען די וואָס קומען דאָרט אָן מיט רויטע פנים'ער, באלד אויסגעבלייכט. קראַנקהייט איז אן אָפטער נאָסט: עס געפינען זיך אלע מאָל עטליכע אויפ'ן קראַנקען־צעטל. פערליערן דעם אפעטיט און ניט קענען פערדייהען דאָם עסען זענען געווענהליכע זאכען. א שוואכער מאָגען (שלשול) איז דאָרט א שטענדיגע חולאת: ניט זעלטען ליידען דערפון א דריטעל פון דער נאַנצער צאהל שילער אויף איין מאָל. אלע קלאָגען זיך אויף קאָפ־וויע; אַנדערע ליידען דערמיט כמעט טעג־ליך חדשים נאָכאַנאַנד. א גענויסער פראָצענט וויעדער פאלען

אוועק אין גאנצען אונטער דער לאסט און געהען אוועק פון דאָרט'ן.

אז דאָס זאָל זיין דער רעזולטאט פון א שוהל, וועלכע איז אין א געוויסען גראד א מוסטער אינסטיטוט, וועלכער איז עטאבלירט און געפירט פון דער פערקערפערטער אויפקלעהרונג, אזוי צו זאָגען, פון דער היינטיגער צייט, איז א חדוש'דיגער פאקט. אז די שטרענגע עקזאמענס, אינאיינעם מיט דער קורצער צייט וואס וועט געגעבען צו קענען זיך פאַרבעריטען פאר זיי, זאָל מאכען נויטיג אָנצוהמען א סיסטעם, וועלכער גראָבט אונפערמיידליך אונטער דעם געזונד פון די וואָס מוזען איהם דורכמאַכען, איז א בעוויין, אויב ניט פון גרויזאמקייט, ניט אנדערס ווי פון א קלעגליכער אונגיסענהייט.

דער פאל איז אָהן צווייפעל אין א געוויסען גראד אן אויסנאהמע — אפישר געפינט ער צו זיך א גלייכען נישט מעהר ווי אין אנדערע אינסטיטוטען פון דעמזעלביגען קלאַס. אָבער דער פאקט וואָס עס קענען זיך איבערהויפט אייניגעפינען אזוינע עקסטרעמע פעלען, איז א ענינגענדער בעוויין, אז די מוהות פון דעם נייעם דור וועלען צופיעל אָנגעשטרענגט. אזוי ווי די דאָזיגע אינסטיטוטען דריקען אויס די אידעען פון דער געביל־דעטער געזעלשאפט, קען מען זהן אין זייערע פאַדערונגען, אפילו ווען עס וואָלטען נאָר קיינע אנדערע בעוויין ניט געווען, א הערשענדע טענדענץ צו א צופיעל געשפאַנטען סיסטעם פון בילדונג.

עס זעהט אויס זאָנדערבאר וואָס מען איז אזוי וועניג בעוואוסטזיניג וועגען די געפאהרען פון צופיעל בילדונג אין משך פון דער יוגענד, בעת עס איז דאָ אזא אלגעמיינער בעוואוסטזיין וועגען די געפאהרען פון צופיעל בילדונג אין משך פון דער קינדהייט. דאָס רוב עלטערן האָבען טיילוויז א ידיעה וועגען די שלעכטע פאל־גען וואָס קומען פון א קינדערשער פאר־דער־צייטיגער ענטוויקלונג. אין יעדען קלאַס פון דער געזעלשאפט קען מען הערען א פאַרוואורף פאר אזוינע עלטערן וואָס סטימולירען צו־פריה די מוהות פון זייערע קליינע קינדער. און וואָס מעהר מען פערשטעהט די ווירקונגען פון דעם, אלץ גרעסער איז דער שרעק פאר דער דאָזיגער צו־פריהער רייצונג: נעהמט פאר אן עדות, צ. ב. ש. די מיינונג פון איינעם פון אונזערע העכסט בעריהמטע פראָפעסאָרען פון פיזיאָלאָגיע,

וועלכער האָט אונז געזאָגט, אז ער האָט בדעה ניט צו לאָזען זיין קליין יונגעל לערנען קיינע למודים ביז ער וועט זיין אכט יאָהר אלט. בעת אָבער וואָס עס איז שוין פאר אלעמען א בעקאנטע וואהרהייט, אז אן איבערגעשפאנטע ענטוויקלונג פון׳ם שכל אין דער פעריאָדע פון קינדהייט איז גורם אָדער קערפערליכע שוואכקייט, אָדער שפּעטערדיגע שטומפזיניגקייט, אָדער גאָר א פריהען טויט; זעהט עס אוים ווי קיינער וואָלט גאָר ניט איינגעזעהן, אז דיזעלביגע וואהרהייט איז אויך ריכטיג אין דער גאנצער פעריאָדע פון יוגענד. און דאָך איז גאָר קיין פראגע ניט, אז עס איז אזוי. די פעהיגקייטען וויקלען זיך פאנאנדער אין א געוויסער אָרדנונג און לויט א געוויסען ערך. אויב דער קורס פון ערציהונג פאסט זיך צו צו דער דאָזיגער אָרדנונג און צו יענעם ערך, איז גוט. אויב ניט — אויב מען שטערענגט צו־פריה אָן די העכערע פעהיגקייטען, געבענדיג זיי א מעהר קאמפליצירטען און אבסטראקטען סאָרט וויסען איידער זיי קענען עס לייכט פערנעהמען; אָדער אויב דער שכל בכלל ווערט דורך צופיעל בילדונג ענטוויקעלט אויף א שטופע וויטער איידער עס איז נאטירליך פאר זיין עלטער; דאן וועט דער געוואונענער אונגאָרמאלער פאָרצוג אונבערינגט זיין בעגליים פון עפּעס א צרה, וועלכע איז אקוראט אזוי גרויס, אָדער שטייגט נאָך אריבער דעם פאָרצוג.

וואָרים די נאטור איז א שטרענגע בוכהאלטערין; און אויב איהר פערלאַנגט פון איהר אין איין ריכטונג מעהר וויפיעל זי איז גרייט אויסצולעגען, באלאַנסירט זי דעם חשבון דערמיט וואָס זי ציהט אָב פון ערגיץ אנדערסוואו. אויב איהר וועט זי לאָזען געזען איהר אייגענעם וועג, און זעהען איהר צו פערשאפען, אין א ריכטיגער מאָס און פון דעם ריכטיגען סאָרט, די רויהע מאטעריאלען פון קערפערליכען און גייסטיגען וואקסען, וועלכע פאָדערן זיך ביי יעדען עלטער, וועט זי מיט דער צייט שאפען אן אינדיווידום, וואָס איז מעהר אָדער וועניגער גלייכמעסיג ענטוויקעלט. אויב אָבער איהר האָט זיך אייגנע׳עקשנט און ווילט האָבען א פאר־דער־צייטיגען אָדער אן איבערמעסיגען וואקסען פון א וועלכען עס איז אייניציגען טייל, וועט זי פראָטעסטירען, מעהר אָדער וועניגער, און אייך נאָכגעבען דעם פונקט; אָבער כדי זי זאָל קענען טהון די

עקסטרא ארבייט וואָס איהר פערלאנגט פון איהר, מוז זי לאָזען ניט געטהון איהרע אנדערע מעהר וויכטיגע ארבייט. מען טאָר קיינמאָל ניט פערגעסען, אז די סומע פון לעבענס־ענערגיע, וואָס דער קערפער בעזיצט אין יעדען געגעבענעם מאָמענט, איז א בעגרעניצטע; און אז, וויבאלד זי איז בעגרעניצט, איז אונמעגליך ארויסצוקריגען פון איהר מעהר איידער א פעסט־בעשטימטע צאָהל פון רעזולטאטען. די פאָדערונגען בייס קינד אָדער יונגלינג, וואָס ווערען געשטעלט דער דאָזיגער לעבענסענערגיע, זענען פערשיידענע און דרינגענדע. ווי עס איז פריהער אָנגעצייגט געוואָרען, דאָס וואָס איז אָבגענוצט געוואָרען דורכ'ן טאָג דורך די קערפערליכע בעוועגונג, מוז פערריכט ווערען; וואָס דער מאָרך האָט פערלאָרען פון דעם טאָג לערנען, מוז צוריקגעגעבען ווערען; מען מוז בעזאָרגען פאר א געוויסער סומע, וואָס עס דארף צוקומען צום וואוקס פון קערפער, און אויך פאר א געוויסען צוקומען צום וואוקס פון מאָרך: דערצו נאָך מוז צוגעלעגט ווערען די סומע ענערגיע וואָס ווערט פערצעהרט אין פראָצעס פון פערדייהען דעם גרויסען סכום שפייז, וועלכער פאָדערט זיך אויף צו דערפילען אָט די אלע פאָדערונגען. אלזא, אז נעהמען א גרעסערע מאָס פון ענערגיע און אוועקפאַרען עס אין איינעם פון אָט די קאַנאלען, הייסט אָבציהען עס פון די אנדערע קאַנאלען, — איז א וואַרהייט וואָס איז אי קלאָר א־פ ר י א ר י (לכתחילה), אי בעוויזעז א־פ א ס ט ע־ר י א ר י (לאחר המעשה) פון יעדען איינעמס ערפאהרונג. יעדער איינער וויים, צום ביישפיעל, אז די פערדייהונג פון א שווערען מאָהלצייט מאכט אזא אָנגריף אויפ'ן גאנצען סיסטעם, אז עס ברייגט אן א פוילקייט פון גייסט און פון קערפער, וואָס טרייבט אָפטמאל ארויף א שלאָף. יעדער איינער וויים אויך, אז צופיעל קערפערליכע בעוועגונג פערקלענערט די קראפט פון דענקען — אז אין דער וויילע וואָס מען פיהלט זיך שוואך נאָך עפעס א פלוצליכע אָנשטרענגונג, אָדער בעת מען פיהלט זיך מיער נאָך א לאנגען שפאציערגאנג, איז מען ניט אויפגעלעגט צו טהון גייסטיגע ארבייט; אז נאָך א פוס־רייזע פון א מאָנאט צייט פיהלט מען אזא גייסטיגע אינערציע, אז עס נעהמט אייניגע טעג איידער מען קען קומען צו־זיך; און אז ביי בויערן, וועלכע פערבריינגען זייער גאנצען לע־

בען אויף מוסקול־ארבייט, איז די גייסטיגע טהעטיגקייט זעהר א קלייגע. עס איז וויעדער א בעקאנטע וואהרהייט, אז אין פערלויף פון די אנפאלען פון שנעלען וואקסען, וואס פאסירען מאנכעסמאל אין דער פאריאדע פון קינדהייט, ווערט אבגעצויגען אזוי פיעל ענערגיע, אז עס לאזט איבער בעת מעשה דעם קערפער און גייסט אין אן אונמעכטיגען צושטאנד. נאך אמאל, די פאקטען, אז א געוואלטיגע מוסקול־אנשטרענגונג גליך נאכ'ן עסען, שטעלט אב דעם פראצעס פון פערדייהונג, און אז די קינדער, וועלכע מען שטעלט צו־פריה טהון שווערע ארבייט, בלייבען ניט־דערוואקסען, ווייזען אויף אן אויף דעם אנטאגאניזם — האלטען, ד. ה., אויף איין דעם געדאנק, אז צופיעל טהעטיגקייט אין איין ריכטונג מיינט צו־וועניג טהעטיגקייט אין אנדערע ריכטונגען. אבער דאס געזעץ וואס איז אט אזוי קלאר אין די עקסטרעמע פעלען, איז אויף ריכטיג אין אלע פעלען. אט די שעדליכע ענערגיע־אבציהונגען קומען פאר אקוראט אזוי געווים, וועז די אונגעהעריגע פאדערונגען זענען לייכטע און שטענדיגע, ווי וועז זיי זענען שווערע און פלוצליכע. איז דעריבער, אויב די אויסנאבען אויף גייסטיגע ארבייט, אין פערלויף פון דער יוגענד פאריאדע, שטייגען אריבער די סומע וויפיעל די נאטור האט אנגעגרייט, פאלגען ארונטער די אויסנאבען פאר אנדערע צוועקען אויף א קלענערע סומע ווי עס האט געזאלט זיין, און דאס מוז אונפארמיידליך מיטבריינגען געווים רעות פון איין סארט אדער פון אן אנדערן. לאמיר אין קורצען בעטראכטען אט די רעות.

נעהמען מיר אן אז די איבער־טהעטיגקייט פון געהירן שטייגט אריבער די נארמאלע טהעטיגקייט נישט מעהר ווי אין א קלייגעם גראד, יעמאלט וועט עס נישט מעהר מאבען ווי עפעם א לייכטע רעאקציע אויף די ענטוויקלונג פון קערפער: דער וואוקס וועט אבים־אל הינטערשטעליג בלייבען לגבי דעם וואס ער וואלט זאנסט געקענט דערגרייכען; אדער די שווערקייט פון חומר וועט זיין עפעם קלענער ווי זי וואלט געקענט זיין; אדער די קוואליטע פון די געווענען וועט ניט זיין אזא גוטע. איינע אדער מעהרער פון אט די ווירקונגען מוזען אונבעדינגט טרעפען. דער עקסטרא סכום פון בלוט וואס געהט צום געהירן בעת דער גייסטיגער ארבייט, ווי

אויך אין דער צייט נאכדעם, בעת עס ווערט פערריכט וואס עס איז אָבגענוצט געוואָרען פון דעם געהירן־מאטעריאל, איז בלוט וואס וואלט זאנסט צירקולירט דורך די גליעדער און די אינגעווייד; און די מעגליכקייט פון וואקסען און פערריכטען, פאר ווען דאס דאזיגע בלוט וואלט געבראכט די נויטיגע שטאפען, איז פערלאָרען. אזוי ווי אָט די פיזישע רעאקציע איז א זיכערע, איז נור א פראגע, צי דער געווינם וואס קומט פון דער עקסטרא בילדונג קען זיך אויס־גלייכען מיט דעם פערלוסט? — צי דער חסרון אין קערפערליכען וואוקס, אדער די פגימה אין דער דאזיגער סטרוקטור־פאלקאמענ־הייט, וואס גיט דעם קערפער קראפט און דויערהאפטיגקייט, ווערט הערגיטיגט דורך די ביסל מעהר קענטניס וואס איז צוגעקומען?

וועו אבער די מאס פון דער גייסטיגער איבער־ארבייט איז א גרעסערע, יעמאלט וועלען ארויסקומען דערפון א סך ערנסטערע רעזולטאטען; אזעלכע וואס וועלען ניט נור האבען א בעדייטונג געגען די קערפערליכע פאלקאמענהייט, נור אויך געגען די פאל־קאמענהייט פון געהירן גופא. עס איז א פיזיאלאגיש געוועז, וואס איז צוערסט אנגעווייזען געוואָרען פון איזידאר סען הילעיר, און לויאיס האט אויך דעם אויפמערקזאם געמאכט אין זיין אבהאנדלונג וועגען „קארליקעם און ריעזוען", אז עס איז פארן אן אנטאגאניזם צווישען גענואוסם און ענטוויקלונג. אונטער „גענואוקם", ווי דאס וואָרט ווערט געברויכט אין אט דעם געגענזעצליכען זין, דארף מען פערשטעהן דאס צוקומען אין גרויס פון קערפער; אונטער „ענטוויקלונג" — דאס צוקומען אין גענוי. און דאס גועזעז איז: גרויסע טהעטיגקייט אין איינעם פון אט די פראצעסען, שליסט איין לאננזאמקייט אדער שטילשטאנד אין דעם אנדערן. א בעקאנטער בייישפיעל זענען די פעלען פון דעם מאטיל־וואָרים און דער אינסעקטען־פופע. אין דעם מאטיל־וואָרים געהט אן א זעהר שנעלע פערגרעסערונג פון חומר, אבער די סטרוקטור זיינע, וועו ער איז נאנצען אויסגעוואקסען, איז קוים עפעס א האר מעהר קאמפליצירט אויידער וועו ער איז געווען קליין. אין דער אינסעקטען־פופע פערגרעסערט זיך דער חומר גאָרניט; פער־קעהרט, אויך אט דער שטופע פון דער בריה'ס לעבען פערלירט זיך

גאר געוויכט; אבער דערפאר געהט אן זעהר טהעטיג די אויס־ארבייטונג פון א מעהר קאמפליצירטער סטרוקטור. דער גענעזאץ, וואס איז דא אזוי קלאר, לאזט זיך ניט אזוי גוט אויסשפיהרען ביי די העכערע ברואים, ווייל די ביידע פראצעסען געהען ביי זיי אן צוזאמען. מיר קענען עס פון דעסטוועגען גאנץ גוט זעהען ביי אונז אליין, וועז מיר בעטראכטען דעם קאנטראסט צווישען די געשלעכטער. א מיידל ענטוויקעלט זיך שנעל אין קערפער אוז אין גייסט, אוז הערט אויף צו וואקסען פערהעלטניסמעסיג פריה. א יונגעל׳ס קערפערליכע אוז גייסטיגע ענטוויקלונג איז לאנגזאמער אוז זיין וואוקס איז גרעסער. אין דעם עלטער וועז זי איז רייף, געשלעכטיג, אוז אין פולען בעזיץ פון אלע איהרע פעהיגקייטען, איז דער אנדערער, וועמענס לעבענס ענערגיען זענען מעהר דירעקטירט געווארען אויף די פערגרעסערונג פון געוואוקס, לפי ערך אונפאל־קאם אין סטרוקטור; ווי מען זעהט עס ארויס אין זיין פערהעלט־ניסמעסיגער אונגעשיקטקייט קערפערליך אוז גייסטיג. דאס דא־זיגע גענזעץ איז ריכטיג וועגען יעדען בעזונדער טייל פון׳ם ארגא־ניזם, אזוי גוט ווי פון דעם גאנצען ארגאניזם. יעדער אונטערמאל־שנעלער פאדשריט פון א וועלכען עס איז ארגאן אין פרט פון סטרוקטור, איז מחיב א פאר־דער־צייטיגען אבשטעל אין וואקסען; אוז דאס פאסירט פונקט אזוי זיכער מיט דעם ארגאן פון שכל, ווי מיט יעדען אנדער ארגאן. דער געהירן, וועלכער איז אין די ערסטע יאהרען לפי ערך גרויס אין מאסע אבער ניט־פאלקאם אין סטרוקטור, וועט דורכמאכען, אויב מען וועט איהם טרייבען צו־טהעטיג צו פערריכטען זיינע פונקציעס, א גרעסערן סטרוקטור־פאדשריט ווי־פיעל עס איז אנגעמאסטען פאר זיין עלטער; אבער די שפעטערדיגע וויזקונג וועט זיין — א הינטערשטעליגקייט אין דער גרויס אוז קראפט, וועלכע דער געהירן וואלט זאנסט געגרייכט. אוז דאס איז א טייל־אורזאך — וואהרשיינליך דער הויפט טייל — פאר וואס די פאר־דער־צייט צייטיגע קינדער, אוז די יונגליט וועלכע האבע ביז א געוויסער צייט אלעמען אריבערגעאגט, שטעלען זיך מיט אמאל אב אזוי אפט, אוז מאכען צום נארען זייערע עלטערן׳ס גרויסע האפנונגען.

אבער אט די רעזולטאטען פון צופיעל בילדונג, ווי אומגליקליך

זיי זענען ניט, זענען זיי אפשר אלץ ניט אזוינע אומגליקליכע, ווי די ווירקונגען וואס דאס מאכט אויפ'ן געזונד — די קאנסטיטוציע פון קערפער וואס ווערט אונטערגעגראבן, די אבגעשוואכטע כחות, די קרענקליכע געפיהלען. די נייערע ענטדעקונגען אין דער פיזיאלאגיע האבען בעוויזען ווי געוואלטיג גרויס עס איז דער איינפלוס פון געהירן אויף די פונקציעס פון קערפער. די פערדייהונג, די צירקולאציע, און דורך זיי א ל ע ארגאנישע פראצעסען, ווערען טיף אנגעגריפען דורך די אויפרעגונג פון מוח. ווער עס האט געזהן, ווי עס איז אונז אויסגעקומען צו זהן, נאכגעמאכט דעם עקספערימענט וואס ו ו ע ב ע ר האט געמאכט צום ערסטען מאל, וועלכער בעווייזט וואס עס ווערט וען מען רייצט אויף דעם נערוו ו ו א ג ו ס, וועלכער פערבינדט דעם געהירן מיט די אינעוועניגסטע ארגאנען — ווער עס האט נעזעהן ווי פון אויפרייצען דעם דאזיגען נערוו הערט דאס הארץ פלוצלונג אויף צו קלאפען; ווי עס פאנגט לאנגזאם אן וויעדער צו קלאפען, אזוי באלד ווי מען הערט אויף די רייצונג, און עס הערט וויעדער אויף צו קלאפען אין דעם אייגענעם מאמענט וואס מען בענייט די רייצונג — דער ווער האבען א לעבעדיגען בעגריף וועגען דעם שוועכען איינפלוס וואס אן איבערגאמטערטער געהירען האט אויפ'ן קערפער. די ווירקונגען, וועלכע ווערען אט אזוי דערקלערט פיזיאלאגיש, קען מען טאקי אויף זהן פון ביישפיעלען אין דער געווענליכער ערפאהרונג. עס איז ניטא דער מענש וואס האט ניט געפיהלט דאס הארץ־קלאפענישׂ, וואס קומט פון האפנונג, מורא, אדער פרייד — ניטא קיינער וואס האט ניט בעמערקט ווי געמאטערט און שווער עס ווערט די ארבייט פון הארץ בעת די דאזיגע געפיהלען זענען געוואלטיג שטארקע. און אויב אפילו א סך מענשען האבען קיינמאל ניט געליטען אזא שטארקע געמיטה־אויפרעגונג, פון וועלכער דאס הארץ הערט אין גאנצען אויף צו קלאפען און מען חלש'ט אוועק, פון דעסטוועגען ווייס יעדער איינער, אז אין דעם איז דא א פערבינדונג פון אורזאך און ווירקונג. עס איז אויך א בעקאנטער פאקט, אז דער מאגען ווערט פערדארבען פון א גייסטיגער אויפרעגונג, **וועלכע שטייגט** אריבער א געוויסען גראד. פערליהרן דעם **אפעטיט איז א געוועהנ**־ליכער רעזולטאט סיי פון זהער אנגענעהמע, סיי **פון זהער** שמערצ־

ליבע צושטענדען פון גייסט. אויב די זאך וואָס ברענגט אן אנגענעהמען אדער שמערצליכען צושטאנד פון גייסט פאסירט באלד נאכ'ן עסען, טרעפט גאנץ אפט אז דער מאגען גיט אפ צוריק דאס עסען, אדער ער פערדייהט עס מיט גרויסע שווירigקייטען, און פראטעסטירענדיג בעת מעשה. און ווי יעדער איינער וואס שטרענגט פיעל אן זיין מוח קען עדות זאגען, קען אפילו די ריין־אינטעלעקטועלע ארבייט, אויב זי איז נור איבערמעסיג, ארויסבריינגען עהנליכע ווירקונגען. די שיכות צוויישען געהירן און קערפער, וועלכע זעהט זיך אן אזוי קלאר אין אט די עקסטרעמע פעלען, האלט אויס פונקט אזוי פיעל אין די געווהנליכע, וועניגער־אנזויכטיגע פעלען. פונקט ווי אט די געוואלטיגע אבער צייטווייליגע אויפרעגונגען פון מוח ברייגען געוואלטיגע אבער צייטווייליגע שטערונגען אין די אינגעווייד; אזוי רופען ארויס די וועניגער־געוואלטיגע אבער כראנישע מוח־אויפרעגונגען, וועניגער געוואלטיגע אבער כראנישע שטערונגען אין די אינגעווייד. דאס איז ניט קיין סתם סברא, עס איז א וואהריים, אויף וועלכע יעדער ארצט קען עדות זאגען, און פאר וועלכע א לאנגע און טרויעריגע ערפאהרונג גיט אונז פערזעלביך די מעגליכקייט צו זיין אן עדות. פערשיידענע שטופען און פארמען פון קערפערליכער צורודערונג, וואס דויערט אפטמאל יאהרען פון געצוואונגענער רוה אויידער מען קען עס טיילווייז צורעכט מאכען, זענען די רעזולטאטען פון אט דער פערלענגערטער איבער־אנשטרענגונג פון מוח. מאנכעם מאל וועלט דאס הארץ דערהויפט אנגעגריפען: שטענדיגעם הארץ־קלאפען, א זהר אבגעשוואכטער פולס, גאר אפט א קלענערע צאהל פולס־שלעג, פון צוויי און זיבעציג אויף זעכציג אדער נאך וועניגער. מאנכעמאל איז די הויפט צרה אין מאגען: עס ברייגט א מאגען־פעהלער, וועלכער מאכט דאס לעבען צו לאסט און פאר וועלכען די אייניציגע רפואה איז נור די צייט. אין א סך פעלען וועלען ביידע אנגעגריפען, אי דאס הארץ, אי דער מאגען. מעהרסטענטיילס איז דער שלאף א קורצער און איבערגעריסענער. און גאר אפט איז די שטימונג א מעהר אדער וועניגער געדריקטע.

איצט בעטראכט ווי גרויס מוז זיין דער שאדען, וואס מען טהוט אן די קינדער און יונגע לייט דורך די צו־גרויסע גייסטיגע

אויפרעגונג. מעהר איידער א נאַרמאַלע סומע קאַפֿ־ארבייט וועט אונבעדינגט ברייגען מעהר אָדער וועניגער פון דער דאָזיגער קער־פערליכער צורודערונג; און אויב די אָנשטרענגונג איז ניט אזא גרויסע, וואָס זאָל אַנברייגען אן אבסאָלוטע קראַנקהייט, וועט זי זיכער שאפען א לאַנגזאַם־ענטוויקלענדע פערדאַרבונג פון קערפער־בוי. מיט א קנאַפען, מפונק'דיגען אפעטיט, מיט אן אונפאַלקאַמענער פערדייהונג און אן אבנעשוואכטער צירקולאציע, ווי אזוי קען דער קערפער וואָס האַלט זיך אין ענטוויקלען אַנהויבען בלויהען? די ריכטיגע ארבייט פון יעדען לעבענס־פראָצעס העננט אָב פון א גע־ניגענדען צופלוס פון גוטעם בלוט. אָהן גענוג גוטעם בלוט קען קיין דריזע ריכטיג ניט אַרויסגעבען איהר זאפט, קען קיין אַרגאַן ניט ערפילען אין גאַנצען זיין עובדא. אָהן גענוג גוטעם בלוט קען קיין נערוו, מוסקול, הייטעל אָדער אַנדער געוועב ניט פערריכט ווערען ווי עס דארף צו זיין. אָהן גענוג גוטעם בלוט וועט דאָס וואַקסען ניט זיין קיין געזונטער אן ניט קיין געניגענדער. היינט זייט זיך משער ווי שלעכט עס וועלען מוזען זיין די רעזולטאטען, אויב דער אָבגעשוואכטער מאָגען שאפט פאַר'ן קערפער, וואָס האַלט אין וואקסען, א מין בלוט וואָס איז אי קנאַפליך אין מאָס, אי אָרים אין קוואַליטע; בעת דאָס אָבגעשוואכטע הארץ טרייבט דאָס דאָזיגע אָרימע און קנאַפליכע בלוט נאָך דערצו אונאַטירליך לאַנגזאַם!

און אויב דאָס צופיעל שטודירען, ווי אלע וועלכע האָבען אונטערזוכט די זאָך מוזען מורה זיין, ברייגט אן א פערדאַרבונג פון קערפער, איז ווי שטרענג דארף מען שוין פעראורטייליען דעם טיסטעם פון שטאַפען, פון וועלכען מיר האָבען אויבען געגעבען ביישפיעלען! עס איז א שרעקליכער טעות, פון וועלכען שטאַנד־פונקט מען זאָל אויף דעם ניט קוקען. עס איז א טעות אויף ווי וויים עס איז נוגע דער ערווערבונג פון וויסען גוכא. וואָרים דער גייסט, אזוי גוט ווי דער קערפער, קען ניט פערנעהמען מעהר איידער א געוויסע מאָס; און אויב איהר פערוואַרפט איהם מיט פאקטען שנעלער אייידער ער קען זיי אסימילירען, ווערען זיי באַלד ארויסגעוואַרפען צורוק: אנשטאָט ארייגעבויט צו ווערען אין דעם בנין פון שכל, פאַלען זיי ארוים פון זכרון גלייך נאָכ'ן דורכ־מאכען דעם עקזאמען, צוליעב וועלכען מען האָט זיי געבראכט.

עס איז א טעות אויך דערפאר, ווייל דאָס פיהרט צו פער׳מיאוס׳ן דאָס שטודיום. ענטוועדער דורך די שמערצליכע אידעען־פערבינדונגען, וואָס ווערען געשאפען פון דעם אונאויפהערליכען גייסטיגען האָרעווען, אדער צוליעב דעם אוננאָרמאלען צושטאנד פון געהירן וואָס עס לאָזט איבער, רופט עס אָפט אַרויס א שנאה צו ביכער; און אנשטאָט וואָס א ראציאָנאלע ערציהונג רופט ארויס א שפּעטערדיגע זעלבסט־בילדונג, מאכט דאָס גאָר מען זאָל נאָכאנאנד געהן צוריק. דאָסגלייכען איז עס א טעות, דער־מיט וואָס אָט דער סיסטעם נעהמט ען, אז די גאנצע זאך איז נור אריינצוקריגען ווייסען, און פערגעסט אז א פיעל וויכטיגערע זאך איז די ארגאניזירונג פון׳ם וויסען, צו וועלכער זאך עס פאדערט זיך צייט און אליין דענקען. ווי ה ו מ ב א ל ד ט בעמערקט מכח דעם פאָרטשריט פון דעם פערשטאנד בכלל, אז „די נאטור־ערקלערונג ווערט פערדונקעלט, ווען די בעשרייבונג מאטערט זיך אונטער א צו־גרויסער אנזאמלונג פון פערשיינצעלטע פאקטען"; אזוי קען מען אויך בעמערקען וועגען דעם פאָרטשריט פון דעם אינדיווידועלען פערשטאנד, אז דער גייסט ווערט איבערלעסמיגט און געשטערט דורך אן איבערמאָם פון שלעכט־פערדייהטע למודים. ניט דאָס ווי־סען, וואָס ווערט אָנגעלעגט ווי גייסטיגעם פעט, האָט א ווערדע; נור דאָס, וואָס ווערט איבערגעארבייט אין גייסטיגע מוסקולען. דער טעות גרייכט אָבער נאָך טיעפער. אפילו ווען דער סיסטעם וואָלט נעווען גוט אלס אזעלכער, וואָס שאפט א גייסטיגע ווירקזאמקייט — ער איז דאָס אויך ניט — וואָלט ער אלץ נעווען שלעכט דערפאר, ווייל ער הרג׳עט אוועק, ווי מיר האָבען בעוויזען, יענע קרעפטינקייט פון קערפער־געבוי, וועלכע איז נויטיג אויף צו מאכען אז די גייסטיגע ערציהונג זאָל זיין ניצליך אין קאמפף פון לעבען. די, וועלכע זענען אזוי אייפריג צו בילדען זייערע תלמידים׳ס קעפּ, אז עס אהרט זיי ניט פאר זייערע קערפער, געדענקען ניט, אז דער ערפאָלג העננט אָב אויף דער וועלט מעהר פון ענערגיע איידער, פון קענטנים; און אז א מעטאָדע, וועלכע שטאָפט אן מיט קענטנים און גראָבט אונטער בעת מעשה די כחות, בעגראָבט זיך אליין. דער שטארקער וויללען און די אונערמידליכע טהעטיגקייט, וואָס קומען פון א רייכער לעבענס־קראפט, צאָהלען נעגוג

אַפּ אפילו פאר גרויסע חסרונות פון דער ערציהונג; און אויב זיי קומען צוזאמען מיט אזא גאנץ געניגענדער בילדונג, וועלכע מען קען בעקומען ניט אפּפערענדיג דעם געזונד, מאכען זיי לייכט זיכער דעם זיעג איבער די קאנקורענטען, וועלכע זענען אפּגעשוואכט ועוואָרען פון צופיעל שטודירען, וואם פאר א גרויסע עלוים אין לערנען זיי זאלען ניט זיין. א פערהעלטניסמעסיג קלייניע, שלעכטגעמאכטע מאשין, וואם ארבייט אונטער א הויכען דרוק, וועט מעהר אויפטהון איידער א גרויסע און שעהן־געמאכטע מאשין, וואם אר־בייט אונטער א נידעריגען דרוק. וואם פאר א גרויסע נארישקייט דאם איז צו נעהמען, בעת'ן פערענדיגען די מאשין, און אזוי פער־דאַרבען דעם קעסעל, אז ער קען קיין דאמף ניט שאפען! נאך אמאל: דער סיסטעם איז א טעות, דערמיט וואם ער ענטהאלט א פאלשע אפּשאצונג פון וואויזיין אין לעבען. וועז מען זאל זיך אפילו פאַרשטעלען, אז ער איז א מיטעל ווי צו גרייכען א וועלטליכען ערפאלג, אנשטאט א מיטעל צו קריגען א דורכפאל אין דער וועלט, וואלט ער דאך, מחמת דעם שוואכען געזונד וואם ער איז גורם, אנגעבראכט א קלאה, וועלכע וועגט אריבער די ברכה. וואם נוצט עס צו האבען ערוואַרבען רייכקייט, אויב די רייכקייט איז בעגלייט פון שטענדיגע קראנקהייטען? וואם פאר א בעטרעף האט כבוד, אויב עס בריינגט מיט זיך א שווערען גע־מיטה? זיכער דארף מען קיינעם ניט דערצעהלען, אז א גוטער מאַנען, א לעבעדיגער פּולם און א געהויבענע שטימונג זענען עלע־מענטען פון גליקזעליגקייט, וועלכע קענען ניט אריבערגעוואויגען ווערען פון קיינע אויסערליכע מעלות. כראַנישע קערפערליכע חולאת'ן וואַרפען ארויף א חשך אויף די הייטערסטע אויסזיכטען, בעת פערקאהרט, די מונטערקייט פון א קרעפטיגען געזונד פער־שיינט אפילו די ערנסטע אומגליקען. מיר בעהויפטען, אלזא, אז די איבער־בילדונג איז שעדליך אין אלע אופנים: שעדליך דערמיט, וואם עס גיט קענטנים, וועלכע וועדט שנעל פערגעסען; שעדליך דערמיט, וואם עס רופט ארויס א האם צו די קענטנים; שעדליך דערמיט, וואם עס פערנאכלעסיגט די ארגאניזירונג פון וויסען, וועלכע איז וויכטיגער אויידער די ערווערבונג פון וויסען; שעדליך דערמיט, וואם עס שוואכט אב אדער מאכט חרוב די ענערגיע,

אהן וועלכער א געפילדעטער אינטעלעקט איז נוצלאז; שעדליך דערמיט, וואס עס איז גורם אזא שוואכען געזונד, פון וועלכען אפילו ערפאלג איז ניט קיין פערגעלטונג, און וועלכער מאכט דעם דורכפאל אין צווייען ביטער.

אויף פרויען מאכט אט דער שטאפ־סיסטעם נאך א שעדליכערע וווירקונג, אויב עס איז מעגליך, איידער אויף מענער. אזוי ווי מיידלעך זענען אין א גרויסער מאס אויסגעשלאסען פון די קרעפטיגע און געזונדרייכע קערפער־איבונגען, דורך וועלכע יונגלעך מילדערן די שלעכטע וווירקונגען פון צופיעל לערנען, פיהלען זיי דעריבער די צרות אין זייער פולער קראפט. דערפון קומט עס, וואס א פיעל־קלענערע פראפארציע פון מיידלעך וואקסען אויס גוט־געבויטע און געזונדטע. מיר זעהען אין די בלייכע, קרום־געוואקסענע און פלאך־בריסטיגע יונגע פרייליינס, וועלכע מען טרעפט אזויפיעל אין די לאנדאנער סאלאנען, די וווירקונג פון דער אונדערבארימדיגער אנשטרענגונג, וועלכע ווערט ניט גענדערט דורך יוגענדליכע שטיפערייען. און אט די ענטארטונג פון קערפער שטערט זייער וואויזיין ניט אן ערך מעהר, איידער זייערע צאהלרייכע השלמות העלפען איהם. מאמעס, וועלכע ווילען אזוי שטארק מאכען זייערע טעכטער אנציהענד, האבען קוים גענוג אויסקלייבען א מעהר געפעהרליכען וועג איידער אט דעם, וועלכער איז מקריב דעם קערפער צוליעב דעם גייסט. ענטוועדער זיי קוקען ניט אויף די געשמאקען פון דעם אנדער געשלעכט, אדער אז ניט, האבען זיי זעהר א פאלשען בעגריף מכח יענע געשמאקען. מענער קימערן זיך גאנץ ווינציג וועגען א ערודיציע (גרויסע גלעהרזאמקייט) ביי פרויען; זיי קימערן זיך אבער זעהר פיעל וועגען פיזישער שעהנקייט, א גוטען כאראקטער און א געזונדטען פערשטאנד. וויפיעל הערצער גווינט די „בלויע שטרומף" מיט איהרע גרויסע קענטנים פון היסטאריע? וועלכער מאן האט זיך ווען עס איז פערליבט אין א פרוי, וויל זי פערשטעהט איטאליעניש? וואו טרעפט מען דעם עדווין, וואס פאלט צו אנשטעליגאס פים, וויל זי קען דייטש? ראזעווע באקען אבער און לאבעדינע אויגען זענען יא גרויסע צוציהונגען. א שעהן־גערונדעטע פיגור ציהט בעוואונדערענדע בליקען. די לעבהאפטיגקייט און די גוטע שטי־

מונג, וואָס אן איבערפליסענדער נעזונד בריינגט מיט, העלפט זעהר פיעל צו דערוועקען א ליעבשאפט. יעדער איינער וויים פון פעלען, וואו קערפערליכע פאלקאמענהייטען אליין, נאָר אָהן וועלכע עס איז אנדערע רעקאמענדאציעס, האבען דערוועקט א ליידענשאפט, וואָס האָט אויף זיין זאך ניט נעקוקט; אבער קוים איינער קען אנ־צייגען אויף א פאל, וואו אינטעלעקטועלע קענטשאפטען אליין, אבגעזונדערט פון מאראלע אדער פיזישע אייגענשאפטען, האבען וועז עס איז דערוועקט אזא נעפיהל. דער אמת איז, אז פון די פיעלע עלעמענטען, וועלכע פעראייניגען זיך אין פערשיידענע פרא־פארציעס צו קענען ארויסרופען אין א מאָ׳ס ברוסט דעם קאמ־פליצירטען נעפיהל, וואָס מיר רופען אן ליעבע, זענען יענע די שטארקסטע, וועלכע וועלען ארויסגערופען דורך די קערפערליכע צוציהונגען; די נעכסטע צו זיי, אין סדר פון שטארקייט, זענען די, וועלכע קומען פון די מאראלע צוציהונגען, און אפילו די ענגען וועניגער אב פון אויסגעלערנטע קענטענים איידער פון א נאטירלי־כער פעהיגקייט — א שנעלע אויפפאסונג, א קאָפ, אן אפענער מוח. אויב אייניגע וועלען דענקען, אז די בעהויפטונג איז א ערנידערי־גענדע, און וועלען מתרעם זיין אויפ׳ן מענליכען כאראקטער פאר וואָס ער וועלט נתפעל אויף דעם אופן; ענטפערן מיר, אז זיי וווייסען ניט נענוג וואָס זיי רעדען, וועז זיי פרעגען אזוינע קשיות אויף די אלערהעכסטע אייניכטונגען פון דער נאטור. אפילו וועז מען וואָלט ניט ארויסגעזוהען קיין קלאָרע בעדייטונג אין אָט דער אייני־אַרדנונג, וואָלטען מיר אויף נעמעגט זיין זיכער, אז אין דעריין שטעקט עפעס א וויכטיגער צוועק. די בעדייטונג איז גראָד אבער א נאנץ קלארע פאר די וואָס אונטערזוכען. וועז מיר נעדענקען, אז אייניר פון דער נאטור׳ס צוועקען, אדער בעסער נעזאגט — אז איהר העכסטער צוועק איז דאָס וואויל־זיין פון די קומענדע דורות; און וווייטער, אז אויף וויפיעל עס איז זיי נוגע, איז א נעביל־דעטער פערשטאנד וואָס רוהט אויף א שלעכטען קערפער־נעבוי, פון א נאנץ קנאפען וועדטה, וויייל די וואָס שטאמען אב פון איהם וועלען אין א דור אדער צוויי אויסשטארבען; און פערקעהרט, אז א גוטער קערפער־נעבוי, וווי אָרים די גייסטיגע בעגאבונג זאל דערביי ניט זיין, איז כדאי פאר זיי איהם אויפצוהאלטען, וואָרים די גייסטיגע

בעגאבונגען קענען זיך אלץ מעהר און מעהר ענטוויקלען — וועז מיר געדענקען עס, בעגרייפען מיר ווי וויכטיג עס איז דער באלאנס פון די אינסטינקטען, וואס מיר האבען אויבען בעשריבען. אבער, לאזענדיג שוין די נוצען אן א זייט, איינמאל זענען די אינסטינקטען אט אזוי באלאנסירט, איז עס א דומהייט צו האלטען זיך מיט עקשנות אן א סיסטעם, וואס מאכט חרוב א מיידעל'ס קאנסטיטוציע, כדי נור איבערצולאדען איהר זכרון. בילדעט אזוי הויך ווי מענליך — וואס העכער אלץ בעסער — בתנאי אבער עס זאל ניט גורם זיין קיין שאדען דעם קערפער (און מיר קענען פערבייגעהענדיג בעמערקען, אז מען וואלט נעקענט דערלאנגען א נעזונ־הויכען מאסשטאב פון בילדונג, וועז מען וואלט די פאפאגאי־פעהיגקייט קולטיווירט וועניגער און די מענשליכע פעהיגקייט מעהר, און אויך וועז די ערציהונג וואלט זיך אויסגעשפרייט איבער דער גאנצער פעריאדע פון ענדיגען די שוהל ביז חתונה האבען, וואס נעהט איצט אוועק לאיבוד). ערציהען אבער אויף אזא מין אופן און אין אזא פערנעהם, וואס בריינגט א פיזישע דענענעראציע, הייסט פשוט פערניכטען דעם הויפט צוועק צולייב וועלכען מען גיט אב אזוי פיעל מיה און קאסטען און זארג. אונטערווארפענדיג זייערע טעכטער אונטער אט דעם הויכען דרוק־סיסטעם, רואינירען די עלטערן זייערע אויסזיכטען אין לעבען. אחוץ וואס זיי בריינגען אן אויף זיי אן אבשוואכונג פון נעזונד מיט אלע שמערצען, הינדערניסען און טרויער, וואס קומען דערמיט, פעראורטייל־ען זיי זיי ניט זעלטען אויך צו בליבען ניט פערהייראטעט.

די קערפערליכע ערציהונג פון קינדער איז אט אזוי שטארק פעהלערהאפטיג אין פערשיידענע הינזיכטען. איהרע פעהלערען בעשטעהען אין ניט נענוג נאהרונג, ניט נענוג קליידונג, ניט נענוג בעוועגונג (וועניגסטענס פאר מיידלעך) און אין צופיעל נייסטיגער אנשטרענגונג. בעטראכטענדיג דעם רעזשים אין גאנצען נענומען, נעפינען מיר, אז זיין טענדענץ איז צו פערלאנגען צופיעל: ער פאדערט צופיעל און ניט צו־וועניג. אין דעם ערך אויף וויפיעל ער שטרענגט אן די לעבענס־ענערגיעז, מאכט ער דאס יוגענד־לעבען פיעל מעהר עהנליך וווי עס דארף זיין צום

דערוואקסענעם לעבען. ער פערזעהט די וואהרהייט, אז אקוראט ווי ביי דעם ולד אין מוטער'ס לייב געהט די גאנצע לעבענס־קראפט אוועק אויפ'ן וואקסען; אקוראט ווי ביים זויגלינג געהט אוועק אזויפיעל לעבענסקראפט אויף וואקסען, אז עס בלייבט וועניג־וואס קראפט סיי פאר דער קערפערליכער, סיי פאר דער גייסטיגער טהעטיגקייט — אזוי איז אויך דאס וואקסען אין גאנצען משך פון קינדהייט און יוגענד די הויפט פאדערונג, אונטער וועלכע אלע אנדערע פאדערונגען מוזען וועהרען אונטערווארפען. עס איז א פאדערונג, וועלכע הייסט געבען פיעל און אוועקנעהמען וועניג; א פאדערונג, וועלכע בעגרעניצט די אנשטרענגונגען פון קערפער און גייסט לויט דעם ערך פון דער שנעלקייט פון וואקסען; א פאדערונג, וועלכע ערלויבט די פערגרעסערונג פון די גייסטיגע און קערפערליכע טהעטיגקייטען ניט שנעלער, איידער דער ערך פון דעם וואקסען וועהרט קלענער.

די ערקלערונג פון אט דער געשפאנטער ערציהונג איז — זי איז א פאלגע פון דער ציוויליזאציאנס־שטופע, וועלכע מיר לעבען איצט דורך. אין די אורשלטע צייטען, וועהן דער אנגריף און די פערטיידיגונג זענען געווען די הויפט געזעלשאפטליכע טהעטיגקייטען, איז די קערפערליכע קראפט און דער קוראזש, וואס קומט מיט איהר, געווען די נויטיגסטע אויסרעכענונגען. די ערציהונג איז יעמאלט געווען כמעט אין גאנצען א קערפערליכע: פאר דער גייסטיגער בילדונג האט מען וויניג־וואס געזארגט, און מען האט זי פאקטיש גאנץ אפט בעהאנדעלט, א שטייגער וויי אין די פעאדאלע צייטען, מיט פעראכטונג. איצט אבער אז אונזער געזעלשאפטליך לעבען איז פערהעלטנים־מעסיג א פריעדליכער — איצט אז די מוסקול־קראפט האט פאר עפעס אנדערס א חוץ פאר האנדארבייט נאר א קנאפען בעטרעף, בעת כמעט יעדער געזעלשאפטליכער ערפאלג העננט זעהר פיעל אב פון דער גייסטיגער קראפט איז אונזער ערציהונג געווארען כמעט אויסשליסליך א גייסטיגע אנשטאט צו שעצען דעם קערפער און איינארירען דעם גייסט, שעצען מיר איצטער דעם גייסט און איגנארירען דעם קערפער. אט די בויידע פאזיציעס זענען פאלשע. מיר זהען נאך ניט איין ריכטיג די וואהרהייט, אז וויבאלד אין אט דעם לעבען אונזערן איז

דאָס קערפערליכע דער יסוד פון דאָס גייסטיגע, טאָר דאָס גייסטיגע זיך ניט ענטוויקלען אויפֿן חשבון פון דאָס קערפערליכע. די אַמאָליגע און די היינטיגע בעגריפען מוזען צונויפגעבונדען ווערען אין איינעם.

קיין זאַך וועט אפשר אזוי שנעל ניט פֿרענגען די צייט, ווען עס וועט גלייכמעסיג געזאָרגט ווערען פאר ביידען, אי פאר'ן קערפער, אי פאר'ן גייסט, ווי די פערשפֿריטונג פון דער מיינונג, אז אבהיטען דעם געזונד איז א חוב. עס זעהט אויס, אז וועניגע זענען בעוואוסטזיניג פון דעם פאקט, אז עס איז דאָ אזא זאַך ווי א קערפערליכע מאראל. אין די מענשען'ס געוועהנליכע רייד און האלטונגען ליענט דער גענאנק, אז זיי האבען די פרייהייט צו בהאנדלען זייערע קערפער ווי עס געפעלט זיי. די ליידען וואָס קומען פון ניט־פאלגען די נאטור'ס געזעטץ, בעטראכטען זיי אויפֿ־פאַך ווי א פערדרום, ניט ווי די ווירקונגען פון א מהר אדער וועניגער זינדיגען אויפֿפיהר. הגם די שלעכטע פאלגען, וואָס זיי ברייגען אן אויף די וואָס הענגען אָב פון זיי, און אויף די צוקונפטיגע דורות, זענען אפט אזוי גרויס ווי די וועלכע ווערען פֿראורזאכט פון פערברעכען, פון דעסטוועגען האלטען זיי זיך אויף קיין פאל ניט פאר פערברעכער. עס איז אמת, אז אין פאל פון שכרות אנערקענט מען אָ די פערברעכערישקייט פון א קערפערליכער עבירה: אבער עס שיינט אז קיינער זיהט ניט דעם שלום, אז אויב אט די קערפערליכע עבירה איז פערברעכעריש, דאן איז יעדע קערפערליכע עבירה פערברעכעריש. דער פאקט איז, אז אלע פערברעכען גענעזדי געזעצען פון גענונד זענען קערפערליכע זינד. ווען דאָס וועט אמאל ווערען איינגעזעהען בכלל, ערסט דאן — און אפשר טאקי ניט ביז דאן — וועט די קערפערליכע ערציהונג פון די יונגע בעקומען די אויפמערקזאמקייט וואָס זי פערדיענט.

ענד.

אָנצייגער

פון די הויפּט ענינים פון בוך.

א

אויפגאבע צו ענטוויקלען אַ מענש־
ליך וועזען, ז. 52.
אויפפאסונג פון קינדער, ניט נאַכ־
מאַנסבילשען כבוד נאַר, ז. 213.
אויפפיהרונג אין לעבען איז דער
צוועק פון ערציהונג, ז. 20;
דעפיניציאָן פון אַ גוטער און
שלעכטער אויפפיהרונג, ז. 167.
אונאַרדנונג וואָס קינדער מאַכען
אין הויז — ביישפּיעלען ווי צו
האַנדלען אין אַזוינע פעלען,
ז. 177—174.
אונווויסענהייט וועגען די פונק־
ציעס פון דעם אויגענעם קערפער,
ז. 83;
די ווירקונג פון די עלטערנס
אונווויסענהיים, ז. 47—45.
אונטערריכט, ווי די אינטעליגע־
טע מוטער פיהרט איהם אָן,
ז. 126—125.
אונפאַרזיכטיגקייט — די נאַטיר־
ליבע שטראָף דערפאר, ז. 177—175.
איבונגען פאַר יונגלער און מיידל־
ער — דער זאַנדערבאַרער אונ־
טערשייד אין בעזאַרגען די מיט־
לען, ז. 243.
דער אונבעגרינדעטער טעם דער־
פון, ז. 244.
איבערגעמאַטערטער געהירן —
זיין איינפלוס אויפן קערפער,
ז. 263.
אידעאל פון ערציהונג, ז. 165.
אינדוסטריעלע טהעטיגקייט, ז. 33.
אינסעקטען, קלייבען און האַלטען
אַ קאַלעקציע פון זיי העלפט די
בעאַבאַכטונגס־קרעפטען, ז. 128.
אמוזירונגען און ערהאָלונגען, דאָס
וויסען וואָס העלפט דערצו,
ז. 61—60.
אנאטאָמיע און באָטאַניק בילדען
דעם זכרון בעסער איידער שפּרא־
כען, ז. 75.
אנטאגאָניזם צווישען געוואוקס
און ענטוויקלונג, ז. 262—261.
אנציהונג ביי פרויען, ז. 268.
אסקעטיציזם, זיין שיכות צו די
ערציהונגס־סיסטעמען, ז. 222, 99,
89—88.
אפעטיט (דער) אַ גוטער וועג־
וויזער, ז. 217.
דער איינציגער וואָס פערדיענט
אונזער צוטרויען, ז. 221.
אַרגאַנישע געזעצען — דיזעלביגע
פאַר מענשען ווי פאַר נידעריגערע
בריאָם, ז. 215.
אריינמישען־זיך — צי זאָל מען
זיך נאָר איינגאַנצען מישען אין
די ערציהונג פון קינד? זייטע
102—103.
אריפמעטיק, זאָל געלערנט ווערען
אויף אַ קאַנקרעטען אופן, ז. 97.

ב

באָטאַניק, ווי אינטערעסאַנט עס
איז פאַר קינדער, ז. 127.
ביאָלאָגיע און אַגריקולטור, ז. 39

ביכער — זייער ערציהונגס-וועדטה איז איבערשעצט, ז. 49 ; זיי זענען בלויז אונדירעקטע מיטלען פאר דער ערווערבונג פון קענטנים, ז. 50.
בילדונגס-פלענער — זייער מעהרען-זיך העלפט דער אויספארשונג פון דער פראגע, ז. 90; די מחלוקות וועגען די ערציהונגס סיסטעמען מוזען בעטראכט ווערען ווי אן איבערגאנגס-שטופע, ז. 91.
בירגער, דאס וויסען וואס העלפט צו ערפילען די בירגערליכע פונקציעס, ז. 60—54.
בעאבכטונגס-קרעפטען, די סימטאמען אויסבילדונג פון זיי, ז. 96.
בעהאנדלונג פון קינדער וועדט אין גאנצען פערנאכלעסיגט אין די שוהל-קורסען, ז. 45.
בעהאנדלונג פון טהיערען — דער אלגעמיינער אינטערעס דערויף, ז. 212—211.
בעפעהלען — עלטערן זאלען געבען וועניג בעפעהלען, ז. 202—200.

ג

גימנאסטיק — איהרע פאזיטיווע און נעגאטיווע חסרונות, זייטען 248—247.
גייסטיגע סימפאטיע וועלכע קינדער פאדערן, ז. 124.
גייסטיגע אנשטרענגונג צו-גרויסע איז די סבה פון שוואכען געזונד פון׳ם יונגען דור, ז. 253—251.
גייסטיגע שפייז מוז בעזארגט ווערען אזוי גוט ווי די פיזישע, ז. 104.
גלאנץ און פוטץ האט די אויבערהאנד איבער דאס ניצליכע — די ערקלעהרונג דערפון, ז. 15, 14.
געאגראפיע, פיזישע געאגראפיע דארף מען לערנען פריהער איידער פאליטישע, ז. 51.
געאמעטריע, איהר געברויך אין דער אונדוסטריע, ז. 35 ; די לעקציאנען מוזען זיך אנהויבען עמפירישׂ, דען ראציאנאל, ז. 143—139.
געהירן-אויפרעגונג ברויגט פערשידענע שטופען פון קערפערליכער צורודערונג, ז. 264.
געוואוקם העגט אב פון דער שפיזי, ז. 227—225;
פון דער טעמפעראטור, ז. 237 ; פערגרעסערונג אין מאס האלט אב די פערגרעסערונג אין דער סטרוקטור, ז. 261.
געזונדהייט, איהר וויכטיגקייט פאר אלע טהעטיגקייטען, ז. 32—30; אבהיטען דאס געזונד איז א חוב, ז. 272.
געזיכטסציגע פון גיי-געבוירענע האבען אן אנבליק ווי פון די ווילדע, ז. 197.
געזעלשאפטליכע וויסענשאפט — איהר וויכטיגקייט אין דער אינדוסטריע, ז. 41.
געשפאנטע ערציהונג פון הייגטיג לעבען — די ערקלערונג דערפון, ז. 271.
גראמאטיק קומט היסטאריש שפעטער אויף דער שפראך, און אזוי דארף מען עס אויך לערנען די קינדער, ז. 95.

ד

דיסציפלין, דער וועדטה פון וויסען אלס א מיטעל פון דיסציפלין, ז. 26 ;
די נאטירליכע דיסציפלין און די

קינסטליך אויסגעפיהרטע, ז. 171.
די נאַטירליכע איז אַ דיסציפלין פון רייַנער גערעכטיגקייט, ז. 179;
די דיסציפלין פון דער וויסענשאַפט פערשאַפט אויך אַ רעליגיע, ז. 78.
דיעטע פון קינדער מוז פעראייניגען נאַהרהאַפטיגקייט מיט פער-דייהליכקייט, ז. 226;
די שפייזען מוזען זיין פערשוי-דענאַרטיגע, ז. 232; און געמיש-טע, ז. 233.
דענענראציע — איז עס א סברא אַז מיר דעגענערירען? ז. 249.
דעספּאָטיזם אין שטאַט בריינגט מיט אַ דעספּאָטיזם אין דער ער-ציהונג, ז. 87.

ה

הדרכה פון קינדער — דער טרויע-ריגער און כאַטישער צושטאַנד, ז. 158—157.
הויפּט-צוועק פון דער ערציהונג, ז. 20.
הויפּט-פרינציפּען פון דער ער-ציהונג, ז. 118—109.
הויפּט-כללים פון דער מאַראַלער ערציהונג, ז. 205—196.
היסטאָריע, דער געוועהנליכער למוד דערפון איז כמעט ווערטה-לאָז, ז. 54;
וואָס דער למוד פון היסטאָריע דאַרף זיין, ז. 59—57.
העקסלעי, פראָפעסאָר, וואָס ער זאָגט וועגען אמת׳ער וויסענשאַפט און רעליגיאָן, ז. 79.
השלמות אין דער ערציהונג פון מיידלער, ז. 15—14.

ו

וואויל־זיין פון די קומענדע דורות איז דער העכסטער צוועק פון דער נאַטור, ז. 269.
ווילדע ראַסען, דער חלוק צווישען די גוט-געזונהרטע און שלעכט-געזונהרטע, ז. 229.
וויסענשאַפטליכע קענטנים איז נויטיג אין אַלע קונסט-ארבייט, ז. 65;
ווי אויך אין דער מוזיק, ז. 66;
און אפילו אין דער פּאָעזיע, ז. 67;
אויך צו קענען אַבשאַצען די קונסט-שאַפונגען, ז. 69.
וויסענשאַפט (די) רופט אַרויס און עפענט אויף נייע וועלטען פון פּאָעזיע, ז. 71;
זי איז אַליין גופא פּאָעטיש, ז. 70;
זי איז אויך דער בעסטער מיטעל פאַר דער מאַראַלער דיסציפלין, ז. 77.
וועדטה פון קענטנים — אַ אינער-ליכער און אַ קאָנוועניציאָנעלער, ז. 25.

ז

זאכען-אונטערריכט, ריכטיג אין טעאָריע, ז. 96;
דאַרף אָנדערש געפיהרט ווערען, און לענגער אָנגעהאַלטען, ז. 127.
זיסע זאכען — די קינדערשע ליעב-שאפט דערצו האָט אַ פיזיאָלאָגי-שען גרונד, ז. 219—218.
זכרון (דער) קען בעסער געאיבט ווערען דורך וויסענשאַפטליכע למודים אויידער דורך שפראַכען, ז. 75.
זעלבסט-ערהאַלטונג, די ערציהונג וואָס העלפט דערצו, ז. 29—27.
זשענע (דער) נויטיגט זיך אין וויסענשאַפטליכע קענטנים, ז. 69.

ח

חושים (די) ווערען ענטוויקעלט דורך דעם געברויך פון זייערע פונקציעס, ז. 74—73;
אויסגעהונגערטע חושים, די רע־פֿקציעס וואָס זיי רופען אַרויס, ז. 218.
חדר־יונגעלײַט הונגער, ז. 225.

ט

טהיערען — די אַלגעמויינע פֿרוכטי־פּען פון זייערע לעבענס־פֿראָצע־סען זענען ריכטיג אויך בנוגע צו די לעבענס־פֿראָצעסען פון מענשען, ז. 215.
טהעטיגקייטען — אַ קלאַסיפֿיקַא־ציע פון זיי, ז. 22.
טעות׳ן פון דעם סיסטעם פון שטאָפּען, ז. 266—265.
טריעבען, בייזע טריעבען בײַ קינ־דער, ז. 197.

י

יונגלעך, די גראָבע בעהאַנדלונג וואָס זיי שטעהען אויס אין די פֿאַלקס־שוהלען, ז. 164;
יונגלעך ענטוויקלען זיך לאַנגזא־מער אײַדער מיידלער, ז. 262.
ימים טובים, ווען די קינדער כאַפּען אַריבער די מאַס פון „גוטע זא־כען", ווײַל זיי בעקומען עס ניט אין דער וואָכען, ז. 220.

כ

כעס פון די עלטערן אַלס נאַטירלי־כע צוריקווירקונג פון דעם קינד׳ס פערזענדיגונג, ז. 172;
כעס פון עלטערן צו קינדער איז אַלעמאָל שעדליך, ז. 182.
כללים פון מאָראַלער ערציהונג, ז. 205—196.

ל

ליגען זאָגען און קלייניע גניבות בײַ קינדער, ז. 192.
למודים וואָס האָבען אַ ווערטה פאַר די צוועקען פון דיסציפּלין, ז. 73;
דער אונאַרמאָלער סדר ווי מען גיט אויבער די למודים, ז. 50.
למוד פון צייכענען, ז. 130;
מעטאָדען ווי צו לערנען צייכע־נען, ז. 136—135, 132—131;
קריטיק פון די אָנגענומענע מע־טאָדען, ז. 134.
לעהרער און די תלמידים — די בעציהונג צווישען זיי, ז. 150.
לעהרער־אינסטיטוט, די טעגליכע רוטין, ז. 256—255.
לעצטע שטופּע אין דער גייסטי־גער ענטוויקלונג פון יעדען מאַן און יעדער פרוי, ז. 207.

מ

מאַסשטאָבען ענדליכע, לויט וועל־כע די אויספֿיהרונג ווערט גע־אורטיילט, ז. 167.
מאָראַלע פאַר־ דער־ צייטיגקייט אַזוי שעדליך ווי די גייסטיגע, ז. 197.
מאָראַלע ערציהונג, די ציעלען און מעטאָדען, ז. 166.
מעכאַנישע וויסענשאַפטען, זייער ווערטה פאַר־ן לעבען, ז. 36—35.
מנהגים פון טיש — ווען־עטאַריא־נזם און „מיטאָטאַליזם", ז. 216.

נ

נאַטור (די) אַ שטרענגע בוכהאַל־טערין, ז. 258, 31.
נאַטירליכע צוריקווירקונגען פון די שוועריקייטען חטאים, ז. 195, 194, 193;

די מעלות פון דער מעטאָדע, ז. 183.
נאַטירליכע מעטאָדע פון אונטער־ריכט פערשאַפט דעם קינד פערגע־ניגען אַנשטאָט אַבקומענישׂ, ז. 98.
נאַטירליכע פעהלערען קענען ניט אינגאַנצען אַוועקגענומען ווערען דורך די ערציהונג, ז. 159.
נויטען (די) פון דעם קינד׳ס קער־פער, ז. 225—224.
נוצען פון זעלבסטענטוויקלונג, ז. 147;
פון אַנגענעהמער טהעטיגקייט, ז. 149—148.

ס

סדר הלמוד מוז שטימען מיטן סדר פון ענטוויקלונג פון די גייסטיגע פעהיגקייטען, ז. 101.
סימפאַטישע בעציהונגען צווי־שען עלטערן און קינדער, ז. 191.
סיסטעם פון שטאָפען — דער שא־דען דערפון, ז. 267—265;
נאָך מעהר שעדליך איז דער סיס־טעם פאר מיידלער, ז. 268.

ע

עלטערן ווערען בעטראַכט פון זייע־רע קינדער ווי האַלבע פרוינד און האַלבע פיינד, ז. 187.
עמפפינדונגען פון די חושים — די פאַלשע טעאָריע ווענען זיי, ז. 235.
ענערגיע (דער גראַד פון) העגגט אָב פון דער נאַהרהאַפטיגקייט פון דער שפּיז, ז. 231—228.
עסטעטישע קולטור, איהר ווערטה אין לעבען, ז. 63—61.
ענגער בעגריף פון ניצליכקייט אין מענשענס לעבען, ז. 129.
ערציהונגס־סיסטעמען האַרמא־נישע מיט די געזעלאַפטליכע פאַרמען, מיט וועלכע זיי עקזיס־טירען צוזאַמען, 90—87;
דער סך הכל פון׳ם פאַרטשריט אין דער ערציהונג, ז. 92;
די ערציהונג דאַרף זיין א ווי־דערהאַלונג פון דער ציווילי־זאַציע אין א קליינעם מאַסשטאַב, ז. 114;
זי מוז זיך צופאַסען צו די מע־טאָדען פון דער נאַטור, ז. 99;
זי דאַרף זיך אַנהויבען פון וויע־אַן, ז. 119;
זי מוז פיהרען פון איינפאַכע זאַכען צו פיעלפאַכע, ז. 119;
פון דאַם אונבעשטימטע צו דאַם בעשטימטע, ז. 110;
זי דאַרף זיך אַנהויבען פון קאַנ־קרעטע זאַכען און ענדיגען מיט אַבסטראַקטע, ז. 112;
זי מוז שטימען אי אין פאַרם, אי אין אייגארטונג מיט דער ער־ציהונג פון דער מענשהייט, ז. 113;
זי מוז גאַנץ אין יעדען צוויי־ג פון דעם עמפּירישען צו דעם ראַ־ציאָנאַלען, ז. 115;
דער פראַצעס פון ערציהונג דאַרף פאַרקומען אין דער פאַרם פון זעלבסט־אונטערריכט, און מוז אין עצם זיין אַנגענעהם און צו־פרידענשטעלענד, ז. 146;
די זעלבסט־ענטוויקלונג מוז זעהר ערמוינטערט ווערען ביים קינד, ז. 117—115.

פ

פעסטאַלאָצי׳ם לעהרע, ז. 100;
קריטיק פון זיין מעטאָדע, ז. 120;
זייגע פראַקטישע רעזולטאַטען ניט קיין גלענצענדע, ז. 105;
די ערקלערונג דערפון, ז. 108—106;

פּסיכאָלאָגיע, א בעקאַנטשאַפט מיט דער לעהרע איז נויטיג פּאַר על-טערן און לעהרער, ז. 50—49.

פּ

פּאַלקאָמענער סיסטעם פון ער-ציהונג איז אונמעגליך אין הייב-טיגער אונפּאַלקאָמענער געזעל-שאַפט, ז. 163.
פּאַמיליען-רעניעראונג, וואָס ריב-טער זאָגט וועגען איהר כאַראַקי-שען צושטאַנד, ז. 157.
פּאַרבריוטונג פּאַר דער אויפגאַבע פון מענשען אלס עלטערן, ז. 155; דאָס דאַרף זיין דער לעצטער גע-גענשטאַנד אין א קורס פון למודים, דאַרט.
פּויקליט ביי קינדער איז אן אונ-נאַטירליכע זאַך, ז. 118.
פּיזיאָלאָגיע, די אונטויסענהויטען פון איהרע פרינציפּיען איז א סבה פון קראַנקהייטען, ז. 30—29; א ידיעה פון פיזיאָלאָגיע איז נויטיג אין דער ערציהונג פון קינדער, ז. 46—45.
פּליישיגע שפּייזען פּאַר קינדער, ז. 223—222.
פּעהיקליטען (די) וויקלען זיך פּאַנאַנדער אין א געוויסער אָרד-נונג, ז. 258.
פּעהלערן פון דער קערפּערליכער ערציהונג, ז. 271—270.
פּעטקייט איז ביי דערוואַקסענע אָפט א צייכען פון שוואַכקייט, ז. 227.
פּערבינדונג פון אורזאַך און ווירי-קונג, וואָס א קינד לערנט פון דער אָנווענדונג פון נאַטירליכע שטראָפען, ז. 178.
„פּערהאַרטעווען דעם קערפּער"— א שעדליכע אויסבילדונג, ז. 236.
פּרוכטען זענען א זאַהר ניצליכע שפּייז פּאַר קינדער, ז. 220.

צ

ציוויליזאַציע, איהר גאַנג דאַרף זיין דער מוסטער פּאַר דעם סדר פון דער ערציהונג, ז. 113.
צייכענען, וועז און ווי דאָס צו לערנען, ז. 138—130.
ציערליכע (דאָס) קומט איידער דאָס ניצליכע, ז. 13, 12.
צניעות-געפּיהל פון פּרויען אלס אָבהאַלטס-מיטעל פון גראָבע און שטורמדיגע שפּיעלערייען, ז. 246.

ק

קאַנט אָגיוסט — דעם קינדס ער-ציהונג דאַרף שטימען מיט דער ערציהונג פון דער מענשהייט אין א היסטאָרישען זין, ז. 113.
קאַנטראַסטען צווישען דער אַמא-ליגער ערציהונג און דער היינטי-גער, ז. 99—92.
קאַנטראַסט אין וואוקס און כח פון אַמאָליגען און היינטיגען דור, ז. 249;
די בעדייטונג דערפון, ז. 250;
קאַנטראַסט אין דער ענטוויקלונג פון די געשלעכטער, ז. 262.
קינדערשע אינסטינקטען, ז. 121.
קלאַסישע ביכדונג — דער מאַטיוו פּאַר וואָס מען האַלט פון איהר, ז. 13.
קליידונג — איהר גרויסע וויכטיג-קייט, ז. 238.
קליינגעוויסקייט קומט פון א גרויסער אבציהונג פון קערפּער-ליכער היטץ, ז. 237.
קערפּערליכע בעוועגוואַנג אין א

צו-גרויסער מאַס פערקלענערט די קראַפט פון דענקען, ז. 259.
קערפערליכע מאַראַל — דער חוב אַבצוהיטען דאָס געזונד, ז. 272.

ר

ראַציאָנאַלער סדר פון בילדונג, ז. 24.
ריזיקעס, קליינע, דאַרף מען דעם קינד ניט פערוועהרען, נור וואָר-נען פון זיי, ז. 190—189.
ריין-מאַראַלע שטראָפען — ביי-שפיעלען פון פאַקטישע אָנווע-דונגען, ז. 186—184.
רעאַקטיע געגען צופיעל בילדונג, ז. 214.
רענעלען פאר קליידונג, זייטען 242—240;
שעדליכע ווירקונג פון ניט גענוג קליידונג, ז. 241.
רעלאַטיוויע ווערטהען פון קענט-נים, ז. 19—16.
רעאַקציעס אונפערמיידליכע, וואָס קומען פון דעם קינד'ס טהאַטען, ז. 168.

ש

שוהל-קורסען — וואָס זיי פערפעה-לען צו גענען איז גראָד דאָס נויטיגסטע פאַר די עסקים פון לעבען, ז. 43.
שוהל-רעזשים פון ענגלישע שטע-טער-שוהלען, ז. 254.
שטיפערישע טהעטיגקייטען זע-נען אַ גרינדליכע נויטיגקייט פאַר'ן וואויזיין פון קערפער, ז. 248.
שטערבליכקייט פון קליינע קינ-דער דורך קעלט, ז. 239.
שלעכטע האַנדלונגען פון די על-טערן איז אין אַ גרויסען טייל שולדיג פאַר די חטאים וואָס וועט-רען צוגעשריבען צו די פערדאָר-בענקייטען פון די קינדער, ז. 161.
שעדליכער אייגפלום אויף די קינדער פון דער מוטער'ס אונווי-סענדער פיהרונג, ז. 48.
שפיעלען, קינדערשע, ענטוויקעלט דעם קערפער און גרייט איהם צו פאַר די שפעטערע ארבייט פון לע-בען, ז. 28—27.
שפראַכען אַלס אַ למוד שטעהען נויעדערוגער אויידער וויסענשאַפט אין דער בילדונג פון דער אור-טיילסקראפט און פון דעם זכרון, ז. 78—77.

— מ י י ז ע ל ע ט ק ע. —

יודישער פערלאג פיר ליטעראטור און וויסענשאפט

ביערנסטערנע ביערנסאן

איבער אונזער קראפט

א דראמא אין צוויי טיילען,

מיט אן אבשאצונג פון פערפאסער און זיין ווערק,

פון דר. ה. זאלאטאראוו.

„איבער אונזער קראפט" בעהאנדעלט א וועלט־פראבלעם. אין אונזער גלויבען און שטרעבען צו דעם העכסטען — צום אידעאל פון אונזער נשמה — אין דעם ברענענדען בעגעהר צו דערגרייכען דעם אידעאל — איז דאָ עפעס אזוינס, וואָס מיר קענען ניט ביקומען... דאָס איז דער טיעפער פילאָזאָפישער טהעזיס פון דער דראמא. און בעאבכטענדיג אָט דעם פאקט אין דעם רעעלען לעבען, מערקט מען, ווי צוליעב דעם אונדערגרייכבארען שפיעלען זיך אב אין לעבען א רייהע פון דראמאטישע קאָנפליקטען, וואָס נעהמען ארום דאס טיעפסטע און דאָס אנגעוועהטאָגסטע אין דעם פסיכישען און סאָציאל־לען לעבען פון מענשען.

ביערנסאָן האָט דעם דראמאטישען קאָנפליקט פארגעשטעלט נור אין צוויי ווינקעלער פון׳ם לעבען — אין די צוויי טיילען פון דער דראמא „איבער אונזער קראפט". דער ערשטער טייל איז פערפאסט געוואָרען מיט יאָהרען און יאָהרען פריהער פאר דעם צווייטען טייל; אָבער אין בוידע טיילען ציהט זיך דערזעלביגער טיעפער אינהאלט, אָבגעשפיעלט נור אויף פערשיעדענע געביטען פון׳ם לעבען. אין בוי־דע טיילען טרעטען ארויס דיזעלביגע גייסטיגע קרעפטען פון די חעל־דען — זייער גרויסער שטרעבען צו דעם העכסטען, זייער גרויסער גלויבען אין דעם אידעאל, וואָס טרייבט זיי צו דער לעבענסטהעטיג־קייט, וועלכע ברויגט זיי אין א קאָנפליקט מיט די אויסערע קרעפ־טען, וואָס הערשען און געווינען — מיט דעם עפעס וואָס איז איבער אונזער קראפט — און זיי מוזען פאלען — די גרויסע קרבנות פון זייער גלויבען.

אויסצוג פון דר. ה. זאלאטאראוו׳ס אייגלייטונג.

פרייז, בראָשירט, 50 סענט; שעהן געבונדען, 75 סענט.

422 GRAND ST., N. Y.

— מ י י ז ע ל ע ט ק ע. —
יודישער פערלאג פיר ליטעראטור און ווייסענשאפט

העגריק איבסען

געזאמעלטע דראמען

עם ווערען פערפערטיגט 6 שעהן געבונדענע בענדער, וועלבע וועלען ענטהאלטען פאלגענדע בעריהמטע דראמען:

1. נאָרא, די ווילדע ענטע.
2. העדדא גאבלער; בוימייסטער.
3. ראָזמערסהאָלם, די פרוי פון ים.
4. קלייגער עאלף, יאהאן גבריאל בארקמאן, וועג מיר טויטע ערוואכען.
5. יוגענד־בונד, שטיצען דער געזעלשאפט.
6. דער פאָלקס פיינד, די גייסטער.

די אלע דראמען זיינען געטרייי איבערזעצט לויט די לעצטע דייטשע און ענגלישע אויסגאבען, אונטער איין קאמפעטענטער רעדאקציאָן.

פרייז פער באנד, מיט פאָרטא, 75 סענט.

פאָרלויפיג זיינען צו בעקומען די פאלגענדע אייגצעלע דראמען בראשירט:

נאָרא, איבערזעצט פון מ. ווינטשעווסקי . . . . . 20.
העדדא גאבלער, איבערזעצט פון א ים . . . . . 25.
דער בוימייסטער, איבערזעצט פון א. גאלדווין, מיט אן אויגלייטונג פון ווינטשעווסקי . . . . . 25.
ראָזמערהאָלם, איבערזעצט פון א. גאלדווין . . . . 25.
דער קלייגער עאלף, איבערזעצט פון ק. טעפער . . . 20.

422 GRAND ST., N. Y.

— מ י י ז ע ל ע ט ק א. —
יודישער פערלאג פיר ליטעראטור און ווייסענשאפט

מאַרים ווינטשעווסקי

ליעדער און געדיכטע

א פּראכט־אויסגאבע פון דעם „זיידען׳ס" בעריהמטע ארבייטער־
און קאמפּף־ליעדער (ווי אויך א היבשע צאָהל נייע, ביז
איצט נאָך ניט געדרוקטע געדיכטע) אין איין
גרויסען באנד פון 320 זייטען, איינגע־
טיילט אין צוויי טיילען.

ערשטער טיל:

1. קלייגע לירישם.
2. לירישע געדיכטע.
3. קאמפּף־ליעדער.
4. קינדער פון׳ם פּאָלק (לאָנדאָנער סילועטען).

צווייטער טיל:

1. יוגענד־חלומות: ליעבע, לוסט און ליידענשאפט (בין השמשות געדאנקען).
2. אידישקייט, „געטליכקייט" און געלעגענהייטס גע־דיכטע.
3. עטוואָס הומאָר און סאטירע.

פּרייז מיט פּאָרטאָ $1.00

פון דעם זעלבען פערפאסער:

א טאָג מיט יעקב גאָרדין

א געפיהלפולעס שטימונגס־בילד פון יעקב גאָרדין׳ס פערזענ־
ליכקייט, געשריעבען אין דעם „זיידען׳ס" אייגענארטיגען סטיל.
פּרייז, בראָשירט, 25 סענט.

422 GRAND ST., N. Y.

מייזעל עט קא.

יודישער פערלאג פיר ליטעראטור און וויסענשאפט

עס ווערען פערפערטיגט צום דרוק

אנטאן טשעכאוו'ס דראמען

אנקעל וואניא,

דער וואסער־פויגעל,

דער קארשען־גארטען,

אין א פראכטפאל געבונדענעם באנד

פריין $1.00

אויך אין אויסצעל דראמען, בראשירט,

יעדע 25 סענט.

עס ווערט אויך געדרוקט לעאניד אנדרעיעוו'ס

קעניג הונגער

איבערזעצט פון אלגין

און ס. פשיבישעווסקי'ס בעריהמטע דראמא

שנעע

איבערזעצט פון ש. עפשטיין.

422 GRAND STREET, N. Y.

מיוזעל עט קאָ.

יודישער פערלאג פיר ליטעראטור און ווייסענשאפט

פעליקס האלענדער: די זוכער פון אמת, איבערזעצט פון ש. יאנאָווסקי, אסאָציאַ־
לער רעדאקטאר ביכער, 587 זייטען, בראָ־
שירט, 1.00; געבונדען 1.25
יעקב גאָרדין: קריטישער אנאטאָמ, בראָ־
שירט 25
א. סטרינדבערג: פרויליין יוליא, בראָשירט .20
דר. י. א. מערימאָן: דער אנארכיזמוס
און די פאָליטישע טהעטינ־
קיט, בראָשירט 10
ד. טהאָראָ: די פליכט פון אונגעהאָר־
זאמקייט, איבערזעצט און איינגעלייטעט פון
ד ר. מערימאָן, בראָשירט 10
איוואן טורגענעוו: האמלעט און דאָן
קיכאָט, איבערזעצט און איינגעלייטעט פון
מ. קאָץ, בראָשירט 12
אליוו שרייענער: טרוימען, האלב געבונדען . .30
אָסקאר ווייל: די זעלע פון מענשען
אין דער סאָציאַליסטישער ע־
זעלשאפט, האלב געבונדען 20
לעאָניד אנדרעיעוו: דאָס לעבען פונ׳ם
מענשען, איבערזעצט פון וואַרשע און לאפין .25
די טעג פון אונזער לעבען, אי־
בערזעצט פון מ. קאָטץ 25

422 GRAND ST., N. Y.

— מ י י ז ע ל ע ט ק א. —
יודישער פערלאג סיר ליטעראטור און ווייסענשאפט

עס ווערען פערפערטיגט צום דרוק
שעקספיער׳ס בעריהמטע דראמען

האמלעט, מאקבעטה

און אנדערע

אין א געטרייע, העכסט־נעלונגענע איבערזעצונג
פון ח. ליעבערמאן

אויך טאלסטאי׳ס בעריהמטע ערצעהלונג

קאזאקען

איבערזעצט פון ש. ע פ ש ט י י ן.

422 GRAND STREET, N. Y.

מיזעל'ס פערלאג

קאַטאַלאג

אר. חיים זשיטלאָווסקי: די פילאָסאָפיע, וואָס זי איז און
ווי זי האָט זיך ענטוויקעלט. צוויי בענדער, שעהן געבונדען,
מיט פּאָרטאָ — — — — — — — — — — — — $2.50

הערבערט ספּענסער: די ערציהונג, איבערזעצט
פון דר. מעריסאָן. געבונדען — — — — — — — — $1.00

דר. י. א. מעריסאָן: דער אנארכיזמוס און
די פּאָליטישע טהעטיגקייט. בראָשירט. .10

איבסען'ס דראַמען: נאָרא בראָשירט .20
העדדא גאבלער " .25
דער בוימייסטער " .25
ראָזמערסהאָלם " .25
דער קלייגער עאָלף " .20

ב. ביערנסאָן: איבער אונזער קראפט. ביידע
טהייל אין איין באַנד. בראָשירט — — — — .50
געבונדען — — — — — — — .75

א. סטרינדבערג: פרייליין יוליא " .20

יעקב גאָרדין: קרייצער סאָנאטא " .25

מ. ווינטשעווסקי: א טאָג מיט י. גאָרדין " .25

אָליוו שרייגער: טרויעמען האַלב־געבונדען .25

ד. טהאָרא: די פליכט פון אונגעהאָר־
זאמקייט. בראָשירט .15

איוואן טורגענעוו: האמלעט און דאן קיכאָט. " .12

פעליקס האָלענדער: די זוכער פון אמת, איבער־
זעצט פון ש. יאנאָווסקי, 587 זייטען. בראָשירט $1.00
געבונדען $1.25

מ. ווינטשעווסקי: ליעדער און געדיכטע
320 זייטען, שעהן געבונדען — — — — — — — $1.00

צו קריגען ביי אלע בעסערע בוכהענדלער און אין פערלאג

MAISEL & CO., 422 Grand Street, New York.

Toronto Jewish Public Library
THIS BOOK MAY BE KEPT
21 DAYS

and may be renewed once, if no application has been registered for it.
A fine of 4 cents a day is charged, if the book is kept after the last date stamped below. No book will be issued while a fine remains unpaid.

'86
'70
'74
'75
21/89

ספריה עממית בטורונטו
יידישע
פאלקס ביבליאטעק
טאראנטע
PUBLIC LIBRARY, TORONTO

1967

NOV 14 '66	5182
[illegible]	8178
MAR 3 '70	8178
JUNE 16 '70	6543
MAY 30 '74	1652
AUG 28 '78	3304
[illegible]	7105

1967